

ISSN 1857-0976

ANALE ȘTIINȚIFICE

**ale Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
al Republicii Moldova**

Științe socioumane

Ediția a X-a

Chișinău, 2010

CZU 34:378.635.1(478)(082)=135.1=112.2=161.1

A 15

Aprobate și recomandate spre editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Colegiul de redacție:

Redactor-șef: **Simion CARP**, dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Membri:

dr. hab. **Gheorghe Costachi**, profesor universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. hab. **Gheorghe Gladchi**, profesor universitar, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al AȘM

dr. hab. **Alexandr Simonenco**, conferențiar universitar, Institutul MAI al Federației Ruse din Voronej

dr. **Iurie Odagiu**, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Iurie Larii**, conferențiar universitar, prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Tudor Osoianu**, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. **Radion Cojocaru**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Ursu**, conferențiar universitar

dr. **Ștefan Belecciu**, conferențiar universitar

dr. **Andrei Guștiuc**, conferențiar universitar

dr. **Marian Gherman**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pinzari**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Grati**, conferențiar universitar

dr. **Oleg Casiadi**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pareniuc**, conferențiar universitar

dr. **Igor Trofimov**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Zosim**, conferențiar universitar

dr. **Vasile Florea**, conferențiar universitar

dr. **Valeriu Nour**

dr. **Serghei Maftea**

Ruslan Condrat, master în drept

Articolele au fost recenzate

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor

© Academia „Ștefan cel Mare”
a MAI al Republicii Moldova

ISBN 978-9975-935-45-6

CUPRINS:

Științe juridice

Dr. Simion CARP Noțiunea și funcțiile principale ale regimului de detenție în instituțiile penitenciare.....	8
Dr. Igor BANTUȘ Chintesența mitingurilor, demonstrațiilor de protest și nesupunerii civile.....	12
Др. В. Н. БЕСЧАСТНЫЙ Вопросы охраны общественного порядка во время проведения массовых манифестаций.....	15
Dr. Oleg CASIADI Adrian CREȚU Practica judiciară și precedentul judiciar - izvor de drept în Republica Molodva.....	20
Dr. Oleg CASIADI, Dr. Constantin BOEȘTEANU Convenția Europeană privind Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale: mecanisme de realizare.....	26
Dr. Radion COJOCARU Particularitățile începerii urmăririi penale în cauzele de pruncucideri.....	29
Др. Василий ФЛОРЯ Наука криминологии в Республике Молдова.....	35
Dr. Gheorghie GLADCHI, Boris GLAVAN Principiul prezumției nevinovăției și instituția liberării de răspundere penală.....	42
Dr. Mihail DAVID Particularitățile sectorului criminal al economiei subterane.....	47
Dr. Iurie LARII Formarea și evoluția criminologiei ca știință.....	50
Др. Валентин ЛЕНЬ Психическая болезнь: вопрос дифференциации тяжести повреждения.....	56

-Dr. Sava MAIMESCU Asigurarea respectării drepturilor cetățenilor la efectuarea declarației obiectelor, bunurilor, mărfurilor la trecerea peste frontiera vamală externă a Republicii Moldova.....	59
Dr. Srđan MILAŠINOVIĆ, Dr. Goran MILOŠEVIĆ Mediengestaltung moderner religionskonflikte	66
Др. Альфред Нилович СОКОЛОВ, Янис Гунарович ИЕВИТИС Институт экстрадиции: генезис, становление, проблемы решения современных реалий.....	80
Dr. Cezar PEȚA Adunările și întrunirile publice.....	86
Dr. Vitalie RUSU Arestul la domiciliu în legislația procesual-penală a Republicii Moldova.....	95
Dr. Ștefan STAMATIN Compatibilitatea procedurii contravenționale cu practica CEDO.....	98
Dr. Ștefan STAMATIN, Alexandru GHEORGHIȘ Sistemul măsurilor preventive.....	108
Grigore ARDELEAN Specificul prevenirii infracțiunilor din sectorul forestier de către funcționarii de poliție....	115
Iurie BULAI, Rodica BULAI Aspecte ce țin de asigurarea și respectarea drepturilor omului de către organele afacerilor interne în contextul desfășurării procesului de urmărire penală.....	118
Anatol CANANĂU, Vitalie TELIPAN Repararea prejudiciului patrimonial cauzat în urma comiterii accidentului rutier.....	121
Liliana CREANGĂ Evoluția istorică a controlului constituționalității legilor.....	127
Liliana CREANGĂ Controlul constituționalității tratatelor internaționale.....	133
Matei DRAGOMIR Noțiuni generale privind răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale, edificii și lucruri.....	137
Matei DRAGOMIR Noțiuni privind delimitarea dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea civilă contractuală.....	144

Elena DRAGUȚAN	
Banditismul: aspecte de drept penal.....	150
Valeriu GROSU	
Concepte și viziuni privind asigurarea bazei juridice eficiente a politicii valutare.....	154
Виктория ЖИТАРЬ	
Общий анализ социальной дискриминации женщин, меры по её ликвидации, (исторический аспект и современность).....	162
Ghenadie JOVMIR	
Mijloace juridice de protecție a drepturilor omului.....	168
NICOLAU Ingrid-Ileana	
Raporturile contractuale de mediu.....	172
Cornel OSADCII	
Principiul diferențierii și individualizării executării pedepsei închisorii în dreptul execuțional-penal.....	175
Cornel OSADCII	
Noțiunea și conținutul diferențierii executării pedepsei închisorii.....	180
Mariana PAVLENCU	
Ordinea de drept – condiție prioritară pentru instituirea statului de drept.....	185
Vasile SECRIERU	
Particularitățile încălcărilor în grup a ordinii publice.....	190
Vasile SECRIERU	
Accesul la informație – drept fundamental al cetățenilor	193
Ion SLISARENCO	
Conținutul laturii obiective a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art. 264 CPRM).....	197
Anca-Iulia STOIAN	
Problemele corelației dintre formele unității legale și pluralitatea de infracțiuni.....	204
Liudmila ȘUBELIC	
Factorii ce determină comportamentul delincvent al minorilor.....	208
Liliana TIMOTIN	
Factorii generatori ai infracțiunii din imprudență.....	212
Tatiana TRIBOI	
Libertatea de exprimare și limitarea ei.....	215

Tatiana TRIBOI	
Principiile aplicării dreptului.....	219
Ivan VESCO	
Participarea avocatului la efectuarea actelor de urmărire penală.....	222
Ina VÎRTOSU	
Libertatea întrunirilor – piatră de temelie a unei societăți democratice.....	229

Management, instruire aplicativă și tehnologii informaționale

Ecaterina MORUZ	
Eficientizarea managerială a activității pedagogului social prin cooperarea cu organele de drept.....	236
Nicolae PLOTEANU	
Investigații criminalistice: escrocherul informatic sovietic nr. 1.....	238

Politologie, psihologie, filozofie și științe istorice

Dr. Aliona BIVOL	
Persuasiunea mulțimilor în situații de criză.....	242
Dr. Silvia ȘAPTEFRAȚI	
Existența umană între „spiritul de geometrie” și „spiritul de finețe”	245

Limbi moderne

Gheorghe DOBOȘ	
Comunicarea didactică în universitate.....	250
Tatiana GUITU	
Features of an international language.....	255
Tatiana GUITU	
The spread of English.....	258

**ȘTIINȚE
JURIDICE**

Dr. **Simion CARP**,
rector (comandant) al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
conferențiar universitar

NOȚIUNEA ȘI FUNCȚIILE PRINCIPALE ALE REGIMULUI DE DETENȚIE ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Execution-Criminal Law stipulates that, once the sentence of conviction became final, it becomes enforceable and relevant court is obliged to implement. By executing the sentence by convicted are carried out first, preventing the person carrying out special punishment and secondly, the general prevention directed at other categories of persons who might commit crimes. However, the penalty to be applied to prisoners can not be executed outside of a certain institution-specific detention prisons.

Legea execuțional-penală prevede că, imediat ce sentința de condamnare a rămas definitivă, ea devine executorie, iar instanța de resort este obligată să o pună în executare. Prin executarea pedepsei de către condamnat se realizează, în primul rând, prevenirea specială asupra persoanei ce execută pedeapsa și, în al doilea rând, prevenirea generală orientată asupra altor categorii de persoane care ar putea să comită infracțiuni. Totodată, pedeapsa ce urmează a fi aplicată față de condamnați nu poate fi executată în afara unui anumit regim de detenție specific instituției penitenciare.

Termenul „regim” provine din limba franceză – „régime”, ceea ce înseamnă mod de viață al unei persoane concrete sau al unui grup de persoane. Astfel, regimul de executare a pedepsei, specific pentru condamnații la un anumit tip de pedeapsă, semnifică modul lor de viață și reflectă conținutul acestei pedepse.

În Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților termenului „regim” îi corespunde termenul „tratament”, care trebuie „să aibă ca scop, atât cât permite durata condamnării, de a crea în ei voința și aptitudinile care să le dea posibilitatea ca după liberarea lor să trăiască respectând legea și satisfăcându-și nevoile. Acest tratament trebuie să fie de natură a le menaja respectul față de ei înșiși și a le dezvolta simțul lor de răspundere” [2].

Tratamentul penitenciar reprezintă un complex de măsuri și activități educative, productive, sociologice, psihologice și medicale

desfășurate cu deținuții în scopul recuperării și reintegrării sociale ale acestora [12, p. 63-64].

Regimul de detenție reprezintă particularitățile etapei concrete de executare a pedepsei în cadrul unei categorii de penitenciar, desemnând gradul izolării deținutului și extinderea drepturilor, obligațiilor și interdicțiilor acestuia [1, p. 59].

Articolul 238 alin. (1) CE al RM definește expres regimul de detenție, stabilind că „Regimul de deținere în penitenciare asigură paza, supravegherea și izolarea condamnaților, executarea de către aceștia a obligațiilor lor, realizarea drepturilor și intereselor lor legitime, securitatea personală și resocializarea condamnaților, inclusiv prin deținerea separată a diferitor categorii de condamnați, prin diversificarea condițiilor de deținere în funcție de tipul penitenciarului stabilit de instanța de judecată și prin schimbarea condițiilor de executare a pedepsei”.

În literatura de specialitate [9] se menționează că regimul în locurile de detenție exprimă esența și conținutul pedepsei, în interiorul căruia poate fi realizată limitarea drepturilor condamnaților.

Considerăm că o expunere reușită a noțiunii de regim este dată de autorul român I. Oancea, potrivit căruia „prin regim penitenciar, în sens larg, se înțelege felul cum este organizată executarea pedepsei privative de libertate în penitenciar sau felul cum este organizată viața și activitatea condamnatului în penitenciar pe durata executării pedepsei în scopul reeducării

lui și al prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni” [4, p. 85].

Conform altui autor român, P. Zidaru, „regimul de executare a închisorii, în condițiile privării de libertate, cuprinde ca elemente principale regimul de detenție, regimul de muncă, regimul de educație și instruire profesională, regimul de ordine și disciplină, precum și regimul de stimulare și recompense pe baza unei purtări bune și a muncii, toate acestea presupunând îndeplinirea și executarea de către subiecții raportului juridic de executare a unor obligații și drepturi [6, p. 26].

Conform opiniei autorului moldovean N.A. Belii, regimul în locurile de detenție este un mijloc juridic și educativ de organizare a activității zilnice avînd drept scop realizarea procesului de executare a pedepsei penale și a sarcinilor instituțiilor penitenciare prin reglementarea concretă și detaliată a relațiilor juridice existente între administrație, condamnați și alte persoane [7, p. 115].

Astfel, în sfera de acțiune a regimului sunt incluși: condamnații care își ispășesc o pedeapsă privativă de libertate, administrația instituțiilor penitenciare, administrația organizațiilor unde lucrează condamnații, reprezentanții organizațiilor obștești care participă la procesul de executare a pedepsei și exercită controlul penitenciarelor, persoanele oficiale ale organelor de stat care vizitează penitenciarele și participă la realizarea executării pedepselor, cetățenii care se găsesc pe teritoriul penitenciarului sau al obiectivelor lui de producere.

O semnificație aparte o au normele regimului care reglementează prevenirea infracțiunilor și a altor încălcări ale normelor de drept, atât din partea condamnaților, în timpul executării pedepsei, cât și din partea altor persoane. Ele includ regulile de pază și supraveghere a condamnaților, de aplicare a măsurilor de securitate, de efectuare a diferitor măsuri profilactice [10, p. 178].

Regimul de detenție nu se reduce doar la menținerea securității în penitenciar, ci cuprinde mai multe cerințe, cum ar fi: aplicarea unui tratament diferențiat de deținere, asigurarea traiului în penitenciar conform unui program ordonat, siguranța vieții în colectiv, asigurarea posibilităților de a presta o muncă utilă, desfășurarea unor activități socio-educative care

vizează atât viața în detenție, cât și pregătirea pentru eliberare etc. Regimul concret de detenție constituie o parte componentă a regimului penitenciar, care poate fi caracterizat ca fiind un ansamblu de reguli și măsuri stabilite prin lege și alte acte normative, care reglementează, în raport cu scopul pedepsei închisorii, întregul mod de viață al deținuților, obligațiile și drepturile, măsurile disciplinare și recompensele, comportamentul și relațiile acestora cu personalul penitenciarului sau cu alte persoane, în baza unor reguli de ordine interioară strict determinate. Aplicarea unui regim legal și uman în același timp constituie o preocupare principală a întregii activități desfășurate de personalul administrației penitenciare, activitate ce are la bază asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale omului, așa cum sînt prevăzute de actele normative naționale și internaționale la care Republica Moldova este parte [1, p. 60].

Așa fiind, regimul penitenciar este o problemă importantă a executării pedepsei privative de libertate, fiindcă de felul regimului penitenciar depinde, în cea mai mare măsură, atingerea scopului executării pedepsei privative de libertate, acela al reeducării condamnatului și al abținerii lui de la comiterea de noi infracțiuni [3, p. 9].

Funcțiile regimului exprimă esența sa și reprezintă un ansamblu de activități menite pentru atingerea anumitor scopuri [8, p. 105].

Funcțiile de bază ale regimului sînt: de asigurare, educativă, de pedeapsă, de control social (de profilaxie), de resocializare. Funcțiile regimului se realizează în mod complex, completîndu-se reciproc. Realizîndu-se fiecare de sine stătător, ele creează concomitent condiții pentru îndeplinirea cu succes a întregului ansamblu de funcții.

Funcția de asigurare a regimului are menirea de a îndeplini sarcina de bază a activității instituțiilor penitenciare – executarea pedepsei privative de libertate care a fost dată unor persoane concrete, adică crearea condițiilor pentru organizarea muncii, odihnei, instruirii, petrecerii timpului liber, asistenței medico-sanitare etc. Funcția dată se realizează prin intermediul stipulării stricte în actele normative, care reglementează statutul juridic al condamnatului, a unor limite ale comportamentului permis (iti-

nerarele de deplasare, regimul zilei, numărul de întrevederi, regulile de adresare a personalului instituției și a altor persoane cu condamnății etc.) și a mijloacelor de influențare a condamnaților în caz de încălcare a lor (aplicarea măsurilor de stimulare și sancțiunilor disciplinare, a măsurilor de securitate (art. 262, 240 CE al RM).

Funcția de asigurare se referă nu numai la condamnați, ci și la alți subiecți, care se află din diferite motive pe teritoriul instituțiilor penitenciare sau pe teritoriul și obiectele aferente. Ea se realizează și prin intermediul pazei și supravegherii permanente a condamnaților în penitenciarele de tip închis și semiînchis. În penitenciarele de tip deschis condamnății se află doar sub supraveghere.

În perioada îndeplinirii funcției de asigurare se admite aplicarea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc (art. 242 CE al RM).

În literatura de specialitate [10, pag. 160] se menționează, pe bună dreptate, că funcția de asigurare reprezintă un pilon, o bază juridică esențială pentru realizarea tuturor măsurilor de influență educativă și de profilaxie asupra condamnaților. Normele regimului stabilesc ordinea antrenării condamnaților în muncă și a organizării ei, specificul efectuării instruirii generale și pregătirii profesionale, al lucrului cultural, de pregătire fizică și sport.

Funcția educativă a regimului se referă numai la condamnați. Ea se exprimă prin faptul că, stabilind limitele unui comportament permis pentru condamnați, regimul are menirea de a-i influența, de a-i deprinde cu disciplina și ordinea, de a crea premise pentru modificarea statutului juridic al condamnaților în sensul extinderii drepturilor lor.

Regimul cuprinde regulile de comportament al condamnaților care se referă la relațiile între ei și personalul penitenciarului, cu persoanele venite la întrevederi, atragerea condamnaților la muncă, organizarea timpului liber, instruirea, asigurarea materială și a condițiilor de trai. Spre exemplu, pct. 89 din Statut prevede regulile de comportament al condamnaților în timpul lucrului și al odihnei, și anume: la întâlnirea cu personalul penitenciar și cu alte persoane sosite în vizită trebuie să se ridice și să-i salute; sunt obligați să respecte regulile sanitaro-igienice și de igienă personală, să mențină permanent

curățenia în încăperile de detenție și de serviciu, la locurile de muncă, celule, după deșteptare să-și aranjeze paturile conform modelului stabilit și să facă curățenie în celule etc.

Normele regimului se bazează pe cerințele pedagogiei și psihologiei. Ele sînt orientate spre cultivarea la condamnați a anumitor concepții și deprinderi pozitive, precum și a unor calități morale corespunzătoare.

Aplicarea în practică a cerințelor regimului depinde de competența personalului instituției, de contingentul condamnaților și, nu în cele din urmă, de situația social-economică din țară.

Funcția de pedeapsă se realizează prin limitarea diferitor drepturi ale condamnaților în procesul executării pedepsei. Aceste limitări cuprind, în primul rînd, drepturile subiective, libertățile și interesele lor legitime. Condamnații sunt izolați de societate, fiind permanent sub supraveghere și control. Nu este permisă comunicarea liberă a condamnaților cu exteriorul, de asemenea, nu-și pot organiza petrecerea timpului conform propriilor necesități. Sunt limitați în dreptul de a cheltui banii auți la contul lor de peculiu, le este interzis de a se afla în afara liniilor de pază ale zonelor locative sau de producere ale instituției etc. Astfel, prin cerințele înaintate de regim, condamnatul duce un mod de viață cu totul diferit de cel din libertate. Dar, în același timp, conform art. 60 al Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților, regimul locurilor de detenție trebuie să tindă să reducă diferențele care pot exista între viața din închisoare și viața liberă, în măsura în care aceste diferențe tind să slăbească simțul responsabilității deținutului sau al respectului cuvenit demnității lor ca ființe umane.

Tot aici ținem să menționăm că represivitatea nu este scopul final al executării pedepsei, ci are rolul de mijloc stimulator care îl ajută pe condamnat de a conștientiza faptul că această pedeapsă, care este suportată de el foarte greu, atît moral, cît și fizic, este consecința prejudiciului adus altor cetățeni, societății și statului prin săvîrșirea infracțiunii pentru care el este pedepsit și că unica soluție de a nu fi pedepsit din nou este abținerea de la comiterea unor noi infracțiuni [11, p. 145].

Funcția de control social (de profilaxie) are menirea de a preveni săvîrșirea infracțiunilor și a

altor încălcări din partea condamnaților și a altor persoane care se află pe teritoriul penitenciarului sau al obiectivelor de producere ale acestuia.

Formele principale ale unui astfel de control le constituie supravegherea de stat a condamnaților, stabilirea regulilor de comportament în timpul ispășirii pedepsei. Controlul social include aprecierea comportamentului condamnaților prin aplicarea măsurilor de stimulare și a sancțiunilor disciplinare.

Funcția controlului social se referă și la cetățenii care se află pe teritoriul penitenciarului ori al obiectivelor acestuia și este îndreptată spre asigurarea respectării de către ei a ordinii interioare și a regulilor stabilite pentru relațiile cu condamnații.

Conform pct. 271 al Statutului, administrația instituțiilor penitenciare are dreptul să efectueze controale personale ale celor care intră sau ies din penitenciar și obiectivele de producere, cu excepția persoanelor menționate în art. 178 alin. (1) CE al RM, cărora li se propune să depună spre păstrare anumite obiecte interzise în penitenciar pe care le dețin.

Funcția de resocializare se manifestă prin dezvoltarea la condamnat a unor calități sociale utile, deprinderi și convingeri necesare pentru adaptarea după ispășirea pedepsei. În scopul integrării sociale ulterioare a condamnatului, acesta este supus, prin constrângere, unui proces de reclasare socială întemeiat pe obligația de a presta o activitate productivă corelată cu anumite activități educative. Astfel, înțelegem că scopul pedepsei trebuie realizat integral, în timpul executării acesteia, prin totalitatea activităților specifice prevăzute de legislație [5, pag. 410]. Munca productivă, acțiunile socioeducative, măsurile luate în vederea stimulării și recompensării ori pentru sancționare sînt acțiuni subordonate realizării politicii penale a statului în perioada executării pedepsei.

Resocializarea, prin formele de intervenție penală, asigură conștientizarea de către condamnați a sensului și importanței reglementărilor normative, pentru a deveni conștienți de importanța social-politică a respectării legii. Numai în acest mod unii condamnați percep semnificația reală a libertății.

Referințe bibliografice:

1. A. Adam, V. Zaharia, A. Cocîrță, V. Cojocaru, *Ghidul rudelor persoanelor condamnate*, Institutul de Reforme Penale, Editura „Helmax”, Chișinău, 2006.
2. Ansamblul de reguli minime ale ONU pentru tratamentul deținuților, adoptate prin Rezoluția din 30.08.1955 de primul Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, desfășurat la Geneva în 1955, art. 58 // Culegere de acte normative naționale și internaționale în domeniul penal, Vol. I, *Revista de științe penale (Supliment 2007)*, Editura Cartea Juridică, Chișinău, 2007.
3. M. Buzatu, „Regimul penitenciar, scop, cerințe, mijloace și elemente” în *Buletin penitenciar*, nr. 4/1982, București.
4. I. Oancea, *Drept execuțional penal*, Editura ALL, București, 1998.
5. O. Rusu, „Unele aspecte ale procesului de resocializare a persoanelor condamnate la pedeapsa cu închisoare”, în *Materialele conferinței științifico-practice internaționale Criminalitatea regională: probleme și perspective de combatere*, 25-26 mai 2005, Academia „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2005.
6. P. Zidaru, *Drept execuțional-penal*, Editura Press Mihaela SRL, București, 1997.
7. Н. А. Белый, *Пенитенциарное право Республики Молдова*, Кишинэу, 2001.
8. А. А. Высотина, *Педагогические основы процесса исправления и перевоспитания осужденных в ИТУ*, Москва, 1977.
9. П. Г. Пономарёв, *Международные правовые стандарты обращения с заключёнными и национальные варианты их реализации*, Рязань, 1994.
10. *Уголовно-исполнительное право*, Под ред. В. И. Селиверстова, Издательство Юриспруденция, Москва, 2002.
11. *Уголовно исполнительное право*, Под ред. А. А. Толкаченко, Издательство Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2004.
12. Б. С. Утевский, А. П. Евграфов, И. В. Шмаров, *Исправительно-трудовая педагогика*, Издательство Управление кадров и учебных заведений МООП РСФСР, Москва, 1966.

Dr. Igor BANTUȘ,

șef al Catedrei drept public

a Academiei „Ștefan cel mare” a MAI,

conferențiar universitar, locotenent-colonel de poliție

CHINTESENȚA MITINGURILOR, DEMONSTRAȚIILOR DE PROTEST ȘI NESUPUNERII CIVILE

A special place in the context of human rights and fundamental freedoms is the responsibility of public freedoms, including freedom of opinion and expression, freedom of conscience, right to information, freedom of parties and other socio-political and free assembly. These include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, the right to associate freely with others, including the right to form unions and to join them the right to peaceful meetings, right to or adopt a religion or belief of his choice as the right to show it individually or jointly.

Un loc aparte în contextul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului îi revine libertăților publice, incluzând libertatea opiniei și a exprimării, libertatea conștiinței, dreptul la informație, libertatea partidelor și a altor organizații social-politice și libertatea întrunirilor. Acestea includ libertatea de a căuta, a primi și a răspândi informații și idei de orice fel, dreptul de a se asocia liber cu alte persoane, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și a adera la ele, dreptul la reuniuni pașnice, dreptul de a avea sau a adopta o religie sau o convingere la alegere, ca și dreptul de a și-o manifesta individual sau în comun.

Însă exercitarea inefficientă atât a acestor drepturi și libertăți, cât și a altora declanșează uneori mitinguri și demonstrații de protest de diferită intensitate, care, la rândul lor, sunt și acestea niște drepturi fundamentale ale omului, cu condiția exercitării lor pașnice.

În general, ultimul secol ar putea fi numit epoca protestelor. Protestul este o manifestare activă și publică luând, de exemplu, forma mitingurilor, demonstrațiilor, procesiunilor și a marșurilor.

Mitingurile și demonstrațiile de protest capătă forma cea mai serioasă atunci când sunt îndreptate împotriva autorităților statului. Însă acestea pot viza și administrația publică locală, patronii sau oricare alte grupări ale căror decizii sau activitate afectează drepturile cetățenilor.

Uneori mitingurile și demonstrațiile de

protest devin violente. Aceasta se poate întâmpla deoarece protestanții își pierd cumpătul, eventual provocați de autoritățile statului, grupurile rivale sau forțele de menținere a ordinii publice. De altfel, acțiunile liniștite se pot dovedi atât de inefficiente încât se pot transforma în acțiuni violente și pot duce apoi la consecințe deosebit de grave, așa cum s-a întâmplat, de exemplu, în amiaza zilei de 7 aprilie 2009 în capitala Republicii Moldova, în urma cărora au fost vandalizate clădirile Președinției și Parlamentului. Violențele în sine însă nu rezolvă nimic, dar determină schimbările dorite de populație, de cetățeni, în ansamblul lor.

Există, de asemenea, proteste în care violența este limitată, în cazul acestora se pot construi baricade sau se aruncă cu obiecte ușoare și de regulă neprimejdioase precum legume, ouă sau sticle goale, dar important aici este că protestatarii nu folosesc pietre, bâte și arme; un exemplu elocvent fiind evenimentele din timpul protestelor din fața Președinției Republicii Moldova în intervalul de timp dintre orele 11.30 și 12.00.

Însă în majoritatea cazurilor, mitingurile și demonstrațiile de protest sunt manifestări nonviolente, pentru a constrânge autoritățile sau a influența opinia publică.

Astfel, cea mai eficientă modalitate de soluționare a conflictelor iscate sau favorizate de disfuncționalitățile apărute în viața socială sunt mijloacele pașnice. Societățile moderne nu

agreează metodele violente, ele fiind de natură să destabilizeze și mai grav societatea. Metodele pașnice au rezultate mult mai bune, cu efecte nedorite mult mai mici sau chiar inexistente. Multe și variate exemple pot fi evocate în sprijinul acestei idei.

Pentru ca metodele pașnice, nonviolente să aibă efectul scontat, este necesară existența unor structuri organizate, independente de cele statale, care să concentreze mesajul populației, să urmărească modul de soluționare a revendicărilor, să exercite o presiune constantă asupra factorilor de decizie, prin folosirea mijloacelor constituționale, pentru ca acestea să fie luate în seamă, cu atât mai mult cu cât istoria a demonstrat că tendința oricărei guvernări este aceea de a ignora mesajele critice ale populației sau de a amâna, uneori la nesfârșit, schimbările cerute de populație. Structurile de care aminteam sunt, în fapt, organizațiile sau organismele nonguvernamentale, care în totalitatea lor alcătuiesc societatea civilă.

Însă și protestele nonviolente implică uneori acțiuni ilegale. Astfel, într-un regim dictatorial, orice fel de opoziție este considerată ilegală și e ușor de înțeles că opoziții nu respectă deloc legile unui astfel de regim. În schimb, în statele cu regimuri democratice, oamenii ar putea considera propria cauză atât de stringentă sau atât de justificată moral încât recurg la o acțiune drastică. Atunci ei refuză plățirea taxelor, blochează străzi sau ocupă fără violență o clădire publică. Când sunt îndepărtați cu forța, acești protestanți nu opun, de obicei, rezistență. Aceste tactici au denumiri ca rezistență nonviolentă sau nesupunere civilă. Ele se bazează pe convingerea că violența este ceva rar și provoacă adesea mai mult necaz decât nedreptățile care se încearcă a fi remediate.

Scopul nesupunerii civile este de a face ca executarea normelor de drept să pară dificilă, poate chiar imposibilă, pentru a forța autoritățile să-și schimbe deciziile.

În abordarea problemei nesupunerii civile, adesea se încearcă respingerea oricărei justificări a actelor de nesupunere care ar perturba, *de facto* și *de jure*, ordinea socială, astfel interzicându-i-se dreptul la existență, deși practica socială arată că ea constituie o realitate plină

de semnificație a experienței politice. În această concepție, susținută, de regulă, de pe poziții stataliste puternice, nesupunerea chiar și față de legile sau deciziile politice proaste amenință ordinea socială și ar putea crea din nerespectarea legii un obicei. Premisa tacită asociată acestei viziuni, fataliste și premergătoare totalitarismului, este aceea a existenței unui monopol al înțelepciunii asociat majorității, alături de un monopol al ignoranței asociat minorității. În realitate, ordinea socială este mult mai coerentă decât cred stataliștii, iar nesupunerea câtorva oameni față de anumite legi nu poate constitui un pericol real pentru această ordine. Mai mult, istoria a dovedit că nesupunerea civilă a constituit motorul creării și expansiunii drepturilor și democratizării.

Ideile rezistenței neviolente au fost larg împărtășite în vremurile moderne. Acestea au fost pentru prima dată susținute de doi romancieri celebri ai secolului XIX, scriitorul rus Lev Tolstoi și filosoful american Henry David Thoreau. Scrierile lor l-au inspirat pe Mahatma Gandhi (1869 - 1948), liderul indian al opozițiilor față de conducerea britanică, a cărui campanie de nesupunere civilă din 1930 a încurcat și deranjat puternic puterea colonială.

Rezistența nonviolentă este o abordare puternică și eficientă în vederea schimbării sociale, ce urmărește transformarea societății prin mijloace compatibile cu o lume corectă, justă și pacifistă. Strategia și tactica rezistenței nonviolente au fost folosite pentru a răsturna dictatori, pentru a pune capăt dominației coloniale, pentru a obține drepturi pentru muncitori, a pune capăt segregării, a proteja mediul și a rezista în fața războiului și a înarmării nucleare. Abordarea a fost încununată de succes într-o vastă serie de contexte culturale și regimuri politice, permițând participarea unui spectru social extrem de cuprinzător. Rezistența nonviolentă se bazează pe ideea că puterea se câștigă prin cooperare și consimțământ și că fiecare dintre noi avem libertatea de a coopera sau de a nu înceta cooperarea cu instituțiile care ne guvernează. Abordarea recunoaște umanitatea opresorului și, cu ajutorul unor acțiuni principiale, se opune răului fără a recurge la violență împotriva celui care face rău. Justificările rezistenței neviolente

sunt în același timp principiale și pragmatice:

– rezistența nonviolentă, spre deosebire de metodele militariste, le permite aproape tuturor să participe: femei și bărbați, vârstnici, tineri și chiar copii;

– rezistența nonviolentă se bazează pe valori și principii atemporale naționale, culturale, umane și religioase precum dragostea, înțelegerea, iertarea, grija, compasiunea, dreptatea, democrația, egalitatea;

– rezistența nonviolentă face apel la aceste valori și principii ale oamenilor și națiunilor;

– rezistența nonviolentă este mai puțin amenințătoare pentru cetățenii obișnuiți;

– în rezistența nonviolentă, mijloacele sunt conforme cu scopurile – ele sunt scopurile în lucru;

– rezistența nonviolentă are capacitatea de a slăbi eficiența violenței statale și polițienești și de a o transforma în avantajul mișcării;

– politica clară a nonviolentei împiedică agenții instigatori să întrerupă sau să discrediteze mișcările prin promovarea violenței interne, a ostilității, a disensiunilor, a necinstei și a confuziei.

Rezistența nonviolentă nu înseamnă pasivitate în fața nedreptății sau retragere din conflict. Angajamentul față de nonviolenta necesită curajul de a înfrunta nedreptatea și de a accepta conflictul care izbucnește atunci când valorile universale valabile sunt încălcate de persoanele investite cu drepturi.

În concluzie, menționăm că disfuncționalitățile apărute în viața socială dacă nu sunt soluționate la timp, dacă sunt lăsate să se adâncească, duc implicit la diverse reacții din partea societății, fie prin intermediul violențelor cu distrugeri de bunuri materiale publice sau private, fie prin metode de protest pașnice. Cel mai adesea, revoltele violente sau pașnice dau rezultate când guvernării și-au pierdut credibilitatea sau când aceștia sunt dezbinăți, confrunțați cu proteste sau revolte, ezită între domolirea sau reprimarea acestora, permițând opoziției să capete avânt și capitulând în cele din urmă fără prea multă luptă.

Bibliografie:

1. Ruth Mischnick, *Transformarea nonviolentă a conflictelor*, Bratislava, 2006.
2. Raluca Prună, „Justificarea liberală a nesupunerii civile”, în *KRISIS*, nr. 3, /1996, p. 90.
3. Florentin Scalețchi, „Drepturile omului, societatea civilă, combaterea discriminării și securitatea persoanei”, în *Colocviu strategic*, nr. 2 (XXXIII)/2005, p. 3.
4. Anton Carpinschi, *Știința politicului*, vol. I, Iași, 1998.

В. Н. БЕСЧАСТНЫЙ,

начальник Донецкого юридического института,
кандидат наук по государственному управлению,
доцент, заслуженный юрист Украины

**ВОПРОСЫ ОХРАНЫ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА ВО
ВРЕМЯ ПРОВЕДЕНИЯ МАССОВЫХ МАНИФЕСТАЦИЙ**

The most important question in the theory and practice of formation and development of the rule of law is the protection of human rights and freedoms that are the kind of indicator of the development of civil society and the state. Every man is endowed with a certain degree of freedom. However, the realization of their interests, he must consider the interests of other members of society.

Важнейшим вопросом теории и практики становления и развития правового государства является защита прав и свобод человека, которые служат своеобразным индикатором развития гражданского общества и государства. Каждый человек наделен определенной степенью свободы. Однако при реализации своих интересов он должен учитывать интересы других членов общества [1].

Одним из конституционных прав граждан, согласно ст. 39 Конституции Украины, является право собираться мирно, без оружия и проводить собрания, митинги, шествия и демонстрации, о проведении которых должно быть своевременно оповещены органы исполнительной власти или местного самоуправления. Одним из видов собраний является манифестация – в конституционном праве обобщенное название различных индивидуальных, коллективных, массовых выступлений граждан (демонстрации, шествия, митинги, пикеты и другие выступления под открытым небом) [2].

История свидетельствует, что политическая дестабилизация общества способна привести к быстрому увеличению количества граждан, участвующих в массовых манифестациях. До конца 1980-х годов митинги оппозиционных движений собирали незначительное количество сторонников. В конце 80-х годов митинги стали более мно-

гочисленными, а в 1990 году в Москве прошли грандиозные манифестации, в которых принимали участие сотни тысяч человек. В Донбассе в этот же период прошли массовые забастовки шахтеров, сопровождавшиеся многотысячными митингами. Сотрудники милиции, выполняя свои профессиональные обязанности, проявили высокий уровень подготовки и умение работать с таким количеством участников манифестаций, благодаря чему эти митинги не переросли в массовые беспорядки.

В современных условиях вопросы места и роли милиции в охране прав и законных интересов граждан во время массовых манифестаций приобретают особую актуальность.

Ведущая роль в сложном организационно-правовом механизме защиты прав и свобод человека в контексте массовых манифестаций принадлежит органам внутренних дел. Особенность Министерства внутренних дел как органа государственного управления заключается в том, что оно не только организует (составляет планы, рассчитывает расстановку сил и средств, разрабатывает маршруты движения, меры на случай различных вариантов развития событий, осуществляет рекогносцировку), но и непосредственно осуществляет охрану общественного порядка, тем самым обеспечивая правопорядок.

Украина отличается высоким уровнем активности граждан и большим количеством проводимых массовых мероприятий, что делает необходимым задействование значительных сил МВД Украины для обеспечения общественного порядка. Всего за год в Украине проведено 153,7 тыс. мероприятий, в которых приняли участие более 64 млн. человек. При этом для охраны общественного порядка было задействовано 879 тыс. работников милиции, что позволило не допустить массовых беспорядков.

В Донецкой области за 2009 год проведено 3927 массовых мероприятий, в которых приняли участие 2 млн. 410 тыс. человек. При этом для охраны общественного порядка было задействовано 50127 работников милиции.

Среди всех массовых мероприятий проведено 209 политических мероприятий, в которых приняли участие 108 577 человек, 52 социально-экономических (5739 участников), 90 спортивных (837210 человек), 2327 религиозных (992 753 человек), 43 культурно-зрелищных (133230 участников), 1203 другие (334762 человек).

По сравнению с Украиной в целом, Донецкая область отличается относительно большим количеством религиозных мероприятий. Это обуславливает дополнительные требования к подготовке работников милиции, особенно в части уважительного отношения к религиозным чувствам верующих.

Знаменательным событием в жизни Украины в целом и Донецка в частности будет проведение финальной части „ЕВРО-2012”. Это мероприятие потребует от правоохранительных органов проведения мероприятий по скорейшей адаптации различных сфер жизнедеятельности нашего общества к условиям проведения спортивного соревнования мирового уровня. Задача правоохранительных органов в том, чтобы не допустить перерастания масштабных манифестаций болельщиков в массовые беспорядки. В этом вопросе милицией Украины накоплен немалый опыт.

В 29 августа 2009 г. в Донецке с успехом прошло такое массовое мероприятие как

открытие одного из лучших в Европе футбольного стадиона «Донбасс-Арена». В нем принимало участие более 100 тыс. человек и высшие государственные лица Украины. Благодаря слаженной работе донецкой милиции общественный порядок был обеспечен на высоком уровне, хотя мероприятия с участием футбольных болельщиков представляют собой один из наиболее конфликтноопасных видов массовых мероприятий.

Так, 28 октября 2009 г. в Донецке на стадионе «Донбасс Арена» состоялся футбольный матч в рамках Кубка Украины между командами «Шахтер» (Донецк) – «Динамо» (Киев), на котором присутствовали более чем 50 тыс. болельщиков, в том числе свыше 450 болельщиков футбольного клуба «Динамо» (Киев). Перед началом футбольного матча в дежурную часть Ворошиловского районного отдела внутренних дел г. Донецка поступила информация о том, что в районе стадиона «Донбасс Арена» неизвестные граждане громко выкрикивают нецензурную брань.

Сразу после получения информации к месту события был направлен резерв Ворошиловского районного отдела внутренних дел в количестве 10 работников милиции. Однако затем, поскольку количество нарушителей превышало количество работников милиции, были привлечены дополнительные силы батальона милиции особого назначения «Беркут», полка патрульной службы и отдельной роты конвойной службы милиции. Было задержано 32 болельщика футбольного клуба «Динамо», которые своими действиями провоцировали болельщиков футбольного клуба «Шахтер» на противоправные действия. Благодаря правильным и слаженным действиям работников милиции удалось предотвратить беспорядки.

Массовые волнения могут дестабилизировать обстановку в городе, нарушить нормальную жизнедеятельность граждан, работу предприятий, организаций, движение транспорта, а также привести к другим тяжелым следствиям. В связи с этим работники милиции для сохранения ситуации под контролем должны уметь оказывать настой-

чивое влияние на большие массы людей.

При этом необходимо учитывать следующее:

1) любая толпа, независимо от первоначально «законных и мирных целей», обязательно несет в себе большие потенциальные возможности совершения насильственных действий, поскольку сосредоточение значительного количества людей само по себе создает поле неосознанно высвобождающейся психической и физической энергии;

2) бесконтрольная толпа постоянно разрастается, втягивая в свои ряды новых участников, не способных противостоять общему настроению и движению;

3) опасным «катализатором» агрессивности толпы являются различные слухи, исходящие от лидеров толпы, а также призывы и другие активные действия;

4) для подразделений милиции, которые контролируют толпу, на начальных стадиях развития массовых беспорядков главной задачей является демонстрация силы и решительности относительно ее применения [3, с.110].

Чтобы обеспечить общественный порядок при массовых манифестациях, должны быть достаточно отработаны такие приемы воздействия работников милиции на манифестантов как рассеивание толпы, локализация отдельных групп, выдавливание и задержание зачинщиков беспорядков. В любой ситуации, когда толпа представляет угрозу общественному порядку, для милиции важно владеть инициативой во взаимоотношениях с ней. При этом одно из условий успокоения толпы – применение гибкой тактики, легко применяемой к новым условиям изменяющейся обстановки.

Для эффективной деятельности по обеспечению общественного порядка при проведении массовых мероприятий составной частью подготовки сотрудников милиции должны стать модульные психологические тренинги, улучшающие практические и коммуникативные навыки. В этом направлении значительную работу проводит Донецкий юридический институт, на базе которого создан Научно-исследовательский центр

психотренинговых технологий, который является ведущим научно-практическим подразделением в системе правоохранительных ведомств Украины.

Главная цель Центра – научно-методическая разработка и практическое внедрение в деятельность органов внутренних дел новейших психотренинговых технологий, направленных на повышение профессионального уровня и эффективности служебной деятельности работников органов внутренних дел Украины.

В течение только 2009 учебного года в Центре прошли обучение 1252 работника органов внутренних дел (из них 214 женщин), для которых было проведено 72 тренинга, в том числе с участием психологов полиции Баварии, из них:

– тренинг с руководителями подразделений милиции общественной безопасности и практическими психологами ГУМВС Украины в Донецкой области по теме: «Психологическая подготовка личного состава к обеспечению общественного порядка во время проведения массовых мероприятий»;

– тренинг с представителями украинских СМИ;

– тренинги «Футбол и насилие» с группами старших стюардов и сотрудников службы безопасности стадиона «Донбасс - Арена»;

– тренинг «Психологическое и тактическое обеспечение сил полиции во время проведения массовых спортивных мероприятий». Тренинг проводили главный комиссар полиции Центральной психологической службы полиции Баварии Михаэль Ратцек и главный комиссар полиции VII отделения полиции готовности г. Зульцбах-Розенберг Харольд Планк (Германия). В тренинге приняли участие представители Департамента кадрового обеспечения и Департамента общественной безопасности МВД Украины, сотрудники подразделений общественной безопасности и Центров практической психологии Главных управлений МВД Львовской, Донецкой областей и города Киева, а также психологи Киевского, Харьковского

национальных, Днепропетровского, Львовского государственных университетов внутренних дел, Донецкого юридического института.

Целью тренинга была оптимизация и развитие профессиональной, социально-психологической и интеркультурной компетенции сотрудников органов внутренних дел, принимающих участие в охране общественного порядка во время массовых мероприятий, а также подготовка тренеров к проведению подобных тренингов с персоналом ОВД, которые будут задействованы в обеспечении проведения финальной части чемпионата Евро-2012.

Сотрудниками Центра разработана и апробирована программа тренинга «Футбол и насилие», ориентированная на службы стюардов и службы безопасности стадионов и позволяющая за короткое время провести психологическую подготовку персонала к работе со значительными массами людей. Накопленный Центром опыт применим, прежде всего, для недопущения массовых беспорядков при массовых манифестациях.

Решение проблем охраны общественного порядка требует активного внедрения в подготовку работников правоохранительных органов новых технологий. Как пример такого внедрения можно привести создание в Донецком юридическом институте при содействии Донецкого областного Совета компьютерного полигона по подготовке работников милиции общественной безопасности.

Полигон представляет собой специально помещение, оборудованное 25 ноутбуками (рабочие места учащихся) и сервером (рабочее место преподавателя), объединенными в компьютерную сеть. На каждом ноутбуке установлено специальное программное обеспечение для решения задач по охране общественного порядка. Информация с сервера или ноутбуков выводится на интерактивную доску и на большой экран с помощью мультимедийного проектора.

С помощью полигона при подготовке и повышении квалификации работников милиции общественной безопасности в дальнейшем планируется решение следующих

задач:

- компьютерное моделирование реальных участков местности;
- компьютерное моделирование ситуаций, возникающих в процессе организации охраны общественного порядка;
- разработка электронных задач по организации охраны общественного порядка и их решение с выводом видеоинформации на экран;
- проведение учебных занятий (командно-штабных учений, ролевых игр) с проектированием местностей, с имитацией возможных ситуаций, проработкой вариантов расстановки сил и средств, задействованных в организации охраны общественного порядка;
- обучение курсантов и слушателей разработке баз данных (подсчетный элемент, регистрация заявлений, учет административных протоколов и материалов об отказе в возбуждении уголовного дела и т.д.);
- разработка соответствующего программного обеспечения.

Планируется дальнейшее развитие и техническое совершенствование данного полигона с целью эффективного решения задач по подготовке и повышению квалификации работников милиции.

Таким образом, для дальнейшего обеспечения прав и свобод граждан при проведении массовых манифестаций, на наш взгляд, необходимо постоянно совершенствовать правоприменительную деятельность правоохранительных органов, а также внедрять систему проведения тренингов и новые технологии в процесс обучения и повышения квалификации их сотрудников.

Степень демократичности любого общества определяется, в первую очередь, обеспечением прав и свобод человека, функционированием эффективного механизма их защиты. Украина стремится практически обеспечить весь спектр прав и свобод человека, провозглашенных Конституцией и законодательством, и в этом основная роль принадлежит правоохранительным органам.

Литература:

1. В. В. Діаконов, *Право и свобода* : [учебное пособие по теории государства и права] / В.В. Діаконов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.allpravo.ru>
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року, № 254к / 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.
3. К. І. Беляков, *Оцінка правоохоронної діяльності: теорія і практика* / К.І. Беляков // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – 2004. – № 10. – 106-110 с.
4. О. А. Мартыненко, *Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография*. – Х.: Изд-во ХНУВС, 2005.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 7 грудня 1984 року, № 8073-Х (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради УРСР. –1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 року, № 2747- IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.

Dr. **Oleg CASIADI,**

șef al Catedrei științe socioumane

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar

Adrian CREȚU,

magistru în relații internaționale

PRACTICA JUDICIARĂ ȘI PRECEDENTUL JUDICIAR – IZVOR DE DREPT ÎN REPUBLICA MOLODVA

The problem of law springs represents one of the most important elements of the Law General Theory. The field of juridical research, including law elaboration and performance is situated on the basis of the above mentioned element. At present, taking into account that the law springs has a major theoretical and practical significance, this matter should be approached scientifically for establishing valued directions of the law development in the society. One of the law springs is the case law approached in the present work paper.

În teoria dreptului, precum și în celelalte științe juridice, în general cuvântul „izvor” al dreptului este folosit într-un sens specific, strict juridic, avându-se în vedere formele de exprimare a normelor juridice. Necesitatea unei multitudini de forme de exprimare pe care dreptul le constituie este determinată de multitudinea relațiilor sociale care reclamă reglementarea juridică. Toate tipurile de drept de până acum au cunoscut o pluralitate de izvoare – acte normative ale autorităților statale, obiceiuri, precedente judiciare, contractul normativ, doctrina etc.

Procesul de codificare a restrâns treptat, până la anulare, rolul creator al jurisprudenței. Sub forma precedentelor judecătorești, jurisprudenței i se recunoaște totuși, în dreptul privat, un rol creator. Aceasta este situația în sistemele de drept ce aparțin familiei romano-germanice. O poziție deosebit de importantă continuă să aibă jurisprudența, ca izvor de drept, în țările care au adoptat sistemul de drept anglo-saxon.

În perioada sovietică, se nega rolul creator de drept al instanțelor judecătorești și calitatea de izvor de drept a practicii judecătorești. Nu se admitea decât analogia legii ca metodă de completare a lacunei. Când nu exista o normă juridică aplicabilă cazului dat, se aplica o normă juridică ce reglementa un caz asemănător. Problema aplicării precedentului nici nu se pune, deoarece creațiunea de drept era considerată ca o sarcină a legiuitorului, iar aplicarea dreptului ca o sarcină a organelor specializate în desfășurarea acestei activități, deoarece în acest

caz ar fi posibil ca și organele de aplicare a dreptului să aibă un rol „creator” de drept. Se specifica că asemenea teorii și noțiuni științifice sunt deformatate în teoriile burgheze care largesc arbitrar noțiunea de lacună juridică pentru a putea folosi precedentul judiciar. Teoria și practica juridică socialistă excludeau această posibilitate.

În prezent este amintit în orice curs de teorie generală a dreptului faptul că, în sistemul de drept romano-germanic rolul principal, printre izvoarele dreptului, îl ocupă actul normativ. Jurisprudența, practica judiciară, precedentul nu sunt recunoscute ca izvor de drept. Deși s-a reactualizat problema relativ recent, s-a exprimat opinia că recunoașterea precedentului judiciar ca izvor de drept ar fi un pas înapoi de la principiul supremației legii. Fără a intra în polemică cu reprezentanții acestui punct de vedere, trebuie totuși constatat că rolul judecătorului nu mai poate fi neglijat în condițiile actuale ale epocii de tranziție spre statul de drept, când apar numeroase dificultăți în realizarea dreptului este necesar să se întărească legătura dintre știința juridică și practica de aplicare și interpretare a dreptului.

Este necesar la moment, înainte de toate, de a delimita noțiunea de practică judiciară de cea de precedent judiciar. Astfel, practica judiciară, denumită în literatura de specialitate și jurisprudența, este alcătuită din totalitatea hotărârilor judecătorești, pronunțate de instanțele judecătorești de toate nivelurile, în diferite materii și ramuri de drept, date prin lege în com-

petența lor, pe când precedentul este o hotărâre a unei instanțe judiciare pe un caz concret, care poate avea forță obligatorie pentru cazurile similare ce se vor judeca în viitor. Se observă că noțiunea de practică judiciară este mai largă decât noțiunea de precedent judiciar, ultimul fiind parte componentă a practicii judiciare, de aceea aceste noțiuni sunt diferite

Practica judecătorească, după cum am menționat, este alcătuită din totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțele judecătorești de toate gradele. Dar pentru analiza izvoarelor dreptului, ne interesează numai hotărârile judecătorești care conțin soluții aplicabile pentru viitor, din care să se deducă o normă juridică generală. Potrivit scopului lor, instanțele de judecată soluționează anumite cauze cu care sunt sesizate și pronunță hotărâri (sentințe) pe baza legii. Sesizat (prin acțiune sau prin rechizitoriu), judecătorul trebuie să judece cauza și să pronunțe sentința. El face acest lucru, interpretând și aplicând o normă juridică.

Jurisprudența, bineînțeles, nu are aceeași autoritate ca și legea. Legea se impune instanțelor judecătorești prin ea însăși, pe când deciziile tribunalelor nu constituie un adevărat izvor formal al dreptului decât când, în urma unor repetate soluții în același sens, nu se mai revine asupra lor și sunt considerate ca formând o regulă de drept obligatorie.

Un mare avocat, sociolog și teoretician al dreptului, Mircea I. Manolescu, considera necesitatea întrebuirii a doua teorii a surselor, izvoarelor de drept. Așadar, pe de o parte, teoria surselor legilor pozitive, abstracte și generale; iar pe de altă parte, teoria surselor pe care avocatul și judecătorul le au în vedere într-un caz concret, individual, particular¹.

Rolul jurisprudenței este acela de a interpreta și aplica la cazuri concrete legea, în sistemele de drept scris, aparținând familiei romano-germanice. Activitatea judecătorului este guvernată de două mari principii:

a) el se pronunță întotdeauna în cauza pe care o judecă și nu are dreptul să stabilească dispoziții generale, în afara speței particulare ce se prezintă în fața sa;

b) un judecător, potrivit regulilor de organizare judecătorească, nu este, în general, legat de hotărârea pronunțată de un alt judecător (și nici chiar de propriile sale hotărâri anterioare). Drept urmare, jurisprudența nu poate avea rol creator de drept, nu poate fi izvor de drept.

Dacă legea este limpede, judecătorul nu are decât sarcina s-o aplice. Cea mai bună lege este aceea care lasă cât mai puțin la aprecierea judecătorului și cel mai bun judecător este acela care, în hotărârea pe care o dă, se bazează în așa fel pe lege încât arbitrarul său să fie cât mai redus. Jurisprudența, astfel înțeleasă, realizează dreptul în fapt de multe ori altfel decât îl arată litera strictă a legii, cutuma sau doctrina. În acest sens, după cum demonstrează M. Djuvara, se poate spune că ea este izvorul formal adânc al dreptului pozitiv.

Hotărârile judecătorești ale instanțelor de contencios administrativ, prin care sunt anulate acte normative cu forță juridică inferioară legilor și ordonanțelor Guvernului (cum ar fi hotărârile de Guvern, ordine ale miniștrilor etc.), conform prevederilor art.53 al Constituției R. Moldova și al art.25 din Legea contenciosului administrativ nr.793/2000 au calitatea de izvoare de drept pentru că echivalează cu un act normativ de abrogare. Acceptând calitatea de izvor de drept a jurisprudenței, se pune problema de a stabili dacă o asemenea susținere este sau nu în concordanță cu normele constituționale.

Considerăm că, atunci când se analizează situația practicii judecătorești, pentru a răspunde la întrebarea dacă nu cumva este și ea izvor de drept sau ar trebui considerată astfel, se cere mai întâi cercetarea problemei respective prin o viziune mai largă, comparativă, și apoi se poate face circumstanțierea problemei. Printr-o viziune mai largă, comparativă, o înțelegem pe aceea care plasează sistemul de drept național, cu izvoarele formale care îi sunt proprii, în familia romanisto-germanică, diferențiindu-l de familia de drept jurisprudențial (Common Law).

Prin circumstanțierea problemei, se înțelege restrângerea ei firească la întrebarea dacă practica judecătorească este izvor direct de drept și nu dacă este izvor indirect, pentru că această ultimă calitate nu îi este contestată în sistemul de drept scris, legislativ, ca, de altfel, nici doctrinei, precum și că, odată demonstra-

¹ Mircea I. Manolescu, *Teoria și practica dreptului*, Fundația Regele Mihai, București, 1946, p. 14.

tă calitatea de izvor de drept direct a practicii judecătorești – și numai în acest caz – ar urma să insistăm asupra particularităților ierarhice distinctive, existente în ceea ce privește raporturile cu legea, comparativ cu sistemele de drept jurisprudențial.

Dar să nu uităm că, atunci când, în mod excepțional, practicii judecătorești i se recunoaște calitatea de izvor direct, subsidiar de drept – așa cum este cazul cu dreptul civil elvețian – recunoașterea provine de la legiuitorul însuși. Atunci când ne propunem să reapreciem sistemul izvoarelor dreptului moldovenesc, merită, credem, să reflectăm asupra a două aspecte.

Primul ar fi acela că în perioada socialistă nerecunoașterea practicii judecătorești ca izvor formal de drept era justificată prin aceea că atribuirea rolului creator de drept judecătorului echivala cu înlesnirea arbitrarului, a ilegalității, cu negarea calității practicii judecătorești, de izvor formal de drept, fiind invocată ca dovadă de superioritate a dreptului socialist. Nu mai puțin însă, nu a fost neglijat rolul practicii judecătorești de transmitere către legiuitor a semnalelor realității sociale.

Desigur, criteriile de apreciere a poziției jurisprudenței în sistemul izvoarelor formale ale dreptului în prezent sunt altele dar, ceea ce nu s-a schimbat, este apartenența dreptului nostru la familia dreptului scris, european-continental, apartenență care implică imposibilitatea ca judecătorul să stabilească dispoziții generale atunci când se pronunță în cauzele pe care le soluționează.

Totuși nu poate fi ignorat faptul că în țările cu sisteme de drept romano-germanice rolul judecătorului constă nu numai în supunerea față de lege și aplicarea ei, ci și în adaptarea legii la condițiile sociale concrete, precum și în remedierea lacunelor legii, în inspirarea legiuitorului. În plus, influența doctrinei asupra legiuitorului se exercită prin intermediul practicii judecătorești, chiar dacă aceasta nu constituie izvor formal de drept.

În fostul sistem de drept al Republicii Moldova, creat în baza legislației URSS, practica judecătorească și precedentul judiciar nu erau recunoscute *de jure*, însă *de facto* instanțele judecătorești își pronunțau hotărârile, bazându-se pe practica Tribunalului Suprem al URSS, al

Judecătoriei Supreme a RSSM. Chiar și astăzi, cu toate că *de jure* instanțele nu sunt obligate să pronunțe hotărâri bazate pe cele ale Plenului Curții Supreme de Justiție, *de facto* însă hotărârile instanței care intră în contradicție cu cele ale Plenului CSJ sunt anulate de instanțele superioare. Nu este de neglijat nici faptul că, în multe hotărâri date de Curtea de Apel, se fac referiri la hotărârile Plenului CSJ, prin aceasta făcându-se evidentă uzanța precedentului judiciar. Însă hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție au un caracter general, iar practica nu este suficient de bogată pentru a oferi o gamă largă de soluții adecvate tuturor cazurilor concrete. Chiar și în cazul în care aceste hotărâri vor părea analoage, judecătoria sau Curtea de Apel se vor baza sau vor face trimitere nu la hotărârea instanței ierarhic superioare sau de același grad, ci la o hotărâre proprie, deoarece orice instanță este responsabilă de temeinicia și legalitatea hotărârii pe care o pronunță, indiferent dacă a mai existat vreo hotărâre similară. În același timp, judecătorul, soluționând cauza aplicând legea se conduce și de practica judiciară formată pe parcursul unei perioade de timp, stabilind o soluționare unitară în mai multe situații juridice. În acest sens un rol important le revine hotărârilor explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Conform art.1 din Legea Republicii Moldova cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr.789-XIII, din 26 martie 1996, Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești, soluționarea litigiilor apărute în cadrul aplicării legilor, garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Prin activitatea sa, Curtea Supremă de Justiție asigură respectarea principiului prezumției nevinovăției și principiului supremației legii, contribuie la constituirea unui stat de drept. Dreptul de a adopta hotărâri explicative este de competența exclusivă a Plenului Curții Supreme de Justiție. Astfel, conform prevederilor art.16 din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, Plenul CSJ examinează rezultatele generalizării practicii judiciare și adoptă hotărâri cu caracter explicativ.

Deși hotărârile explicative ale Plenului

Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în chestiunile privind aplicarea prevederilor legale în practica judiciară au doar un caracter de recomandare pentru instituțiile judecătorești, ele aduc totuși o contribuție considerabilă în asigurarea respectării legalității în cursul desfășurării proceselor judiciare și adoptării hotărârilor judecătorești.

Adesea, refuzul de a utiliza precedentul este argumentat prin faptul că Republica Moldova aparține sistemului de drept continental, iar instituția precedentului judiciar este un produs al sistemului de drept anglo-saxon. Această discrepanță între cele două sisteme de drept este depășită atât în unele țări din sistemul anglo-saxon, cât și în statele din sistemul continental de drept, unde se efectuează anumite transformări în drept, care fac apropierea mult mai simțitoare. De exemplu, în sistemul continental se înregistrează tendința de sporire a importanței practicii judiciare, în timp ce în sistemul de drept anglo-saxon apar tot mai diverse acte legislative de drept statutar, adică legi care capătă valențe de izvoare de drept².

Precedentul poate juca un rol dublu: pe de o parte, din el se pot face deduceri care lipsesc în actele normative, iar pe de altă parte, el poate oferi interpretarea unor articole ale legislației în vigoare, activitate prestată în prezent de către Curtea Supremă de Justiție. Considerăm că prin recunoașterea hotărârilor CSJ ca izvor de drept obligatoriu pentru toate instanțele s-ar simplifica și s-ar urgenta examinarea cauzei, s-ar reduce un șir de apeluri și recursuri asupra hotărârilor pronunțate și, în același timp, justiția ar deveni mai puțin costisitoare.

Privitor la deciziile Curții Supreme de Justiție se poate adăuga că problema aceasta este mai puțin sau mai mult discutată. Având în vedere însă faptul că majoritatea zdrobitoare a acestor decizii sunt respectate, ca adevărate legi, de instanțele judecătorești și că acest organ suprem de justiție poate că trebuie să umple lacunele legii, fiind competent în acest sens, se poate conchide că în anumite limite, deciziile sale de îndrumare trebuie recunoscute ca izvoare de drept.

Tânărul cercetător Andrei Negru, comparând sistemele de drept din diferite țări, este de părere că recunoașterea calității de izvor de drept jurisprudenței nu exagerează în nici un fel în ceea ce privește forța autorității judecătorești, ci ea urmărește doar să asigure legătura strânsă dintre regulile de procedură și regulile de fond, mai mult decât atât, ea stimulează evoluția sistemelor de drept³.

Analizând precedentul judiciar ca izvor de drept, cercetătorul englez P. Kross a ajuns la concluzia că instanțele judecătorești inferioare sunt obligate să folosească la examinarea cauzei hotărârile instanțelor superioare date în cauze asemănătoare cu cauza examinată. El însă remarcă faptul că în aceste cazuri instanțele inferioare trebuie să folosească nu toată hotărârea instanței superioare dar numai acea parte denumită de el *ratio decidendi*, în care este arătată poziția față de problemele de drept a judecătorului, în baza căreia el emite hotărârea dată. Numai această parte a hotărârii este precedent judiciar sau izvor de drept⁴.

Precedentul judiciar ca izvor al dreptului penal poate fi divizat în:

- precedentul judiciar cu caracter normativ care desemnează o hotărâre judecătorească într-o cauză concretă, prin care se creează o normă juridică penală, a fost modificată norma juridico-penală sau a fost anulată norma juridico-penală;
- precedentul judiciar cu caracter interpretativ care desemnează o hotărâre judecătorească într-o cauză concretă prin care este dată o talmăcire obligatorie a normei juridico-penale.

Întrebuințarea precedentului cu timpul poate fi atât de deasă că va șterge diferența dintre precedentul judiciar și practica judecătorească. Considerăm că nu trebuie criticată aspru practica judecătorească, deoarece alături de hotărârile greșite și prost redactate sunt și multe altele foarte bine argumentate și care pot fi luate ca etalon.

Jurisprudența este izvor de drept, deoarece emană de la o instituție de stat și este recunoscută

² George P. Fletcher, Igor Dolea, Dragoș Blănaru, *Concepte de bază ale justiției penale*, Editura ARC, Chișinău, 2001, p. 324.

³ Andrei Negru, "Unele considerații cu privire la compararea sistemelor de drept" în *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova nr.5/2001*, Chișinău, p. 17.

⁴ P. Kross, *Precedent v angliiskom prave (Precedentul în dreptul englez)*, Moscova, 1985, p.7-8.

de organele publice, având forță juridică obligatorie. Dezvoltând această idee, se poate ajunge la concluzia că practica judecătorească poate duce și la formarea unor norme noi, în cazul interpretarea ei se consideră obligatorie.

Funcția legislativă nu a fost și nu poate niciodată fi despărțită complet de puterea judecătorească. Interpretarea și aplicarea legii întotdeauna va conține deschis sau pe ascuns tendința de o completa sau modifica.

Legea nu poate satisface toate cerințele, veșnic în mișcare, ale vieții sociale. Legea este un element static, ea fixează dreptul la un moment dat, și nu poate fi modificată decât prin punerea în mișcare a lentului aparat legislativ. Și atunci justiția, care e află în contact zilnic cu viața socială, justiția care reprezintă factorul dinamic în viața juridică poate recurge la consultarea și folosirea în soluționarea cauzei a deciziilor judecătorești emise pe cauze analogice. În cazul interzicerii prin lege să apeleze la precedente, judecătorul va fi nevoit să apeleze la alte izvoare formale, inclusiv la obiceiul juridic.

Ținând cont de argumentele de mai sus, se poate spune că legea, având avantajul precizunii și siguranței, corespunde incontestabil necesității de stabilitate și certitudine, pe care le postulează viața socială, însă, cu certitudine, se poate conchide că prin calitatea sa statică ea fixează și imobilizează dreptul. Prin aceste calități ale sale, legea devine un obstacol în fața evoluției, căci odată legiferat, un principiu s-a fixat și rămâne în urmă, viața mergând înainte și dreptul trebuie să se transforme, să evolueze cu noile necesități ale vieții. Cu alte cuvinte, apare un conflict care se manifestă între siguranță și evoluție. Noi suntem de părere că acest conflict poate fi rezolvat prin recunoașterea jurisprudenței calitatea de izvor de drept și renunțarea în final la monopolul legii scrise.

Primul savant care a considerat că a venit timpul să ne debarasăm de ideea că tot dreptul se găsește numai în lege și că judecătorul trebuie să caute soluția în cazurile neprevăzute de lege, tot în lege, a fost François Géný. Teoria științifică a acestui autor are marele merit de a afirma sus și tare că legea nu este singurul izvor al dreptului și că ea nu poate face față tuturor necesităților. În același timp însă, teoria păstrează legii rolul ei

eminent, împăcând ambele necesități ale ordinii juridice precum evoluția și siguranța. Această teorie se bazează pe trei postulate:

a) legea nu poate prevedea totul și este imperfectă prin însăși natura ei;

a) în măsura în care ea a statuat, fiind expresia unei voințe inteligente, trebuie interpretată ținându-se seama de voința legiuitorului;

b) dacă legea nu a prevăzut și în lipsa unui obicei, judecătorul va proceda prin libera cercetare științifică⁵.

Ne vom opri la analiza doar al ultimului postulat în care autorul Fr. Géný consideră că atunci când legea nu a statuat, judecătorul va trebui să procedeze prin libera cercetare științifică a naturii lucrurilor. Prin cercetarea științifică autorul înțelege căutarea soluției cerute, care va fi liberă, pentru că este sustrasă autorității pozitive și științifice, fiindcă va fi liberă de orice influență sau sugestie personală, subiectivă, bazându-se numai pe elemente obiective și științifice. Această soluție, spre a nu fi subiectivă, trebuie căutată în natura pozitivă a lucrurilor, deci într-un element obiectiv. Judecătorul deci în libera cercetare științifică se va servi de aceleași elemente ca și legiuitorul, cu singura deosebire că cel dintâi nu va putea crea reguli generale, limitându-se la speță. Libera cercetare științifică are însă și o limită – ea nu va putea să treacă peste principiile de ordine publică, care domină și sistemul juridic. Sistemul acestui autor a fost acuzat de unii ca retrograd, din cauza importanței pe care o acorda intenției legiuitorului, de alții că ar fi prea avansat, lăsând un rol prea mare arbitrarului judiciar. El rămâne totuși sistemul predominant în materie de tehnică jurisprudențială și credem că influența lui se va simți încă multă vreme asupra tuturor celor ce se ocupă cu această problemă delicată.

În această ordine de idei, dorim să mai menționăm faptul că dreptul interpretării legii îi permite instanței judecătorești să rezolve fiecare caz în parte în cadrul legilor existente, fără a se adresa puterii legislative. Instanța de judecată, folosind interpretarea, trebuie să ia în vedere numai cazul dat, și la moment, până când

⁵ François Terré, *La notion de droit en France*, Paris, 1931, p.256-264.

nu este recunoscută practica judecătorească drept izvor de drept, deciziile și hotărârile instanței supreme de judecată pot fi acceptate doar ca o recomandare dar în nici un caz ca normă generală obligatorie. Suntem de părere că deoarece precedentul judiciar există de facto și el ocupă un loc important în rezolvarea problemelor cu caracter juridic se poate pune problema, după cum am menționat, despre recunoașterea legislativă a calității sale de izvor de drept. Cu atât mai mult cu cât el acționează ca un regulator al relațiilor sociale și din aceste considerente a fost necesar de a pune această problemă astăzi în discuție. Până când practica judecătorească nu va fi recunoscută oficial ca izvor de drept, avem în vedere de către organul legislativ suprem, nu vor dispărea problemele ce țin de forța juridică și locul pe care îl ocupă hotărârile judecătorești în sistemul izvoarelor dreptului. Practica judecătorească aduce multe argumente și dovezi că ea în final și fără recunoașterea oficială a devenit izvor de drept. Acest fapt se observă cu ochiul liber în statul vecin prin cărțile de jurisprudență a instanțelor publicate, care au și invadat practic rafturile librăriilor și bibliotecilor din România. Această ne dovedește încă o dată în plus, că nivelul de dezvoltare a științei juridice crește și că instanțele judecătorești conducându-se de Constituție, lege, principiile generale ale dreptului, pe lângă îndeplinirea obligațiilor sale specifice participă adăugător și la formarea dreptului. Din aceste considerente, suntem de părere că nu a mai rămas mult timp până când și Republica Moldova, mergând pe calea democratică de dezvoltare, va rezolva și această problemă delicată, ce ține de recunoașterea oficială a jurisprudenței calitatea de izvor de drept.

Se poate de prevăzut că recunoașterea jurisprudenței ca sursă formală de drept tinde să accentueze și problema ce ține de locul ei în sistemul ierarhic al izvoarelor dreptului. Actele instanțelor de judecată pot ocupa un loc bine definit în sistemul izvoarelor dreptului. Nu încapă nici o îndoială că ele pot fi emise doar conform Constituției care este un „izvor al izvoarelor”, dar ținând cont că în unele cazuri instanțele de judecată au dreptul de control și de anulare a actelor normative, ele pot ocupa, un loc superior lor în această ierarhie.

În prezent, această discrepanță între cele două sisteme de drept este depășită atât în unele țări din sistemul anglo-american, cât și în statele din sistemul continental de drept, unde se efectuează anumite transformări în drept, care fac apropierea lor mult mai simțitoare. În sistemul european se vede clar o tendință de sporire a importanței practicii judiciare, în timp ce în sistemul de drept anglo-american apar tot mai des diverse acte legislative, care capătă valențe de izvoare de drept. Considerăm că prin recunoașterea hotărârilor Plenului Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova ca izvor de drept obligatoriu pentru toate instanțele de judecată, s-ar simplifica și s-ar urgenta examinarea cauzei, s-ar reduce numărul apelurilor și recursurilor asupra hotărârilor pronunțate, s-ar ajunge la interpretarea uniformă a legilor pe întreg teritoriul și, în același timp, justiția ar putea deveni mai puțin costisitoare.

Un argument serios este și ratificarea Convenției Europene privind Drepturile Omului, precum și recunoașterea jurisprudenței ei calitatea de izvor de drept în Republica Moldova. Din aceasta rezultă că jurisprudența CEDO a pătruns adânc în sistemul juridic intern al Republicii Moldova. Instanțele judiciare naționale trebuie să țină cont de metodologia interpretativă a Curții Europene a Drepturilor Omului, în vederea realizării unei armonii legislative și jurisprudențiale prin alinierea la standardele minime cu privire la protecția drepturilor omului.

Dr. **Oleg CASIADI,**

șef al Catedrei științe socioumane

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar

Dr. **Constantin BOEȘTEANU,**

șef adjunct al Direcției Generale Analiză, Monitorizare și Evaluare a Politicilor MAI

CONVENȚIA EUROPEANĂ PRIVIND APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE: MECANISME DE REALIZARE

With this objective, the Convention not only defines a number of rights and freedoms which the contracting states have decided to devote each in its jurisdiction, but it also establishes an enforcement mechanism. This last item was an innovation in international law. It is important to note that the obligation to secure the rights lies primarily with states, the control mechanism is set to play a vital role, but alternative. The role went to the control mechanism was to examine complaints which allege that the contracting parties have violated the rights guaranteed by the Convention, such complaints are being forwarded by another contracting party or by an individual, a governmental organization or group of persons (individual petitioners continued).

Convenția a fost elaborată ca o imediată consecință a celui de Al Doilea Război Mondial. Autorii săi s-au ghidat de intenția de a preveni recurența atrocităților ce au avut loc pe parcursul acestui conflict și au pornit de la dorința de a stabili un sistem de control colectiv al respectării drepturilor statuate în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948.

Având acest obiectiv, Convenția nu doar definește un număr al drepturilor și libertăților, pe care statele contractante au decis să le consacre fiecare în jurisdicția proprie, ci stabilește un mecanism de control. Acest din urmă element a constituit o inovație în dreptul internațional. Este important de notat faptul că obligația securizării drepturilor revine în primul rând statelor, mecanismul de control fiind instituit pentru a juca un rol vital, dar subsidiar.

Rolul ce a revenit mecanismului de control era de a examina plângeri care pretind că părțile contractante au violat drepturile garantate prin Convenție, asemenea plângeri fiind înaintate fie de o altă parte contractantă, fie de către o persoană fizică, organizație neguvernamentală sau un grup de persoane (în continuare petiționari individuali). Ca rezultat al compromisurilor politice atinse, la acel moment mecanismul a fost complex și nu lipsit de anomalii. El a fost compus din două instituții distincte prevăzute de Convenție (Comisia Europeană a Drepturilor Omului – instituită în 1954, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului – instituită în 1959), precum și Comitetul de Miniștri al

Consiliului Europei (organul executiv al Organizației compus din miniștri ai Afacerilor Externe ale statelor membri, ale căror funcții ce reies din Convenție în practică sunt îndeplinite de către viceministri). Comisia și Curtea erau instituții care nu funcționau permanent, fiind compuse din câte un membru din partea fiecărei părți contractante sau fiecare stat membru al Consiliului Europei, corespunzător.

Cererile de pretinsă violare a Convenției puteau fi înaintate Comisiei de către un stat contractant sau, în cazul în care competența Comisiei în materie era recunoscută de către statul reclamat, de către petiționarul individual. Rolul Comisiei era să examineze dacă plângerea întrunea condiții de admisibilitate stabilite prin Convenție, să stabilească faptele, să încerce să soluționeze cazul pe cale amiabilă și, în cazul în care părțile nu ajung la o înțelegere, să scrie un raport exprimând opinia neobligatorie asupra faptului dacă au fost sau nu violate prevederile Convenției.

În situația recunoașterii sau acceptării jurisdicției Curții de către statul sau statele vizate, cazul putea ulterior să fie transmis la Curte pentru adoptarea unei decizii, fie de către Comisie, fie de către statul reclamant, statul reclamat sau statul al cărui cetățean era petiționarul care a înaintat plângerea. Atunci când Curtea nu era competentă sau nu era sesizată, cazul era lăsat pentru luarea unei decizii din partea Comitetului de Miniștri. Este de menționat faptul că petiționarii care au sesizat Comisia inițial nu

puteau singuri să supună cazul spre examinare Curții (deși asemenea posibilitate, cu unele limitări, le-a fost oferită prin prevederile Protocolului nr. 9, care a intrat în vigoare la 1 octombrie 1994). Supravegherea executării hotărârilor Curții, care sunt obligatorii pentru statul vizat, a fost încredințată prin prevederile Convenției Comitetului de Miniștri.

Trebuie adăugat că deși recunoașterea competenței Comisiei și jurisdicției Curții erau opționale, s-a ajuns cu timpul ca statele contractante să le accepte pe ambele.

Diviziunea muncii între Comisie și Curte a fost făcută astfel încât, în general, Curtea să își poată concentra atenția asupra problemelor juridice substanțiale, în număr redus al cazurilor de conduită (leading cases), puse în fața ei. Deși ea era în drept să investigheze faptele și în caz de necesitate să examineze admisibilitatea, aceste subiecte – precum și soluționarea pe cale amiabilă – au constituit cu precădere domeniul de activitate al Comisiei.

Plângerile unui stat contractant împotriva altuia au fost întotdeauna rare, de aceea ele nu vor fi abordate în acest articol.

Membrii Comisiei și judecătorii Curții nu numai că nu aveau reședința la Strasbourg, dar, de asemenea, majoritatea lor practica altele activități profesionale (cum ar fi, de exemplu: judecători, avocați teoreticieni sau practicieni). Ei se adunau, în general, la Strasbourg de câte ori era nevoie pentru bunul mers al activității Convenției, dar aglomerarea agendei de lucru a însemnat eventual că, fără a lua în calcul munca efectuată acasă, ei consacrau o bună parte din timp exercitării obligațiilor ce le reveneau datorită Convenției (8 sesiuni cu o durată de 2 săptămâni fiecare pe parcursul unui an pentru Comisie și 10 sesiuni cu o durată de 10 zile fiecare pe parcursul unui an pentru Curte).

După intrarea în vigoare a Convenției, au fost adoptate 13 protocoale adiționale. Protocoalele nr. 1, 4, 6, 7, 12 și 13 au adăugat drepturi și libertăți celor consacrate prin Convenție. Protocolul nr. 2 a investit Curtea cu puterea de a pronunța avize consultative. Protocolul nr. 9 a oferit petiționarilor individuali posibilitatea de a aduce cauza lor în fața Curții, sub rezerva ratificării. Protocolul nr. 11 a restructurat mecanismul de control. Alte protocoale anterioare

acestora priveau organizarea instituțiilor instituite prin Convenție și procedura înainte de a fi continuată în fața acestora.

Pe măsura ce activitățile Convenției și eficacitatea sa în protecția drepturilor omului deveneau tot mai cunoscute și un număr crescut de state acceptau dreptul la recurs individual, cauzele supuse Comisiei și Curții se înmulțeau. Procedura în fața Comisiei și a Curții era adesea atât de lungă – până la 6 ani chiar –, încât se ajungea să fie în contradicție cu una din dispozițiile Convenției referitoare la dreptul de a se face dreptate într-un termen rezonabil.

Creșterea numărului de plângeri, complexitatea lor crescândă și extinderea geografică a Consiliului Europei – de la 10/12 state membre pentru care a fost concepută Convenția la 35/40 – au fost considerate drept cauze care au făcut inevitabilă revizuirea Convenției. Statisticile vremii au demonstrat că revizuirea mecanismului de control era indispensabilă pentru a-i întări eficacitatea.

Începând cu 1980, creșterea numerelor cauzelor aduse în fața organelor Convenției a provocat din ce în ce mai multă bătaie de cap pentru păstrarea duratei procedurilor în limite acceptabile. Problema se agrava odată cu adeziunea noilor state contractante începând din 1990. De la 404 cauze în 1981, Comisia va înregistra 1013 în 1988 și 4721 în 1997. Prin urmare, numărul dosarelor neînregistrate sau provizoriu deschise în cursul aceluiași an 1997 se ridică la mai mult de 12 000. Cifra pentru Curte reflectă o situație analogă: 7 cauze adresate în 1981, inclusiv decizii privind remiterea cererilor individuale înaintate în temeiul Protocolului nr. 9 – 19 în 1988 și 150 în 1997.

Perioada de tranziție către o nouă Curte Europeană a Drepturilor Omului a fost anticipată, modalitățile în care se va realiza aceasta fiind fixate în art.5 și 6 ale Protocolului nr. 11. Necesitatea reformării mecanismului de control stabilit de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, a fost reiterate cu diverse prilejuri de către statele membre ale Consiliului Europei, în acest scop fiind formulate rezoluții, recomandări și emise decizii, documente ce au servit ca preambul, temei de drept al Protocolului nr. 11.

Reforma a vizat menținerea și întărirea eficacității apărării drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevăzute în Convenție, care erau amenințate prin creșterea numărului de plângeri și de state membre ale Consiliului Europei, durata procedurilor de la Strasbourg, dificultățile întâmpinate de instituțiile nepermanente pentru a-și exercita obligațiunile și dorința de a elimina anumite suprapuneri în activitatea Comisiei și a Curții când în ambele instituții se examina temeinicia cauzelor admise.

Demersurile întreprinse în așa-numita perioadă de tranziție către noua Curte Europeană a Drepturilor Omului s-au concretizat prin semnarea Protocolului nr. 11 de către toate statele membre ale Consiliului Europei și ratificarea acestuia, care a revizuit mecanismul de control inițial stabilit și a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1998. Textul Protocolului, ce amendează textele titlurilor II-IV ale Convenției (art.19- 56) și ale Protocoalelor 2, 4, 6, 7, a fost rezultatul concret al hotărârilor luate de către șefii de state și de guverne din Consiliul Europei în timpul summit-ului care a avut loc la Viena la 8 - 9 octombrie 1993.

Apariția, prin punerea în aplicare a Protocolului nr. 11 al Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg – unice, permanente, în locul vechiului mecanism instituit prin Convenția din 1950 – are semnificația începutului unei etape noi, substanțial diferite de cea anterioară. Comisia și Curtea anterior existente au fost înlocuite cu o curte unică denumită „Curtea Europeană a Drepturilor Omului”, compusă din câte un judecător din partea fiecărui stat membru al Convenției. Acum Convenția stipulează că judecătorii nu vor putea fi antrenați în alte activități incompatibile cu cerințele unui serviciu permanent, și Rezoluția (97) 9 a Comitetului de Miniștri privind statutul judecătorilor stabilește că aceștia vor avea reședința la sau în apropierea locului de situare a Curții, adică Strasbourg, Republica Franceză. Protocolul, de asemenea, a redus termenul aflării în funcție a unui judecător de la nouă la șase ani.

Suplimentar la această schimbare structurală de bază, prin Protocolul nr. 11 se renunță, de asemenea, la orice cerință de acceptare de către state a competenței mecanismului de la Strasbourg să primească cererile de la petițio-

narii individuali sau de recunoaștere sau acceptare de către state a jurisdicției Curții. Totodată, el anulează Protocolul nr. 9. Mai mult ca atât, rolul Comitetului de Miniștri a fost redus la supravegherea executării deciziilor Curții; la el nu se mai apelează pentru a fi examinată temeinicia cauzelor. În același timp, din noiembrie 1998 toate cererile privind pretense violări ale Convenției, formulate fie de către state, fie de către petiționarii individuali, pot fi înaintate direct și vor fi examinate de Curte.

Din cele menționate mai sus, rezultă că rolul Curții s-a conturat a fi în ceea ce privește subiectele substanțiale ridicate de caz; a fost moștenit de la Comisie tot ceea ce ține de capitolul filtrării cererilor, stabilirea faptelor, determinarea admisibilității și soluționării pe calea amiabilă.

Bibliografie

1. N. Androne, *Accesul persoanelor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2001.
2. V. Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, București, 1998.
3. T. Cârnaț, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Chișinău, 2003.
4. V. Duculescu, G. Duculescu, *Justiția europeană: mecanisme, deziderate și perspective*, București, Ed. Lumina Lex, 2002.
5. V. Marcu, *Mecanismele internaționale de garantare a drepturilor omului*, Ed. Sigma Plus, Deva, 1998.

Literatură normativă:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10.12.1948. *Tratate internaționale*, 1998, volumul I (Aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 20.07.1990).
2. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950. *Tratate internaționale*, 1998, volumul 1 (în vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997).
3. Convenția internațională asupra drepturilor politice ale femeii din 20.12.1952. *Tratate internaționale*, 1998, volumul 1 (în vigoare pentru Republica Moldova din 26.04.1993).

Dr. **Radion COJOCARU**,
șef al Facultății Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

PARTICULARITĂȚILE ÎNCEPERII URMĂRIII PENALE ÎN CAUZELE DE PRUNCUCIDERI

The practice of infanticide cases investigation reveals the presence of specific features early stage of criminal prosecution, awareness of which is indispensable for achieving the objectives of criminal. Begun to include all criminal acts carried out in time trial on an offense referral until confirmation of the order to start criminal prosecution by the prosecutor engaged in conducting criminal investigations. The purpose of this phase is marked by the formation of criminal conviction on the merits of organ referral received to determine whether or not to prosecute. In fact, this requirement implicit in the art. 274 para. (1) RM CPP, that criminal prosecution may be ordered when ". . . the wording of the act or acts establishing referral results in a reasonable suspicion that a crime was committed and there is any of the circumstances which exclude prosecution. . .”

Practica investigării cauzelor de pruncucideri scoate în evidență prezența unor particularități specifice etapei de începere a urmării penale, a cărora cunoaștere este indispensabilă pentru realizarea obiectivelor urmării penale.

Etapa de începere a urmării penale cuprinde totalitatea actelor procesuale realizate din momentul sesizării despre săvârșirea unei infracțiuni până la momentul confirmării ordonanței de începere a urmării penale de către procurorul care efectuează conducerea urmării penale [1, p. 31]. Scopul acestei etape este marcat de formarea convingerii organului de urmărire penală asupra temeiniciei sesizării primite pentru a hotărî dacă este cazul sau nu de a începe urmărirea penală. De fapt, această exigență rezultă implicit din dispoziția art. 274 alin.(1) CPP al RM, potrivit căreia începerea urmării penale poate fi dispusă atunci când „... din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală...” [2].

În literatura de specialitate sunt evidențiate patru subetape în care se desfășoară începerea urmării penale [1, p. 32]:

– sesizarea organului de urmărire penală despre săvârșirea unei infracțiuni sau pregătirea săvârșirii unei infracțiuni prin una din modalitățile stabilite de art.262 CPP al RM: plângere, denunț, autodenunț sau depistarea infracțiunii

nemijlocit de către colaboratorii organului de urmărire penală.

– examinarea sesizării de către organul de urmărire penală prin stabilirea datelor care confirmă sau infirmă existența semnelor infracțiunii. Sub acest aspect, se impune precizarea că pentru existența temeiurilor de începere a urmării penale este suficientă constatarea semnelor laturii obiective a infracțiunii;

– emiterea de către organul de urmărire penală a ordonanței de începere a urmării penale în prezența condițiilor prevăzute de art. 274 alin.(1) CPP al RM;

– verificarea de către procuror a legalității și temeiurilor pornirii urmării penale, urmate de confirmarea ordonanței de începere a urmării penale.

Legislația în vigoare nu prevede în mod expres, deși în practica judiciară se pot întâlni cazuri când procurorul poate să nu confirme actul de începere a urmării penale din motivul că nu sunt date suficiente privind faptul că s-a săvârșit o infracțiune, restituind dosarul organului de urmărire penală pentru verificarea suplimentară [3, p. 540].

Începerea urmării penale în cauzele referitoare la pruncucideri vizează colectarea, examinarea și evaluarea informațiilor despre fapta infracțională prin realizarea unor acțiuni procesuale sau, după caz, a măsurilor operative de investigații în vederea luării unei decizii motivate de a începe sau nu urmărirea penală.

Practica judiciară ne demonstrează că urmărirea penală într-o cauză de pruncucidere începe în cele mai frecvente situații, prin sesizarea organului judiciar privind depistarea cadavrului nou-născutului cu semne de moarte violentă.

Modul de sesizare în acest caz este prin denunț, atunci când informația despre descoperirea cadavrului parvine de la o persoană care sesizează organul de urmărire penală sau auto-sesizarea – când denunțul este anonim și organul de urmărire penală ia cunoștință de faptul dat prin constatarea nemijlocită a faptului infracțiunii.

În literatura de specialitate se susține că în cazul descoperirii cadavrului sau a unei părți din acesta, urmărirea penală începe imediat [4, p. 601], fără a fi necesară culegerea și verificarea unor date suplimentare [5, p. 43]. În speță, la câteva zile după ce mama și-a omorât nou-născutul, cadavrul a fost dezgropat de niște porci [6] și descoperit de către organele judiciare, fapt ce a constituit temei pentru începerea urmăririi penale.

Având în vedere faptul că corpul uman este purtătorul unor multiple și în același timp diverse informații, inclusiv care atestă uciderea intenționată a unei persoane, descoperirea cadavrului constituie o situație tipică de sesizare a organului de urmărire penală, care se deosebește de altele prin certitudinea asupra săvârșirii infracțiunii de omor. Relevarea acestor informații permite organului de urmărire penală de a realiza cu operativitate acțiuni orientate spre determinarea circumstanțelor de săvârșire a infracțiunii, de identificare și reținere a făptuitorului [7, p. 176].

În situația descoperirii cadavrului unui nou-născut, organul de urmărire penală, la faza inițială a cercetării poate înainta următoarele versiuni criminalistice:

- moartea a survenit ca rezultat al acțiunilor violente săvârșite de către mamă;
- moartea a survenit ca rezultat al acțiunilor violente săvârșite de către o persoană, care a realizat în privința mamei manopere abortive de întrerupere a sarcinii;
- moartea nou-născutului este accidentală ca urmare a traumatizării acestuia;
- moartea nou-născutului este patologi-

că, iar mama s-a debarasat de cadavru etc.

Aceste versiuni pot fi completate și de versiunile organului de urmărire penală în raport cu victima infracțiunii:

- copilul a fost născut în maternitate sau într-o altă instituție medicală;
- copilul a fost născut în afara instituțiilor medicale;
- copilul s-a născut în condițiile unei nașteri neasistate etc.

Totodată, descoperirea cadavrului nou-născutului mai oferă posibilitatea formulării versiunilor și în raport cu metoda de comitere a pruncuciderii: pruncucidere activă, comisă prin acțiuni violente de traumatizare, sufocare, înecare, strangulare, sugrumare etc.; pruncucidere pasivă, săvârșită prin abandonarea copilului în locuri izolate, în condiții de frig etc. [8, p. 43]

La verificarea versiunilor organul de urmărire penală va lua în considerație: caracteristicile locului depistării cadavrului (loc izolat, apartament, stradă); obiectele, instrumentele descoperite în urma cercetării la fața locului; declarațiile persoanelor care au descoperit cadavrul; informațiile operative furnizate de către lucrătorii de poliție etc.

Descoperirea cadavrului nou-născutului nu întemeiază de fiecare dată începerea urmăririi penale în baza normei privitoare la pruncucidere. Luând în considerație calitatea de mamă a nou-născutului, pe care trebuie să o întrunească subiectul, pentru încadrarea faptei ca pruncucidere la etapa începerii urmăririi penale este necesar ca organul de urmărire să dețină informații întemeiate că fapta a fost săvârșită de către mamă. Probabilitatea săvârșirii faptei de către mamă poate reieși din rezultatele cercetării la fața locului, declarațiile martorilor, mecanismul de comitere a faptei etc. De asemenea, încadrarea faptei ca pruncucidere este întemeiată și atunci când în urma realizărilor măsurilor operative de investigație este identificat autorul infracțiunii în persoana mamei nou-născutului. Dacă la această etapă nu există date primare suficiente din care ar rezulta că fapta este comisă de mama copilului nou-născut, urmărirea penală va fi începută în baza normei de incriminare a omorului intenționat (art.145 CP al RM). Ulterior, în contextul confirmării prin

mijloace de probă a faptului că activitatea infracțională a fost realizată de către mamă, fapta poate fi recalificată în baza art. 147 CP al RM, dacă sunt întrunite și alte condiții indicate în textul de lege.

La începerea urmăririi penale, ofițerul de urmărire trebuie să indice în ordonanță semnele morții violente și localizarea acestora. Pentru confirmarea acestora se va face referire la concluziile de examinare a cadavrului, care la etapa premergătoare urmăririi penale sunt oferite de medicul legist care participă la cercetarea la fața locului [5, p.73]. Acest lucru decurge din necesitatea evidențierii semnelor obiective ale infracțiunii, care în cazul descoperirii cadavrului nou-născutului sunt confirmate, pe de o parte, de faptul morții violente a victimei, iar pe de altă parte, de presupusa cauză a acesteia reprezentată de comportamentul violent al pruncu-cișei.

Următoarea situație specifică pentru pornirea urmăririi penale este denunțul unei persoane despre faptul uciderii nou-născutului de către o femeie concretă.

În acest caz, reieșind din dispozițiile art.262 alin.(1) pct.2) CPP al RM, organul de urmărire penală este sesizat prin denunțul făcut de martorul ocular sau de o altă persoană, căreia i-a devenit cunoscut faptul comiterii infracțiunii.

După recepționarea sesizării, organul de urmărire penală va formula versiunile în raport cu presupusul faptuitor al infracțiunii:

- infracțiunea este comisă de către femeia indicată în denunț;
- infracțiunea este comisă de către o altă persoană.

Pentru constatarea infracțiunii organul de urmărire penală trebuie să realizeze activități de verificare a sesizării, din care ar rezulta faptul privării de viață a nou-născutului săvârșit de către femeia denunțată sau de o altă persoană. În vederea identificării acesteia și pentru constatarea ulterioară a tuturor circumstanțelor de comitere a infracțiunii, organul de urmărire penală, încă de la această etapă, trebuie să-și pună drept scop rezolvarea următoarelor probleme tactice: verificarea sesizării; ascultarea persoanei care a făcut sesizarea; identificarea, localizarea și

reținerea persoanei suspectate; ascultarea bănuitei; depistarea cadavrului în baza informațiilor din denunț și eventual a depozițiilor făcute de bănuită; constatarea datelor prin care s-ar confirma sau exclude vinovăția bănuitei.

Dacă denunțul a fost făcut de către martorul ocular, organul de urmărire penală ia măsuri pentru identificarea și reținerea femeii denunțate, fiind prezente temeiurile acestei măsuri procesuale de constrângere prevăzute la art.166 alin.(1) pct.2) CPP al RM. Imediat după reținere se impune ascultarea persoanei bănuite în vederea stabilirii circumstanțelor faptei și în special pentru descoperirea cadavrului. Recunoașterea vinovăției de către bănuită oferă posibilitatea înscrierii faptei în categoria infracțiunilor comise în împrejurări evidente pentru cercetare, fapt care facilitează considerabil investigarea și probarea acesteia.

Pentru începerea și desfășurarea urmăririi penale, în cazurile descrise mai sus, nu este obligatorie descoperirea cadavrului nou-născutului, atunci când localizarea lui la această fază, reieșind din modul și împrejurările faptei, este imposibilă. Această concluzie se confirmă și prin practica judiciară. În speță s-a stabilit că inculpata, după ce a născut un copil de gen feminin, l-a învelit într-o cuvertură, l-a pus într-o geantă și pe timp de noapte, fiind conștientă că la temperatura de - 8 °C nu va supraviețui și poate fi devorat de animale, l-a dezvelit din cuvertură și l-a lăsat într-o cutie de carton, lângă o ghenă de gunoi [9]. În urma studierii acestei cauze penale s-a constatat că cadavrul nou-născutului nu a fost găsit, presupunându-se că acesta a fost devorat de animale [10]. Cu toate acestea, făptuitorul a fost recunoscută vinovată de comiterea infracțiunii de pruncucidere prin alte probe și condamnată ca atare.

Cea de-a treia situație tipică pentru pornirea urmăririi penale în cazul pruncuciderii este parvenirea informațiilor din partea reprezentanților instituțiilor medicale, din care rezultă prezența semnelor nașterii recente la femeia care s-a adresat după ajutor medical și absența nou-născutului.

În această ipoteză, femeia, datorită complicațiilor survenite în urma nașterii autoasistate, se adresează lucrătorilor medicali pentru

acordarea ajutorului medical care, la rândul lor, depistând semnele unei nașteri recente și lipsa copilului, sesizează organele judiciare. De multe ori ajutorul medical este solicitat de o altă persoană decât făptuitoarea (soț, concubin, rude apropiate etc.). În speță martorul a găsit-o pe inculpată într-o stare gravă în imobilul în care locuia împreună, după care a chemat salvarea și a transportat-o la spitalul din localitate. Ulterior s-a constatat că inculpata a fost gravidă, iar starea gravă a sănătății a fost provocată de actul nașterii ce s-a derulat în condiții neasistate, urmată de uciderea copiilor gemeni [11].

În raport cu sesizarea caracterizată organul de urmărire penală poate înainta următoarele versiuni vizavi de victima infracțiunii:

- copilul nou-născut a fost omorât de către mamă;
- copilul a fost abandonat într-un loc necunoscut;
- copilul a fost oferit pentru îngrijire unor altor persoane;

Indiferent de situațiile prezentate, un prim aspect pe care trebuie să-l lămurească cercetarea îl constituie locul de aflare a nou-născutului sau după caz, a cadavrului. În urma determinării acestuia, ofițerul de urmărire penală poate face următoarele constatări:

– mama a născut în condiții neasistate și a lăsat nou-născutul în îngrijirea unei alte persoane (rude sau persoane apropiate). În acest caz nu poate fi pornită urmărirea penală, deoarece ne aflăm în prezența unei circumstanțe care împiedică începerea urmăririi penale prevăzute de art. 275 pct. 1) CPP al RM, și anume nu există faptul infracțiunii;

– mama a născut în condiții neasistate un copil pe care l-a abandonat imediat după naștere. În această situație este deosebit de important de a stabili locul și condițiile în care a fost abandonat nou-născutul și posibilitatea de supraviețuire a acestuia. Stabilirea acestor aspecte va oferi soluții asupra calificării faptei ca pruncucidere sau ca lăsare în primejdie;

– mama sau o altă persoană a realizat manopere de întrerupere a sarcinii. În asemenea situații este necesar de a fi constatate toate împrejurările de realizare a avortului (timpul, metodele utilizate, locul, persoanele partici-

pante etc.) și locul în care mama a ascuns sau a abandonat fătul. Dacă femeia a născut un copil după a 22-a săptămână de gestație și sunt prezente semnele morții violente, atunci urmărirea penală urmează a fi începută pentru săvârșirea faptei incriminate la art. 147 CP al RM.

Autorul I. Fedotov susține că în cazul sesizării parvenite din partea lucrătorilor instituțiilor medicale în legătură cu dispariția copilului de la o femeie însărcinată este necesar ca verificările și constatările premergătoare urmăririi penale să fie inițiate cu ascultarea persoanei care a făcut sesizarea, în vederea clarificării următoarelor aspecte:

- identificarea femeii;
- domiciliul a acesteia;
- durata gestației și clarificarea faptului dacă a avut sau nu loc nașterea;
- dacă femeia s-a aflat sau nu la evidență medicală;
- stabilirea altor persoane care cunosc sau pot cunoaște informații despre faptul dat [5, p. 80].

După ascultarea lucrătorilor medicali din instituția în care femeia se găsea sau putea să se găsească la evidența medicală, este necesar de a fi solicitate și verificate actele medicale care denotă acest fapt. De regulă, femeile suspectate de săvârșirea pruncuciderilor nu neagă faptul că au fost însărcinate, însă susțin că aceasta a fost întreruptă artificial sau că copilul s-a născut mort. În aceste cazuri este important de a verifica depozitiile bănuitei prin raportarea lor la declarațiile rudelor sau persoanelor apropiate, rezultatele examinării cadavrului nou-născutului etc. În funcție de rezultatele obținute, organul de urmărire penală va decide asupra începerii sau neînceperii urmăririi penale [5, p. 80].

În ipoteza în care femeia nu se afla la evidența medicală și neagă faptul sarcinii este necesar ca aceasta să fie supusă examinării obstetrice într-o instituție abilitată. Obiectivele examinării obstetricale sunt reprezentate de constatarea sarcinii și a semnelor nașterii recente.

Următoarea, cea de-a patra situație tipică pentru declanșarea cercetărilor în cazul infracțiunii de pruncucidere, este determinată de recepționarea informațiilor prin care organul de urmărire penală este înștiințat de către părinți,

soț, concubin, rude sau persoane apropiate despre dispariția copilului nou-născut de la o femeie ce trebuia să nască sau care a născut recent.

Pentru această situație este caracteristic faptul că organul judiciar, la etapa începerii urmăririi penale nu dispune de date veridice din care ar rezulta că victima a fost omorâtă. O asemenea ipoteză poate fi doar presupusă [7, p. 177].

În aceste cazuri organul de urmărire penală va înainta versiuni similare celor expuse anterior, pentru caracterizarea celei de-a treia situații tipice. Pentru verificarea versiunilor, în baza sesizării primite, trebuie să se întreprindă acțiuni premergătoare de căutare a femeii și a nou-născutului. În calitate de motiv al începerii urmăririi penale pot servi materiale obținute în urma întreprinderii acțiunilor operative de investigații, iar în calitate de teme – totalitatea împrejurărilor, rezultate din datele pe care le conțin aceste materiale ce probează uciderea nou-născutului. Din materialele premergătoare pot rezulta următoarele constatări:

- dispariția copilului născut în incinta unei instituții medicale;
- dispariția copilului născut în afara instituției medicale;
- existența urmelor din care ar rezulta că nou-născutul a fost omorât (depistarea urmelor de sânge pe corpul sau hainele mamei, ascunderea de către aceasta a hainelor în care a născut etc.).

În prezența acestor circumstanțe, persoana care efectuează urmărirea penală, după familiarizarea cu materialele existente, trebuie să asculte medicul care a examinat femeia suspectată, să studieze nemijlocit împrejurările de dispariție a nou-născutului, să analizeze minuțios rezultatele investigărilor realizate și dacă sunt prezente unii indici de săvârșire a pruncuciderii, să înceapă urmărirea penală [5, p. 77].

În fine, o altă situație tipică declanșării cercetărilor la investigarea infracțiunii de pruncucidere este condiționată de primirea informației privind depistarea unui nou-născut abandonat în împrejurări în care șansele de supraviețuire a acestuia sunt minime.

În contextul acestei din urmă situații tipice, este de remarcat că, după cum demonstrează practica judiciară, urmărirea penală poate fi

începută și în cazul tentativei de pruncucidere atunci când este găsit un copil nou-născut abandonat în condiții în care în mod cert ar fi survenit decesul: într-un asemenea caz, urmărirea penală a fost începută în urmă constatării faptului lăsării în primejdie a copilului în condiții de frig, într-o grămadă de strujeni, pe corpul căruia erau prezente semnele unei nașteri recente (era murdar de sânge, cordonul ombilical nu era tăiat etc.) [12].

Acțiunile premergătoare, în asemenea situații, sunt orientate spre colectarea informațiilor din care ar rezulta că fapta a fost realizată de către mamă întru provocarea decesului copilului nou-născut. În legătură cu această din urmă situație tipică, în viziunea noastră la declanșarea cercetărilor pot fi propuse următoarele versiuni:

- mama a abandonat nou-născutul în condiții de nocivitate pentru a-i provoca decesul;
- mama a abandonat nou-născutul mișcând pe anumiți factori care îi va asigura supraviețuirea.

La verificarea acestor versiuni va fi luat în considerație locul de comitere a infracțiunii, faptul dacă amplasarea acestuia face posibilă intervenirea unor persoane care ar salva viața nou-născutului etc.

Urmărirea penală poate fi începută în baza normei privitoare la pruncucidere doar atunci când există date care indică cu certitudine că autorul infracțiunii este mama nou-născutului; în caz contrar, urmărirea penală poate fi începută în baza normei privitoare la omorul intenționat.

În vederea constatării circumstanțelor formulate mai sus, precum și altor împrejurări care ar întemeia începerea urmăririi penale este necesar de a audia persoana care a găsit copilul nou-născut și de la care a parvenit sesizarea. De asemenea, semnele infracțiunii de pruncucidere mai pot fi stabilite prin realizarea următoarelor activități:

- cercetarea locului în care a fost abandonat nou-născutul;
- stabilirea faptului dacă condițiile de loc, timp etc. constituie un pericol pentru viața nou-născutului;

– verificarea instituțiilor medicale și audierea medicilor de familie pentru a se obține informații privitoare la nașteri recente sau solicitarea ajutorului medical;

– verificarea în instituțiile medicale a listelor cu evidența femeilor gravide etc.

În lumina celor relatate, putem concluziona că materialele inițiale din sesizările și informațiile obținute de către organul de urmărire penală prin acțiuni de constatare au o dublă importanță. Pe de o parte, acestea creează cadrul legal în care organele de urmărire penală pot desfășura toate activitățile ce se înscriu în obiectul urmăririi penale. Pe de altă parte, materialele inițiale, care au servit în calitate de temelie pentru începerea urmăririi penale determină tipul și caracterul acțiunilor de urmărire penală ce urmează a fi desfășurate pentru descoperirea faptei și identificarea infractorului.

10. Arhiva Judecătoriai mun. Bălți, Dosar penal nr.2003048030.

11. Arhiva Judecătoriai sect. Glodeni, Dosar penal nr.2001098010.

Referințe:

1. *Руководство для следователей*, под. ред., В.В.Мозякова, Изд. «Экзамен», Москва, 2005.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Partea specială) nr. 122-XV din 14.03.2003 // Monitorul Oficial al R.Moldova nr.104-110/447 din 07.06.2003.
3. Ig. Dolea, D. Roman, Iu. Sedlețchii, T. Vizdoagă, V. Rotaru, A. Cerbu, S. Ursu, *Drept procesual penal*, Ed. Cartier juridic, Chișinău, 2005.
4. C. Suciuc, *Criminalistică*, vol. II, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972.
5. И. С. Федотов, *Расследование детоубийств*, Изд. «Юрлитинформ», Москва, 2003.
6. Arhiva Judecătoriai mun. Hâncești, Dosar nr. 1-174/2001, Sent. din 21.06.2001.
7. *Курс криминалистики*, Том II, под. ред. Коршуновой О.Н. и Степанова А.А., Изд. Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2004.
8. Н.А. Соловьев, *Методика расследования детоубийств*, Учебное пособие, Волгоградский Государственный Университет, Волгоград, 2004.
9. Judecătoria mun. Bălți, Sent. din 04.07.2003, Dosar nr.1-560/2003.

Др. **Василий ФЛОРА**,
доцент Кафедры уголовного права и криминологии
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

НАУКА КРИМИНОЛОГИИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Criminology - (from the Latin crimen - crime and the Greek. logos) - the doctrine of the crime, if we bear in mind the literal translation of the words. However, the actual content of the science of criminology is more complex and multifaceted. She studies the patterns not only a separate crime, but crime as the mass of criminal behavior. The specific subject of Criminology - regularities: a) the crime in all its manifestations, and b) determination and the cause of crime, and c) exposure to various influences of crime and 2) the offender

Криминология – (от лат *crimen* – преступление и греч. *logos*) – учение о преступлении, если иметь в виду буквальное перевод слова. Однако, фактическое содержание науки криминологии гораздо сложнее и многоаспектнее. Она изучает закономерности не только отдельного преступления, но и преступности как массового преступного поведения.

Специфический предмет криминологии – закономерности: а) преступности во всех ее проявлениях; б) детерминации и причинности преступности; в) подверженности преступности различным воздействиям; 2) личность преступника [1, стр. 307-310].

Имеются четыре основные точки зрения на вопрос о том, что собой представляет криминология, какое место она занимает среди наук:

1) Криминология – социология преступности.

2) Криминология – юридическая наука, и базовой должна быть юридическая подготовка соответствующего специалиста. В России, других государствах Восточной Европы, ряде иных стран криминологию преподают на юридических факультетах. То же и в Республике Молдова. Соответственно криминология рассматривается как одна из юридических специальностей.

3) Криминологическое исследование – это исследование, прежде всего, поведения

человека, и соответственно его должны проводить специалисты-психологи, психиатры.

4) Криминологическое исследование – это междисциплинарное исследование [2, стр. 309].

Мы полностью разделяем высказанное профессором Долговой А.И. мнение, что криминология является юридической наукой, тесно связанной с другими отраслями науки, изучающими поведение человека и его прогнозирование.

Известный украинский криминолог профессор Закалюк А.П. полагает, что криминология является самостоятельной теоретико-прикладной общественной наукой о преступности, а еще шире – о ее природе, сущности, закономерностях возникновения, общественного проявления и ее предупреждения [3, стр. 20-21].

Игорь Чобану и Игорь Запорожан определяют криминологию как «социальную науку, изучающая феномен преступности в целом, учитывая его состояние, структуру и динамику, предопределяющие, способствующие ему причины и условия, а также способы профилактики и борьбы с этим феноменом [4, стр. 9].

Первым защитил диссертацию по уголовному праву и криминологии Константин Флора.

Диссертация была защищена в 1970 г. во Всесоюзном институте по изучению при-

чин и разработке мер предупреждения преступности Прокуратуры СССР. Тема диссертации: «Назначение наказания с учетом причин совершенного преступления» [5, стр. 24].

Научный руководитель тогда директор института доктор юридических наук профессор Кудрявцев Владимир Николаевич.

При определении причин и условий порождающих и способствующих совершению преступлений, автор исходил из философского понятия причин и условий, согласно которому под причиной события понимается решающее, основное звено в системе причинно-следственных зависимостей, та движущая сила, которая вызвала наступление результата, определила его характер и основные черты.

Условия же – это такие явления, которые сами не могут породить непосредственно данное событие, но, сопутствуя причинам и влияя на них, обеспечивают определенное их развитие, необходимое для возникновения следствия [6, стр. 205, 365, 469].

Причины совершения преступления могут относиться к личности преступника, выражать его устойчивые антиобщественные взгляды, привычки и навыки, но могут относиться и к внешним, объективным факторам, влияющим неблагоприятным образом на поведение лица, толкающим его на совершение преступления.

Под научным руководством К. Флоря защитили кандидатские диссертации Игорь Чобану (1999 г.) на тему: «Транснациональная организованная преступность»; Игорь Запорожан (1999 г.) на тему: «Проблемы женской преступности в Республике Молдова»; Савва Маймеску (2000 г.): «Контрабанда и ее виды в соответствии с уголовным законодательством Республики Молдова» и др. [7]

Весомый вклад в развитие молдавской криминологии внес Валерий Бужор, кандидат юридических наук, доцент, член редколлегии журнала «Закон и жизнь» («Legea și viața»).

Он вместе с коллегами основал Криминологический университет, который, правда, впоследствии был распущен, основал кри-

минологическую ассоциацию, наладил выпуск журнала «Revista de criminologie, drept penal și criminalistica». В. Бужор является автором, соавтором ряда монографий, многих журнальных статей, участвовал с докладами на многих научно-практических национальных и международных конференциях, его работы опубликованы и за пределами Республики Молдова [8, стр. 183-190].

В монографии «Interes și crimă», состоящей из 3-х глав О. Бежан и В. Бужор рассматривают такие вопросы, как:

Глава 1. Понятие категории интереса.

§1. Исследование категории интереса в философии и науке. Здесь допущена некоторая неточность, так как философия тоже является наукой.

§2. Концепция интереса.

Глава 2. Связь между интересом и преступлением.

§1. Связь между интересом и преступлением.

§2. Криминологический закон интереса.

Глава 3. Интерес в механизме преступного поведения.

§1. Концепция механизма преступного поведения.

§2. Место и роль интереса в механизме преступного поведения.

Монография содержит выводы на английском и французском языках, что делает ее доступной для иностранной читательской аудитории.

В заключение О. Бежан и В. Бужор подчеркивают теоретическое и практическое значение понимания места и роли интереса в механизме преступного поведения [9, стр. 150].

В 2001 г. в издательстве «Museum» при поддержке фонда «Сорос-Молдова» и института COLPI, Будапешт был опубликован учебник Георгия Гладки по криминологии «Criminologie generală» для юридических факультетов (на румынском языке).

Учебник включает в себя 9 глав, в которые рассматриваются следующие вопросы:

Глава 1. Проблемы, касающиеся объекта и области исследования криминологии.

Глава 2. Криминологическое исследование.

Глава 3. Формирование криминологии как науки.

Глава 4. Проблемы, касающиеся преступления.

Глава 5. Проблемы, касающиеся преступности.

Глава 6. Проблемы, касающиеся детерминации и причинности преступности.

Глава 7. Теории причинности.

Глава 8. Проблемы, касающиеся личности преступника.

Глава 9. Проблемы, касающиеся потерпевшего от преступления.

Автор определяет криминологию как общественно-юридическую и теоретико-прикладную науку, которая изучает закономерности и признаки, особенности преступности, как социального явления, видов и конкретных преступлений, их детерминации и причинности, закономерности и особенности процессов криминализации и виктимизации личности, а также влияние на преступность социальных факторов, в целях предупреждения и борьбы с преступностью [10, стр. 22].

В главе 7 автор уделяет большое внимание исследованию многочисленных причин преступности. Правда с 60-х годов XX века наметился определенный пессимизм западных криминологов в оценке причин преступности. Например, Ирвин Дейчер говорил, что: «социологи тратили свою исследовательскую энергию в бесчисленных поисках факторов, сбивая с толку ошибочной бихевиористской посылкой стимула – ответа в бесплодных поисках причин». В материалах IV конгресса ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями отмечалось, что «основные факторы, лежащие в основе преступности, пока не поддаются ясному и позитивному определению. Несмотря на все известные факторы, ассоциируемые с преступностью, - от семейных конфликтов и умственной неполноценности до перенаселенности, преступной психологии, заброшенности детей и нищеты, можно показать на примерах, что молодых людей, живущих в таких условиях и не совершающих преступлений, не меньше, чем тех, кто

их совершает [11, стр. 738-744].

Полагаем, что при изложении различных теорий причин преступности следует руководствоваться философскими категориями абсолютной и относительной истины. Абсолютная истина – это полное, исчерпывающее знание о предмете (сложноорганизованной материальной системе или мире в целом); относительная же истина – это неполное знание о том же самом предмете. И даже абсолютная истина – это полное, актуально никогда целиком не достижимое знание о мире, о сложно организованных системах [12, стр. 130-131].

Следовательно, при изложении различных теорий причин преступности следует исходить из того, что ни одна из этих теорий не может претендовать на абсолютную истину ввиду ограниченности человеческих знаний об окружающем мире и о самом себе.

В 2004 г. Г. Гладки опубликовал монографию «Victimologia și prevenirea infracțiunilor». По числу изученных литературных источников – свыше 600, монография превосходит все другие подобные издания.

Автор соглашается с определением виктимологии, сформулированной немецкими авторами, а именно: виктимология – наука о потерпевшем, о превращении субъекта в потерпевшего и общественной реакции в отношении потерпевшего от преступления, ориентированная на научный анализ, описание и толкование модели поведения потерпевшего, установление причинных связей и возможных взаимопроникновений, взаимосвязей.

Г. Гладкий предлагает дополнить это определение указанием на необходимость разработки мер по сокращению непреступной виктимизации, а также исследование проблем, касающихся защиты и оказания помощи потерпевшим от преступления [13, стр. 20-24].

Монография включает в себя три главы:

Глава 1. Криминологическая виктимология: объект, история и методология исследования.

Глава 2. Виктимологический аспект механизма преступного поведения.

Глава 3. Виктимологическое предупреждение преступлений.

На протяжении всей своей работы Г.Гладки справедливо подчеркивает, что такие качества личности, как наивность, чрезмерная доверчивость, невнимательность, легкомысленность, рискованность, неумение предвидеть являются объективными благоприятными условиями для превращения субъекта в жертву преступления [14, стр. 163-165].

Чрезмерная наивность и доверчивость девушки, соглашающейся на приглашение незнакомого « послушать музыку », употребить спиртные напитки, те же качества пациента, доверившего свое здоровье и жизнь « двоичкам со скальпелем », различным аферистам от медицины, доверчивость покупателя недвижимости и т.д. с неизбежностью превращает субъекта в жертву преступления.

В философии вера (доверять, верить) – принятие чего-либо за истину, не нуждающееся в необходимом полном подтверждении истинности принятого со стороны чувств и разума и, следовательно, не могущее претендовать на объективную значимость.

Вера всегда есть риск, так как это чувство может ошибаться. Она по своей сути всегда « слепая », ибо та вера, которая имеет надёжное основание и объективную гарантию, - не настоящая, в ней отсутствует решающий момент риска собственной личностью. Кто знает, тот не может верить. Слепая вера (или слепое доверие) есть в своем роде высшее испытание моральной силы, подлинный критерий единства во всех наиболее глубоких отношениях человека к человеку [15, стр. 64-65].

Наивность (от лат. *nativus* и франц. *naïf* – врожденный) – естественность (не искусственность), непосредственность, нереллектированность, детскость. В отрицательном смысле – глуповатость [16, стр. 238].

В 2003 г. Семен Карп защитил кандидатскую диссертацию на тему: « *Caracteristica criminologică și prevenirea infracțiunilor comise*

de condamnați în instituțiile penitenciare » (Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, совершенных осужденными в пенитенциарных учреждениях).

В криминологии эта тема относится и к криминопенологии – понятие, обозначающее учение о преступлениях во время наказания [17, стр. 313].

Диссертация состоит из трех глав.

Глава 1. Пенитенциарная преступность – объект исследования криминологии.

Глава 2. Причины и условия пенитенциарной преступности.

Глава 3. Меры предупреждения преступлений, совершенных осужденными в пенитенциарных учреждениях.

В диссертации проанализированы понятия пенитенциарной преступности, ее динамика, структура и ее основные тенденции, причины этого явления и комплекс мер по ее предупреждению. Дана криминологическая характеристика осужденных, совершающих преступления в местах лишения свободы, выдвигаются некоторые идеи, касающиеся их типологии.

Показано, что в деятельности пенитенциарных учреждений, в соблюдении режима отбывания наказания имеется еще много недостатков и упущений, способствующих и облегчающих совершение правонарушений и выдвигаются конкретные предложения по их устранению, по улучшению их работы в области борьбы с пенитенциарной преступностью.

Ежегодные отчеты Департамента пенитенциарных учреждений показывают, что, несмотря на принимаемые меры изоляции и надзора за осужденными, иногда при участии сотрудников пенитенциарных учреждений, туда проникают запрещенные предметы и деньги.

В первом полугодии 2007 г. у осужденных были изъяты 1885 колюще-режущих предметов, 62 тысячи 794 лея, 3647 литров алкогольных напитков, 1812 грамм наркотических веществ, 696 мобильных телефонов и 9 фотоаппаратов. Все эти вещества и предметы могут использоваться и используются для совершения преступлений.

Принятие нового уголовно-исполнительного кодекса в декабре 2004 г. значительно усовершенствовало правовую базу отбывания лишения свободы осужденными, расширило их права и гарантии их соблюдения. Осужденные вправе обращаться с жалобами во все инстанции, вплоть до Европейского суда по правам человека.

Значительно сократилось число лиц, отбывающих лишение свободы, что позволило несколько разгрузить пенитенциарные учреждения и улучшить условия содержания осужденных. Если в 2002 г. в местах лишения свободы содержалось 7525 осужденных, то на 1 января 2010 их число составило 5285 или меньше на 2240 осужденных.

В 2003 г. на юридическом факультете Московского госуниверситета им. М. В. Ломоносова защитил кандидатскую диссертацию Евгений Флоря на тему: «Личность преступника». Диссертация состоит из трёх глав:

Глава 1. Теоретико-методологические проблемы криминологического и уголовно-правового исследования личности преступника.

Автор выводит понятие личности преступника из общего понятия личности человека, которое определяет как «устойчивая и неповторимая система внутренних психологических свойств человека», вкладывая в это понятие и биологическое содержание. Определяя содержание термина «личность преступника», автор ограничивается констатацией наличия совокупности криминогенных свойств, которые обусловили (или могли обусловить) совершение человеком преступления [18, стр. 10-11].

Во второй главе «Личность преступника – носитель причин индивидуального преступного поведения» рассматриваются вопросы соотношения социального биологического в личности преступника, механизм формирования и криминологическое значение мотивации преступного поведения, классификация мотивов и мотивации преступного поведения, а также анализируется проблема взаимодействия личности преступника и конкретной жизненной ситуации.

В третьей главе «Уголовно-правовые и криминологические меры воздействия на личность преступника» рассматриваются вопросы личности преступника и назначения уголовного наказания, личности преступника и условного осуждения, личности преступника и прогнозирования индивидуального преступного поведения, личности преступника и индивидуальной профилактики преступного поведения.

В 2005 году Михаил Быргэу выпустил учебник криминологии на румынском языке в 2-х томах:

– Criminologie. Partea generală. Издание Академии «Штефан чел Маре» МВД РМ, том 1, 360 с.

– Criminologie. Partea specială. Издание Академии «Штефан чел Маре» МВД РМ, том 2, 388 с.

Том 1 включает в себя 11 глав, второй том также состоит из 11 глав.

Автор солидаризируется с российскими учёными, которые определяют криминологию как комплексную науку о преступности, ее сущность и исторические формы проявления, детерминанты, состояние, структура и динамика преступности, о личности преступника, потерпевшего, а также о методах борьбы с преступностью и другими антиобщественными проявлениями [19, стр. 5-6]. В обоих томах материал изложен последовательно, в соответствии с программой курса криминологии для ВУЗов. Оба тома снабжены наглядными средствами обучения: различными схемами, статистическими данными о динамике преступности в Республике Молдова с 1991 по 2004 гг., что делает изложение учебного материала более наглядным, убедительным, лучше усваивается и запоминается.

В 2003 г. Игорь Чобану издал 2-х томник «Criminologie» на румынском языке [20, стр. 298]. Он же и Игорь Запорожан в 2005 г. издали учебник «Криминология» на русском языке. В создании учебника содействовал юрист Анатолий Моруз. Учебник включает в себя шесть глав.

Глава 1. Предмет криминологии.

Глава 2. Классические концепции и те-

ории преступности.

Глава 3. Современные криминологические теории.

Глава 4. Изучение феномена преступности.

Глава 5. Личность преступника.

Глава 6. Жертва преступления.

Авторы определяют личность преступника как «Совокупность индивидуальных био-психо-социо-культурных качеств, совокупность социальных качеств человека, которые, в соотношении с другими безличными условиями, определяют совершение деяния, предусмотренного уголовным законом [21, стр. 9, 243].

Таковы некоторые итоги криминологических исследований молдавских ученых за последние десятилетия. Однако вышеперечисленной тематикой эти исследования не исчерпываются.

Наука, человеческое общество и сопутствующая ему преступность находятся в постоянном движении, изменении и нуждаются в постоянном глубоком, объективном исследовании.

Поэтому для криминологов вообще, молодых исследователей, в частности, имеется необъятное поле деятельности, непочатый край работы. И это, прежде всего, прикладные исследования бело-воротничковой преступности, преступности актуально-установочной, преступности в экстремальных ситуациях, преступности виктимно-ситуативной, преступность власть имущих, преступность воинская, государственная, женская, преступность иностранцев, компьютерная преступность, врачебные преступления, преступность корпораций, коррупционная, корыстная, латентная, наказательная, налоговая, насильственная преступность, преступность мигрантов, неосторожная преступность, преступность несовершеннолетних, преступность общеуголовная, корыстная, организованная преступность, преступность пенитенциарная, первичная, повторная, политическая, предумышленная, преступность профессиональная, респектабельная, рецидивная, ситуативная, случайно-ситуативная, тяжкая, устойчивая,

таможенная, преступность сопоставимая, фактическая, хозяйственная, экономическая [22, стр. 583-601].

Ссылки:

1. *Российская криминологическая энциклопедия*, Под ред. А.И. Долговой, Изд-во НОРМА Москва, 2000, 808с.
2. Там же, с.
3. А.П. Закалюк, *Курс сучасної української кримінології: теорія і практика*, У 3 кн., Киев, Издательский дом «И Юре», 2007 г.
4. И. Чобану, И. Запорожан, *Криминология*, Кишинёв, Центральная типография, 2005, 406 с.
5. К.Н. Флоря, *Назначение наказания с учетом причин совершенного преступления*, Автореферат канд. дисс., Москва, 1970 г.
6. *Философский энциклопедический словарь*, Москва, ИНФРА-М, 2005 г., 576 с.
7. Conferința internațională științifico-practică, consacrată memoriei ilustrului jurist, savant și pedagog Constantin Florea, Chișinău, CERUSM; 2008.
8. О. Бежан, В. Бужор, *Interes și crimă*, Институт философии, социологии и права АН РМ, 2004 г., 192 с., Библиография, с.183 – 190.
9. О. Бежан, В. Бужор, *Op.cit.*, с.150.
10. Gh. Gladchi, *Criminologie generală*, „Museum”, 2001, 312 p., p.22.
11. Цитируется: Н.Ф. Кузнецова, *Избранные труды*, Изд-во «Юридический центр Пресс», Санкт-Петербург, 2003, 834 с.
12. П.В. Алексеев, А.В. Панин, *Философия*, Изд-во «Проспект», Москва, 1997, 568 с.
13. Gh. Gladchi, *Victimologia și prevenirea infracțiunilor*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2004, 312 p.
14. Г. Гладкий, *Указ. соч.*
15. *Философский энциклопедический словарь*, Москва, ИНФРА-М, 2005, 576 с.
16. Там же.
17. *Российская криминологическая энциклопедия*, Под ред. А.И. Долговой, Изд-во НОРМА, Москва, 2000, 808 с.
18. Е.К. Флоря, *Личность преступника*, Автореферат канд.дисс., Москва, 2003 г.
19. Mihail Bîrgău, *Criminologie. Partea genera-*

- lă, vol. I, Ed. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2005.
20. Igor Ciobanu, *Criminologie*, vol. I, Ed. MUSEUM, Chișinău, 2003; Igor Ciobanu, *Criminologie*, vol. II, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2004.
21. Игорь Чобану, Игорь Запорожан, *Криминология*, «Типография Centrală» Кишинёв, 2005 г., 406 с.
22. *Российская криминологическая энциклопедия*, *fracțiunilor*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2004, 312 p.
15. Simion Carp, *Prevenirea criminalității penitenciare*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2004.
16. Simion Carp, *Criminalitatea penitenciară*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2008; 190p.
17. Iurie Larii, *Criminologie. Manual pentru facultățile de drept*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2004, vol. I, 150 p.

Библиография:

1. П.В. Алексеев, А.В. Панин, *Философия*, Изд-во «Проспект», Москва, 1997, 568 с.
2. О. Бежан, В. Бужор, *Interes și crimă*, Институт философии, социологии и права АН РМ, 2004 г., 192 с.
3. А.П. Закалюк, *Курс сучасної української кримінології: теорія і практика*, У 3 кн., Киев, Издательский дом «Ии Юре», 2007.
4. Н.Ф. Кузнецова, *Избранные труды*, Изд-во «Юридический центр Пресс», Санкт-Петербург, 2003, 834 с.
5. *Российская криминологическая энциклопедия*, Под ред. А.И. Долговой, Изд-во НОРМА Москва, 2000, 808с.
6. К.Н. Флоря, *Назначение наказания с учетом причин совершенного преступления*, Автореферат канд. дисс., Москва, 1970.
7. *Философский энциклопедический словарь*, Москва, ИНФРА-М, 2005 г., 576 с.
8. И. Чобану, И. Запорожан, *Криминология*, Кишинёв, Центральная типография, 2005, 406 с.
9. Mihail Bîrgău, *Criminologie. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2005.
10. Ciobanu Igor, *Criminologie*, vol. I, Ed. MUSEUM, Chișinău, 2003.
11. Igor Ciobanu, *Criminologie*, vol. II, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2004., 298 p.
12. *Conferința internațională științifico-practică, consacrată memoriei ilustrului jurist, savant și pedagog Constantin Florea*, Chișinău, CERUSM, 2008.
13. Gh. Gladchi, *Criminologie generală*, Ed. MUSEUM, 2001, 312 p.
14. Gh. Gladchi, *Victimologia și prevenirea in-*

Dr. **Gheorghie GLADCHI,**

profesor universitar interimar, secretar științific al CNAA

Boris GLAVAN,

lector superior al Catedrei investigații operative

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

PRINCIPIUL PREZUMȚIEI NEVINOVĂȚIEI ȘI INSTITUȚIA LIBERĂRII DE RĂSPUNDERE PENALĂ

One of the most controversial issues of criminal law theory is the correspondence of the institution of criminal liability release, which indirectly implies recognition of a person as being guilty of committing the offense before it was condemned by the court, the constitutional principle of presumption of innocence. The text below brings a new argument in support of the hypothesis that the prosecutor and the right of the prosecution to free the person from criminal liability and to recognize it as guilty of committing the offense against the principle stated.

Legislația penală a țării noastre a înregistrat mai multe modificări în vederea stabilirii momentului din care normele instituției liberării de răspundere penală ar putea fi aplicate. Potrivit legii procesual-penale anterioare, dreptul de a libera de răspundere penală îl avea instanța de judecată, procurorul și organele de urmărire penală (anchetatorul penal și organul de cercetare penală), astfel liberarea de răspundere penală fiind posibilă în cadrul dezbaterilor judiciare, în cadrul urmăririi penale și chiar la etapa de până la pornirea urmăririi penale (art.5 – 5⁷ CPP al RM din 1961). Începând cu includerea în acțiune în 2003 a noii Legislații penale, dreptul de a libera de răspundere penală a fost trecut în competența exclusivă a instanței de judecată, iar din februarie 2008, prin Legea nr.292-XVI din 21.12.2007, cu acest drept a fost investit și procurorul.

Cauza acestor modificări legislative se poate explica prin faptul că în plan științific s-au dus permanent discuții aprinse în privința stabilirii competenței organului cu drept de a recunoaște persoana ca fiind vinovată de săvârșirea infracțiunii liberând-o de răspundere penală.

În viziunea unor juriști, dreptul de a libera de răspundere penală acordat nu doar instanței de judecată, ci și procurorului, organelor de urmărire penală contravine principiului prezumției nevinovăției consfințit în art.21 al Constituției RM, potrivit căruia „orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal,

în cursul unui proces judiciar public, în care i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”. Susținătorii acestui concept pornesc de la premisa că de răspundere penală se liberează doar persoana care a săvârșit o infracțiune, ceea ce presupune că persoana trebuie mai întâi recunoscută vinovată de săvârșirea infracțiunii și apoi liberată de răspundere penală, iar dreptul de a recunoaște vinovăția persoanei este de competența exclusivă a instanței de judecată. Corespunzător relatărilor autorului rus T.N. Dobrovolskaia [1, p. 177-178], spre exemplu, recunoașterea dreptului procurorului și organului de urmărire penală de a înceta urmărirea penală în temeiul liberării vinovatului de răspundere penală contravine prevederilor art.21 al Constituției RM, sau în acest caz este vorba despre recunoașterea vinovăției persoanei de săvârșirea unei infracțiuni de către acele organe cărora prin Constituția RM nu le-a fost acordată această împuternicire. În aceeași ordine de idei, Iu. Groșevoi menționa că „deoarece dreptul de a recunoaște vinovăția persoanei în săvârșirea unei infracțiuni aparține doar instanței de judecată, tot ei ar fi trebuit să-i aparțină și dreptul exclusiv de a libera vinovații de răspundere penală” [2, p. 32].

Determinat, probabil, de un astfel de concept, legiuitorul – în scopul perfecționării legislației penale și racordării acesteia la principiile constituționale, odată cu adoptarea noii legislații penale – a limitat procurorul și organul de urmărire penală în dreptul de a mai libera de

răspundere penală, urmând ca instanța de judecată să fie unicul organ competent să exercite acest drept.

Contrar afirmațiilor enunțate mai sus, alți penaliști consideră că dreptul de a libera de răspundere penală acordat nu doar instanței de judecată, ci și procurorului, organelor de urmărire penală nu contravine principiului prezumției de nevinovăție. În literatură au fost expuse mai multe argumente în favoarea acestei concept, nu întotdeauna însă acestea au fost și suficient de convingătoare.

Potrivit unor autori, spre exemplu, dreptul organelor de urmărire penală de a înceta urmărirea penală în temeiul liberării de răspundere penală nu contravine principiului prezumției de nevinovăție, deoarece, susțin ei, în astfel de cazuri persoana nu este recunoscută ca fiind vinovată de săvârșirea unei infracțiuni, iar fapta comisă de ea nu este apreciată ca infracțiune [4, p. 93, 95, 97; 5, p. 75]. Este greu de acceptat un astfel de argument, deoarece nu corespunde naturii juridice a instituției liberării de răspundere penală, fapt asupra căruia s-a atras atenția și în literatura de specialitate [2, p. 30; 3, p. 88]. Persoana se liberează de răspundere penală doar în cazul în care ea putea fi supusă acestei răspunderi, atunci când organele competente ale statului au avut temei juridic de a o condamna și supune pedepsei penale. Dacă persoana nu a comis nici o infracțiune, atunci nici răspunderea penală nu survine, și în acest caz aceasta nu are de la ce să fie liberată.

Alți autori sunt de părere că dreptul de a libera persoana de răspundere penală acordat nu doar instanței de judecată, ci și organului de urmărire penală, procurorului nu contravine principiului prezumției de nevinovăție, deoarece, consideră ei, acest principiu se referă la cazurile în care persoana urmează a fi supusă răspunderii penale, dar nu și la cele de liberare de această răspundere. Astfel, S.V. Kelina, spre exemplu, menționa: „Doar instanța de judecată poate înfăptui justiția, adică a recunoaște persoana ca fiind vinovată și a o supune pedepsei penale. Totodată însă, nici o normă materială sau procesual-penală nu interzice organului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată până la emiterea sentinței să constate faptul comiterii infracțiunii de către o persoană,

dar nu pentru a-i stabili o pedeapsă, ci în alte scopuri” [6, p. 38]. Este de menționat că acest argument a fost formulat în baza redacției anterioare a principiului prezumției de nevinovăție [7], care oferea posibilitatea de a trage concluzia că recunoașterea vinovăției de săvârșire a infracțiunii și stabilirea pedepsei o poate face doar instanța de judecată, iar recunoașterea vinovăției cu liberarea ulterioară de răspundere penală o pot face și organele de urmărire penală, fapt asupra căruia au atras atenția oponentii acestui concept, menționând, totodată, că actuala redacție a principiului nominalizat nu lasă loc pentru asemenea interpretări [8, p. 15].

În condițiile în care legea procesuală prevedea doar două tipuri de sentințe, de achitare și de condamnare, unii penaliști, pornind de la ideea precum că esența liberării de răspundere penală ar fi scutirea persoanei de la condamnarea publică, au ajuns la concluzia că conformarea întocmai principiului prezumției de nevinovăție însemna nu doar imposibilitatea organelor de urmărire penală de a aplica normele instituției liberării de răspundere penală, ci și imposibilitatea instanței de judecată de a realiza aceste norme, dat fiind faptul că după deliberare instanța de judecată nu poate pronunța, în temeiul liberării de răspundere penală, nici sentința de achitare (deoarece persoana vinovată de săvârșirea unei infracțiuni nu poate fi achitată) și nici sentința de condamnare (deoarece persoana condamnată nu are de la ce să mai fie liberată) [9, p. 10-11].

Dezvoltând în continuare aceași idee, alți autori au înaintat propunerea de a renunța definitiv la instituția liberării de răspundere penală, menționând că doar o astfel de soluție a problemei investigate ar corespunde întocmai principiului prezumției de nevinovăție [8, p. 17].

Alți savanți însă s-au pronunțat împotriva unei astfel de propuneri, menționând că problema vinovăției persoanei nu este specifică doar instituției liberării de răspundere penală și la soluționarea acesteia ar trebui luată în considerare realitatea, deoarece conformarea textuală principiului prezumției de nevinovăție ar face imposibilă funcționarea unui șir de norme ale dreptului penal material și ale celui procesual-penal. Cel mai simplu exemplu în acest sens, spun ei, ar fi prevederile art.37 CP în care se sti-

pulează dreptul atât al organelor abilitate, cât și al tuturor cetățenilor de a reține „persoana care a săvârșit o infracțiune” și nu doar în timpul comiterii acesteia, ci chiar și după acest moment. Dacă ar fi să ne conducem de principiul prezumției de nevinovăție, se consemnează în susținerea acestui punct de vedere, atunci această normă, într-adevăr, nu ar putea să funcționeze, cu excepția cazului în care vinovatul va evada după ce îi va fi pronunțată sentința, dat fiind faptul că potrivit Constituției RM doar instanța de judecată este în drept să decidă dacă „persoana a săvârșit sau nu o infracțiune”. De asemenea, autorii fac referință și la faptul că în procesul de cercetare a cauzei penale până la pronunțarea sentinței de condamnare prezumția de nevinovăție ar fi negată de cel puțin trei ori, astfel, aceasta fiind negată de către organul de urmărire penală, care înaintează învinuirea, pe urmă de procuror, confirmând concluzia de învinuire și apoi de instanța de judecată, întocmind o rezoluție de numire a cauzei spre judecare. La fiecare din aceste etape organele menționate sunt impuse să decidă asupra vinovăției sau nevinovăției persoanei trase la răspundere penală și dacă se descoperă că în acțiunile persoanei nu există fapta infracțiunii sau fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii, ultima incluzând și vinovăția persoanei, atunci cauza penală poate și chiar trebuie să înceteze (art.275, 285, 286, 350 CPP al RM). În această ordine de idei, într-adevăr, se poate ajunge la concluzia că respectarea textuală a principiului, prevăzut în Constituție, ar face imposibilă însăși cercetarea cauzei penale [10, p. 158-159].

În legătură cu cele expuse, în literatura juridică se fac deja încercări de reconciliere a recunoscutelor interpretări ale instituției liberării de răspundere penală cu principiul prezumției de nevinovăție, propunându-se schimbarea noțiunii de „infracțiune” și urmând ca prin aceasta să se înțeleagă „fapta social periculoasă săvârșită cu vinovăție, stabilită prin sentința de condamnare și interzisă de prezentul cod sub amenințarea pedepsei”. Totodată, se propune introducerea noțiunii de „faptă infracțională”, semnele căreia ar corespunde cu semnele infracțiunii, cu excepția „lipsei necesității de a stabili vinovăția prin sentința instanței de judecată”. Prin urmare, autorii susțin că o astfel de construcție a libe-

rării de răspundere penală ar fi logică și nu ar contrazice Constituția. În ce ne privește, nu susținem o astfel de soluție a problemei investigate și dăm dreptate unor critici potrivit cărora nu ar fi corect ca natura juridică a faptei să fie pusă în funcție de decizia organului împuternicit să aplice legea [11, p. 152].

Cele relatate anterior demonstrează dificultatea și insistența cercetătorilor în soluționarea acestei probleme, în consecință, pe plan științific nu s-a conturat un răspuns unanim acceptat, iar „coliziunea” dintre dreptul penal, dreptul procesual-penal și principiul constituțional s-a transformat treptat, după cum afirmă unii autori, într-un nonsens juridic, care de multe ori rămâne neobservat [12, p. 41].

Încercări de a soluționa problema vizată nu în conformitate cu principiul prezumției de nevinovăție, ci reieșind din considerente de ordin „tehnic”, s-au făcut și mai înainte, atrăgându-se atenția asupra faptului că renunțarea la modalitățile de liberare de răspundere penală în faza de urmărire penală contravine tendințelor umanistice de dezvoltare a legislației penale și va duce în mod incontestabil la supraîncărcarea excesivă cu dosare penale a organelor justiției penale, la mărirea statelor de personal ale judecătorilor și nu în ultimul rând la sustragerea repetată a unui cerc larg de muncitori de la locul de muncă [13, p. 48].

Nu suntem siguri dacă anume acesta a fost argumentul ce l-a determinat pe legiuitor să modifice legislația penală, investind din nou procurorul cu dreptul de a aplica normele instituției liberării de răspundere penală. Cert este însă faptul că un studiu sociologic, realizat de Institutul de Reforme Penale cu puțin timp înainte de a fi modificată legea penală, a scos în evidență, drept una din cauzele supraîncărcării excesive cu dosare penale a organelor justiției penale, anume imposibilitatea liberării de răspundere penală în faza de urmărire penală. Potrivit studiului, majoritatea persoanelor investigate (76,3 la sută), inclusiv 80 la sută procurori și 74 la sută judecători, au fost de părerea că persoana vinovată poate fi liberată de răspundere penală nu numai de către instanța de judecată, după cum era prevăzut în art.53 CP până în 8 februarie 2008, ci și de către procuror din oficiu sau la propunerea organului de urmărire penală

și doar 22,4 la sută din respondenți s-au pronunțat împotriva modificării prevederilor indicate [14, p. 15].

Și totuși cum rămâne cu soluționarea științifică a problemei, contravine sau nu Constituției RM instituția liberării de răspundere penală a persoanei care a săvârșit o infracțiune? Investigațiile efectuate ne permit să tragem concluzia că dreptul organelor de urmărire penală și al procurorului de a înceta urmărirea penală în temeiul liberării de răspundere penală nu contravine prezumției de nevinovăție dacă persoana care a săvârșit o infracțiune este de acord să fie liberată de răspundere penală și nu insistă asupra soluționării cauzei penale în instanța de judecată.

La baza acestei concluzii este pus faptul că prezumția de nevinovăție, pe lângă faptul că este un principiu, este înainte de toate un drept al omului ridicat la rang de principiu constituțional și acesta ar trebui tratat corespunzător unui drept al persoanei. Dacă persoana nu dorește să-și exercite un anumit drept, dreptul la învățătură, spre exemplu, cu excepția învățământului general care este obligatoriu, atunci nu poate fi vorba despre încălcarea acestui drept (art.35 al Constituției RM). Nimeni nu poate pretinde că i s-a încălcat dreptul de vot sau dreptul de a fi ales dacă nu a mers să voteze sau nu și-a înaintat candidatura spre a fi ales (art.38 al Constituției RM). Considerăm că nici dreptul persoanei acuzate de un delict de a-i fi dovedită vinovăția în cadrul unui proces judiciar public nu este o excepție de la această regulă de interpretare. Considerăm că va fi o încălcare a principiului prezumției de nevinovăție în cazul în care persoana va fi liberată de răspundere penală împotriva voinței sale, aceasta insistând să-i fie dovedită vinovăția în ședința de judecată publică.

Deși în art.21 al Constituției RM nu se menționează expres că prezumția de nevinovăție ar fi un drept al persoanei acuzate, acest fapt reiese din denumirea titlului în care este inclus articolul menționat (Titlul II: „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”). Și dacă acest argument nu este suficient de convingător, atunci intervenim cu prevederile actelor internaționale ratificate de țara noastră. În art.11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948 [15] și în art.14 al Pac-

tului internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966 [16] se menționează că orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni are dreptul să fie considerată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces public în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Reieșind din cele menționate și urmărind scopul excluderii interpretării și aplicării incorecte a normelor instituției liberării de răspundere penală, propunem completarea art.53 CP al RM cu alin.(2) care va avea următorul conținut: „(2) Nu poate fi liberată de răspundere penală persoana care se pronunță împotriva la aceasta”. Considerăm că completarea Codului penal cu o astfel de prevedere este corectă și necesară, cu atât mai mult cu cât legea procesuală în vigoare deja conține reglementarea dată privitoare la liberarea de răspundere penală a minorilor (art.483 CPP al RM).

Bibliografie:

1. Т.Н. Добровольская, „Об изменении порядка прекращения уголовных дел и некоторых спорных проблемах правосудия”, în *Конституция СССР и дальнейшие укрепление законности и правопорядка*, Москва, 1979.
2. Ю.М. Грошевой, *Освобождение от уголовной ответственности в стадии судебного разбирательства. Учебное пособие*, Харьков, 1979.
3. С.А. Данилюк, „Вопросы освобождения от уголовной ответственности”, în *Правоведение*, №3, 1987.
4. И.С. Ной, „Новое в трактовке основных уголовно-правовых понятий”, în *Советское государство и право*, №7, 1982.
5. М.С. Строгович, „Презумпция невинности и прекращение уголовных дел по нереабилитирующим основаниям”, în *Советское государство и право*, № 2, 1983.
6. С.Г. Келина, *Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности*, „Наука”, Москва, 1974.
7. În art.7 al Bazelor legislației penale ale fostei URSS era prevăzut: „Justiția în cazurile penale se desfășoară doar de instanța de

- judecată. Nimeni nu poate fi recunoscut vinovat și supus pedepsei penale altfel decât în baza hotărârii instanței de judecată”.
8. С.Н. Сабинин, А.Я. Тупица, *Понятие и виды освобождения от уголовной ответственности или наказания*, Свердловск, 1987.
 9. В.А. Леонтьевский, „Освобождение от уголовной ответственности”, în *Автореф. дисс.канд. юрид.*, Наук, Самара, 2002.
 10. *Курс уголовного права. Общая часть. Учебник для вузов*, том 2, Москва, 2002.
 11. А.В. Ендольцева, „Институт освобождения от уголовной ответственности: теоретические, законодательные и правоприменительные проблемы”, Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук, Москва, 2005.
 12. Л.В. Головкин, „Освобождение от уголовной ответственности и освобождение от уголовного преследования: соотношение понятий”, în *Государство и право*, № 6, 2000.
 13. М.П. Карпушин, В.И. Курлядский, *Уголовная ответственность и состав преступления*, Москва, 1974.
 14. Gheorghie Gladchi, Alexandru Mariț, Viorel Berliba, *Noua legislație penală și procesul-penală (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției)*, „Helmah-exim” SRL, Chișinău, 2007.
 15. Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.
 16. International Covenant on Civil and Political Rights Article 11 Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

Dr. **Mihail DAVID**,
vicepreședinte IPA România, prodecan al Facultății de Drept
și Administrație Publică a Universității „Spiru Haret” din Constanța, România

PARTICULARITĂȚILE SECTORULUI CRIMINAL AL ECONOMIEI SUBTERANE

Obviously that is the most dangerous aspect of its economy is the illegal sector, as its influence on society and the economy takes place through the legalization of spheres and structures, which also raises its criminalization of those activities. Thus, the criminal sector of the economy is taken into account all illegal economic activities that occur through the production, development, build, change, redistribution of goods, activities and services are excluded from civil circulation, and other types of events aimed at obtaining a criminal some interest in the legal economy product.

Evident este faptul că cea mai periculoasă latură a economiei subterane o constituie sectorul ei ilegal, deoarece influența acestuia asupra societății și a economiei naționale are loc prin intermediul legalizării unor sfere și structuri, care generează, la rândul său, criminalizarea activității acestora din urmă.

Astfel, prin sector criminal al economiei subterane se are în vedere ansamblul activităților economice ilegale care se manifestă prin producerea, realizarea, acumularea, schimbarea, redistribuirea mărfurilor, activităților și serviciilor excluse din circuitul civil, precum și alte modalități de manifestări infracționale orientate spre obținerea unei anumite cote-părți din produsul economiei legale.

Cele mai periculoase forme ale economiei criminale sunt legate de traficul substanțelor narcotice, șantaj, fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși sau a titlurilor de valoare false, traficul de armament, pornobusiness, escrocherii, însușirea prin diferite metode a mijloacelor bugetare etc.

Astfel, în scopul contracarării economiei subterane în limitele măsurilor represive cu caracter penal este necesară reliefaarea faptelor prejudiciabile concrete ce urmează a fi criminalizate și incluse în Codul penal. În aceasta constă esența abordării juridice, exprimată în constatarea activităților criminale specifice economiei subterane. Și dimpotrivă, abordarea economică nu necesită

o structurare exactă a fenomenelor subterane, fiindcă sarcinile primordiale privind studierea economiei subterane din acest unghi de vedere sunt altele, constând, în principal, în relevarea determinantelor social-economice, precum și în cercetarea și aprecierea ponderii acestui fenomen.

Pentru nuanțarea matricei structurale a sectorului criminal al economiei subterane urmează de evidențiat tipurile concrete de activități ilicite, în rezultatul cărora subiecții ce le realizează obțin venituri ilegale. Și deoarece aceste tipuri de activități constituie în esență fapte infracționale, ar fi destul de eficientă descrierea structurii sectorului criminal al economiei subterane prin intermediul abordărilor criminologice, limitele cărora vor fi caracterizate prin prisma diferitor infracțiuni prevăzute de partea specială a Codului penal. Totodată, aceste infracțiuni pot fi considerate și ca sursă de obținere a veniturilor ilegale.

Astfel, autorul rus N. Bolva¹ propune următoarea clasificare a infracțiunilor ce formează economia subterană ilegală:

- sustragerile;
- escrocheria;
- fabricarea banilor falși;

¹ Н.В. Болва, *Влияние теневой экономики на экономическую безопасность*, Автореф. дисс. ... канд. экон. наук, Новосибирск, 1998, с. 12.

- infracțiuni săvârșite de persoane cu funcție de răspundere;
- înșelarea clienților;
- practicarea ilegală a activității de întreprinzător;
- contrabanda;
- infracțiuni legate de privatizare;
- alte infracțiuni cu caracter economic.

În opinia noastră, clasificarea propusă de vestitul criminolog rus A.Dolgova² redă într-o măsură mai completă structura sectorului criminal al economiei subterane.

Prin urmare, sectorului criminal al economiei subterane urmează de atribuit toate acele fapte infracționale care aduc venituri unice sau sistematice infractorilor (subiecților activității economice ilegale). Deci, la baza structurării acestui fenomen sunt plasate motivele cupidante și profesionalismul infractorilor.

Important e și faptul că în calitate de temei pentru divizarea anumitor tipuri de infracțiuni și atribuirea lor la economia subterană este formarea veniturilor criminale în rezultatul comiterii acestor infracțiuni, care urmează a fi legalizate ulterior.

Așadar, tipurile de infracțiuni care formează sectorul ilegal al economiei subterane, reieșind din clasificarea criminologică, poate fi constituit din următoarele grupe:

1. Infracțiunile contra persoanei. Către acestea se referă infracțiunile averse care se comit, de regulă, în rezultatul acțiunilor planificate anticipat pe calea înlăturării concurenților nedoriți, care împiedică atingerea scopurilor scontate – obținerea veniturilor suplimentare; tot la această categorie se referă infracțiunile, „obiectul” cărora este însăși persoana fizică sau organele ori țesuturile acestora (omorul din interes material; omorul la comandă; vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății din interes material; cu

scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei; la comandă; constrângerea persoanei la prelevarea organelor sau țesuturilor pentru transplantare; traficul de ființe umane; traficul de copii; munca forțată etc.).

2. Grupul de infracțiuni numite condiționat „Sustrageri”, care include în sine acele fapte infracționale comise cu scop de profit și care constau în luarea și transformarea gratuită a averii străine în folosul vinovatului sau a altor persoane, cauzând astfel pagube materiale proprietarului sau altui posesor ori deținător al bunurilor sustrate. La această categorie de infracțiuni se referă furtul, jaful, tâlhăria, șantajul, escrocheria, delapidarea averii străine, pungășia, însușirea în proporții mari și deosebit de mari etc.

3. Infracțiunile ce caracterizează piața criminală. Acesta constituie grupul principal de fapte infracționale care formează sectorul criminal al economiei subterane, deoarece include în sine diverse tipuri de activități economice ilicite realizate sistematic, care, în cele din urmă, formează businessul criminal. În esență, este vorba despre o parte semnificativă de infracțiuni economice prevăzute de partea specială a Codului penal, unele infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale (practicarea ilegală a medicinei sau a activității farmaceutice; producerea, transportarea, păstrarea sau comercializarea produselor (mărfurilor) periculoase pentru viața sau sănătatea consumatorilor; circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a precursorilor; organizarea ori întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope; proxenetismul etc.), precum și o parte din infracțiunile ecologice (distrugerea sau deteriorarea masivelor forestiere; vânatul ilegal; îndeletnicirea ilegală cu pescuitul, sau cu alte exploatari ale apelor etc.). Din acest grup de infracțiuni fac parte și alte fapte prejudiciabile prevăzute în diferite capitole din partea specială a Codului penal, care au ca scop final obținerea unor venituri ilicite și legalizarea acestora.

4. Infracțiunile din sfera funcționării mediului criminal (acest grup de infracțiuni,

² А.И. Долгова, В.В. Астанин, О.А. Евланова и др., «Региональные различия преступности и их причины», în *Власть: криминологические и правовые проблемы*, Российская криминологическая ассоциация, Москва, 2002, стр. 236-238.

de regulă, nu formează obiectul legalizării veniturilor criminale, însă este strâns legată de grupul precedent de infracțiuni). La ele se referă: atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale; luarea de ostatici; banditismul; crearea sau conducerea unei organizații criminale etc.

5. Infracțiunile de corupție. Infracțiunile incluse în acest grup ocupă un loc important în formarea veniturilor criminale. Prin urmare, sectorul criminal al economiei subterane are o corelație foarte strânsă cu fenomenul corupției. În acest grup urmează de inclus așa infracțiuni ca coruperea pasivă; coruperea activă; traficul de influență; abuzul de putere sau abuzul de serviciu; excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu; falsul în acte publice; luarea de mită; darea de mită etc.

6. Infracțiunile orientate spre privarea statului și societății de profiturile obținute de subiecți în rezultatul activităților economice. La grupul respectiv de infracțiuni se referă: practicarea ilegală a activității de întreprinzător; pseudoactivitatea de întreprinzător; dobândirea creditului prin înșelăciune; evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor; abuzurile la emiterea titlurilor de valoare; contrabanda; insolvabilitatea intenționată; insolvabilitatea fictivă; înșelarea clienților etc.

Clasificarea respectivă nu este exhaustivă, deoarece, din punct de vedere teoretic, și alte tipuri de infracțiuni pot constitui surse ale veniturilor criminale (spre exemplu, pirateria; spionajul etc.).

Totodată, în această clasificare nu a fost inclusă infracțiunea de spălare a banilor, fiindcă ea prevede în particular răspundere penală pentru legalizarea veniturilor criminale, sau, cu alte cuvinte, a veniturilor dobândite în rezultatul comiterii infracțiunii nominalizate. Deci, reieșind din previziunile legiuitorului, această componentă de infracțiune este repartizată într-o grupă separată, formând astfel o punte de legătură dintre sectorul legal și cel criminal al economiei.

Așadar, ansamblul infracțiunilor, în rezultatul săvârșirii cărora subiecții sectorului economiei subterane dobândesc venituri criminale este destul de considerabil. De aceea,

nu este clar din ce considerente unii economiști, studiind problema sectorului ilegal al economiei subterane, ignorează anumite modalități ale businessului criminal. De exemplu, I.Eliseeva și alți autori³, studiind problema economiei subterane, reduc ansamblul activităților economice ilegale la șase categorii de fapte infracționale:

- contrabanda – 38,5%;
- fabricarea și răspândirea substanțelor narcotice – 20,8%;
- prostituția – 14,7%
- producerea și realizarea băuturilor alcoolice de producție casnică – 11,3%;
- fabricarea și realizarea ilegală a armamentului – 7,8%;
- practicarea ilegală a jocurilor de noroc – 6,9%.
- _____
- Total – 100,0%.

În cazul dat structura sectorului criminal al economiei subterane este exhaustivă, deoarece însăși autorii s-au limitat doar la șase tipuri de activități economice cu caracter criminal, nelăsând alte posibilități de completare a acestora specialiștilor în domeniu.

Deci, în opinia noastră, sectorul ilegal al economiei subterane este mult mai voluminos, fapt care reiese din clasificarea infracțiunilor expusă în textul lucrării.

³ И.И. Елисева и др., «Изучение теневой экономики», в *Экономика Северо-запада: проблемы и перспективы развития*, 2001, №1(7), стр. 9-18.

Dr. Iurie LARII,
prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

FORMAREA ȘI EVOLUȚIA CRIMINOLOGIEI CA ȘTIINȚĂ

Although criminological ideas on crime phenomenon may be evidenced by the work of scholars from different periods of evolution of human civilization, however, we can talk about the establishment of criminology as a separate science only after it broke away from the science of criminal law, by fleshing out the elements which form Her study. In this context, many researchers in the field are of the view that criminology was established as a science until the late nineteenth century, based on the three critical stages.

Deși idei criminologice cu privire la fenomenul criminalității pot fi evidențiate în lucrările savanților din diferite perioade de evoluție a civilizației umane, totuși putem vorbi despre formarea criminologiei ca știință separată doar după ce aceasta s-a desprins de știința dreptului penal, prin concretizarea elementelor care formează obiectul ei de studiu. În acest context, o bună parte a cercetătorilor în domeniu sunt de părerea că criminologia s-a constituit ca știință abia la finele secolului al XIX-lea, având la bază trei etape decisive.

Prima etapă este marcată de activitatea lui Cesare Lombroso prin celebra lucrare „Omul delincent” (1876); a doua etapă este atribuită activității lui Enrico Ferri prin lucrarea „Sociologia criminală” (1881) și a treia etapă, care aduce de fapt consacrarea termenului în cercetarea fenomenului infracțional, o constituie activitatea lui Raffaele Garofalo prin faimoasa sa lucrare „Criminologia” (1885). Anume această triadă italiană a stabilit conturul cercetărilor criminologice, fapt pentru care sunt considerați de majoritatea savanților drept fondatori ai științei criminologiei.

Unii autori [6, p. 55; 8, p. 212; 11, p. 5] atribuie pe deplin acest merit fondatorului antropologiei criminale Cesare Lombroso, care a realizat un șir de cercetări asupra delincvenților infractori, prin care fapt a trezit un viu interes cercetătorilor în ceea ce privește analiza mai profundă a persoanelor ce comit infracțiuni, precum și a problemei criminalității în general.

Apariția criminologiei ca știință este generată în mare măsură de ideile unor școli de drept penal și criminologie, unde cercetarea științifică a fenomenului criminalității capătă un caracter sistemic. Prin urmare, în evoluția criminologiei pot fi evidențiate trei perioade: perioada școlii clasice (sec. al XVIII-lea), perioada școlii pozitivistice (ultimele decenii ale sec. XIX - primele decenii ale sec. XX), perioada școlii criminologice moderne (începând cu anii '30 ai sec. XX - pînă în prezent) [16, p. 12; 18, p. 66].

Perioada clasică a criminologiei derivă nemijlocit din ideologia curentelor iluministe existente în epoca trecerii de la feudalism la capitalism (sec. XVII-XVIII). Etapa respectivă anticipează, iar mai apoi însoțește reorganizările vieții statale, sociale și duhovnicești, care au demarat după revoluția burghezo-democratică din Europa. În acest răstimp, știința se îndepărtează de interpretarea teologică predominantă a infracțiunii ca rezultat al influenței unor forțe supranaturale, încercând să dea explicații teoretice raționale a motivelor și cauzelor concrete care determină săvârșirea infracțiunilor de către unii indivizi. La această etapă infractorii încep a fi tratați mai uman în cazul aplicării pedepselor penale de către organele statale de reprimare.

Un rol determinant în apariția acestei școli l-a avut iluminismul reprezentat de Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Diderot, Kant, Ferguson ș. a. Anume sub influența iluminiștilor apar în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea lucrări care vor avea un rol deosebit de important în evoluția ul-

terioară a științelor penale, fiind vorba, în special, de monografia lui Cesare Beccaria (1738-1794) „Despre infracțiuni și pedepse”, apărută în 1764, și de lucrările savantului englez Jeremy Bentham (1748-1833).

Considerată ca un veritabil monument al filosofiei juridice, opera lui Beccaria anticipează cuceririle dreptului penal modern, punând pe primul plan umanismul și rațiunea, pledând pentru ridicarea omului împotriva violenței și a sistemului inchiuzitorial, subliniind importanța deosebită a prevenirii delictelor [1, p. 17]. Astfel, ideile lui Beccaria au revoluționat gândirea juridică, deschizând noi orizonturi în problematica infracțiunii (infracționalității) și a justiției penale.

Referindu-se la pedeapsa cu moartea, Beccaria considera că aplicarea acesteia este lipsită de rațiune, deoarece servește drept exemplu de manifestare a cruzimii pentru oameni. Din considerentele respective, el propune înlocuirea pedepsei capitale cu detențiunea pe viață, care este o sancțiune mult mai umană și mai eficientă [13, p. 172-175]. De asemenea, autorul susține că pedeapsa trebuie să fie corespunzătoare nu numai faptei comise, dar și personalității infractorului, acceptând că acesta din urmă poate fi influențat de anumiți factori externi, factori de mediu fizic și sociali. La aplicarea pedepsei urmează să se țină cont și de particularitățile individuale ale infractorului.

Beccaria urmează a fi considerat drept unul dintre cei mai vestiți promotori ai ideilor criminologice din acea perioadă, iar școala clasică a dreptului penal – școala criminologiei, deoarece, în unul din compartimentele lucrării sale „Despre infracțiuni și pedepse”, s-a referit detaliat la problema cauzelor diferite categorii de infracțiuni și la aspectele ce țin de prevenirea acestora [16, p. 16] – elemente ce formează obiectul de cercetare al criminologiei moderne. Astfel, în paragraful ce se referă la infracțiunea de furt, autorul constată că starea economică are un rol decisiv în geneza acestei infracțiuni, relevând, totodată faptul că furtul este rezultatul mizeriei și al disperării, fiind săvârșit de acea parte nenorocită a populației, căreia dreptul de proprietate nu i-a lăsat decât simpla existență [13, p. 146]. Anume autorului în cauză îi aparține vestita sintagmă despre faptul că „...e mai

bine să previi infracțiunea, decât să aplici ulterior sancțiunea. În aceasta și constă scopul oricărei legi bune...”.

În planul prevenirii criminalității, ca importante puncte de plecare pentru criminologie, Beccaria a propus câteva soluții care și-au păstrat importanța până în zilele noastre: luminarea orașelor pe timpul nopții, organizarea unor gărzii de cartier, combaterea parazitismului social, elaborarea unei legislații simple, clare și accesibile tuturor membrilor societății, perfecționarea procesului educativ al infractorilor [5, p. 24].

Contemporan cu Beccaria, savantul englez Jeremy Bentham a elaborat o serie de lucrări în domeniul dreptului penal și penologiei, din care rezultă și multiple idei cu caracter criminologic (teoria legislației, limitele jurisprudenței definite, rațiunea pedepsei etc.), în care opta pentru umanizarea sistemului penal și pentru reforma în ansamblu a modului de executare a pedepselor. Bentham considera că una din cauzele principale ale criminalității este nedesăvârșirea legilor, fiind convins că cu ajutorul legislației conduita oamenilor poate fi reglementată astfel încât ei să devină fericiți. În opinia autorului, orice individ, dorind să obțină plăcere maximă și să suporte consecințe minime, apreciază urmările pozitive și negative prevăzute de lege. În funcție de faptul dacă infracțiunea îi va aduce mai mult bine sau rău, individul va decide dacă este sau nu este convenabil să o comită. Din aceste considerente, este necesar ca legea să prevadă o astfel de pedeapsă încât săvârșirea infracțiunii să devină inutilă, iar răul cauzat prin pedeapsă – să depășească avantajul obținut în urma faptei penale [14, p. 74].

Cu toată bogăția și valoarea acestor teze și idei, contribuția lui Beccaria (Bentham și a altor reprezentanți ai școlii clasice) la apariția criminologiei nu poate fi echivalată cu însăși constituirea sa ca știință, școala clasică penală nepropunându-și niciodată ambiții de acest fel și neabordând criminalitatea decât în mod accidental, teoretic, parțial și pur deductiv [5, p. 24-25].

Perioada pozitivistă a avut drept premise perceperea de către societatea europeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a nivelului de creștere a criminalității, pe de o parte, și dezvoltarea rapidă a științelor reale și umanitare, pe de altă parte. În științele care studiau individul

uman au fost introduse procedee împrumutate din disciplinele exacte, fapt care a determinat apariția antropologiei, sociologiei și statisticii.

În comparație cu știința abstractă a perioadei clasice, criminologia pozitivistă difere prin utilizarea pe larg a datelor statistice și a altor date factice cu privire la infracțiunile săvârșite. De asemenea, se acordă atenție sporită cercetărilor bazate pe experiment, în urma cărora puteau fi obținute date empirice despre anumite fenomene.

Deși această școală reunește mai mulți reprezentanți cu renume, cum ar fi Cesare Lombroso, Enrico Ferri, Raffaele Garoffalo etc., fiecare dintre ei aducând contribuții originale la studiul comportamentului criminal, cu divergențe vizibile de la un punct de vedere la altul, epitetul de „pozitivistă” ce i se dă pune în evidență doar apartenența tuturor acestor mari personalități la o orientare filosofică și metodologică, unică și anume aceea a evitării gândirii speculative de tip deductivist și a cercetării pozitive realizată pe bază de experiment – bază de fapte observabile și verificabile.

Fiind influențată prioritar de cercetările experimentale ale delincvenților, școala pozitivistă italiană a încercat să depășească lacunele școlii clasice, renunțând la studierea infracțiunii ca entitate juridică în favoarea studiului infractorului și a cauzelor criminalității.

Prin urmare, criminologia pozitivistă se dezvoltă prioritar în două direcții: biologică și sociologică. Cu toate că divergențele de opinii dintre aceste două curente erau evidente inițial, ulterior acestea s-au surpat într-o oarecare măsură, evidențiindu-se prin unele viziuni reciproce, care s-au materializat odată cu apariția unor teorii de orientare psihologică în criminologie.

Drept fondator al antropologiei criminale (orientare biologică) și inițiator al pozitivismului în științele penale este considerat savantul italian Cesare Lombroso (1835-1909), care publică în anul 1876 celebra lucrare „Omul delinvent” (*L' uomo delinquente*).

Activând în calitate de medic militar într-un penitenciar din orașul italian Torino, Lombroso a investigat un număr esențial de condamnați și, apelând la o serie de metode antropologice, a ajuns la concluzia că infractorul tipic poate fi recunoscut după unele stigmat

(anormalități) înnăscute de natură anatomică (asimetria craniului și a feței, anormalitatea creierului, lungimea și forma mâinilor, fruntea teșită, îngustă, păroasă și încrețită, ochii mici și fără expresie, gura, buzele și dinții deformați, părul abundent, barbă rară sau spână, anomalii ale unor organe interne etc.), fiziologică (tatuajul, daltonismul, stângăcia, tulburări ale unor reflexe, forța musculară redusă, infantilismul și sensibilitatea prematură etc.) și psihologică (cruzimea, lipsa sau diminuarea instinctului de conservare, ura, răzbunarea, inteligența redusă, perfidia, cinismul, pasiunea pentru jocuri de hazard, viața destrăbălată etc.) [3, p. 14-15].

Cercetările științifice realizate de Lombroso se bazează pe studiul a 383 cutii craniene a defuncților, 3839 crani ale oamenilor vii, în total fiind investigați 26 886 criminali, care au fost comparați cu 25 447 studenți, ostași și reprezentanți din alte pătri necriminale ale societății [15, p. 47].

Lombroso a formulat punctul său de vedere, pe care a încercat să-l argumenteze experimental, precum că există un tip de criminal înnăscut, purtător al unor atavisme, asemănător alienatului mintal și iresponsabil de faptele sale, ocupându-se îndeosebi, pe linia concepției biologice, de cauzele determinante cu caracter endogen ale criminalității.

Astfel, ideea principală a lombrosianismului, în jurul căreia gravitează celelalte teze, constă în faptul că criminalul este înnăscut, fiind un tip antropologic distinct de tipul omului normal, iar comportamentul criminal se transmite ereditar prin atavism, stigmatele criminalității reflectându-se la urmași chiar peste mai multe generații.

Inițial, Lombroso a estimat tipul de criminal înnăscut la 65-70% din totalul criminalilor. Ulterior, sub efectul criticilor aduse, a limitat acest procent la „35-40%” [17]. Totodată, el a expus o tipologie mai complexă, adăugând, alături de criminalul înnăscut, tipurile pasional, epileptic, ocazional și din obișnuință. Studiile de psihiatrie pe care le-a realizat l-au adus la concluzia existenței unor asemănări între criminalul înnăscut și criminalul alienat, între ei apărând, ca o categorie intermediară, nebunul moral [9, p. 82-83].

În cele din urmă, Lombroso acceptă că

infracțiunea este nu numai un fenomen biologic, dar și unul cu caracter social (alcoolismul, instrucția precară, mizeria etc., constituind factori sociali care generează comportamentul criminal), considerând totuși că factorii biologici sunt predominanți în etiologia crimei.

Ideile lui Lombroso au provocat, în perioada sa, replici dure din partea unor savanți și specialiști în domeniu, care au remarcat lipsa de fundament științific a conceptelor utilizate, absurditatea unor teze, precum și erorile de ordin metodologic admise în cercetare. Deși a pus bazele etiologiei biologice a comportamentului criminal, linie de cercetare care s-a conturat ulterior sub forme noi, destul de interesante, totuși, manifestând o încredere în sine prea mare, Lombroso a respins justiția, criticând categoric toate doctrinele juridice existente la momentul respectiv. Astfel, soluția inițială, de a se folosi tratamentul medical în locul celui juridic, a eșuat totalmente.

În timp ce Lombroso s-a preocupat de cauzele determinante endogene (organice sau psihice) ale criminalității, Enrico Ferri (1856-1929), profesor în drept și sociologie, avocat și parlamentar, a studiat în mare măsură cauzele exogene ale fenomenului criminal, pe care le-a expus în lucrarea sa din 1881 „Sociologia criminală”. Criticând vehement școala clasică pentru dogmatism, Ferri considera necesar studierea infracțiunii și a infractorului cu ajutorul antropologiei, psihologiei, statisticii penale și penologiei, care constituie în ansamblu știința sociologiei criminale, motiv pentru care a fost declarat drept întemeietor al acestei științe.

Din studiul comparativ al operelor celor doi savanți, rezultă că pe Cesare Lombroso l-a completat Enrico Ferri în sensul că la studiul antropologic unilateral al lui Lombroso asupra criminalului, Ferri a adăugat studiul factorilor sociali și fizici, adică a făcut un studiu mai complex al criminalității (denumit studiu de sociologie criminală, care nu se poate face cu excluderea laturii biologice) [4, p. 99].

Teza principală a lui Ferri era că fapta infracțională se datorează unui număr imens de factori, cum ar fi: factorii fizici (climă, localizare geografică, temperatură, efecte sezoniere etc.), factorii antropologici (vârstă, sex, condiții psihologice și organice), factorii sociali (densitatea

populației, religie, obiceiuri, forme de organiza-re, condiții economice și industriale).

Renunțând la ideea că pedeapsa nu are nici un caracter expirativ și nici retributiv, Ferri susține că ea trebuie să devină o măsură de apărare socială necesară, teză preluată ulterior și în criminologia contemporană. În acest context, savantul apreciază corect că lupta împotriva criminalității nu poate fi realizată cu succes doar prin aplicarea pedepselor represive, fiind necesare și alte măsuri cu caracter economic, politic, familial și educativ, denumite și substitutive penale.

Cel de-al treilea reprezentant de vază al școlii pozitivistice, care, pe lângă Lombroso și Ferri, a contribuit esențial la formarea criminologiei științifice, este Raffaele Garofalo (1851-1935), profesor de drept penal, devenind pe parcursul carierei sale procuror general, iar ulterior prim-președinte al Curții de Casație și Justiție din Roma.

Garofalo este autorul „Criminologiei” (1885), care a fixat definitiv denumirea disciplinei. Spre deosebire de Enrico Ferri, care a continuat ideile lombrosianismului, remodelându-le cu elemente sociologice, Raffaele Garofalo încearcă să expună o nouă viziune de orientare psihologică.

Deviind de la teza lui Lombroso care vizează existența unui tip antropologic al criminalului, el susține că în realitate există tipuri psihologice dinainte stabilite și distincte de tipul normal, de infractori pe diferite profiluri, cum ar fi hoții, asasinii, perversii etc. La baza acestor tipuri psihologice criminale se află o predispoziție necesară, o anumită anomalie morală, care determină individul marcat la săvârșirea anumitor infracțiuni și care devine activă în prezența unor circumstanțe exterioare favorabile [5, p. 36].

Intenționând să depășească greutățile cu care se confruntă criminologia datorită dependenței sale față de știința dreptului penal, Garofalo a încercat să formuleze conceptul criminologic de crimă. Crima naturală, în opinia savantului, este fapta care, încălcând simțământul moral al comunității umane, se pedepsește în toate țările și în toate timpurile, simțământul moral fiind alcătuit din sentimentele umane fundamentale – milă și probitate (cinste) [6, p. 74].

Întemeietorii școlii pozitivistice s-au completat reciproc, însă ideile lor nu s-au contopit. Fiecare din ei și-a păstrat personalitatea distinctă, abordând problema crimei și criminalului într-un mod distinct. Fiind reprezentanți ai aceleiași idei fundamentale, au susținut în unanimitate teza conform căreia infracțiunea rezidă înainte de toate în organism și există o predispoziție organică, ce este cauza inițială a actului infracțional.

Perioada criminologiei moderne se evidențiază prin faptul că studiile nu sunt concentrate spre comportamentul infracțional și mecanismul desfășurării acestuia, dar spre elucidarea și analiza proceselor din societate prin care se derulează anumite comportamente criminale, cercetarea victimei infracțiunii și a formelor de reacție socială împotriva criminalității [18, p. 66-67].

Astfel, drept elaborări teoretice de bază ale criminologiei moderne ce se referă la comportamentul infracțional, pot fi menționate stratificarea, conflictul de culturi, interacționismul social și stigmatizarea.

Conceptul de stratificare a apărut sub influența sociologiei, care și-a aprofundat cercetările în domeniul structurii societății contemporane. Prin urmare, societatea este constituită din diverse clase și grupuri sociale în baza anumitor indici: profesie, naționalitate, ideologie, vârstă, sex etc. Între aceste grupuri (straturi) de populație există o serie de contradicții, apar conflicte care devin o sursă a nesatisfacției, fapt care poate determina chiar și unele încălcări de lege. O varietate specifică a stratificării o reprezintă conflictul de culturi, care rezultă din normele și valorile diferitor grupuri sociale, cum ar fi, spre exemplu, dificultățile de adaptare a migranților la condițiile de viață ale băștinașilor, dezacordurile ce apar între diferite etnii sau confesiuni religioase, urmate de situații conflictuale și, respectiv, de săvârșirea unor fapte delincvente etc.

Fiind promovată de criminologul american Thorsten Sellin prin prisma lucrării sale din 1938 „Conflictul de cultură și crima” [10], teoria conflictului de culturi presupune că subcultura criminală și cea delincventă în general își are sorgintea în unele norme de conduită și valori de factură antisocială, distincte și opuse culturii

sociale dominante.

Interacționismul are la temelie sa ideea că criminalitatea este rezultatul interacțiunii dintre două categorii de factori sociali, respectiv dintre activitatea nonconformistă a unor indivizi, pe de o parte, și reacția de răspuns conformistă a grupurilor sociale dominante, care, stabilind regimul faptelor infracționale, îi etichetează pe aceștia ca infractori, stigmatizându-i. Prin urmare, la indivizii stigmatizați se produce o contra reacție de asumare a rolului atribuit, o rezistență în păstrarea și continuarea comportamentului inițial care poate decurge până la recidivă.

Printre criminologii care au adus contribuții succesive în dezvoltarea ideilor ce vizează interacționismul social (stigmatizarea) pot fi considerați savanții americani F. Tannenbaum (1938) [11], E. Lemert (1959) [7] și H.S. Becker (1963) [2].

„Stigmatizarea” este un termen care denotă rezultatul social-psihologic al declarării individului drept infractor. În urma condamnării, în special când se aplică pedeapsa privativă de libertate, individului ca și cum i se acordă o etichetare dezonorantă – om de soiul doi – și, în același timp, fiind considerat periculos pentru societate. Etichetarea se manifestă, de asemenea, prin atitudinea negativă, neîncrederea cetățenilor față de persoanele anterior condamnate și prin însușirea de către aceștia a rolului de infractor. Prin urmare, are loc reorientarea psihologică a personalității, care, fiind înstrăinată de cohorta cetățenilor ce respectă legea, aderă la modul de viață al infractorilor [16, p. 76].

Prin anii '60 ai secolului trecut, în țările occidentale au luat amploare cercetările criminologice cu caracter aplicativ. Așadar, apar unele studii separate care se referă la delincvența juvenilă, infracțiunile intrafamiliale, criminalitatea organizată și cea legată de corupție (criminalitatea „gulerele albe”) etc. Organizarea și finanțarea unor astfel de investigații a început să fie realizată nu numai de către instituțiile statale, dar și de diferite organizații neguvernamentale. Acest fapt denotă atât nivelul înalt al criminalității, care determină implicarea unor forțe netradiționale de luptă împotriva fenomenului respectiv, cât și sporirea nivelului de conștiință al societății care tinde permanent spre progres.

Referințe bibliografice:

1. Al. Balaci, „Prefață la ediția în limba română a lucrării lui C. Beccaria”, *Despre infracțiuni și pedepse*, București, Ed. Științifică, 1965.
2. H.S. Becker, *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York, 1963.
3. J. Ferrero, *Lombroso's Criminal Man*, New York, 1919.
4. I. Gheorghiu, *Criminologie*, vol. I, București, 1970.
5. Narcis Giurgiu, *Elemente de criminologie*, Iași, Ed. Fundației „Chemarea”, 1992.
6. Gheorghe Gladchi, *Criminologie generală*, Chișinău, Ed. „MUSEUM”, 2001.
7. E. Lemert, *Social Pathology*, New York, 1959.
8. H. Mannheim, *Comparative Criminology*, London, Routledge and Paul Keegan Edition, 1965..
9. Gheorghe Nistoreanu, Costică Păun, *Criminologie*, București, Ed. „Europa-Nova”, 1996.
10. Sellin Thorsten, *Cultural Conflict and Crime*, New York, 1938.
11. Rodica Mihaela Stănoiu, *Criminologie*, vol. I, București, Ed. „OSCAR PRINT”, Seria Criminologie, 1995.
12. F. Tannenbaum, *Crime and Community*, New York, 1938.
13. Чезаре Бекарриа, *О преступлениях и наказаниях*, Москва, Изд-во «СТЕЛС» БИМ-ПА, 1995.
14. И. Бентам, *Основные начала уголовного кодекса*, Избранные сочинения, том 1, Санкт-Петербург, 1867.
15. С.М. Иншаков, *Зарубежная криминология*, Москва, Изд. группа НОРМА-ИНФРА·М, 1997.
16. *Криминология*, Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова и С.В. Степашина, Санкт-Петербург, Изд-во «Лань», 1999.
17. Ч. Ломброзо, *Преступление*, Москва, Изд-во «Спарк», 1994.
18. Г. Й. Шнайдер, *Криминология*, Москва, Изд. группа Прогресс «УНИВЕРС», 1994.

Др. Валентин ЛЕНЬ,

заместитель начальника Запорожского юридического института

Днепропетровского государственного университета

внутренних дел по научной работе

ПСИХИЧЕСКАЯ БОЛЕЗНЬ: ВОПРОС ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ТЯЖЕСТИ ПОВРЕЖДЕНИЯ

The question of differentiation of mental illness (Part 1 Article 121 of the Criminal Code), as grievous bodily harm over the severity of repeatedly examined the scientific writings of scholars in different times: lawyers and psychiatrists, and the complexity, ambiguity of the question - the inevitability of further study.

The current Criminal Code of Ukraine (2001), in Article 121 criminalizes the intentional grievous bodily harm. Part 1 defines what the injuries are serious, in particular, states and mental illness

Вопрос дифференциации психической болезни (ч.1 ст.121 УК Украины), как тяжкого телесного повреждения за степенью тяжести неоднократно рассматривался в научных трудах в разное время ученым: юристами и психиатрами, а сложность, неоднозначность вопроса – неизбежность дальнейшего исследования.

Действующий Уголовный кодекс Украины (2001 г.) в ст.121 предусматривает уголовную ответственность за умышленное тяжкое телесное повреждение. Часть 1 определяет, какие телесные повреждения есть тяжкими, в частности, указывается и психическая болезнь¹.

Для примера, Уголовный кодекс Республики Молдова в ч.1 ст.151 также предусматривает, что умышленное тяжкое телесное повреждение ...это и повлекшее за собою психическую болезнь..., то есть дифференциации нет.

В Постановлениях Пленума Верховного Суда Украины, которые разъясняют эти вопросы или касаются их определенным образом, также определено, что психическая болезнь – это исключительно тяжкое телесное повреждение.

Например, п.11 Постановления Пленума Верховного Суда Украины № 5 от 30 мая 2008 г. «О судебной практике по делам о преступлениях против половой свободы и половой неприкосновенности лица».

Соответственно и украинские органы

уголовной юстиции (орган дознания, следователь, прокурор, судья) в правоприменении исходят из того, что психическая (душевная) болезнь есть только тяжким телесным повреждением и используют именно такие подходы.

Украинский законодатель (за медицинским критерием) определил четыре группы (психическая болезнь): хроническое психическое заболевание; временные расстройства психической деятельности; недоумство (тождественное название: слабоумство, олигофрения); иное болезненное состояние психики.

Психическая (душевная) болезнь не имеет дифференциации за степенью тяжести. Согласиться однозначно с этим трудно.

На этот вопрос, в свое время, обращали внимание советские ученые А.Пионтковский, М.Шаргородский и др., на сегодня это отечественные и зарубежные ученые А.Зайцев, В.Векленко, М.Ветров, М.Галюкова, С.Тасаков и др.

Психиатрическая область медицины в Украине относительно недавно перешла на международную систему диагностики психических заболеваний. Но это обстоятельство, на наш взгляд, не в какой мере не решает проблемы (например, деление на степени тяжести, вопросы вменяемости (невменяемости)) в целом².

Вместе с тем следует отметить, что в международной классификации болезней

10-го пересмотра (МКБ-10) отсутствует деление аналогичное ч.2 ст.19 УК Украины.

МКБ-10 исходит из того, что нет единых подходов для их разграничения (за степенью тяжести), а это в свою очередь создает большие трудности.

В МКБ-10, например, вместо недоумства (формы (степени): дебильность, имбецильность, идиотия) есть умственная отсталость: легкая степень, умеренная, тяжелая, глубокая, другие формы умственной отсталости и умственная отсталость не уточненная.

В этом усматривается определенное противоречие между ч.2 ст.19 (медицинский критерий в свое время разрабатывали психиатры – В.Л.) действующего национального уголовного закона и международной классификации болезней 10-го пересмотра по которой уже работают украинские психиатры и такое положение, никак не способствует разрешению рассматриваемого вопроса. Безусловно, сегодняшнее положение дел в украинской психиатрии в частности, к сожалению не способствует встановлению дифференциации. Противники деления называют несколько причин, основные из них: отсутствие практической значимости такого деления, что теоретический интерес есть большим, чем практический (на их взгляд – В.Л.); трудности такого деления (за отсутствием единых критериев).

С последним мы соглашаемся.

Реформа в отечественной психиатрии пока еще остается делом энтузиастов-одиночек. Официальные ведомства, в частности Министерство охраны здоровья Украины, проявляют в данном вопросе удивительную неповоротливость³.

Международная классификация болезней 10-го пересмотра в классе V содержит перечень более 300 заболеваний, связанных с психическими хроническими, неизлечимыми патологиями и другими психическими отклонениями (мы поддерживаем позицию тех ученых-юристов и психиатров, которые соглашаются, что психическое заболевание (болезнь, патология), в большинстве это хронические (неизлечимые), тяжкие заболевания, а психическое отклонение, психи-

ческая аномалия, психическое расстройство, психический недостаток, психический изъян это не хроническое, не тяжкое, излечимое, или после лечения которого наступает существенное, стабильное улучшение психического состояния – В.Л.) разнообразных по причинам возникновения, течения, тяжести положения, длительности (времени), прогноза и перспектив.

К сожалению, не задумываясь, многие ученые: праведы и психиатры, а также правоприменители используют все выше перечисленные названия как тождественные и это не придает ясности, и однозначности, и соответственно еще больше усложняет вопрос.

Но не следует забывать, что одной из главных причин расхождений экспертных выводов есть отличие в диагностике (при этом диагноз может быть одним и тем же), разные подходы к оценке глубины и структуры психической сферы в контексте решения того или иного вопроса, который имеет правовое значение.

Для диагностики большей части психических заболеваний (тяжкого – В.Л.), психических отклонений (не тяжкого – В.Л.) нет строго объективных критериев. Отсутствие четких, определенных клинических критериев диагностики вынуждает специалистов действовать за своей профессионально-внутренней интуицией и собственным профессиональным опытом.

Вместе с тем, проблема диагностики степени тяжести психического, неизлечимого, хронического заболевания и психического отклонения (или нескольких одновременно, причем возможны различные вариации) не может быть основанием для однозначного вывода, что все они есть тяжкими в случае наступления соответствующих последствий при совершении преступления. Например, отдельные психические аномалии, которые относятся к 2-м группам – временное расстройство психической деятельности; иное болезненное состояние психики, наверно при оценке степени тяжести вреда здоровью, причиненного психической болезнью или аномалией могут быть использованы, например, такие общеизвестные критерии

как стойкая утрата трудоспособности или нет, длительное или кратковременное расстройство здоровья и др.

На наш взгляд, необходимо деление на степени тяжести причиненного психического (например, психическое тяжкое, неизлечимое (хроническое) заболевание или психическое отклонение, которое есть не длительным и/или полностью излечимым) вреда во время совершения преступления.

Как минимум усматривается, что должно быть двухступенчатое деление на легкое и тяжкое, или например, по аналогии телесных повреждений на легкие, средней степени и тяжелые, но в этом вопросе (относительно деления вообще) последнее слово, безусловно, за специалистами по психиатрии, возможно ли, и необходимо ли вообще деление именно на три степени.

Российский ученый-правовед С.Тасаков также предлагает выделять три степени тяжести психического вреда здоровью, легкая, средняя и тяжкая.

В своих исследованиях А.Зайцев, М.Ветров, другие ученые исходят из того, что есть тяжкие заболевания и не тяжкие отклонения. Не придерживаются точки зрения, что необходимо это деление М.Книга, Б.Спасенников и другие исследователи.

На сегодня это насущная потребность времени в психиатрии и юриспруденции. Несмотря на сложность рассматриваемого вопроса, по этому поводу считаю необходимым подчеркнуть, что эту научную позицию я высказывал и ранее:

1. Научная статья – Психіка людини: питання норми і відхилень / Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 2. – С.83-87.

2. Монография – Осудність у кримінальному праві і законодавстві: Монограф. / Передм. д.ю.н., проф. Ю.М. Антоняна. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. – 180 с.

3. Тезисы – Психічна хвороба як різновид умисного тяжкого тілесного ушкодження: питання диференціації // Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: Всеукраїнська науково-практична конференція, 30 жовтня 2009 року, Запоріжжя: матеріали: у 2 ч.

– Запоріжжя: Юридичний ін-т ДДУВС, 2009. – Ч.1. – С.181-183.

Однако в подготовленной мной и М. Книгой монографии «Примусові заходи медичного характеру: історія, стан, тенденції» 2010 года несколько неудачно (не показано, к сожалению, четко разные позиции авторов, а в отдельных случаях, как будто я целиком соглашаюсь с М.Книгой), по нашей невнимательности, указано о поддержке позиции о нецелесообразности деления психической болезни (умышленное тяжкое телесное повреждение за действующим УК Украины) по степени тяжести. Хотя я и старался выделить свою позицию.

Повторяюсь, подчеркну, я поддерживаю идеи и выводы С. Тасакова и других ученых-правоведов о необходимости деления: психическая болезнь (заболевание) (тяжкое) и психическое отклонение (не тяжкое), что необходимо проводить исследования по этому вопросу и оно есть верным, перспективным решением.

Другой противоположной позиции, что даже в теоретическом плане определить разделение на тяжкие и не тяжкие не возможно и нецелесообразно, придерживается мой соавтор М.Книга и другие ученые в своих публикациях.

Безусловно, что сделать это психиатрам будет совсем не просто, но это необходимо и в начале, хотя бы условно в теории. К этому надо стремиться, за этим будущее, следует проводить в этом направлении глубокие, основательные исследования психиатрам и правоведам. Это моя научная позиция.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України, 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка, К.: Атіка, 2003, с.265.
2. Лень В.В., Осудність у кримінальному праві і законодавстві: Монограф. / Передм. д.ю.н., проф. Ю.М. Антоняна, Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008, с.69.
3. Романцова Г., «Психіатрія – справа ювелірна», в Голос України, 1996, 26 березня, с.3.

Dr. **Sava MAIMESCU**,
 conferențiar universitar al Catedrei drept constituțional
 și drept administrativ a Facultății de Drept
 a Universității de Stat din Moldova

ASIGURAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR CETĂȚENILOR LA EFECTUAREA DECLARĂRII OBIECTELOR, BUNURILOR, MĂRFURILOR LA TRECEREA PESTE FRONTIERA VAMALĂ EXTERNĂ A REPUBLICII MOLDOVA

In this article is faced the performance of passengers division and classification in categories, their rights at the border crossing, also the forms of declaration performed by certain categories of passengers at the merchandise, objects, goods, values crossing the state border.

Peste frontiera de stat a Republicii Moldova trec zilnic sute de unități și mijloace de transport, alte mijloace motorizate, unități de deplasare prin intermediul cărora se deplasează din țară sau sosesc în țară sute, mii de pasageri în diferite scopuri. Deplasarea peste frontiera de stat a Republicii Moldova a unităților, mijloacelor de transport, a pasagerilor se efectuează strict nu-mai prin Punctele de Control și Trecere a Frontierei (PCTF)^[1], prevăzute de normele de drept speciale indicate de legiuitor în Legea organică specială^[2]. Trecerea însă a pasagerilor peste frontiera de stat a Moldovei prin alte locuri decât cele strict indicate (PCTF-uri) se consideră ca trecere ilegală a frontierei de stat prin eludarea controlului de frontieră, fapt pentru care poate parveni răspunderea penală în conformitate cu art.362 Cod penal al Republicii Moldova (CPRM)^[3].

Conform legislației naționale a Republicii Moldova aflate în vigoare, la trecerea peste frontiera de stat a pasagerilor, persoanele sunt supuse controlului de frontieră, ce ține de actele de identitate ale persoanei, iar dacă pasagerii dispun de mărfuri, bunuri, valori, mijloace bănești, valori valutare, documente de plată, alte bunuri materiale, ei sunt supuși controlului vamal din partea funcționarilor organelor vamale care își onorează obligațiunile de serviciu la linia de control vamal, aflată separat de linia de control de frontieră, însă care se găsesc, conform schemei tehnologice de control de frontieră^[4], pe teritoriul aceluiași PCTF și în aceeași zonă de

control de frontieră aflată la frontiera statului numai după ce în adresa categoriilor de pasageri le este aplicat mecanismul juridic al declarării mărfurilor, obiectelor, bunurilor, valorilor la trecerea peste frontiera vamală externă a statului.

Sursele legislative ramurale din cadrul dreptului vamal al Republicii Moldova denotă că frontiera de stat a Republicii Moldova, perimetrul zonelor libere și al antrepozitelor vamale constituie frontiera vamală a Republicii Moldova, altfel denumită frontiera vamală a statului^[5].

Amplasarea geografică a Republicii Moldova, specificul ei teritorial pe care îl dispune cu statul limitrof România, relevă că cu această țară Republica Moldova dispune de căile de comunicație auto, feroviară, aeriană, iar cu Ucraina, căile de comunicație sunt stabilite prin transportul auto, feroviar, aerian, transportul pe apă, precum și pe cale pietonală. Pe aceste căi de comunicație peste frontiera vamală a statului zilnic se deplasează sute și mii de pasageri, trecerea peste frontiera vamală a cărora este reglementată nu numai de Legea despre frontiera de stat a Republicii Moldova, ci și de alte legi organice, și anume de Codul vamal al Republicii Moldova, alte legi ramurale ale dreptului vamal aflate în vigoare, în partea ce ține de introducerea, scoaterea din țară a mărfurilor, bunurilor, obiectelor, a altor bunuri materiale trecute peste frontiera vamală a statului de către persoanele fizice^[6].

Trecerea propriu-zisă a persoanelor fizice peste frontiera vamală a statului prin PCTF-uri din punct de vedere juridico-administrativ, adică de verificare a pașapoartelor, actelor de identitate, este efectuată de către reprezentanții Serviciului de Grăniceri al Republicii Moldova în bază de act normativ intern special, în bază de Regulament intern, iar în partea ce ține de verificarea cu admiterea lor ulterioară, adică a mărfurilor, obiectelor, bunurilor, valorilor, altor bunuri materiale aflate asupra persoanelor fizice la momentul trecerii acestora peste frontiera vamală a statului – în competența funcționarilor vamali ai instituțiilor vamale dislocate în zonele de control vamal aflate pe teritoriul Punctelor de Control și Trecere a Frontierei (PCTF) ale Republicii Moldova, reglementate atât prin Codul vamal al Republicii Moldova (CVRM), cât și prin alte acte executive aflate în vigoare.

Deși sursele pomenite mai sus, atât ale celor legislative, cât și ale celor juridico-administrative ale Serviciului Grăniceri, precum și ale celor legislativ-vamale nu menționează la aprecierea și divizarea persoanelor fizice, a pasagerilor în categorii la trecerea acestora peste frontiera vamală a statului, practica vamală internațională a organelor statale de control aflate în zona de control vamal de la PCTF-uri ne demonstrează, în mod obligatoriu, că trecerea persoanelor fizice, a pasagerilor peste frontiera de stat și peste frontiera vamală externă a statului necesită a fi apreciată și efectuată după anumite categorii de persoane. La fel, ne vorbește despre divizarea pasagerilor în categorii și sursele documentare ale instituțiilor vamale din țară amplasate la linia frontierei vamale externe a statului, în obligațiunea cărora este inclusă documentarea cazurilor de încălcare a regulilor vamale, de comitere a contrabandei de către pasageri la trecerea peste frontiera vamală externă a statului, care se înfăptuiește de către funcționarii instituțiilor vamale numai în bază de procese-verbale de formă stabilită, prevăzută de norma de drept specială prevăzută de Codul vamal al Republicii Moldova^[7], de Codul contravențional al Republicii Moldova^[8].

Necesitatea divizării pasagerilor în categorii la trecerea acestora peste frontiera vamală a statului este prevăzută și de sursele documentare existente în cadrul activității vamale, cum ar

fi formularul tipizat al declarației vamale pentru pasageri, forma DV-6^[9], fără de care nu este posibilă declararea, controlul vamal și trecerea propriu-zisă a pasagerilor peste frontiera vamală externă a statului.

În urma celor relatate în sursele legislative internaționale, cele naționale, precum și în documentele practice de efectuare a activității practice vamale, considerăm necesar, în opinia noastră, că pasagerii, în funcție de scopul și durata călătoriei, la trecerea peste frontiera vamală externă a statului, urmează a fi divizați și plasați după următoarele categorii:

- persoane fizice cu înalte funcții de răspundere;
- persoane fizice cu funcții de răspundere;
- persoane fizice care, în virtutea funcțiilor lor obligaționale de serviciu, se ocupă cu transportarea mărfurilor, încărcăturilor, obiectelor, inclusiv a pasagerilor peste frontiera vamală a statului;
- persoane fizice care trec peste frontiera vamală externă a statului în scop de serviciu;
- persoane fizice care traversează frontiera vamală externă a statului în scopuri personale;
- persoane fizice care pleacă în turism;
- persoane fizice care trec peste frontiera vamală conform chemării;
- persoane fizice care pleacă la învățătură;
- persoane fizice care pleacă la muncă;
- persoane fizice care trec peste frontiera vamală a statului, aflându-se în tranzit prin teritoriul vamal al statului;
- persoane fizice care emigrează la locul de trai permanent peste hotarele țării (n.a.).

În funcție de scopul și durata călătoriei comunicată la trecerea peste frontiera vamală externă a statului, organele statale de control aflate în PCTF-uri, inclusiv cele vamale, funcționarii instituțiilor vamale de frontieră sunt obligați de a crea condiții legale și optime oricăror categorii de persoane fizice, pasageri de a li se înmâna declarația vamală de forma tipizată DV-6 pentru ca fiecare persoană fizică care la momentul trecerii peste frontiera vamală a statului a împlinit vârsta de 16 ani și dispune de responsabilități și capacități de exercițiu să completeze personal, sau prin reprezentantul său legal formularul declarației vamale DV-6, și numai după semnătura îndeplinită să înmâne-

ze formularul declarației funcționarului vamal aflat la linia de control vamal, marcată în zona de control vamal a PCTF-ului. Funcționarul vamal, în funcțiile și competențele căruia intră primirea, verificarea, aprobarea și validarea declarației vamale forma DV-6, este obligat să verifice și să creeze condițiile legale și optime persoanei fizice în cauză de a completa, verifica și aproba declarațiile vamale forma DV-6 completate de pasageri. Nerespectarea acestor cerințe stricte prevăzute de legiuitor, precum și de actele normative interne duce la clasarea cazurilor nu numai de caracter administrativ, ci și a celor penale la calificarea infracțiunii de contrabandă, chiar dacă de către persoana fizică recunoscută ca subiect al urmăririi penale au fost comise acțiunile clasice de comitere a infracțiunii de contrabandă, prevăzută de Codul penal al Republicii Moldova.

Astfel, spre exemplu, cet. Republicii Moldova O.G., pregătindu-se de o călătorie în scopuri personale în România și având intenția de a câștiga sume de valută forte, prin intermediul unor prietene de-ale sale, care lucrau la fabrica de preparare și conservare a lactatelor din Chișinău, a ascuns în 6 cutii de tinichea 2600 g de argint în lingouri de dimensiuni mici, pe care le-a instalat în cutiile de tinichea, apoi a turnat asupra lor lapte condensat, ca și în celelalte 12 cutii analogice, împachetate la fel în condiții de fabrică, după care a aplicat de jur-împrejurul cutiei eticheta de marcă a producerii mărfii „Lapte condensat, fabricat în Republica Moldova”. După ce bagajele de plecare au fost pregătite, cet. O.G. a instalat la fundul genții cu produse alimentare cele 18 cutii-borcane din tinichea, în care era lapte condensat, conservat în condițiile de fabrică, a mai așezat alte produse alimentare deasupra lor, iar când a sosit după ea autoturismul în cauză, pentru a pleca în România, a așezat toate bagajele în portbagajul autoturismului și împreună cu alte două prietene ale sale au pornit spre frontiera de stat a Republicii Moldova, pentru a trece controlul vamal și a pleca în România.

Ajunși în zona de control vamal, în locul în care urma în mod obligatoriu să fie efectuată declararea, conform procedurii stabilite, de către cet. O.G. și ceilalți pasageri aflați în autoturism, funcționarului vamal aflat la linia de

control vamal, de către pasagerii aflați în autoturism s-au apropiat două persoane îmbrăcate în civil, prezentându-se că sunt funcționari din organe speciale de drept, indicându-le ca fiecare din pasagerii aflați în autoturism să-și ia cu ei bagajele personale pentru a fi verificate în sala de pasageri „Ieșire din Republica Moldova”, aplicând în acest sens mijloacele tehnice de control vamal instalate în sala de ieșire din țară a pasagerilor, iar funcționarilor vamali li s-au dat indicațiile de a efectua controlul vamal prin aplicarea mijloacelor tehnice de control.

Fiind puși în fața faptei, funcționarii vamali în competența cărora intra efectuarea controlului vamal prin aplicarea mijloacelor tehnice de control aflate în dotare, au început unul după altul să efectueze controlul vamal asupra bagajelor de mână ale celor cinci pasageri aflați în autoturismul în cauză, aplicând în acest sens instalația specială tehnică „Highscan”, instalată la linia de control vamal în sala auto „Ieșire pasageri din țară”. În cazul în care unul din bagajele de rând treceau prin aparatul „Highscan”, pe ecranul monitorului a fost observat evident în unele din borcanele de tinichea că conținutul lor nu este identic cu conținutul celorlalte borcane-cutii de tinichea, deși conform etichetelor și mărcii de producție era indicat „Lapte condensat”. Fiind deschise cele 6 borcane-cutii care aveau imaginea diferită de celelalte 12 borcane, s-a constatat că în ele era tănuț de controlul vamal argint în lingouri în formă de lăntișoare, după cântărirea cărora s-a constatat că aveau o greutate totală de 2,6 kg.

Asupra faptului dat ofițerii din organele speciale au intentat o cauză penală pe infracțiunea de contrabandă, prevăzută la acel moment de art.75 CPRM^[10].

Nu punem la îndoială că în cazul nominalizat nu a fost comisă infracțiunea de contrabandă calificată, cu o tănuț efectuată la un nivel înalt, profesionist de formare a ascunzișului special. La examinarea însă a cazului nominalizat în instanța de judecată, Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, cauza penală a fost clasată din motivul că cet. O.G. nu i-au fost create condițiile legale de a efectua declararea, până a fi început controlul vamal. Conform celor expuse de noi asupra cazului sus-indicat, rezultă că declararea propriu-zisă,

conform formelor sale existente, nu s-a efectuat în genere, cet. Moldovei O.G. nu i s-a creat nici o condiție și nici o posibilitate de a efectua declararea mărfurilor, obiectelor, bunurilor, valorilor aflate asupra sau în bagajele personale, fapt prin care cet. O.G. i s-au încălcat în mod vădit și grav drepturile constituționale prevăzute de Constituția Republicii Moldova^[11].

O altă greșeală gravă a funcționarilor din organele speciale a fost faptul că funcționarii organelor de drept speciale nu au competența și nici atribuția de a fi efectuată în fața lor declararea conform formelor sale existente de către categoriile de pasageri la trecerea peste frontiera vamală externă a statului a mărfurilor, obiectelor, bunurilor, valorilor valutare, a documentelor de plată și a altor bunuri care le aparțin pasagerilor. Această încălcare gravă din partea funcționarilor organelor de drept speciale a și stat la baza pronunțării sentinței de achitare a cet. O.G., anume nerespectarea mecanismului declarării din partea organelor statale de control acordat categoriilor de pasageri la trecerea acestora peste frontiera vamală a statului, deși ea a comis evident infracțiunea de contrabandă calificată.

Declararea propriu-zisă a mărfurilor, încărcăturilor, obiectelor, valorilor, bunurilor, a altor valori conform prevederilor legislației vamale existente se efectuează de întregul număr de categorii de pasageri numai față de funcționarii organului vamal care își îndeplinesc funcțiile lor obligaționale la linia de control vamal marcată în instituțiile vamale de frontieră, amplasate la frontiera de stat a Republicii Moldova^[12].

Norma de drept vamală stipulată de legiuitor în Codul vamal al Republicii Moldova ne indică expres că declararea de către categoriile de pasageri la trecerea acestora peste frontiera vamală externă a statului urmează a fi efectuată în formă scrisă, verbală sau prin acțiune, adică prin îndeplinirea semnelor concludente^[13].

Conform practicii vamale internaționale, precum și a Republicii Moldova, stabilim că la trecerea oricăror categorii de pasageri peste frontiera vamală externă a statului declararea de către pasageri a bunurilor, mărfurilor, obiectelor în fața funcționarilor organului vamal aflați la linia de control vamal este efectuată conform următoarelor forme:

– în formă scrisă în formularul tipizat al declarației vamale forma DV-6;

– în formă verbală, în momentul comunicării pasagerului cu funcționarul organului vamal aflat la linia de control vamal;

– prin îndeplinirea semnelor concludente de orice categorie de persoană fizică la prezentarea controlului vamal a bunurilor, valorilor, obiectelor ce le dețin asupra lor în bagajele personale pe care le însoțesc la trecerea lor peste frontiera vamală externă a statului.

Ținem să menționăm că, conform cerințelor normelor de drept vamale, a actelor normative existente, declararea este efectuată de către diferitele categorii de pasageri la trecerea acestora peste frontieră, indiferent de faptul intrării sau ieșirii din țară la linia de control vamal, până a fi efectuată trecerea propriu-zisă a pasagerului peste linia de control vamal.

În special ținem să menționăm că însăși declararea ca unul din cele mai principale mecanisme juridice-cheie din cadrul dreptului vamal și a activității vamale decurge în locul concret stabilit și determinat de organul vamal și, bineînțeles, decurge sub un mecanism întreg de acțiuni, care au loc în fața și în prezența funcționarului vamal și care își are începutul și respectiv sfârșitul, încheierea declarării. Normele de drept vamale stipulate în actualul Cod vamal al Republicii Moldova, în alte surse legislative din domeniul dreptului vamal, alte surse normative interne din activitatea vamală nu ne indică explicit și determinat când, unde, în care loc, în care moment are loc începutul declarării în cadrul exercitării activității vamale pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, și când, în care moment, loc și prin care acțiuni se consumă declararea efectuată de către categoriile de pasageri la trecerea acestora peste frontiera vamală a statului. Indicarea însă a acestor acțiuni care ar determina declararea fie ca acțiune consumată, fie că în proces de derulare are, în opinia noastră, o însemnătate importantă atât din punct de vedere juridic-explicativ, cât și practic execuțional din mai multe puncte de vedere, în primul rând din punct de vedere practico-aplicativ la trecerea pasagerilor peste frontiera vamală a statului. Într-un caz aparte, în funcție de locul și timpul în care sunt comise, protejează pasagerii de acțiunile abuzive ale funcționari-

lor vamali, comise în privința pasagerilor care se deplasează peste frontiera vamală externă a statului, iar în alte cazuri contribuie în măsură esențială la calificarea acțiunilor ca ilegale la trecerea mărfurilor, bunurilor, obiectelor, altor valori, a mijloacelor bănești și a valorilor valutare peste frontiera vamală a statului, care ulterior, în funcție de proporțiile lor, de regimul stabilit pentru aceste bunuri la trecerea peste frontiera vamală a statului, pot fi calificate fie ca încălcări ale regulilor vamale, prevăzute de art.230 Cod vamal al Republicii Moldova, fie ca contrabandă, prevăzută de art.224 CVRM sau de art.248 CPRM.

Astfel, spre exemplu, cet. Germaniei A.T., fost cetățean al Republicii Moldova, băștinaș din Moldova, a sosit în Republica Moldova cu nava aeriană în Aeroportul Chișinău pentru a-și soluționa definitiv problemele ce țin de înstrăinarea imobilului pe care îl deținea cu titlu de proprietate, aflat în suburbia municipiului Chișinău.

La aterizare pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, după ce a trecut controlul de frontieră, s-a apropiat de linia „Control vamal”, în locul în care se afla funcționarul vamal E.P. La întrebarea funcționarului vamal E.P. dacă dispune de valută străină, cet. Germaniei A.T. a comunicat în formă verbală că dispune asupra sa de 3280 euro, i-a scos din buzunar cu tot cu portmoneu și i-a prezentat controlului vamal. Funcționarul vamal E.P., în scopul de a întocmi formalitățile vamale prevăzute de legislație, având suma de bani, i-a comunicat cet. Germaniei A.T. că la intrare în Republica Moldova introducerea în țară a valutei este nelimitată și nu necesită de a fi prezentate documente sau dovezi în acest scop, permițându-i intrarea și introducerea în țară a valutei euro, fără a întocmi anumite documente vamale.

Peste câteva zile, la ieșirea din țară, în același Aeroport Chișinău, cet. Germaniei A.T., de către funcționarii vamali i s-a înmănat declarația vamală destinată pentru pasageri forma DV-6, la momentul la care i s-a comunicat că trebuie să îndeplinească în mod obligatoriu declarația vamală forma DV-6, comunicându-se că o persoană poate să scoată cu ea din țară nu mai mult de 10 000 euro de persoană în numerar. La momentul îndeplinirii declarației vamale

forma DV-6 cet. Germaniei A.T. a indicat în ea în formă scrisă 10 000 euro, iar ceilalți 8280 euro nu i-a indicat în declarație din motivul că banii i-a obținut la vânzarea-cumpărarea imobilului în mun. Chișinău, fapt care se confirma și prin contractul de vânzare-cumpărare pe care îl avea în posesia sa. După ce a completat declarația vamală DV-6, s-a apropiat de funcționarul vamal ce stătea la linia de control vamal, întrebându-l dacă a întocmit corect și definitiv declarația vamală forma DV-6, așteptând îndrumări explicative de la funcționarul vamal competent care își îndeplinea funcțiile obligaționale la linia de control vamal. Funcționarul vamal i-a indicat cet. Germaniei A.T. numai unde să semneze declarația vamală forma DV-6, după care i-a luat declarația, iar după ce i-a aplicat ștampila personală, i-a cerut să prezinte obiectele, bunurile la controlul vamal.

În timpul efectuării controlului vamal de către funcționarul vamal E.P., cet. Germaniei A.T. i s-a cerut să prezinte banii la controlul vamal. După ce valuta euro în sumă de 18 280 euro a fost prezentată controlului vamal de către cet. Germaniei A.T., funcționarul vamal E.P. i-a indicat cet. A.T. că are dreptul de a-și luat cu el doar 10 000 euro, pe care i-a indicat în declarația vamală DV-6, suma care corespunde și cu prevederile legislației vamale aflate în vigoare. Cet. Germaniei A.T. nu a fost de acord cu restricțiile indicate de funcționarul vamal în adresa lui, comunicând în mod verbal că el vândut apartamentul, vila și că are contractul oficial de vânzare-cumpărare, prezentând în acest sens și contractul de vânzare-cumpărare a imobilului, autentificat în formă notarială. După ce funcționarul vamal E.P. a fost convins de cet. A.T. că trebuie să plece spre Germania cu valuta de 18 280 euro, având toate documentele convingătoare despre obținerea valutei euro, cet. Germaniei A.T. i s-a permis trecerea peste linia de control vamal „Ieșire din țară”, la linia de control de frontieră, unde la fel a fost confirmat în bază de ștampilă în pașaport că i se permite plecarea din țară cet. Germaniei A.T. La poliția de frontieră însă, în momentul când cet. Germaniei A.T., trecea controlul special al securității aeronautice, cei 18 280 euro au fost stabiliți că se aflau în borseta cet. A.T., fapt asupra căruia poliția de frontieră a intentat o cauză penală pe compo-

nența infracțiunii de contrabandă, prevăzută de art.248 alin.(5) CPRM^[14].

Opinia noastră asupra cazului nominalizat e că, în situația dată, nu este și nici nu poate fi vorba de infracțiune de contrabandă sau de o oarecare altă infracțiune. La fel nu poate fi nici vorba de o oarecare contravenție vamală prevăzută de art.230 CVRM, din simplul motiv că acțiunile cet. Germaniei nu întrunesc nici elemente ale componenței infracțiunii de contrabandă, nici elementele contravenției vamale.

Dimpotrivă, la intrarea în Republica Moldova a cet. Germaniei A.T. de către funcționarii vamali aflați la linia de control vamal i-au fost îngrădite drepturile de a declara în formă scrisă cei 3280 euro pe care îi avea în numerar cet. Germaniei A.T. Anume la acest moment funcționarii vamali aflați la linia de control vamal „Intrare în țară” din Aeroport erau obligați să-i creeze condiții optime legale ca cet. Germaniei A.T. să declare în formă scrisă în bază de declarație vamală forma DV-6 cei 3280 euro, și în baza declarației vamale completate, semnata de cet. A.T. și ștampilată de organul vamal, cu rezoluția șefului postului vamal, urma ca, în conformitate cu actele normative interne existente la practicarea activității vamale pe teritoriul vamal național al Republicii Moldova, să-i elibereze adeverința vamală de forma specială TV-8^[14], care conform Instrucțiunii existente la eliberarea ei, se întocmește în mod obligatoriu în privința oricărui pasager la intrare pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, dacă dispune asupra sa de suma ce depășește 1000 dolari SUA, a obiectelor din aur în bijuterii, sau a pietrelor scumpe în aceeași sumă, ceea ce funcționarii vamali nu au făcut, deși erau obligați să creeze condiții optime legale de a întocmi și elibera asemenea documente. În cazul în care funcționarii vamali ar fi creat asemenea condiții legale cet. Germaniei, de a completa declarația vamală DV-6 și de a nu-i fi îngrădit drepturile legale ale cet. Germaniei la declarare, nu ar fi apărut în consecință cauza penală pe contrabandă, având obiectul material valuta 18 280 euro, pe care a reținut-o poliția.

În al doilea rând, cei 18 280 euro nu au fost declarați controlului vamal, după cum a fost fixat în documentele de procedură întocmite asupra reținerii celor 18 280 euro de către

ofițerii de la poliția de frontieră, ci dimpotrivă, au fost declarați de către cet. Germaniei A.T. funcționarului de la linia de control vamal sub formă de comunicare a datelor verbale, precum și prin semne concludente, adică prin îndeplinirea mișcărilor cu mâinile, fără a vorbi, de a prezenta valuta – 18 280 euro, forme prevăzute de legislația vamală a statului, precum și de practica vamală internațională în acest domeniu. Mai mult ca atât, funcționarii organelor de poliție, inclusiv ai celei de frontieră nu reprezintă organul de stat autorizat în fața căruia cet. Germaniei A.T., oricare alți pasageri, să efectueze în fața lor declararea. Declararea, după cum am indicat mai sus, se efectuează numai în fața funcționarului vamal competent, aflat la linia de control vamal, funcționarul vamal poate să recurgă la efectuarea controlului vamal propriu-zis numai după îndeplinirea mecanismului juridic ca mai apoi să admită trecerea obiectelor, mărfurilor, bunurilor trecute peste frontiera vamală a statului de către diferitele categorii de pasageri.

Bibliografia:

1. Punctele de Control și Trecere a Frontierei de stat a Republicii Moldova au fost instalate pe căile accesibile interstatale, pe unde trec căile de comunicație auto, feroviară, aeriană, fluvială, după o coordonare reciprocă cu structurile statale ale puterii executive centrale cu organele de stat din țările limitrofe Republicii Moldova. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.603, 1992.
2. Art.10 al Legii Republicii Moldova despre frontiera de stat a Republicii Moldova nr.108-XIII din 17.05.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.12/107, 1994.
3. Art.362 Cod penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova în baza Legii nr.985-Xv din 18.04.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.128-129 din 13.09.2000, în vigoare din 12.06.2003, modificat prin Legea nr.277-XVI din 18.12.2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.41-44 din 24.02.2009, în vigoare din 24.05.2009.
4. Schema tehnologică de control de frontieră este elaborată și adoptată de organele statale de control aflate pe teritoriul Punctelor

- de Control și Trecere a Frontierei Republicii Moldova, elaborată în baza Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr.808 din 09.08.2000, conform anexei nr.1 la Hotărârea nominalizată. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 102-105 din 17.08.2000.
5. Art.4 pct.(3) Cod vamal al Republicii Moldova adoptat în baza Legii nr.1149-XIV din 20.07.00, în vigoare din 23.12.00. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162/1201 din 23.12.00.
 6. Legea Republicii Moldova nr.1569-XV, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 20.12.2002, despre modul de introducere, scoatere din țară a mărfurilor, obiectelor, bunurilor de către persoanele fizice, cu modificările și completările conform Legii nr.61-XVI din 23.03.2006. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.102-105 din 07.07.2006.
 7. Art.234 Cod vamal al Republicii Moldova Cod vamal al Republicii Moldova adoptat în baza Legii nr.1149-XIV din 20.07.2000, în vigoare din 23.12.2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162/1201 din 23.12.2000.
 8. Art.440-443 Cod contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova în baza Legii nr.218-XVI din 24.10.2008, în vigoare din 31.05.2009. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009.
 9. Pct.1 al formularului declarației vamale destinate pentru pasageri, forma DV-6, aprobată în baza Ordinului Serviciului Vamal nr.56-o din 21.02.2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.74-75/211 din 11.08.2008.
 10. Art.175 Cod vamal al Republicii Moldova adoptat în baza Legii nr.1149-XIV din 20.07.2000, în vigoare din 23.12.2000, modificat prin Legea nr.1440-XV din 18.11.2002, în vigoare din 01.01.2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162/1201 din 23.12.2000.
 11. Art.27 din Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1, 1994.
 12. Art.174 alin.(1) Cod vamal al Republicii Moldova adoptat în baza Legii nr.1149-XIV din 20.07.2000, în vigoare din 23.12.2000, modificat prin Legea nr.267-XVI din 28.07.2006, în vigoare din 01.09.2006.
 13. Nota informativă a Direcției de supraveghere a urmăririi penale în organele Procuraturii și ale MAI al Republicii Moldova din 21.12.2007. Arhiva Procuraturii Generale a Republicii Moldova, 2008.
 14. Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova nr.56-o din 21.02.08 despre aprobarea actelor de procedură vamală și a formelor tipizate de gestiune strictă. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.74-75/211 din 11.04.2008.

Prof. Dr. **Srđan MILAŠINOVIĆ**,
Kriminalistisch-polizeiliche Akademie Belgrad
Prof. Dr. **Goran MILOŠEVIĆ**,
Kriminalistisch-polizeiliche Akademie Belgrad

MEDIENGESTALTUNG MODERNER RELIGIONSKONFLIKTE

Fiind la hotarul a două epoci au apărut un șir de evenimente ce nu sunt influențate de om (schimbarea climei, conflicte interne, terorismul etc.) prin intermediul tehnologiilor informaționale sau al surselor mass-media. Mediatizarea conflictelor sociale interne (etnice, religioase, ideologice), precum și a celor internaționale depinde în mare măsură mai curând de calitatea informațiilor prezentate, decât de cantitatea acestora. Revitalizarea conflictelor religioase în Europa de Sud-Est după căderea Zidului Berlinului, loialitatea sectară și identitățile interconfesionale, precum și modul de percepere a acestora de către sursele mass-media oferă o bază inepuizabilă din punct de vedere sociologic și politic pentru cercetări științifice. Complexitatea acestor aspecte și procese fac obiectul unor numeroase discuții și interpretări în diferite contexte. În acest studiu, am încercat să analizăm și să oferim o imagine obiectivă a structurii și consecințelor influenței asupra populației a tehnologiilor informaționale și a informațiilor prezentate de unele surse mass-media

Das Wesen des modernen politischen Verhaltens wird zunehmend in den Medien- Vorhersage, Steuerung und Verwaltung von sozialen Krisen und Konflikten, und ihrer Anwesenheit und Abwesenheit des öffentlichen Raumes bestimmt. Die Praxis ändert sich parallel mit der Entwicklung der angewandten Technologien, die eine Wiedergabe von Realität ermöglichen, womit der Vorrang einem technologischen Rahmen, innerhalb dessen die zu Medien ausgebildeten Gestalter die Informationen in eine visuell attraktive, sinnlich interessante und ästhetisch vortreffliche Form zusammenflechten, eingeräumt wird. Immer mehr Menschen arbeiten zusammen an der Verteilung der öffentlichen Medien-Pakete, indem sie neue Identitäten Interpretationen und Ausdeutungen der gesellschaftlichen Prozesse aufbauen. Heute prägen die Mediengestalter die bei der Bewusstseinsänderung wirksamen Informationszusammenhänge, indem sie das Leben anderer Menschen über die zu erwartenden Grenzen hinweg umwandeln. Die Medien und technische Disziplinen ersticken traditionelle Formen der Kommunikation, reduzieren sie, oder verleihen ihnen die Gestalt in Übereinstimmung mit den Bedürfnissen der Elite. Die Bedeutung eines Ereignisses ist weniger abhängig von dem Umfeld in dem es passiert ist, sondern mehr von einer Medien-Präsentation, welcher es der Öffentlichkeit ausgesetzt ist. Nach der Theorie ist der primäre Zweck des Journalismus, den Bürgern die Informationen zu vermitteln, mittels derer sie

frei in den Prozess der Diskussion eingebunden sind, und an der Verwaltung teilnehmen können¹. Wenn es um zeitgenössische Konflikte als Bedrohung für die Sicherheit im einundzwanzigsten Jahrhundert, sowie ihre Wahrnehmung der Medien geht, gilt besondere Aufmerksamkeit gewalttätigen eigenen (internen) Konflikten. Über diese Konflikte wird meistens in einer Weise gesprochen, auf die ihre Träger und Ursachen erklärt wird, ohne eine wirkliche Unterscheidung zwischen diesen Konflikten zu treffen. Auf der anderen Seite beschreiben einige Autoren die grundlegenden Eigenschaften eigener (interner) Konflikte mittels geradlinigen analytischen Standards, und argumentieren, dass ethnische, religiöse, ideologische und andere Konflikte, die innerhalb eines einzigen Staates auftreten, «sich nicht gegenseitig ausschließen und in der Praxis zu einem großen Teil miteinander verflochten sind.»²

Religiöse Konflikte, egal ob sie sich als innerkonfessionelle Konflikte oder Konflikte mit einer Distanz manifestieren, stellen zusammen mit ethnischen Konflikten die bekannteste und die strittigste Art von sozialen Konflikten dar. Das Problem liegt darin, dass die Beschreibung eines Konflikts, sowohl ethnischen als auch religiösen, sich weitgehend auf die Vorurteile und Stereotypen bezieht. Man geht von einer

¹ B. Kovač & T. Rozenstil, (2006): *Elementi novinarstva*, CID i Institut za medije, Podgorica, str. 22-24.

² J. S. Goldstein, (2003): *International Relations* (fifth edition), New York, Longman.

Stellungnahme aus, dass die religiösen und ethnischen Krieger irrational, von Motivationen, die aus dem Dunkel der Geschichte hervorgehen, angetrieben sind, weshalb religiöse Konflikte als extrem und alleinig betrachtet werden, weshalb im Falle dessen Ausbruchs die Eingriffe zu vermeiden sind. Die Art der Konflikte (Algerien, Somalia, Sierra Leone), weisen auf die Tatsache hin, dass, wenn: «ethnisch, Stammes- oder fundamentalistisch» teilen. Um diesen Konflikt zu beschreiben, sind dies jedoch nicht die richtigen Adjektive, da sie sich landesbezogene Merkmale teilen. In diesem Sinne sind ethnische und religiöse Konflikte, landesbezogen oder übergreifend, als Konflikte der dritten Generation klassifiziert.

Angesichts der heutigen Herausforderungen und Bedrohungen der nationalen und internationalen Ebene, die durch moderne Formen der Religion (innerhalb und zwischen den konfessionellen ausgedrückt werden) und inter-ethnischen Krisen und Konflikten, können wir sagen, dass die Informationstechnologie weitgehend durch die Einstellungen und Überzeugungen geformt wird, und dies erklärt ihre Bedeutung und Wichtigkeit. Die Massenmedien bauen vor allem Konflikte mit religiösem oder nationalistischem Hintergrund auf, als Teil der üblichen invasiven Strategie, um für politische Programme und Ideen Ablehnung oder Befürwortung zu erhalten. Vereinfacht werden Leistung und Werte durch die politische Agenda bestimmt, wobei der Schwerpunkt auf ein Thema zu einem gewissen ideologischen Kontext fokussiert wird. Die Realität kann nicht für sich allein bestehen, aber in Wirklichkeit konstruieren Medienberichte, unterstützt durch ausgeklügelte Schleier der Ideologie, allgegenwärtig, dass es sich um eine nationalistische oder politische Form von Ideologie handelt.

Mediale Wahrnehmung von politischen Ideen, der Religion und religiösen Konflikten.

Traditionelle Grenzen, die vor wenigen Jahrzehnten die Menschen auf konfessionelle, religiöse, ethnische, soziale oder kulturelle Weise mit der technologischen Revolution verbunden haben, sind stark geschwächt, so dass immer mehr Platz für die wachsende Informationsflut gemacht wurde. Jürgen Habermas war, neben

politischer und sozialer Macht, unter den ersten, welcher die Bedeutung der Macht der Medien als eine spezifische neue Herausforderung betonte, welche strategisch wichtig für das Funktionieren einer pluralistischen Gemeinschaft ist. In normativen Theorien führt er das Konzept der Beratung³ und erklärt, dass die Interaktion zwischen dem Staat und seiner sozialen Umwelt zu bietenden Kommunikationskanälen, welche die politischen Forderungen und Ideen filtern, gehört.

Die Information wird leicht durch die Veränderung der Bedeutung von Vorurteilen, Stereotypen, ideologischem Nebel, Manipulation oder Ignoranz, nicht wissend oder bewusst, beeinflusst. Die zentralen Mächte können bewusst die in der Gesellschaft vorhandenen Stereotypen beeinflussen, wobei die Behörden in der Position sind, die Lösungen zu schaffen beziehungsweise zu bieten. Politik und politische Ideen sind zunehmend im Kontext der Strategie der herrschenden Eliten dargestellt, um mit der Macht der Wahlen an die Macht zu kommen, wobei die Öffentlichkeit als naives Objekt betrachtet wird, welche als Objekt zur Stimmabgabe gesehen wird. Die Demokratie ist zunehmend gefährdet, da die globale Gesellschaft unter dem Einfluss medialer Bilder die Welt und sich herum weniger kritisch betrachtet, nicht ahnend, dass sie künstlich Vorurteilen, Stereotypen, und Manipulation unterliegen. Die Schnelligkeit, Spektakularität sind die neuen Werkzeuge der Medien-Unternehmen, mit dem Ziel eine Geschichte gut zu verkaufen.

Die Provokation der Informationsstille, mit voller Kontrolle von Informationen, ist in der Theorie der Führung von speziellen Kriegen bekannt. Die Illusion der absoluten Herrschaft über Informationen, die Idee der vollständigen Beherrschung der Situation zur gleichen Zeit bedeutet gleichzeitig die Leugnung der Fakten für die Gegenseite.

³ Deliberative Demokratie ist ein Modell, in dem die politischen Beschlüsse durch die Verhandlungen, Vereinbarungen und Beratungen gefasst werden. Dies ist das Ergebnis der Kommunikationswirkung zwischen den förmlich organisierten und nicht förmlichen Deliberationen Gesicht zu Gesicht, in den Arenen und an der Spitze und auf dem Boden des politischen Systems (Jürgen Habermas: Kommunikation in der Mediengesellschaft, CM, Belgrad, Dezember 2007, S.11).

Die Polarisation ist die einfachste Möglichkeit zur Teilung der Bevölkerung durch manichäische, dualistische Muster: schwarz - weiß, gläubig-ungläubig; Patrioten - Verräter; Reformen - Konservativer und vieles mehr. In den Krisensituationen können die Medien leicht durch soziale, um das Profil der führenden Figuren-Design sagen, dass bestimmten Tugenden, während die Förderung entgegengesetzte Bedeutungen für den Gegner. Das Modell basiert sich auf den Grundsätzen des primitiven Grundsatzes: Verurteilungen (Strafen) und Lob (Belohnung), was bedeutet, dass die Wurzeln in archaischen, historischen Perioden gefunden werden kann, worin die Feiglinge und Schwächlinge von der Öffentlichkeit ignoriert werden, im Gegensatz zu den Helden als Inhaber der moralischen Grundsätze.

Obwohl im Großteil der Geschichte⁴, die religiösen Auseinandersetzungen der Konflikte innerhalb einzelner Gesellschaften und zwischen den Staaten die gleichen Ursachen haben - sind die Interessen nicht ausschließlich religiöser Natur. Doch die vertraute geistliche Rhetorik, die in der Regel religiösen Konflikten folgt, versteckt sich hinter nicht illegitimen politischen und wirtschaftlichen Interessen (Raub, Sklavenhandel, territoriale Eroberungen). Doch diese Tatsache mindert nicht die Bedeutung der Religion in der Entstehung und Entwicklung der religiösen Distanz, die Gegensätze und Konflikte, die eine Verpflichtung, in der Debatte über religiöse Konflikte auferlegt, legen besonderen Wert auf die Analyse der grundlegenden Eigenschaften der Religion, und ihrer Wahrnehmung der Medien an der Kreuzung der Jahrhunderte.

Mit der Philosophie und Wissenschaft, Religion als ein System der geistigen rationalen und irrationalen Vorstellung der menschlichen Existenz (Seele-Körper-Dichotomie) ist ein unvermeidliches Attribut der kulturellen Identität einer Gemeinschaft. Oft ist die Meinung, dass die Religion ein bestimmendes Merkmal der

Zivilisationen ist, auf welcher Grundlage die großen Religionen und Zivilisationen ruhen. Im Laufe der Geschichte ist die Religion ein bemerkenswertestes Element des individuellen und kollektiven Selbst geworden. Allerdings hat der Missbrauch der Religion und religiöser Identität in den vergangenen Epochen zu blutigen Kriegen und Ermoderungen von Völkern, großen Kreuzzügen und religiös geführten Kriegen, speziell in West- und Mitteleuropa, während und nach der Reformation geführt. Es sollte auch darauf hingewiesen werden, dass im Hintergrund des Religionmissbrauches immer die gleiche Ursache steht - das Interesse am eigenen Staat⁵. Die Bekehrung zum Islam oder Christentum wurden unter Ehrgeiz der Kirchen durchgeführt, dies führte zu einer Erhöhung der Zahl der Gläubigen, wodurch der Staat eine größere Macht mit dem Gehorsam der Anhänger/Gläubigen erreichte. An die Stelle das traditionellen Bündnisses von Kirche und Staat (heilige und weltliche), symbolisch mit Ikonen und Achsen dargestellt: Ikonen bedeutet Glaube und Axt bedeutet Politik (zB. in Russland). So wurde zum Beispiel nicht nur ein Ketzer von der Kirche exkommuniziert, sondern er wurde auch zum Feind des Staates.

Die Beziehung von Kirche und Staat war der Gegenstand der theoretischen Debatte in der Geschichte. Diese Beziehung war die Ursache für die blutigen Kriege der Kreuzfahrer gegen die Muslime aber auch Christen gegen Christen, die Säkularisierung der Politik, die mit der französischen Revolution begonnen hat, und die mit der Oktoberrevolution ihren Höhepunkt erreichte. Daher ist die Trennung von Staat und Religion und religiöser Identität und nationalem Ersatz, zweifellos der tiefgreifendste strukturellste und ideologischste Prozess in der zeitgenössischen Geschichte der westlichen Zivilisation. Die Religion als ein symbolisches System und sozio- psychologische Tatsache kann, aber muss nicht, Auswirkungen auf die Entstehung und Dynamik von Konflikten haben. Ihre Rolle in sozialen Konflikten

⁴ Das Fehlen des klaren Unterschiedes zwischen der weltlichen und der geistlichen Macht der alten vorchristlichen Völker trug bei, dass alle Kriege die Religionskriege waren. T. Ling, (1990), *Religionsgeschichte des Ostens und des Westens*, Belgrad,

⁵ Das Beispiel sind osmanische Eroberungen, die das betonte Interesse an der Besetzung der neuen Gebiete hatten.

(konservativ oder progressiv) hängt von der konkreten historischen Situation ab, in wie weit die Religion in der Gesellschaft vertreten ist. Die Rolle der Religion in den internen ethnischen und religiösen Konflikten ist eng mit der Tradition und der Geschichte verbunden, sowie mit internen Widersprüchen in der Gesellschaft, und der Existenz von inter-ethnischen Spannungen und der Kultur der Toleranz zwischen verschiedenen Religionen und Konfessionen.

Die Religion wird oft als höher zu sein, als das Gesetz der staatlichen Gesetze und internationale Abkommen gesehen. Die Folge von solchen widersprüchlichen Werten und Praktiken führt zu gewalttätigen Auseinandersetzungen, im Namen aller großen Weltreligionen. Motiviert durch verschiedene Gründe, haben nach dem kalten Krieg Angehörige bestimmter Religionen das Weltbild der Gewalt gekennzeichnet, wobei der Islam besonders hervorsticht. In dieser Hinsicht wird der Islam oft zum Stereotyp in der westlichen Welt bezeichnet, obwohl «nicht mehr anfällig für Konflikte als andere Religionen»⁶, obwohl, wenn man über den Islam spricht, mehrer Fakten betrachtet werden müssen. In der Tat zeigt der Koran als heiliges Buch des Islams tiefe Analysen und einige widersprüchliche Ansichten. Generell beschreibt der Koran an mehreren Stellen eine negative Haltung gegenüber Gewalt und Konflikten, predigte Toleranz zwischen den Menschen, unabhängig von Religion, und fordert, dass niemand außer in Selbstverteidigung und dergleichen töten darf. Auf der anderen Seite, sagt der Koran uns etwas anderes: «Allah hat sein Versprechen erfüllt, wenn der Feind durch seinen Willen die Feinde tötet» (Koran III, 152), oder «Wenn die heiligen Monate vergingen, dann tötet Heiden, wo immer ihr sie findet» (Koran IX, 5/Ajet). Dementsprechend schließt der Islam dogmatischen Säkularismus und Frieden für alle diejenigen, die nicht akzeptieren, dass der Islam, nicht nur religiöse, sondern politische Vormachtstellung annimmt. R. Robertson bewertet: «Tribalismus und Religion hatten und haben immer noch eine entscheidende Rolle in der sozialen, politischen, wirtschaftlichen und

kulturellen Entwicklung der arabischen Gesellschaften und politischen Systeme. Diese Religion des Islams, wird als Grundlage der Gruppenidentität und als Zentrum von Loyalität und Engagement gesehen, während der nationale Zustand als eine weniger wichtige Tatsache erscheint, vor allem aus der Sicht der kollektiven Selbstbestimmung.»⁷ In Ländern, in denen der Islam eine Quelle von Ideologie und Legitimation ist, werden nicht Muslimen und Frauen diskriminiert und benachteiligt. Kein islamisches Land nimmt die Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte an, oder die Deklaration der Menschenrechte der UNO.

Allerdings, der Koran also auch das Alte und Neue Testament zeigen in im Epilog eine tiefe Verbindung mit der Entwicklung von gewalttätigen (religiösen) Konflikten. Im Alten Testament, die wichtigste Quelle vom Judentum, findet man, vor allem in der Thora Ansichten über den Krieg und die Aufforderung zur Einreichung von religiös motivierter Gewalt⁸. Darüber hinaus sagte T. Ling, dass eine wichtige Tatsache im hebräischen Verständnis gegenüber Gott Jahveu das geistige Prinzip der Errichtung der Monarchie ist, und wurde in einen «Gott der Bewohner von Zion verwandelt, der Hauptstadt von König David, wo das» Feuer frisst «blendet seine Feinde.»⁹

Im neuen Testament, als Fundament des Christentums, welches Gewalt und Krieg verbietet, aber in Hinblick auf die Verwandlung des Christentums in die Staatsreligion, den Krieg unter bestimmten Umständen als legitimes Mittel in der Kirche (Katholiken, Orthodoxe, Lutheraner, etc.) verwendet werden darf. Konflikte zwischen Christen und Islamisten sind wegen der vielen Unterschiede vorprogrammiert, vor allem da sich die muslimischen Vorstellung vom Islam als eine Lebensweise, die in sich Religion und Politik vereint, welche im Gegensatz

⁷ R. Robertson, *Globalization Theory and civilization Analysis*, (1995), *Comparative Civilization Review*, 17.

⁸ Näher über die Angaben aus dem Alten Testament: Bibel oder Heilige Schrift, Britanische oder ausländische Bibelgesellschaft, Belgrad, nicht datiert, V Buch Moses, 7 Kapitel, Verse 1-5.

⁹ T. Ling, *Istorija religije istoka i zapada*, (1990), Beograd, str. 98

⁶ J. Goldstein, op. cit., p. 205.;

zur christlichen Vorstellung von getrennten Bereichen von Staat und Religion, gegenübersteht. Auf der anderen Seite sind diese Konflikte nicht nur das Ergebnis von Unterschieden, sondern auch von Ähnlichkeiten zwischen ihnen. Zunächst einmal sind beide monotheistische und universalistische Religion, deren Überzeugungen die Grundlage des Wissens der Wahrheit im Namen der Religion ist, und das eine verbindliche und religiöse Welt repräsentiert werden kann. Auch sind diese Religionen missionarartig, was bedeutet, dass ihre Anhänger eine Verpflichtung zur Konvertierung von «Ungläubigen» zu «dem einzig wahren Glauben haben».

«Am Ende des zwanzigsten und frühen einundzwanzigsten Jahrhunderts gab es eine radikale gesellschaftliche Veränderung, die diese Ansichten leugnen und somit eine Neudefinition der religiösen Faktoren für den Konflikt in der modernen Welt erfordern. Die religiöse Gelehrte J. Casanova akzeptiert nicht die Ansicht der Säkularisierung und der Trennung von Kirche und Gesellschaft und Politik, sondern argumentiert, dass im Prozess der «Differenzierung und Zusammenlegung von Glaube und Religion», weil «Politiker, und Forscher der innenpolitischen Bereiche im Allgemeinen größere Aufmerksamkeit der Religion widmen, und religiöse Führer bereit sind, im an öffentlichen und politischen Debatten¹⁰ zu beteiligen.»

Ungeachtet der Trennung von Kirche und Staat im Großteil der Welt, wachsen interreligiöse und zwischenreligiöse Konflikte welche in die politischen Konflikte übergreifen. Es gibt rein religiöse Konflikte, welche im Rahmen des Wettbewerbs der verschiedenen Religionen geführt werden, aber sie erfordern keine Intervention der Regierung und haben keine politische Dimension. Auch über den Kampf der Gläubigen zwischen den Konfessionen zu gewinnen kann ohne politische Ambitionen und politischen Konsequenzen geführt werden. Allerdings wird die Religion unter Bedingungen, in denen den Gläubigen bestimmte politische Überzeugungen aufgezwungen werden, oder wenn religiöse Institutionen versuchen politische Themen einbringen, politisiert.

Die Politisierung der Religion, verursachte alle Konflikte aus dem Ende des zwanzigsten Jahrhunderts. Ein Beispiel ist der Krieg in Sri-Lanka zwischen Buddhisten und Hinduisten seit 1990, in Nigeria im Jahr 1991. Die Tausenden von Gläubigen haben in den Kämpfen zwischen Moslems und Christen ihre Leben verloren. Im Jahr 1992 wurden in Indien mehr als 2.000 Gläubige in den Kämpfe zwischen Hindus und Moslems getötet, während die Kaukasus-Region von Konflikten zwischen Christen und Muslimen, Nordirland von Konflikten zwischen Katholiken und Protestanten geprägt war. Im Sudan herrschte ein langer Krieg zwischen Christen und Muslimen in Osttimor zwischen Katholiken und Muslimen. Unter den jüdischen und palästinensischen Fundamentalisten dauert der Konflikt länger als ein halbes Jahrhundert, bis ins Jahr 1991 wo in Pakistan ein Gesetz verabschiedet wurde, wodurch Beleidigungen von Muhammad mit dem öffentlichen Tod durch Erhängen bestraft werden. Terroristische Anschläge von islamischen Fundamentalisten, mit mehreren tausend Opfern in den USA 2001, erforderten eine gründliche Überprüfung der aktuellen theoretischen Paradigmen in Bezug auf die Neudefinition der Rolle religiöser Faktoren bei der Entstehung von Konflikten im einundzwanzigste Jahrhundert.

Religiöse Konflikte wurden nicht nur zwischen den Mitgliedern der verschiedenen religiösen Traditionen ausgetragen, sondern auch zwischen Personen der gleichen Religion oder Konfessionen. Diese Konflikte wurden als ein Konflikt zwischen den Religionen (Christentum und Judentum, Hinduismus und Islam, Christentum und Islam) in einem und zwischen den verschiedenen Staaten manifestiert, ebenso wie zwischen Gläubigen, die zu einem oder verschiedenen Konfessionen und Religionen (zwischen Katholiken und orthodoxen Christen oder Protestanten innerhalb der christlichen Kirche). Obwohl die religiösen Konflikte theologische Unterschiede haben, waren der hauptsächlichlichen Unterschiede nicht religiös, sondern ein Missbrauch von Seiten der religiösen Institutionen oder Behörden und politischer Amts-

¹⁰ J. Casanova, (1994), *Public Religions in the Modern World*, Chicago: University of Chicago Press, p. 8.

träger.¹¹

Die Entwicklung eines modernen Staates und der Säkularisierung der Gesellschaft haben im Laufe der Geschichte dazu geführt, dass religiöse Faktoren von Konflikten an Bedeutung und Intensität verlieren. Allerdings bedeutet dies nicht, dass religiöse Konflikte in entwickelten und nicht entwickelten Teilen der Welt ganz als ein Faktor Konfrontation und Krise eliminiert wurde. So sind in Indien, Sri Lanka, Ost-Timor und anderen Regionen der Welt, die Auswirkungen von religiösen Konflikten die wichtigste Art von Konflikten. Vor diesem Hintergrund können wir schließen, dass die Religion eine Bedrohung für die soziale Integration ist, wie es trägt, denn «... die Geschichte mit einer Reihe von religiösen Spaltung manifestierte große Macht die Religion nicht nur trennt, sondern auch die Menschen und Nationen¹² verbindet «.

Neben zwischenreligiösen, sind häufig nicht religiöse Konflikte jene, welche in Ihrer Intensität stärker sind als Konflikte zwischen den verschiedenen Religionen. Im Laufe der Geschichte wurden diese Konflikte vor allem durch Aufteilung großen religiösen Gemeinschaften hervorgerufen, aber heute sind sie zum Großteil nationale, politische und soziale Konflikte innerhalb der gleichen Religion oder religiöse Gemeinschaft zu beobachten.

In den letzten Jahrzehnten des zwanzigsten Jahrhunderts wurden im Christentum aktuelle Konflikte der Katholiken und Protestanten (Nordirland), und Katholiken mit den Orthodoxen (Kroatien, Bosnien von 1991 bis 1995) ausgetragen. Bestand haben seit Ihrer Gründung Konflikte innerhalb des «islamischen Zivilisationskreises» (Huntington): Afghanistan, Somalia, Pakistan, Indien, Irak, Iran, Türkei. In diesen Konflikten ist es schwierig die ethnischen, religiösen und politischen Faktoren und Motive und die Ursachen des Konflikts zu trennen. Der Grund dafür ist, dass die Zugehörigkeit zu

ein und derselben Religionsgemeinschaft weniger Bedeutung hat als die Zugehörigkeit zu einer Nation, als das die nationale Zuordnung Vorrang vor der religiösen Zuordnung hat. Diese Tatsache kommt vor allem dann ins Spiel, wenn es eine Tendenz in der ethnisch und religiös heterogenen Gesellschaft ist, um jeden Preis eine souveräne Nation zu schaffen. In der Regel bekommt die politische Herrschaft eines Volkes, mit dem Wunsch, eine beherrschende Stellung in der herrschenden Religion etablieren zu wollen eine besondere Stellung.

Unter diesen Voraussetzungen ist die Kirche und die Religion ein wichtiger Faktor der Integration innerhalb der Nation, die Umwandlung von einer bestimmten Religion im Bewusstsein sehr intoleranter Praktiken in Bezug auf andere Religionen und Volksgruppen. In einem solchen Umfeld sind die Nationen in der Regel versucht, einige Funktionen der Religion übernehmen, und umgekehrt, wodurch es zum Phänomens der Militarisierung von Religion und Kirche kommt. Man hat jedoch einen Weg zur Schaffung eines Nationalstaates dieser Art gefunden, da das politische Vertrauen des Volkes keine Fragen und Zweifel duldet. Der Nationalstaat in Ihren sozialen und üblichen Bedingungen, die hauptsächlich als Heiligkeit konzeptualisiert ist, und wie alles, was heilig verpflichtet ist, ihren Wert und die Bedeutung des Opfers, welches als heilige Gewalt bestätigt auftritt, kann der Entwicklung dieser Art des modernen Nationalstaats durch eine kleinere oder größere Menge von Gewalt in verschiedenen Formen folgen.

In der heutigen Gesellschaft sind die religiösen Konflikte sehr selten reiner Form und oft mit politischen und ethnischen Formen im Inhalt und Hintergrund vermischt. Dies trug zum Ende des zwanzigsten Jahrhunderts zu erheblichen Veränderungen in der theoretischen und politischen Einstellung von Religion als Faktor des sozialen Konflikts, und die «entscheidende Frage am Ende des zwanzigsten Jahrhunderts hat sich das Problem der Beziehungen zwischen Religion und Politik, Religion und Gesellschaft¹³.»

¹¹ Über die Fragen der theologischen Ursächlichkeit von Religionskonflikten -und kriege, näher : M. Jevtić, Darstellung Đ. Šušnjić, (1999), *Religion I, II*, Soziologische Zusammenstellung, No.1-2.

¹² M. Haralambos, M. Holborn, (2002), *Sociologija: Teme i perspektive*, poglavlje VII. Zagreb, str.435.

¹³ M. Jevtić, (1997), *Verski činilac u savremenim Balkanskim odnosima*, Zbornik: Savremeni procesi i odnosi na Balkanu, Fakultet političkih nauka i IMPP, Beograd, str.305.

Es ist sogar die explizite Stellungnahme von J. Casanova, dass «öffentliche Religionen wieder eine wichtige Rolle in der Politik zu spielen beginnen. Die Privatisierung der Religion ist eine historische Option». Seit den 80ern ist die Privatisierung der Religion und des Glaubens keine populäre Option. Die religiöse Aktivistinnen und die Kirche sind um so stärker in politische Konflikte verwickelt, im Kampf um Befreiung, und die Verwirklichung von Gerechtigkeit und Demokratie auf der ganzen Welt. Während der gesamten 80er Jahre gab es fast keine ernsthaften politischen Konflikte in der ganzen unter dem versteckten Einfluss der Religion. Diese Beispiele sind ein Konflikt zwischen Juden und Arabern im Nahen Osten, Konflikte zwischen Protestanten und Katholiken in Nordirland sowie Zusammenstöße zwischen Muslimen, Serben und Kroaten in Bosnien. Die Religion hat eine wichtige Rolle in der Rebellion, die zum Sturz des Kommunismus in Osteuropa geführt, wodurch die USA zunehmend an Einfluss als «moralische Mehrheit» der fundamentalistischen Christen gewinnt. Die Affäre mit Salmon Rushdi zeigt auch deutlich den Grad des Konfliktes zwischen religiösen und säkularen Werten im Vereinigten Königreich.¹⁴»

Nach dem Zusammenbruch beeinflussten viele Gründe die Einstellung zur Religion und Religiosität, 1 / Bekräftigung der Religionsfreiheit (einige Autoren sprechen über die Revitalisierung der Religion), 2 / Stärkung der fundamentalistischen Tendenzen in den Weltreligionen, 3 / die Rolle der katholischen Kirche den 80er Jahren des XX Jahrhunderts, radikale Veränderungen die in einigen ehemaligen realsozialistischen Ländern (zB Polen) stattgefunden haben, 4 / Instrumentalisierung von Staat und Kirche für politische Zwecke (z. B. Einsatz zur Erklärung der Unabhängigkeit der Kirche, die Unabhängigkeit der mazedonischen Nation und 5 / Rolle des Vatikans und einige islamische religiöse Zentren und Länder im Konflikt im ehemaligen Jugoslawien von 1990-1999. Das Ergebnis ist, dass religiöse Konflikte nicht mehr nur von den primären nicht-religiösen Ursachen geführt werden, sondern sie werden

als unabhängige Faktoren in Betracht gezogen. In einigen Werken ist zu erkennen dass es klare Unterscheidungen zwischen theologischen und nicht theologischen Faktoren gibt.¹⁵

In der entwickelten bürgerlichen Gesellschaft mit einem hohen Prozentsatz der Bevölkerung an Wanderarbeitern, kommt es selten zu Konflikten wegen der Religion oder religiösen Differenzen, und wenn sie auftreten, dann haben sie nur einen Schein von religiösen Konflikten. Der Hintergrund des Antagonismus ist nicht religiös in Bezug auf die Bevölkerung, aber signifikant unterschiedlich in sozialen System, kulturellen, traditionellen, nationalen und politischen Faktoren und verschiedenen sozialen Bedingungen und Chancen im Leben der Mitglieder bestimmter religiöser Gruppen, insbesondere Migranten. Unter solchen Umständen war der religiöse Faktor basierend auf religiösen Differenzen mehr oder weniger «aufgepfropft».

Im Gegensatz zu den entwickelten Ländern, hat der religiöse Faktor in den Entwicklungsländern und einigen Schwellenländern, die national und religiös heterogen und beladen mit verschiedenen inneren Widersprüche und Krisen sind, als ein Element der inneren Instabilität eine viel größere Bedeutung..

Religiöse Konflikte treten nicht in reiner Form auftreten, sondern in den Kontext anderer Konfrontation, vor allem nationaler und politischer. Daher ergeben sich der religiöse Faktor und religiöse Unterschiede als Ursache, obwohl nicht so offensichtlich, nicht als primäre Ursache von ethnischen Konflikten, obwohl. Religion (Kirche), mit lokalen, nationalen, erhielt als soziiert, und die latenten und manifesten Funktion. Manifest-Funktion ist in der Religiosität als kognitive und emotionale Beziehung zu Gott zu bezeichnen. Hidden Feature ist die Garantie einer Position der Verteidigung der Kultur und nationaler Identität, mit den charakteristischen Merkmalen und dem integrierten Schutzsystem. Ein solcher sozio-politische Raum ist nicht nur in nationale und religiöse Konflikte der Bürgerkriege zu verwandeln, sondern auch in die Kriege im Namen der Religion oder Konfession.

¹⁴ J. Casanova, (1994), *Public Religions in the Modern World*, University of Chicago Press, Chicago, p. 4.

¹⁵ Ein solcher Ansatz wurde im größten Teil im Buch von S. Huntington angenommen: *Kampf der Kulturen*, CID, Podgorica, 1998.

Religiöse Spannungen, Konflikte und sogar Terrorismus mit religiösem Hintergrund, werden von den Medien als ein wichtige Hebel in der Propaganda ihrer politischen und religiösen Vorstellungen verwendet, womit wir auf die erhöhte Anfälligkeit der globalen Gemeinschaft schließen können. Religiöser Extremismus und Terrorismus ist immer ein Ziel, ob es ideologische Auseinandersetzungen oder ethnischen oder religiösen Unterschiede sind, die eigentliche Handlung in die Destabilisierung eines Landes. Es sollte klar sein, dass der Terrorismus keine ideologische Basis hat, sondern Elemente der ideologischen und religiösen Zugehörigkeit enthält. Daher ist die Notwendigkeit zu überzeugen, dass die normalen Menschen nur für Gerechtigkeit, Gleichheit und Fairness und Identifikation kämpfen. Dies ist die beste und schnellste Weg zu gewinnen, um über das Heer von neuen Anhängern, die langfristige Einstellung von neuen Mitgliedern zur Verfügung stellt. Zum Beispiel nach der Veröffentlichung des umstrittenen und beleidigende Karikatur des Propheten Mohammed in dänischen und anderen europäischen Zeitungen: Ergebnis war ein großer Zorn der muslimischen Gläubigen weltweit, die die als einen gewaltsamen Akt der journalistischen Verleumdung gesehen haben! Auf der anderen Seite sehen die Gegner des Islams eine solche Reaktion als eine weitere Bestätigung des religiösen Fundamentalismus, die gefährlich ist, unnatürlich und fatalistische gelitten.

Universal Religion für die weitere Politisierung des eskalierenden Konflikts Paradigma, und statt der Berührung der Kultur, eine Interpretation der Umriss einer Kollision der Religion als Ziel des Lebens. Der Terrorismus ist mehr und mehr eine Plattform für die Armen und Ausgeschlossenen, und nicht, um Sympathie und Brieftaschen reicher Sponsoren zu gewinnen, die den Mut haben, sich persönlich an den Kampf zu beteiligen, sondern durch die logistische Unterstützung werden diese in der Funktionsweise der tödlichen Maschinen wichtig. Die Kombination aus Religion, Wirtschaft und Menschenrechte ist die Trias der neuen Organisation, um die Unterstützung für synchronisierte Medien weltweit führende

Zusammenprall der Zivilisationen zu untermauern.¹⁶

Bestimmung des zeitgenössischen religiösen Konflikt

Wissenschaftliche Analyse der Ursachen des Konflikts, und die interne (religiöse und ethnische), basieren auf historischen und sozialen (politischen, ethnischen, religiösen und ideologischen) Bedingungen und Faktoren, und andere Interessen und Ziele der Teilnehmer an ihnen. Themselves Ursachen von Konflikten sind «stabile, ausreichend und notwendig ist, direkt (wirtschaftlich, politisch, etc..) Quellen der Bewegung, Entwicklung und Veränderung von sozialen Konflikten»¹⁷, siehe «Spaltung der Gesellschaft, insbesondere von materiellen Werten, die Aneignung von Macht, soziale Macht, Prestige, Prestige, Herrschaft über Menschen und Dinge, Territorien, etc.. Unter allen sozialen Konflikt ist ein hohes Maß an Interdependenz, Ursachen und Folgen von Gewebe, das nach ihrer Wichtigkeit und Dauer unterschieden wird notwendig. So können wir über die Ursachen des ersten, zweiten, dritten und n- ten Grades und das Ausmaß der spezifischen Kausalität sprechen, durch das Phänomen der Kausalität Klasse (Konflikt), die Kausalität, gelten als das System als Ganzes.

Gewalttätige religiöse Konflikte sind die auf häufigsten auftretenden in einer multi-ethnischen, oder rückständigen Gesellschaften und Nationen, in denen Religion eng mit extrem undemokratischen politischen Regimen verbunden sind. Denn die religiösen Konflikte treten nicht als Begleiter auf, jedoch als wichtigster Faktor des nationalen Konflikts. Durch das Fehlen des demokratischen Bewusstseins und Tradition, Geschichte und Tradition Belastung der religiösen Intoleranz und widersprüchliche hohem Niveau, wo die Religion die Grundlage der kollektiven Bewusstsein und Identität geprägt ist. In diesen Gesellschaften werden oft nationalen und religiösen Chauvinismus, die, wenn

¹⁶ Ein solcher Ansatz wurde zum größten Teil im Buch von S. Huantington angenommen, (1998), *Kampf der Kulturen*, CID, Podgorica.

¹⁷ J. Vidaković, (2003), *Društveni konflikti - Bosna i Hercegovina*, Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 42.

sie gewonnen, und militante Form, in religiösen Fanatismus verwandelt. Im Namen der Religion kommt zu Massenverbrechen, religiösen Pogromen und massive Verluste an Menschenleben.

In der Theorie liegen die Ursachen des religiösen Konflikt in verschiedenen Faktoren, darunter die bekanntesten: eine tiefe soziale Krise (der Zusammenbruch des Wertesystems, Anomie, soziale Verzweiflung), die Politisierung der Religion und der Manipulation von religiösen Gefühlen (des Klerus, wenn der klerikalen Flügel innerhalb einer religiösen Institutionen Form einer politischen Partei oder Bewegung mit politischen Zielen, oder durch den Staat und die politischen Parteien wurden die Gläubigen im Sinne der Anwendung bestimmter politischer Überzeugungen oder Schiedsverfahren im Zusammenhang mit religiösen Fragen); Permeation von religiösen und nationalen Komplex (Kombination von Nationalismus und nationalen Chauvinismus und religiösen Fanatismus als Ergebnis der tatsächlichen oder scheinbaren Koalition von religiösen und ethno-nationalistischen Eliten, um politische Macht zu gewinnen oder bedeutende Position in einem Land), und die Existenz von undemokratischen, autoritären und totalitären politischen Regimes und Systeme der Regierung, dass Ungleichheit schafft in der sozialen Stellung von Mitgliedern bestimmter Religionen, Religion und Geständnisse.

Im Studium der Religion als soziales Phänomen unter Theoretikern gibt es große Übereinstimmung - viele (wichtige) Quellen und Generatoren von Religion und Religiosität in der sozialen Natur sind, aber es ist sicher, dass alle Quellen und Generatoren der Religion nicht sozial sind. «Religion ist nicht ein einziger Sinn, sondern es handelt sich um vielfältige, polyphone Beziehungen des Menschen zu Gott, die Welt im Allgemeinen und die Gesellschaft, in der er lebt und wegen der Tatsache Religion nicht zu einem sozio-historischen Element reduziert werden kann. In der Verabsolutierung sozialer die soziologischer Interpretation von Religion und Religiosität werden wichtige Tatsachen übersehen: einige Bedingungen von Religion und Religiosität von sozialen Kontext zu wachsen, die Erfahrung des Heiligen als einmaligen Akt, welcher die Phänomenologie der Religion

betont.¹⁸

Aus soziologischer Sicht ist die Analyse der religiösen Konflikte wichtig, soziale Gruppen als Träger der Religionskriege zu trennen. In der Theorie, für diese Angelegenheit, ebenso wie im Falle der Debatte über die Ursachen des religiösen Konfliktes, gibt es verschiedene, auch gegensätzliche Meinungen.¹⁹ Doch die vorherrschende Meinung, dass die religiösen und nationalistischen Elite-Agenten das Konzept der grundlegenden sozialen und religiösen Konflikte, während «unteren» Klassen und Schichten der Masse Träger der Religionskriege sind. Dies ist jedoch kein Beweis für ihre religiöse Ausgrenzung oder Bevorzugung zu religiösen Konflikten im Verhältnis zu anderen sozialen Gruppen, wie zahlreiche Studien bewiesen. Es ist eine Tatsache, dass die objektiven Bedingungen der Existenz, die anfällig für soziale Klasse oder religiöse Manipulation die Strafe gegen andere (Nation, Religion oder Religionen sind) für ihre Notlage.²⁰ Die nationale Elite in Bezug auf die soziale Krise und sozialer Armut, oder um die Schaffung von Nationalstaaten, des Regimes Indoktrination gegen die Manipulation von Nationalismus und religiöser Gefühle in Form von Intoleranz, von dieser sozialen Schicht Masse an Humanressourcen erstellt Versuch, die nationalen Konflikte beginnen die Regel sind eine religiöse Dimension.

Als eines der wichtigsten Themen der religiösen Konflikte können gesinnten Geistlichen auftreten. In einem Versuch, in weltlichen Dingen zu schlichten (Bildung, Politik, Kultur), oder eine Tendenz zu einer vermittelnde Rolle der Religionen innerhalb einer Nation zu bekommen, könnte den Klerus religiöse Intoleranz und Feindschaft fördern. In Ländern im Übergang solcher Bemühungen des Klerus sind noch mit dem angeblichen Kampf gegen den Kommunismus und Atheismus geprägt «die

¹⁸ Đ. Šušnjić, (1998), *Religija*, Čigoja štampa, Beograd.

¹⁹ D. Đorđević, (1999), *Religioznost stanovništva Jugoslavije*, TEME, 1/2. Niš, Z. Golubović i dr.:(1995), *Društveni karakter i društvene promene u svetlu nacionalnih sukoba*, Beograd: IFDT; S. Hantington, *Sukob civilizacija*, op. cit.

²⁰ Z. Kuburović, (1999), *Religiongemeinschaften in Jugoslawien und ihre gegenseitigen Auseinandersetzungen*, Novi Sad: Philisophische Fakultät.

relative Errungenschaften der Zivilisation und das Prinzip des Säkularismus, Kirche und Staat Divisionen und Bildung ist.²¹ Daher der häufige Missbrauch der Religion in irreligiösen Zwecke, insbesondere, wenn die Religion der Instrumentierung in den nationalistischen, sexistischen oder anderen Fundamentalismus. Aus Gründen der Eroberung der Macht oder politische Ziele zu Prozessen.

Elemente der religiösen Konflikte in der heutigen Gesellschaft sind zahlreich und vielfältig. Während ihrer Betrachtung und Analyse zu berücksichtigen, dass sie getragen werden, im gleichen Umfang wie die Religion, ist immer historisch, sozio-politisch und kulturell spezifisch und treten in unterschiedlichen Formen und Inhalten auf. Daher sollten wir auf zwei wichtige Tatsachen hinweisen: 1 / dass die Religion vor allem eine Art von kulturellen und symbolischen System ist, welches einen großen Teil von der ethischen Parametern umfasst und den ethischen Rahmen in allen Gesellschaften setzt, und 2 /, dass religiöse Vielfalt als solche nicht der wichtigste Faktor in den Konflikt ist, angezeigt durch friedliche Koexistenz der verschiedenen Religionen und Konfessionen in den entwickelten demokratischen multiethnischen Staaten. Religiöse Unterschiede wurden nur signifikant, wenn sie eine Verbindung herstellen:

- systematische Ethno-Nationalismus und Chauvinismus in der autoritären und totalitären sozio-politischen Ordnung, ein heterogener ethnischer und konfessioneller und

- sozialen Umstände, in denen folgende Aspekte zum Vorschein kamen: die tiefe soziale und kulturelle Krise, soziale Mehrheit und regressive sozio-politische Entwicklungen.

In solchen kulturellen Bedingungen, mit religiöser Vielfalt instrumentalisiert, wird ein wichtiger Faktor der sozialen Distanz, Trennung, Konflikte, Massenpogrome religiösen Fanatismus und Gewalt «im Namen des Glaubens.» Studien haben bestätigt, dass eine langfristige

soziale und moralische Krise, die die Bedingungen für die Rückkehr der Religion als Alternative Wert-System, nicht nur als Flucht aus Komfort und amtlichen Wert-System angelegt. Doch die Ausbreitung der Religion und die Stärkung ihrer Rolle in der Gesellschaft, das Phänomen ist in Bezug auf die soziale Krise, nicht zugleich bedeuten, Schaffung der Voraussetzungen für inter-religiösen Konflikte im Beichtstuhl heterogenen Gesellschaft, extreme Religiosität, oder eine soziale Gruppe allein produziert religiöse Intoleranz, Klerikalismus und Fundamentalismus.²²

Neben dem sozialen und moralischen Krise, als ein wichtiger Faktor im religiösen Konflikt ist, gibt es eine Krise der kollektiven Identität. Unter diesen Bedingungen ist die Suche nach neuen Modellen in der Regel die Identifizierung von Nation und / oder Religion. Der Sturz des sozialistischen Regimes in der Sowjetunion und Jugoslawien, S. Huntington wies darauf hin, dass die Menschen nicht mehr in der Lage sind, sich selbst als Kommunisten zu identifizieren, sowjetischer oder jugoslawische Staatsbürger sind und verzweifelt auf der Suche nach neuen Identitäten sind.²³ Sie wurden gefunden in alten ersetzen Ethnizität und Religion. «Denn es ist nicht nur ein ideologisches Vakuum, machte Niederlage der sozialistischen Ideologie, sondern auch künstliche nationalistischen und religiösen Geist, der politischen Eliten um die Macht kämpfen zu fördern. Betonend, Mythologie, Geschichte und Religion, die das Regime seit Jahrzehnten unterdrückt, haben sich die Bedingungen für das Wachstum des religiösen Gefühls geschaffen, und die Wiederbelebung der religiösen Ideologie, oder eine Art religiöse (eigentlich der Kirche) der Renaissance in allen osteuropäischen Ländern. Doch im Falle des Balkans, religiöse Bewusstsein in Bezug auf die mangelnde Bereitschaft «Elite» in den Dialog, Toleranz und Kompromiss, bewegte sich in Richtung des religiösen, scharf und blutigen Konflikt mit einer religiösen Komponente.

²¹ Über die Intoleranz des Klerus in den Kriegen auf dem Gebiet der SFRJ während der Neunziger Jahre des XX Jahrhunderts siehe S. Gredelj, (1999), *Klerikalismus, Ethnophilentismus, Antiökumenismus und (In)Toleranz*, Belgrad: Soziologie, No. 2

²² Š. Bahtijarević, (1993), "Religijska svest društvenih grupa". – U: *Revija za sociologiju*, br.1-4/86. str.115; Z. Vidojević, *Društveni sukobi od klasnih do ratnih*, Beograd, str. 212-214.

²³ S.Hantington, Isto, str. 290

Religiöse Intoleranz tritt häufig auf, wenn eine Stärkung der Rolle der Religion mit anderen sozialen Faktoren kombiniert wird, vor allem mit dem Regime oder Nationalismus. So wird ein sozialer Rahmen erstellt, in dem religiöse Konflikte, ethnische und konfessionelle in heterogenen Gesellschaften, nationale und politische Form und Inhalt gewinnen. In diesen sozialen Verhältnissen wird in militante Formen manifestiert, religiöse Konflikte werden in nationale und Religiosität zusammengeführt.

Die Ursachen der religiösen Konflikte sind am deutlichsten in Multi-rückständigen Gesellschaften, in denen Religion und Nation eng miteinander gekreuzt sind. Dann werden, wie ein ständiger Begleiter, religiösen Konflikte entstehen und ein Faktor von ethnischen Spannungen ist. Materielle Armut durch die Verknüpfung von Religion und nationalistische Politik, die Schaffung einer sozialen Situation, wo es einen starken nationalen und religiösen Chauvinismus und um die Segregation zu erhöhen, wird leicht über dem nationalen und religiösen Fanatismus erreicht. Es ist wichtig darauf hinzuweisen, dass die nationalen und religiösen Chauvinismus beide Pole derselben Ganzen sind, und sowohl soziale und sozi-psychologische Phänomen darstellen, und dass ihre eigene Logik und eigenen Gesetze der Schöpfung und Entwicklung hat.

Religiöse Exklusivität öffnet Raum für religiösen Chauvinismus, leicht in den Militarismus und religiösen Fanatismus verwandelt. Allerdings ist die Umwandlung von Masse in religiöse Exklusivität religiösen Fanatismus nicht ohne die Politisierung der Religion oder der Interaktion der nationalen Oligarchie und theokratischer Kreise möglich. Die Politisierung der religiösen Institutionen und Staat war die Anwesenheit von Jugoslawien auf dem Gebiet in den frühen neunziger Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts (vor allem in Kroatien und Bosnien), die in der Masse der ethnischen Pogromen, dass eine religiöse Dimension geführt hatte, obwohl es nicht die Primäre. In diesem Sinne glaubt der Soziologe F. TiAl, dass er jugoslawische Krieg «religiöse Faktoren nicht die Initiatoren des Krieges sind - sie sind nur gestärkt und folgten der nationalen Krise. Die Kirche selbst kann nicht Gewalt predigen, aber sie sind die

Verteidigung der Nation, weil es der Verteidigung der religiösen Identität entspricht.»²⁴

Religiöse Konflikte in der modernen Gesellschaft fördern die Einrichtung von politischen Bewegungen oder Parteien und die Gewinnung politischer Macht der radikalen klerikalen Kreise innerhalb der Hauptkirchen. Religiöse Auseinandersetzungen kamen auf dieser Grundlage in der Regel im Namen der Verteidigung «unseres Glaubens, die Zeit, um die Verbindung mit der Religion und verbreitete sich durch die Regeln und Logik des Krieges.»²⁵

Religiöse Konflikte entstehen, wenn es Ungleichheit in sozialen Status und die Freiheit der Religion oder der Ausübung verschiedener Religionen oder politischen Manipulation, Masseurzeugenden Beweis für die Existenz solcher Ungleichheiten gibt. Üblich sind, sagen Forscher, dass Konflikte mit ausdrücklichem «beherrschender religiöser Inhalt die bei Verhinderung frei zu bekennen und auszuüben Religion durch nicht-demokratische politische Ordnung entstehen. Dies ist im Wesentlichen ein Konflikt des politischen Regimes und der Menschen eines bestimmten Glaubens.»²⁶ Unter diesen ethnischen Umständen, fühlen religiöse und anderen Minderheiten die Notwendigkeit, sich vor der «Vorherrschaft», welche ausgeübt werden kann, vor «führenden Nationen» und herrschenden religiösen Institutionen zu schützen. Die Ausgabe erfolgt in der sofortigen Schließung des national-religiösen homogenisierten Bereichs. Dies führt unweigerlich zur Stärkung der Beziehungen mit der Mutter Kirche und die Geburt der separatistischen Tendenzen und in weiterer Folge in den Bürgerkrieg.

Religiöse Konflikte haben die größte Intensität in Bezug auf die Bildung einer Koalition von geistlicher Orientierung, nationalistischen und politischen und kulturellen «Eliten». Über die nationale Ideologie (die auch eine religiöse Dimension hat), Produkte und Militarisierung der Großteil der Unternehmen, ist eine andere Bezeichnung für Totalitarismus. Ähnliche Verhältnisse gab es im ehemaligen Jugoslawien.

²⁴ *Le Mond diplomatique*, 1/1998

²⁵ Vergleiche: Z. Vidojević, ebenso, Seite 207.

²⁶ ebenso, Seite 208.

In der Tat, kann latent national-religiösen und multi-Intoleranz in der jugoslawischen Gesellschaft sehr leicht in einen Krieg im Namen der Religion und der Nation gedreht werden.

Schlußbetrachtungen

Abschließend kann festgehalten werden, dass das Gebiet der ehemaligen sozialistischen Föderation der frühen neunziger Jahre des zwanzigsten Jahrhunderts, ein charakteristisches Phänomen der intensiven nationalen und religiösen Rehabilitation mit starker Medien-Manipulation war. Der Prozess, der auf der einen Seite in Richtung der Nation festlegt, und in der anderen Richtung einer Transformation in der Gemeinschaft bedeutete. Zur gleichen Zeit gab es zunehmend Führung, welche mit charismatischen nationalen politischen Führern, unterstützt von Teilen der Intoleranz des Klerus, und durch Militarisierung führte, und der größte Teil der Bevölkerung, die in unverständlicher progromer Zivilisation am Ende des zwanzigsten Jahrhunderts führte. Natürlich hatten all diese Medien die Wahrnehmung des Konflikts in einem politischen Hintergrund und die Botschaft an die internationalen und inländischen Verbraucher die öffentliche Meinung.

Der Beginn des Konflikts und am Ende des zwanzigsten Jahrhunderts Jugoslawien (Kroatien, Bosnien, Kosovo und Metohija, Mazedonien), war die religiöse Komponente (die Ursachen, die Inhalte und Themen) leicht zu präsentieren. Forscher behaupten, dass religiöse Fragen nicht für den Zerfalls Jugoslawiens und die Kriege von entscheidender Bedeutung seien. Sie betonen, dass diese Konflikte wegen der Religion geführt werden, aber Religion ist in erster Linie als der einzige sichtbare Unterschied durch die ethnisch verwandten Völker erkennbar, welche die gleiche Sprache sprechen, man könnte, viel tiefere und komplexere Gründe für ihre Konflikte verwenden.²⁷ Religion ist daher in dieser Region den Medien «von oben» durch

die national-politische Oligarchie auferlegt worden, zum Zweck der Erhaltung oder Erlangung der Macht. Bedeutende Rolle bei hatte eine militante religiöse und politische Institutionen (die katholische und islamische), mit Sitz außerhalb der damaligen jugoslawischen Grenze, und einige muslimische und katholische Länder.²⁸ Da diese Konflikte, neben nationalen und politischen, eine religiöse Dimension hatte, zum Teil, weil die Religion als ein wesentliches Element der ethnischen Zugehörigkeit entstand.

Wahre Religion als indirekter Faktor im jugoslawischen Konflikt ist sicherlich nicht auf religiöse Ämter und christliche und der islamische Geistliche geltend zu machen. Nach Angaben der Forscher, «hatte in diesen Konflikten der Vatikan eine große Rolle.» Dieser eilte zur Unterstützung der diplomatischen Anerkennung, bevor es durch die Europäische Gemeinschaft geschehen war. Der Vatikan hat mit den Konfliktparteien, die hatten Folgen der 1994, als der Papst zu den drei Republiken Besuch geplant. Aber er ging nach Zagreb, wo er Kardinal Alois Stepinac würdige, welcher dem faschistischen kroatischen Regime während des Zweiten Weltkriegs verbunden war, welches Zigeuner und Juden verfolgte und geschlachtet hat.²⁹

Der Grund der Konflikte im ehemaligen Bosnien-Herzegowina und später im Kosovo und Metohija war, muslimischen Staaten auf allen Ebenen zu präsentieren. Neben finanzieller Unterstützung, nach einigen Daten, beliefen sich diese auf mehr als 2 Milliarden Dollar für Waffen in Bosnien und Herzegowina, von Länder, vor allem Türkei, Iran, Algerien, Sudan, Ägypten, Saudi-Arabien, Pakistan, Afghanistan und andere inoffizielle, zudem wurden Menschen (Mudschaheddin) für illegale und terroristische Aktivitäten gesendet, und dann Albaner aus dem Kosovo und Metohija für besondere islamische Brigade.³⁰

Zusammenstöße zwischen Albanern und Serben im Kosovo - Albanern und Mazedoniern

²⁷ M. Vukmanović, (1999): *Religijski pluralizam i mogućnost koegzistencije u multikonfesionalnim zajednicama*. – Zbornik: Sociološka i politikološka osnova tranzicije u centralnoj i istočnoj Evropi, Beograd: Institut društvenih nauka,

²⁸ Über die Unterstützung der kroatischen Regierung bei der Operation „Sturm“ siehe: S. Huntinkton, ebenso, Seite 198-264.

²⁹ Payne, J.L.: *Why Nations Arm*.

³⁰ S. Hantington, *op. cit.*

in Mazedonien, als das wichtigste Glied in der Kette von politischen Krisen, Konflikten und Kriegen im ehemaligen Jugoslawien, deckt nicht nur Bereiche des nationalen, politischen Staates, sondern auch tiefere Bereiche des Lebens, vor allem im Bereich der Religion. Aufgrund der Komplexität dieser Konflikte waren die wichtigsten Konflikte in Europa, die einige Theoretiker dachten sogar Konflikt zwischen zwei Kulturen: Orthodoxie und dem Islam.³¹»Obwohl eine solche Einstufung des Konflikts im ehemaligen Jugoslawien auf alle wesentlichen Funktionen, die sie in sich tragen, basieren.“ Es wird befürchtet, dass in Zukunft wegen der schlechten Erwartung aller Teilnehmer des gesellschaftlichen Lebens und der «schlechten» Geschichte und ethnischen Beziehungen, ein ähnlicher Konflikt in dieser Dimension auftreten könnte, wobei wir natürlich im weitesten internationalen Kontext sprechen. Das letzte Mal, jedoch oft vergessen, dass sie unersetzliche Rolle in der Anfangsphase der jugoslawischen Gemeinschaft in der symbolischen Ebene sind, hatten die Massenmedien, die einen Weg für künftige Konflikte zwischen Angehörigen anderer Nationen und Religionen bahnen.

Literatur:

1. Goldstein, J. S., (2003): *International Relations (fifth edition)*, New York: Longman.
2. Gartner, H., Hyde-Price, A., Reiter, E., (eds), (2001): *Europe's New Security Challenges*, London: Lynne Rienner Publishers, Boulder.
3. Milašinović, S., (2010): *Savremeni rasizam – bezbednosni izazov, rizik i pretnja – Međunarodna politika*, God. LXI/2010, br. 1137, Institut za međunarodnu politiku i privredu; Beograd.
4. Milašinović, S., (2009): *Social Changes and Modern Crises – Challenge For Theory and Managerial Proctice*, NBP - Journal of Criminalistics and Law, Criminal Justice and Police Academy, Belgrade – The Republic of Serbia, Vol. XIV, No.1.
5. Milašinović, S., (2008): *Modern concepts of classes and class clashes*, Megatrend Review, The international review of applied economics, Megatrend University, Belgrade. Vol. 4. (1)
6. Milašinović, S., (2006): *Neoliberal totalitarism - Possibilities of origination in post-Dayton era /Possibilities of origination in post-Dayton era*, OESC, CEI, Universitas del Litarale, Centro di Ricerche Scientifiche di Capodistria University of Primorska, Science and Research Centre of Koper.
7. Milašinović, S., (2010): *Savremeni rasizam – bezbednosni izazov, rizik i pretnja – Međunarodna politika*, God. LXI/2010, br. 1137, Institut za međunarodnu politiku i privredu; Beograd.
8. Ling, T., (2009): *Istorija religije istoka i zapada*, Beograd.
9. Habermas, J., (2009): *Politička komunikacija u medijskom društvu*, CM, Beograd.
10. Haralambos, M., Holborn, M., (2002): *Sociologija: Teme i perspektive*, poglavlje VII. Zagreb.
11. Casanova, J., (1994): *Public Religions in the Modern World*, Chicago: University of Chicago Press.
12. Hantington, S., (1998): *Sukob civilizacija*, Podgorica: CID
13. Vidaković, J., (2003): *Društveni konflikti - Bosna i Hercegovina*, Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva,
14. Hegel, G.V.F., (1995): *Filozofija religije*, EIDOS, Beograd.
15. Šušnjić, Đ., (1998) *Religija*, Čigoja štampa, Beograd
16. Moskovisi, S., (1997): *Doba gomile (2 deo)*, Beograd: Čigoja štampa,
17. Đorđević, D., (1999): *Religioznost stanovništva Jugoslavije*, TEME, 1/2. Niš.
18. Golubović Z., i dr.(1995): *Društveni karakter i društvene promene u svetlu nacionalnih sukoba*, Beograd: IFDT.
19. Kuburović, Z., (1999): *Verske zajednice u Jugoslaviji i njihovi međusobni odnosi*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
20. Gredeļ, S., (1999): *Klerikalizam, etnofilentizam, antiekumenizam i (ne)tolerancija*, Beograd: Sociologija, No. 2
21. Stanovčić, V., (1999): *Političke ideje i religija*, Beograd: Politeia,

³¹ *New Conflicts in Europe & Resolution*, (2001), Current Decisions Report, No 4, Oxford Research Group.

22. Jevtić, M., (2000): Religija kao faktor integracije na balkanu, Beograd.
23. Robertson, R., (1995): Globalization Theory and civilization Analysis, Comparative Civilization Review, No. 17
24. Pipes, D., (1998): In the Path of God: Islam and Political Power, New-York: Basic Books, p. 170.
25. Avramov, S., (2000): Opus Dei, Veternik: Idij.
26. Learer, G., (1995): Fundamentalism and Freemasonry, New York.
27. Goati, V., (1978): Politička sociologija, Beograd.
28. Bahtijarević, Š., (1986): "Religijska svest društvenih grupa". – U: Revija za sociologiju, br.1-4.
29. Vukmanović, M., (1999): „Religijski pluralizam i mogućnost koegzistencije u multi-konfesionalnim zajednicama“. – Zbornik: Sociološka i politikološka osnova tranzicije u centralnoj i istočnoj Evropi, Beograd: Institut društvenih nauka.
30. New Conflicts in Europe & Resolution, (2001), Current Decisions Report, No 4, Oxford Research Group.
31. Kovač, B. & Rozenstil, T., (2006): Elementi novinarstva, CID i Institut za medije, Podgorica.

Др. Альфред Нилович СОКОЛОВ,

профессор, заслуженный деятель науки РФ,

действительный член-академик РАЕН, профессор кафедр государственно-правовых дисциплин Калининградского юридического института МВД России

и Калининградского пограничного института ФСБ РФ

Янис Гунарович ИЕВИТИС,

прокурор Рижского судебного округа, старший советник юстиции,

докторант Института Рижского университета им. Страдиня, г. Рига, Латвия

ИНСТИТУТ ЭКСТРАДИЦИИ: ГЕНЕЗИС, СТАНОВЛЕНИЕ, ПРОБЛЕМЫ РЕШЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЙ

Great danger to all humanity in the XXI century is constantly growing and growing transnational crime. It includes not only traditional criminal, but also economic, military, environmental, genetic and other types of crime. Terrorism, illegal migration, drug trafficking, arms trafficking and people, as well as other types of crime in an increasingly globalized economy, causing enormous damage to the further development of the Democratic Progressive human civilization. This worries the international community.

Большой опасностью для всего человечества в XXI веке остается постоянно растущая и усиливающаяся транснациональная преступность. Она включает в себя не только традиционную уголовную, но и экономическую, военную, экологическую, генетическую и другие виды преступности. Терроризм, незаконная миграция, наркотрафик, торговля оружием и людьми, а также другие разновидности преступности в условиях растущей глобализации экономики наносят огромный ущерб дальнейшему развитию демократической прогрессивной человеческой цивилизации. Это беспокоит международное сообщество.

Чтобы противостоять вызовам XXI века в плане борьбы с национальной и транснациональной преступностью, необходимо лишить преступников возможности совершать преступления в отдельных странах, а затем перемещаться в зоны, на которые юрисдикции государств, где были совершены преступления, не распространяется. Это крайне важно в связи со все возрастающей свободой перемещения из страны в страну и мобильностью международной преступности в географическом пространстве. А раз речь идет об интернационализации преступности со всеми неотвратимо вытекающими из

этого негативного процесса последствиями, то необходима интернационализация борьбы с преступностью, ибо контролировать, легализовать ее в пределах единого государства в рамках современного мирового пространства уже не представляется возможным. В связи с этим императивом на первый план все более и более выдвигается такой международно-правовой институт как экстрадиция, т.е. выдача преступников. Анализ данного института в плане исторического экскурса в его генезис и становление, а также анализ проблем его современного состояния и посвящена настоящая статья.

Экстрадиция считается старейшим институтом международного права, хотя в современном понимании он начал формироваться в основном с XVII столетия. Как известно, в рамках института экстрадиции государство стремится “заполучить” лицо, совершившее преступление и скрывающееся от правосудия или наказания (если обвинительный приговор уже вынесен) на территории другого государства.

Институт экстрадиции служит объектом регулирования социальных международных договоров, как двусторонних, так и многосторонних.

Одним из наиболее известных доку-

ментов дипломатической истории, связанных с выдачей, является договор, заключенный в 1296 (1278) г. до н.э. между египетским фараоном Рамзесом II и царем хеттов Хеттушилем III, который предусматривал, что, «если убежит из земли египетской один человек, или два, или три, чтобы прийти к великому князю страны хеттов, великий князь должен схватить их и повелеть отправить обратно к Рамзесу II... Что же касается человека, которого приведут к Рамзесу II... пусть не взыщут с него вины, пусть не уничтожат его дом, его жен и его детей (пусть не убьют его), пусть не повредят его глаз, его ушей и ног...». Аналогичные обязательства предусматривались и со стороны Египта [1, стр. 7; 16-17; 75-84; 708].

В числе наиболее древних договоров об экстрадиции можно также упомянуть договор 1242 г., заключенный между голландским князем Вильгельмом II и графом Брабанта Генри II, договор 1376 г. между королем Карлом V и графом Салуа, договор 1303 г. между английским королем Эдуардом III и французским королем Филиппом Красивым [2, стр. 44-49].

Именно с экстрадиции началось возрождение всего процесса международного сотрудничества в области уголовных дел в нынешнем его понимании. С приходом буржуазного строя экстрадиция стала играть более значимую роль. В практическом плане она применялась в отношении лиц, совершивших общеуголовные и международные преступления.

На первоначальном этапе сотрудничество ограничивалось задержанием и выдачей конкретных лиц по запросу определенной страны. В те годы понятие о правах человека было еще чуждо обществу, а интересы третьих лиц вообще не принимались во внимание.

По мнению профессора Санкт - Петербургского университета Ф. Ф. Мартенса (1845-1909), в развитии института экстрадиции, можно выделить три периода:

– с древних времен до конца XVII в., когда выдача, будучи пока редким явлением, в основном имела место в отношении поли-

тических противников, а также в отношении еретиков и перебежчиков;

– с начала XVIII и до конца 40-х годов XIX в., когда растет число заключаемых договоров не только в отношении бунтовщиков и перебежчиков (особенно дезертиров и беглых военных), но также и лиц, виновных в обычных преступлениях, хотя первые все еще преобладают, а последние пока составляют исключение в силу своей немногочисленности;

– новое время, начавшееся в 1840 г., когда государства начали согласованную кампанию в отношении беглых преступников, совершивших деяния, не имеющие политических целей и наказуемые по общеуголовным законам [3, стр. 383-393]

К указанным периодам американский ученый Шериф Бассионни присоединил еще один, посчитав точкой отсчета 1948 год, когда наступила необходимость сформировать систему международной безопасности и предотвращения преступлений против мира и человечества [4 стр. 383-393] когда ООН была принята Всеобщая декларация прав человека, статья 6-я которой определяет, что „каждый человек, где бы он не находился, имеет право на признание его правосубъектности”. Одновременно статья 9—я определяет, что „никто не может быть подвергнут произвольному аресту, задержанию или изгнанию”.

К указанным выше четырем периодам теоретически можно присоединить еще один - пятый период – начиная с двадцатых по девяностые годы прошлого века, который продолжается и поныне. Однако, точнее будет сказать, что именно в это время четвертый период достиг наивысшей активности, ибо именно в это время в мире произошли стремительные перемены – распался Советский Союз, был сформирован СНГ, ОДКБ; произошло разрушение всей социалистической системы и стремительное сплочение Европейского Союза, что требует нового подхода к международному сотрудничеству. Весьма существенным в этом процессе является принятая 22 января 1993 года в Минске «Конвенция о правовой помощи и правовых

отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам», регулирующая отношения стран СНГ.

Нельзя оставить без внимания также вступление новых стран Европейского Союза в Шенгенский договор. Присоединение Латвии и других девяти стран к Шенгенскому пространству дало и новые возможности в борьбе с международной преступностью - объединенная Шенгенская информационная система, объединяющая безопасность всех стран-участниц; таможенную, полицейскую и консульскую информацию, облегчает распознавание международной преступной сети и помогает предотвращать и пресекать преступную деятельность.

Весьма положительно можно оценить усилия стран Организации Договора коллективной безопасности, которые довольно успешно решают вопросы борьбы с национальной и транснациональной преступностью.

Исторически главная роль в экстрадиции принадлежит Франции в период с конца 18-го до конца 19 века. Термин «экстрадиция», произошел от слова «extradition», что означает выдача, передача задержанного человека. Этот термин впервые был использован в 19 (девятнадцатом) декрете 1791 года, который регламентировал определенные процедуры выдачи. В свою очередь Англия стала использовать новый термин в 1870 году, а Америка - в 1848 году [5, стр. 7].

В плане исторического экскурса следует отметить, что подобные договоры о выдаче преступников заключались между отдельными греческими полисами (городами-государствами). Экстрадиция широко применялась к беглым рабам Древней Греции и Римской Империи. Это была взаимная помощь двух держав в удержании рабов в покорности. Пример - заключенный в 421 году до нашей эры договор между Афинами и Спартой.

С течением времени появились новые институты, например, о дипломатических привилегиях; предоставлении иммунитета дипломатам; существенные изменения в содержании характера института выдачи пре-

ступников; постепенное расширение рамок юридической помощи [6, стр. 8] и т.п.

Одним из старейших средневековых договоров, по которому стороны соглашались выдавать друг другу политических преступников, является трактат, заключенный в 1174 году между английским королем Генрихом II и шотландским королем Вильгельмом [7, стр. 59]. В практике США первый договор об экстрадиции был заключен с Великобританией в 1794 году [8, стр. 105]. В 1802 году было заключено соглашение между Великобританией, Голландией, Испанией и Францией, предусматривающее выдачу лиц, обвиняемых в убийствах и других преступлениях [9, стр. 41-42; 335]. В 1889 году был создан Международный уголовно-правовой союз, в который приглашались все страны для сотрудничества в области совершенствования уголовного права, для борьбы с международной преступностью в рамках мероприятий, согласованных с государствами.

Именно в XIX веке государства начали активное сотрудничество в борьбе с отдельными преступлениями международного характера. Был принят ряд документов, касающихся рабства и работорговли, продажи женщин с целью их сексуального использования, охраны подводных телеграфных кабелей, подделки денег, пиратства, международного терроризма и других действий, угрожающих международному праву.

В качестве примера можно привести Лондонский договор 1841 года, заключенный между Англией, Францией, Россией, Австрией и Пруссией, который приравнивал работорговлю к пиратству и давал право военным кораблям этих стран задерживать и обыскивать подозрительные суда, освобождать рабов и предавать виновных суду. Борьбе с работорговлей были также посвящены Берлинская конференция 1885 года, на которой 16 странами был подписан Генеральный акт по Конго, и Брюссельская конференция 1890 года, на которой также был подписан Генеральный акт [10, стр. 10-11]. Версальский договор, вступивший в силу 10 января 1920 года, когда его ратифицировали четыре главные страны содружества и Гер-

мания, предусматривал привлечение к ответственности императора Германии Вильгельма II и тех лиц, которые были виновны в действиях, противоречащих законам войны, и мародерстве. В соответствии с этим соглашением был подготовлен проект международного договора об ответственности Вильгельма II как военного преступника, совершившего преступления против мира и другие правонарушения, выходящие за рамки уголовных преступлений национального масштаба. Однако Вильгельм II нашел убежище в Нидерландах, которые отказались его выдать [11, стр. 11]

В настоящее время в международном правовом сотрудничестве государств значительную роль играют заключенные между различными странами международные договоры. Сотрудничество, осуществляемое на основе условий международных договоров, может быть различным в зависимости от условий договора. Таким образом, правовое сотрудничество с одними странами осуществляется в более широком объеме, предусматривает сотрудничество в уголовных и гражданских делах. В свою очередь договоры с другими странами предусматривают только вопросы выдачи или обращены на сотрудничество между странами в уголовно-правовых вопросах.

Условия международного правового сотрудничества вытекают также из ряда многосторонних международных конвенций и договоров, которые регулируют правовое сотрудничество. Наиболее важным в данном аспекте документом является Европейская конвенция о выдаче 1957 г., подписанная в рамках Совета Европы, короче – Конвенция Совета Европы. Большинство стран Европы ратифицировала ее. Россия присоединилась к ней в 1999 г. и ввела в действие в 2000 г.

Данная Конвенция провозглашает взаимную выдачу обвиняемых (преступников) в качестве юридической обязанности сторон (ст. 1). Выдача производится на основании запроса от компетентных органов другого государства-участника (ст.12).

В национальных законодательствах стран по-разному трактуется вопрос о вы-

даче преступников. Например, в статье 26 Конституции Италии говорится, что выдача гражданина может производиться только в случаях, прямо предусмотренных международными договорами. Полностью исключена выдача лиц в случае политических преступлений [12, стр. 338]. Статья 16 Конституции Федеративной Республики Германия предусматривает, что ни один немец не может быть выдан другой стране. Лица, преследуемые по политическим мотивам, получают право на убежище [13]. Статья 98 Конституции Латвийской Республики (в редакции закона от 23 сентября 2004 года) предусматривает, что граждан Латвии нельзя выдавать другой стране за исключением случаев, предусмотренных в международных договорах, утвержденных Сеймом, и если при выдаче не нарушаются основные права человека [14, стр. 19].

Статья 61 Конституции Российской Федерации запрещает высылку гражданина Российской Федерации за пределы Российской Федерации или выдачу его другому государству [15, стр. 17]. Статья 70 ч. II Конституции Азербайджанской Республики гласит: “не допускается выдача другому государству лиц, преследуемых за свои политические убеждения, а также за деяние, не считающееся преступлением в Азербайджанской Республике” [16, стр. 43].

Согласно принципам международного права, каждая страна имеет право отказаться выдать своего гражданина.

Как видим, большой разброс мнений в конституционном правовом регулировании вопросов выдачи: здесь и прямой запрет выдачи за деяние, не считающееся преступлением в данной стране; выдача разрешена, только в случаях, прямо предусмотренных международными договорами, а также в случаях, если эти договоры ратифицированы парламентом данной страны.

Вопрос о выдаче гражданина может быть оговорен и в самом договоре. Например, в статье 3 в Договоре правительств Соединенных Штатов Америки и Латвии о выдаче от 7 декабря 2005 года говорится, что гражданство выдаваемого лица не мо-

жет быть причиной в отказе производить выдачу.

В период первой независимости правительство Латвии так же активно заключало двусторонние договоры о выдаче преступников и двусторонней помощи по уголовным делам. Договоры о выдаче преступников были заключены с Соединенными Штатами Америки 16 октября 1923 года [17], с Великобританией – 16 июля 1924 года [18]. Аналогичные договоры были заключены также с другими странами.

Во время своего существования СССР, как одна из крупнейших стран того времени, заключил договоры о правовой помощи с рядом государств, в том числе с Алжирской Народно-демократической Республикой 23 февраля 1982 года; с Народной Республикой Болгарией 19 февраля 1975 года; с Народной Республикой Венгрией 15 июля 1958 года; с Вьетнамом 10 декабря 1981 года; с Республикой Греция 21 мая 1981 года; с Республикой Ирак 22 июня 1973 года; с Республикой Тунис 26 июня 1984 года и т.д. [19, стр. 58-544]

Ратификация ряда международных документов накладывает на конкретные обязанности категорически соблюдать права человека с их универсальным характером, а также сотрудничать со странами международного сообщества в области уголовного права.

Вместе с тем в плане практической реализации экстрадиции как формы правовой взаимопомощи имеется множество нерешенных проблем. Так принцип обязательной экстрадиции, зафиксированный в уже упомянутой Конвенции Совета Европы 1957 г., “подбивается” многочисленными ограничениями, исключениями и оговорками. Они весьма серьезно осложняют, а подчас даже делают невозможным эффективное использование данного института.

К числу наиболее распространенных среди них относятся: а) отказ о выдаче собственных граждан (ст.6); б) право не выдавать лицо, которого, по мнению запрошенного государства, хотят привлечь к ответственности за “политические преступления” (ст.3), этот запрет установлен в конституци-

ях государств; в) принцип так называемой двойной ответственности (ответственность предусмотрена и в том, и в другом государстве).

К большому минусу реализации экстрадиции следует отнести и длительность процедур рассмотрения ходатайств об экстрадиции, и затягивание ее судебными органами запрошенного государства, и вообще отказ от выдачи. По мнению западных специалистов, весь негатив в данном вопросе обусловлен приверженностью государств принципу национального суверенитета [20, стр. 154 и далее]. Отсюда – вывод: поиск новых шагов к ограничению государственного суверенитета.

Следует отметить, что этот вопрос весьма положительно решен в ОДКБ, о чем свидетельствуют цифры – более сотни экстрадиций только за последнее время.

Следствием поисков оптимального решения в Европейском Союзе (ЕС) явилось введение в 2002 г. такого понятия и института как “европейский ордер на арест”. На первый план в рамочном решении о европейском ордере на арест выходит не национальное, а наднациональное (союзное) гражданство ЕС и “место жительства союзного гражданина. Исключение, которое делается, национальных граждан (то есть отказ в их выдаче), более не может иметь места” (пояснительный меморандум Еврокомиссии). Практическое использование европейского ордера на арест было начато в 2004 году.

Перечень преступных деяний, которые служат безусловным основанием для использования: терроризм, наркотрафик, торговля людьми, незаконная торговля оружием и другие преступления повышенной опасности, за которые законодательством стран-участниц ЕС предусмотрено лишение свободы. Когда же преступление выходит за рамки сферы применения европейского ордера на арест, то вопрос об исполнении наказания или других санкциях может решаться на основании принципа взаимного признания судебных решений по уголовным делам.

Думается, что жизнь, реалии борьбы

с национальной и транснациональной преступностью требует в практической плоскости заключения как двухсторонних, так и многосторонних соглашений по вопросам взаимной правовой помощи с акцентом на укрепление правовых позиций института экстрадиции.

Из вышесказанного следует, что международное сотрудничество в борьбе с преступностью, это не каприз, не прихоть, не политический заказ, а однозначная и обусловленная необходимостью, ибо борьба с преступностью относится к области, где сотрудничество стран приобретает особый смысл и значение. Только коллективный разум, коллективные согласованные действия на правовой основе могут способствовать эффективной борьбе с преступностью.

Сноски:

1. См.: Коровин Е.А., *История международного права*, М, 1946, Вып. I. С. 7; Баскин Ю.Я., Фельдман Д.И., *История международного права*, М., 1990, С. 16—17; Буткевич О.В., *Международное право Древнего Египта* // ГиП. 2000, № 5. С. 75—84; *Международное публичное право* / Под ред. К.А. Бекашева, М., 2004. С. 708.
2. Никольский Д.П., *О выдаче преступников по началам международного права*, СПб., 1884, стр.44-49.
3. Мартенс Ф. Ф., *Современное международное право цивилизованных народов*, СПб., 1883. Т.2. с. 383-393.
4. Bassionni Cherif M., *International extradition and world public order*, N.Y. 1974, цитируется с: А.И.Бойцов, *Выдача преступников*, СПб, Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс» 2004, стр.10.
5. Натура А.И., Пихов А.Х-А., *Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства: организационно-правовые основы, процессуальный порядок и формы взаимодействия*, М., Юрлитинформ, 2007, с.7.
6. Valentina Liholaja, *Starptautiskās krimināl-tiesības. Tiesu nama aģentūra*, 2003, стр.8.
7. Никольский Д.П., *О выдаче преступников по началам международного права*, СПб., 1884, стр.59.
8. *The Treatate of Amite, Commerce and Navigation with Great Britain (Jae's Treatate)*, Nov.19, 1794, 8 St.116, T.S. 105.
9. *The American Journal of Internation-al Law*, 1935, 1-2, 41-42. Цитируется с В.И.Костенко, *Международная уголовная юстиция. Проблемы развития*, М., РосКонсульт, 2002, стр.335.
10. Панов В.П., *Международное уголовное право*, Москва, Инфра-М, 1997, с.10-11.
11. Vojars J., *Starptautiskās tiesības*, Rīga, Zvaigzne ABC, 1996, с.11.
12. Костенко Р.И., *Международная уголовная юстиция. Проблемы развития*, М., РосКонсульт, 2002, стр.338.
13. *Grundgesetz fuer die Bundesrepublik Deutschland*, Bonn. 1989
14. *LR Satversme Firma „AFS”*, Rīga, с.19.
15. *Конституция Российской Федерации*, Калининград, Янтарный сказ, 2003. С.17.
16. *Конституция государств Европы*, Т.1, М., Норма, 2001. – с. 43.
17. *Valdības Vēstnesis*, № 283, 1923 г., 19 декабря.
18. *Valdības Vēstnesis*, № 78, 1925 г., 6 апреля.
19. *Сборник международных договоров Российской Федерации по оказанию правовой помощи*, М., 1996, стр.58-544
20. Соколов А.Н., Смирнова Е.С., Губин Ю.И. *Европейское право. Учебное пособие*, Калининград, 2008. – с.154 и далее.

Dr. **Cezar PEȚA**,
lector universitar,
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” București, România

ADUNĂRILE ȘI ÎNTRUNIRILE PUBLICE

Public meetings as human structures, they encompass the potential characteristics and panic disorder group. Following this issue, and not limited to any public meeting must be published to the attention of police. Public enforcement actions reported in these situations affect this potential, which requires an analysis from these circumstances constitute the meeting, particularly aiming at identifying the scope, level of tension reached the possibility of extending the action of disorder.

Adunările publice, ca structuri umane, înglobează în ele potențial caracteristicile panicii și tulburările de grup. Ca urmare a acestui aspect, și nu numai, orice adunare publică trebuie să se afle în atenția forțelor de ordine publică. Acțiunile forțelor de ordine publică raportate la astfel de situații influențează acest potențial, fapt ce impune din partea acestora o analiză a circumstanțelor constituirii adunării, urmărindu-se în mod deosebit identificarea scopului, gradului de tensiune la care a ajuns, posibilitățile extinderii la acțiuni de dezordine.

În principiu, adunările publice sunt diferite dacă se are în vedere scopul constituirii, starea de spirit, natura și modalitățile de exprimare a atitudinii. Adunările publice se pot constitui în mod convențional, în liniște și ordine, urmărind scopuri legale sau incidentale pentru satisfacerea unei curiozități firești, normale, ca urmare a unui eveniment neașteptat. În astfel de situații nu se regăsește o conducere, însă există agitatori care pot instiga grupul respectiv către acțiuni ilegale. Adunările publice care își desfășoară activitatea așa cum au fost organizate, de regulă, nu pun probleme deosebite pentru forțele de ordine publică, în condițiile în care nu se manifestă factori care să tulbure sfera emoționalului și dacă acestea sunt controlabile.

În cazul adunărilor publice, bine organizate, conduse pe baza unui plan și cu pricepere de către un lider, pentru atingerea unor scopuri, de regulă ilegale, sunt mai greu de a fi ținute sub

control.

Forțele de ordine publică sunt obligate să respecte dreptul persoanei de a se întruni. Atunci când adunarea publică nu este direcționată către încălcarea legii, nu sunt tentative de acest gen, acțiunea forțelor de ordine publică nu trebuie să producă efecte negative. În cazul adunărilor publice ilegale sau care încalcă legea, acestea trebuie dispersate în mod pașnic, diplomatic, cu abilitate și calm. În astfel de cazuri forțele de ordine publică pot provoca ele însele dezordine dacă dau dovadă de lipsă de discernământ, ostilitate, idei preconcepute, indecizie, intervenție inoportună sau folosirea forței mai mult decât este necesar.

Între o adunare neorganizată (spontană) fără caracteristicile proprii violenței și o alta identificată ca violentă, se rețin elemente ale lașității ezitante, când parte din membrii ce o compun au rețineri relative în comiterea de fapte antisociale în ideea că nu vor putea fi depistați și pedepsiți. Lașitatea unor adunări este determinată de lipsa de unitate, concentrarea acțiunilor spre atingerea unui scop ilegal, intenționat, bine definit. O astfel de adunare este caracterizată de un entuziasm relativ în a întreprinde acțiuni care implică pericol, este ezitantă și nesigură de finalitatea acțiunilor proprii.

O adunare publică, rău intenționată, aflată sub influența unor stimuli de excitație intensă are ca efect faptul că o parte își pierde sensul colectiv de teamă sau frică. Acest moment re-

prezintă stadiul de trecere către comiterea unor fapte antisociale. În aceste situații persoanele raționale, respectabile, timide sau chiar lașe, își pierd simțul responsabilității, motivației și fricii atunci când spiritul de revoltă, indignare, incitare, cuprind mulțimea. Tendințele de a comite fapte antisociale sunt mult mai evidente și pot lua forma unei nebunii colective acute și într-un timp scurt pot atinge paroxismul. În acest stadiu, adunarea este foarte greu de controlat, deviat. Persoanele din mulțime care ajung în această stare, ulterior regretă acțiunile întreprinse când revin la simțul responsabilității, la starea normală.

Apare astfel cerința, ca, pentru a se evita astfel de situații, forțele de ordine să constate (identifice, decripteze) dacă adunarea se poate transforma într-o „gloată” care a ieșit de sub control. O mulțime poate deveni tensionată și din cauza fricii sau urii și să producă violență sau stări negative profunde. Stările tensionate se pot produce și din cauza incitării și actelor nesăbuite ale unor persoane sau a unei grupări oponente. Manifestarea unor stări inconștiente, de naivitate, prin combinare cu frica fără motivație, pot pune stăpânire pe o parte însemnată a adunării cu finalitate într-o panică de grup. Panica unui grup se transmite relativ rapid la celelalte persoane. Instigarea calificată poate să dezvolte progresiv stări latente de nemulțumire, de revendicări, doleanțe care pot fi intensificate până la ură și dorință generală de răzbunare. Astfel de momente sunt cel mai des întâlnite când ura și furia vizează pe oricine s-ar interpune în realizarea scopurilor propuse de gruparea (mulțimea) aflată într-o stare tensionată.

Atmosfera creată influențează și poate, în multe situații, să creeze stări, trăiri, stres emoțional forțelor de ordine. Remarcile indecente, obscenitățile direcționate spre forțele de ordine pot crea resentimente, ca de altfel și contactul sau apropierea prea mare față de persoanele care au arme, pietre, bâte, lanțuri, pot crea frica. Luptătorii care se lasă antrenați sau trăiesc asemenea stări emoționale sunt de regulă repede anihilați de mulțime, devenind astfel ineficienți în acțiunile de restabilire a ordinii publice.

De remarcat este și faptul că persoanele curioase, spectatorii în așteptare, formează de

obicei o mare parte din structura unei adunări dezorganizate, care la început sunt imparțiali, fără a prezenta pericol, devin ulterior atașați la psihologia de acțiuni a mulțimii.

Curajul și impertinența membrilor unei adunări spontane, ilegale, dezorganizate sau nu, crește concomitent cu numărul persoanelor care se atașează adunării. Liderii adunării, își proiectează cu consecvență acțiuni pentru convertirea și atragerea persoanelor curioase la starea de spirit a mulțimii. Ura și răzbunarea unei mulțimi ieșite de sub control au ca scop acte antisociale, sunt direcționate prin acțiuni rapide care se pot stopa prin intervenții prompte și ferme ale forțelor de ordine.

Indiferent cât de gălăgioasă și amenințătoare este o adunare dacă este ținută sub control nu prezintă o amenințare, datorită stării colective de lașitate. O adunare relativ pașnică se poate transforma în una violentă, brutală dacă apar situații conflictuale determinate de discursuri mobilizatoare, de apariția unor persoane care sunt tratate cu ostilitate sau de scăderea intensității și densității măsurilor specifice ale forțelor de ordine. Reținem așadar, că trecerile de la confuzie la unitate, de la ezitare la hotărâre au loc foarte rapid.

În scopul evitării tensiunilor și violențelor care pot avea loc pe timpul adunărilor publice, componenta comunicațională a intervenției trebuie direcționată spre următoarele:

- negocierea unor probleme controversate înaintea desfășurării adunării publice;
- elaborarea unor înțelegeri între reprezentanții forțelor de ordine publică și ai celor care doresc să-și exprime opiniile prin adunarea publică respectivă;
- cunoașterea reciprocă a scopurilor unei adunări și a responsabilităților forțelor de ordine publică.

Acțiunile protestatate înregistrate după anul 1989, au evidențiat caracteristici dintre cele mai diverse în psihologia maselor. În scopul evitării situațiilor conflictuale, generatoare și surse potențiale de tulburări grave a ordinii publice cunoașterea psihologică a mulțimilor se plasează ca o cerință majoră în acțiunile de asigurare și restabilire a ordinii publice. Dintre caracteristicile psihologiei mulțimilor se pot evidenția

următoarele:

- mulțimile sunt incapabile să aibă alte opinii decât cele care le-au fost sugerate, ceea ce le fac să fie foarte ușor de manipulat;

- au un „suflet” colectiv;

- indivizii ce compun o mulțime capătă „forță” ca urmare a cedării în fața instinctelor;

- într-o mulțime, indivizii sunt afectați de o anumită contagiune care afectează personalitatea, voința, discernământul etc. ca urmare a distanțării puternice față de normele sociale, morale și de altă natură;

- indivizii se comportă spontan, violent, agresiv, entuziast cu nuanțe vizibil primitive ca urmare a sugestiei, cuvintelor și imaginilor produse de liderul mulțimii;

- în mulțime individul este lipsit de capacitatea de a-și domina reflexele;

- reacțiile unei mulțimi pot să fie reprezentate de generozitate, cruzime, eroism sau lașitate, prin trecerea bruscă de la o stare la alta;

- mobilitatea caracteristică unei mulțimi o face greu de controlat;

- unele întâmplări lipsite de importanță sunt accentuate, deformate, transmise foarte repede;

- mulțimea în general sprijină liderii care fac uz exagerat de afirmații violente fără a fi nevoie de raționamente și demonstrații în susținerea lor;

- atitudinea de răzvrătire, violență excesivă se manifestă în situații de criză instituțională, împotriva unei autorități slabe;

- liderul unei mulțimi este un individ de acțiune, despot, cu violență, fără prea multă rațiune, cu calități subtile de orator;

- liderul unei mulțimi poate să se substituie în mod progresiv puterii;

- un lider se impune în fața unei mulțimi prin afirmații concise, lipsite de argumente, repetate, care ulterior devin curent de opinie a maselor.

Organizarea și desfășurarea adunărilor publice sunt reglementate prin lege¹, dându-se

astfel posibilitatea și libertatea cetățenilor de a-și exprima opiniile politice, sociale sau de altă natură, să organizeze mitinguri, manifestații, procesiuni și orice alte întruniri.

Condiții privind desfășurarea adunărilor publice:

- asigurarea protecției participanților și a mediului ambiant;

- să nu stânjenească folosirea normală a drumurilor publice, a transportului în comun (cu excepția celor autorizate);

- să nu stânjenească funcționarea instituțiilor publice sau private, a celor de învățământ, cultură și sănătate, a unităților economice;

- să nu degenereze în acțiuni turbulente de natură a pune în primejdie ordinea și liniștea publică, siguranța persoanelor, integritatea corporală, viața sau bunurile acestora ori de domeniul public;

- nu pot fi continuate după ora 23.00;

- să se desfășoare în mod pașnic și civilizat.

În cazul mitingurilor, demonstrațiilor, manifestațiilor, competițiilor sportive, procesiunilor etc., care urmează să se desfășoare în piețe, pe căile publice, ori în alte locuri în aer liber este necesară declararea prealabilă a acestora. Conform legii, nu trebuie declarate în prealabil adunările publice al căror scop îl constituie manifestările cultural-artistice, sportive, religioase, comemorative, cele ocazionate de vizite oficiale, precum și cele care desfășoară în exteriorul său în incinta sediilor ori a imobilelor persoanelor juridice de interes public sau privat. În acest caz, organizatorii au obligația să solicite din timp primăriilor, structurilor de jandarmi și poliției, sprijin de specialitate dacă se dețin indicii sau date privind degenerarea în acte de violență și dezordine.

Organizarea și desfășurarea adunărilor publice sunt interzise în imediata apropiere a gărilor, porturilor, aeroporturilor, stațiilor de metrou, spitalelor, obiectivelor militare, unităților economice cu instalații, utilaje sau mașini cu grad ridicat de pericol în exploatare. Totodată, pentru a nu perturba grav climatul de ordine și siguranță publică și a nu se angaja toate forțele de ordine publică este interzisă desfășurarea simultană a două sau mai multe adunări publice

¹ Legea nr.60/1991 republicată, privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, M.Of., partea I, nr.888/29.09.2004.

distincte, în același loc sau pe aceleași trasee, indiferent de caracterul acestora.

Organizatorii unei adunări publice trebuie să depună declarație scrisă la primăriile municipale, orașenești sau comunale pe al căror teritoriu aceasta trebuie să se desfășoare, cu cel puțin trei zile înainte de data desfășurării. Declarația scrisă trebuie să cuprindă:

- denumirea sub care este cunoscut grupul organizator;
- scopul, locul, data, ora începerii și durata acțiunii;
- traseele de afluire și defluire;
- numărul aproximativ al participanților;
- persoanele împuternicite să asigure și să răspundă de măsurile de organizare;
- serviciile pe care le solicită din partea consiliului local, a poliției și jandarmeriei.

Declarația scrisă este analizată de către comisia de avizare² a cererilor de organizare a adunărilor publice la nivelul consiliului local care poate aproba, modifica, amâna sau interzice adunarea publică.

Asigurarea ordinii publice cât și restabilirea acesteia când a fost grav tulburată se execută de către jandarmerie, în condițiile legii și în raport cu situația creată. Intervenția în forță este aprobată de către prefect / înlocuitorul acestuia la solicitarea comandantului forțelor mobile de jandarmi.

Aprobarea intervenției în forță nu este necesară în cazul în care asupra forțelor de ordine se exercită violențe care pun în pericol iminent viața, integritatea corporală sau sănătatea acestora ori a altor persoane sau când există indicii temeinice că participanții pregătesc sau au comis o faptă ilegală.

Folosirea forței se va face numai după avertizarea și somarea participanților de a se dispersa, de către comandantul dispozitivului de ordine, lăsându-se un timp corespunzător în raport cu numărul acestora și posibilitățile de defluire. Pentru avertizare se folosesc semnale sonore sau luminoase, atragerea atenției participanților prin mijloace de amplificare sonoră asupra necesității dispersării și respectării legii.

În cazul în care după avertizare, participanții nu s-au dispersat se somează: „Prima somație: Atenție, vă rugăm să părăsiți ... , vom folosi forța !”, urmată de semnale sonore și luminoase. După un timp corespunzător cu situația concretă, atunci când participanții nu s-au dispersat se execută ultima somație: „Ultima somație: Părăsiți ... , se va folosi forța !”. În scopul percepției somațiilor de către participanți, înainte de folosirea mijloacelor de împiedicare sau constrângere se emite un semnal luminos prin raketă de culoare roșie.

Din perspectiva misiunilor de asigurare și restabilire a ordinii publice, câmpul psihosocial de manifestare a grupului / mulțimii / publicului se particularizează prin condițiile concrete interne și externe, de infrafracțiune între indivizi care proiectează un anumit comportament. Acesta este determinat în principal de elemente care vizează modalitatea de percepție a elementelor materiale ale situației, de atracțiile afective și barierele psihice impuse de anumite interdicții, elementele de conflictualitate dintre individ și situația dată, speranța unor reușite, tendințele de încălcare / violare a normelor consensului și de asemenea renunțarea la unele acțiuni sau inacțiuni.

Gradul de reprezentare socială a unor procese, evenimente, fapte concrete sau imaginate este de regulă scăzut în care tendințele de imitație și sugestie pot genera contagiunea, devianță și panică.

Entuziasmul manifestat în raport cu obținerea unei libertăți față de presiunile psihice ale mamelor, consumul de alcool, euforia creată pot afecta rețelele de comunicare atât între indivizi cât și între grupurile de apartenență și cele de referință.

Lumea sportului în general, a fotbalului în particular, creează condiții propice de manifestare a unor fapte antisociale determinate de manipularea unor mari sume de bani în scopuri ilicite, spectatori care se dedau la acte de vandalism, dopajul practicat de unii jucători, activități infracționale colaterale, mediatizarea excesivă a unor fapte legate de evenimentul sportiv.

Componentele violente atât în incinta stadioanelor, cât și în afara acestora sunt în general cauzate de rivalitatea grupurilor de suporter,

² Din comisie fac parte: primarul, secretarul, reprezentantul poliției și al jandarmeriei.

„aranjamentele” sportive, infrastructura necorespunzătoare, greșelile comise de organizatori etc.

Pe stadioanele de fotbal se manifestă, de regulă, două tipuri de violență:

– spontană, declanșată de stările emoționale specifice meciurilor de fotbal, având un grad diferit de pericolozitate în raport de o serie de factori ce țin de: nivelul performanței, puterea economică a clubului, rivalitatea tradițională etc.;

– premeditată, care nu întotdeauna este legată de evenimentul sportiv în sine.

Din punct de vedere socio-profesional, publicul din stadion, cu excepția tribunei oficiale, este alcătuit în marea lui majoritate din studenți, liceeni, muncitori, mici funcționari, șomeri. În tribuna oficială, publicul provine de regulă din medii elevate, cu profesii diferite. Formele de manifestare a fidelității față de echipa favorită sunt ponderate în tribuna oficială, și, de cele mai multe ori excesive în celelalte tribune. Privind motivația, se poate aprecia că pasiunea pentru fotbal și plăcerea jocului constituie principalele elemente. Suporterii aceleiași echipe se îmbracă într-o manieră uniformă (jachete, eșarfe, insigne etc.) în culorile clubului favorit, se evidențiază printr-un repertoriu comun de strigăte și cântece de încurajare, ceea ce constituie un sprijin moral acordat echipei favorite. Acest arsenal este întrebuințat cu dublu scop, de a-și susține echipa favorită și de a ridiculiza, enerva, demoraliza echipa adversă.

În tribune suporterii își atribuie în exclusivitate un teritoriu constituit cât și în afara stadionului. Grupul de suporterii ca pluralitate de persoane asociate prin legături integrative de natură normativă, comunicativă, efectivă și funcțională, devine o structură socială aparte cu propria sa reprezentare socială și rețea de comunicare, cu propria sa istorie prin care se diferențiază psihologic de alte grupuri.

Huliganismul reprezintă un pericol deosebit de grav asupra desfășurării spectacolului sportiv pe un stadion. Raporturile socio-structurale și culturale influențează negativ experiențele și perspectivele unui grup de tineri vulnerabili din punct de vedere social, ceea ce îi transformă în potențiali violenți.

Delicvența juvenilă persistentă de la acumularea socială și psihologică a experiențelor negative în momentul intrării în contact cu instituțiile sociale, puse în evidență cu perspectivele tinerilor, extrem de modeste, îi determină să se integreze unui grup de semeni ce se consideră, de asemenea, drept o categorie dezavantajată din punct de vedere social, grup în cadrul căruia pot câștiga o poziție prin care să provoace conformismul societății.

Majoritatea huliganilor din nucleul dur și din rândul începătorilor au cunoscut o carieră școlară scurtă și plină de frustrări. Acești tineri preferă în locul unei identități sociale, o identitate negativă și provocatoare, identificându-se cu un club, care înseamnă totul pentru ei.

Factorii care direcționează huliganismul spre stadioane:

– desfășurarea competiției de fotbal oferă prilejul continuării unei tradiții de violență;

– tendința huliganilor autohtoni de a copia comportamentul celor occidentali;

– mass-media poate amplifica evenimentele; huliganii acordă un interes sporit mesajelor difuzate pe seama lor.

Faptul că pot mobiliza forțele de ordine, prin realizarea unor dispozitive de asigurare a ordinii publice pentru însoțirea grupului din care fac parte ca suporterii către/ de la stadion, este considerată o victorie în fața forțelor de ordine publică. Efectul se plasează într-o excitare culminantă, ca o satisfacție totală.

Aceste grupuri compacte de suporterii înglobează ocazional și indivizi deosebit de periculoși (infractori).

Desfășurarea unor competiții sportive aflate în interesul direct al masei largi de suporterii, finalizate cu victoria sau înfrângerea echipei favorite (campionat mondial de fotbal, Cupa Cupelor, Cupa Campionilor) pot declanșa violențe spontane de intensitate maximă ca urmare a bucuriei/ nemulțumirii generale.

Globalizarea fotbalului și dinamica mutării centrelor de putere ale acestuia (și sportului în general) prefigurează cerințe noi în modalitatea de angajare a forțelor de ordine publică în asigurarea și restabilirea ordinii publice.

Fenomenul ieșirii în stradă a persoanelor pentru a-și exprima în mod public sentimente

tele / opiniile asupra unor subiecte/probleme a devenit un fapt comun. Evenimentele legate de proteste, demonstrații, mitinguri, sunt de fapt o consecință logică ale libertății și democrației, expresie a libertăților individuale și colective.

Dificultățile în managementul ordinii publice pe timpul acestor evenimente devine oarecum dificil atunci când se înregistrează violențe, tulburări și tensiuni, confruntări fizice etc.

În astfel de situații, violența în tulburarea ordinii publice are o anumită intensitate care poate fi aplanată într-o mare măsură printr-o atitudine vizibilă și reală de neutralitate a forțelor de ordine.

Identificarea acestor situații pe baza unor studii complexe și profunde a situației sociale, economice în unele centre (zone urbane / rurale) concomitent cu aplicarea unor programe ale statului vor conduce desigur la realizarea unui climat optim;

- reducerea acțiunilor violente atât ca densitate și intensitate ca urmare a fundamentării regimului democratic și adaptării permanente a instituțiilor statului;

- acțiunile violente vor căpăta un caracter banal în care sindicatele, acțiunile protestare, grevele etc., se vor manifesta mai mult profesional prin mijloace și instrumente altele decât violența în spațiul public;

- manifestarea acțiunilor în domeniul ordinii publice la nivel național, adaptarea și perfectarea cadrului juridic intern raportat la cel european au creat premisa unei colaborări eficiente între instituția jandarmeriei, liderii de sindicat, liderii unor etnii, societatea civilă în identificarea și aplicarea unor măsuri adecvate.

Apariția și manifestarea unor noi factori de risc la adresa ordinii publice, implicit la adresa securității naționale va consacra în perspectivă noi forme și mijloace de acțiune împotriva provocărilor și amenințărilor tradiționale dar mai ales a acelor noi.

Se impune astfel ca în raport cu conținutul Strategiei de securitate națională să se întreprindă măsuri și acțiuni în prevenirea și reducerea riscurilor asimetrice, nonclasice cum ar fi: terorismul transnațional, accesarea ilegală a sistemelor informatice etc.

Fenomenele legate de diversificarea infrac-

ționalității creează premisele pentru executarea unor intervenții punctuale, decisive și eficiente. Restructurarea sistemului instituțional al ordinii publice evidențiază încă o dată în plus rolul și importanța structurilor mobile de jandarmi, a căror operaționalizare va permite corespunzător armonizării legislației, să se realizeze un control real al fenomenului infracțional. Extinderea parteneriatului cu societatea civilă va impune Jandarmeria Română ca principală forță de echilibru în societate.

Față de aceste considerente la care se adaugă elementele de optimizare a raportului autoritate-libertate în asigurarea și menținerea unui climat de siguranță publică în parametri reclamați și acceptați de către întreaga societate pe lângă acțiunile și măsurile tactice la nivel operațional, un rol foarte important revine acțiunilor și măsurilor de parteneriat cu structurile societății civile, administrațiile publice centrale și locale, instituții de învățământ, organizații sindicale etc.

Aceste demersuri deja inițiate și în perspectivă prin extinderea lor, plasează jandarmeria ca un vector principal în asigurarea unui climat de siguranță civică pentru toți cetățenii, în care credibilitatea acțiunilor jandarmeriei ca puternică forță de ordine publică să fie evidentă. Astfel de acțiuni reclamă atât necesitatea, cât și posibilitatea ca domeniul ordinii publice să fie gestionat de către jandarmerie.

Practica acțiunilor specifice în asigurarea ordinii publice, restabilirea acesteia când a fost grav tulburată și mai nou menținerea ordinii publice printr-un sistem complementar celui al poliției în puncte, raioane și zone cu o vulnerabilitate relativ ridicată, dinamica relațiilor sociale, acțiunile Jandarmeriei în domeniul ordinii publice evidențiază schimbări radicale în conținutul și fizionomia acestora.

Chiar dacă unele tendințe în evoluția societății nu pot fi prevăzute în ceea ce presupune apariția unor crize, disfuncții de natură să afecteze grav ordinea publică, operaționalizarea structurilor mobile de jandarmi creează premise certe în executarea unor intervenții în timp real, oportune și ferme în care siguranța cetățeanului, protejarea proprietății publice și private devine primordială.

Implementarea și operaționalizarea poliției comunitare va impune ca în relația complexă (menținere–asigurare–restabilire) a ordinii publice, vectorul de restabilire să fie pulsatoriu prin demonstrarea forței și mai puțin prin instrumentarea acesteia ca urmare a optimizării acțiunilor de prevenire în segmentul de menținere a ordinii publice.

Este evident faptul că gestionarea inadecvată a domeniului ordinii publice, fenomenele de tulburare, violențele de orice fel vor determina o complexitate tot mai mare a acestei stări de fapt ceea ce face ca orice intervenție să fie ineficientă, ca urmare a vitezei de reacție, depășită ca timp, spațiu, informațională și acțională.

Adaptarea cadrului legislativ intern la cel internațional, îndeosebi la cel european determină mutații profunde și în manifestarea crizelor ca urmare a instituționalizării formelor de protest.

Acest fapt impune modernizarea și operaționalizarea structurilor mobile de jandarmi. Natura lor militară, încadrarea cu personal profesionalizat a permis participarea României în afara teritoriului național și cu forțe ale Jandarmeriei Române, ceea ce se poate considera premisa fundamentală în extinderea acestui tip de operațiuni militare care deja caracterizează din punct de vedere militar începutul de mileniu.

Spațiul public intern ca element de conținut al ordinii publice înglobează o diversitate tot mai mare a „actorilor” ce pot fi implicați în tulburarea ordinii publice. Mass-media reprezintă un „actor” ce nu mai poate fi neglijat în condițiile în care gestionează tot mai multe informații.

Configurarea unor noi fizionomii a spațiului public generează cerințe noi în adoptarea unor noi măsuri, acțiuni specifice în domeniul ordinii publice, față de cele tradiționale. Cunoașterea fenomenelor, gestionarea informațiilor din domeniul de competență și autoritate, permit astfel luarea celor mai eficiente decizii. Spațiul public intern permite astfel în noua sa motrice, manifestarea celor mai diverse atitudini, comportamente, reprezentări, parte dintre ele contradictorii, care gestionate adecvat pot preveni și descuraja crizele majore, prin identificarea încă din faza primară de manifestare.

Evoluția societății românești în actualele condiții ale mediului european și internațional de securitate impun anumite nevoi și exigențe de natură acțională și nu numai în domeniul ordinii publice. Jandarmeria Română, ca principală forță de ordine publică, trebuie să ocupe un loc central în sistemul instituțional de acțiune în domeniul siguranței naționale și ordinii publice.

Experiența acțiunilor în domeniul ordinii publice a impus un sistem de concepte, principii, norme și reguli, fapt ce contribuie la perfecționarea tacticilor și procedurilor de acțiune. Principiile, în conținutul lor logic și normativ, sunt generate din necesități obiective atât din perspectivă acțională, cât și juridică. În comparație cu acestea, regulile au un conținut prescriptiv și convențional, sunt de strictă necesitate și generate de cerințe evidente. În abordarea acestei problematice a principiilor se impun câteva comentarii. În actualele condiții ale statului de drept, funcția principală a forțelor de ordine publică este aceea de prevenire, iar atunci când ordinea publică este tulburată (conflicte/ tensiuni sociale, violențe etc.), rolul structurilor mobile este ca printr-un management modern, profesional să intervină în mod rațional pentru restabilirea ordinii publice, pentru prevenirea escaladării conflictelor și controlul real al situației. Îndeplinirea misiunilor în astfel de acțiuni este o necesitate, o tendință logică de a folosi toate mijloacele pentru realizarea scopurilor propuse. Acțiunile planificate în domeniul ordinii publice și nu numai sunt generate de anumite principii tactice pe baza cărora comandantul acțiunii își organizează forțele pentru a-l contracara pe adversar (descoperi, captura, neutraliza, controla, învinge etc.) și vizează esența acțiunii – slăbirea potențialului adversarului pentru a se supune sau să se predea/renunța.

Principiile dreptului umanitar aplicabile în acțiunile din domeniul ordinii publice sunt:

- principiul necesității, legalității și proporționalității privind folosirea forței;
- interzicerea atacurilor asupra persoanelor care nu iau parte la actele de violență;
- interzicerea luării de ostatici, a jefuirii, a pedepselor colective și a actelor de terorism;
- necesitatea căutării răniților și bolnavi-

lor;

- necesitatea acordării îngrijirii și atenției persoanelor rănite și bolnave;
- măsuri speciale pentru protecția copiilor și protecția lor împotriva recrutării în grupurile armate sau în scopul de a lua parte la actele de violență;
- dreptul la tratament uman pentru persoanele private de libertate;
- necesitatea ca personalul religios și medical să fie protejat și asistat în exercitarea îndatoririlor lor.

Principiile care trebuie respectate în cazul intervenției în forță pentru restabilirea ordinii publice sunt:

- supremația legii – constă în faptul că măsurile preventive și acțiunile de intervenție trebuie să se desfășoare numai în limitele și spiritul prevederilor legale;
- folosirea graduală a forțelor – constă în angajarea treptată a forțelor de intervenție în acțiune, în funcție de gradul de urgență, complexitatea situației operative și forțele disponibile;
- coerența în cooperare – constă în respectarea cu strictețe a problemelor de cooperare stabilite inițial și preluarea inițiativei de către fiecare structură participantă, în momentul întreruperii acesteia, cu asumarea răspunderii și a riscurilor pe care le incumbă o asemenea situație extremă;
- flexibilitatea – reprezintă capacitatea subunităților de intervenție de a trece imediat și eficient de la o misiune la alta în funcție de cerințele situațiilor complexe;
- operativitatea – reprezintă capacitatea subunităților de a acționa și reacționa rapid în toate situațiile ce pot apare;
- interoperabilitatea – reprezintă capacitatea structurilor de ordine publică de a acționa în comun cu structurile de jandarmi aflate în paza obiectivelor pentru gestionarea unor situații ce pun în pericol ordinea și siguranța publică, securitatea obiectivelor, transporturilor de valori sau speciale etc.;
- libertatea de acțiune – constă în asigurarea condițiilor de manifestare a autonomiei în luarea deciziilor la toate nivelurile și limitarea posibilităților de opțiune și acțiune a elementelor ostile;

- definirea clară a obiectivului de realizat
- constă în stabilirea cu precizie a responsabilității lor, pe etape și momente ale acțiunii pentru toate categoriile de forțe participante în vederea îndeplinirii lor cu succes;

- unicitatea actului de comandă – constă în stabilirea pe toată durata acțiunii a unei comenzi unice care să asigure coordonarea tuturor forțelor angajate în rezolvarea situației și să-și asume responsabilitatea pentru deciziile luate;

- principiul concentrării efortului în locul și la momentul potrivit – constă în gruparea forțelor și mijloacelor în locul și la momentul de apogeu al acțiunii, în scopul interzicerii sau anihilării elementelor ostile;

- primatul logisticii asupra acțiunilor – constă în realizarea din timp a unor rezerve pe linie de aprovizionare care să faciliteze concentrarea și/sau dispersarea rapidă a forțelor și mijloacelor, precum și libertatea deplină de decizie a comandantului (șefului) acțiunii.

La folosirea forței se poate apela numai atunci când toate celelalte mijloace de realizare a obiectivelor legitime au eșuat, iar folosirea forței poate fi justificată atunci când este evaluată comparativ cu legitimitatea obiectivului care trebuie realizat. Întrebuințarea armamentului de foc pentru realizarea obiectivelor legitime o considerăm ca o măsură extremă decât în următoarele situații generale:

- în autoapărare sau apărare a altora împotriva unei amenințări inerente cu moartea sau vătămare gravă;

- pentru a preveni infracțiuni deosebit de grave care implică amenințări grave la adresa vieții;

- pentru a reține (aresta) sau pentru a preveni evadarea unei persoane care prezintă un astfel de pericol și care opun rezistență.

În toate aceste trei situații, folosirea armamentului de foc se poate face numai după ce folosirea altor mijloace mai puțin extreme sunt insuficiente pentru realizarea obiectivelor. În aceste condiții este necesară prezentarea identității și somarea (avertizarea) asupra intenției de a folosi armamentul de foc, mai puțin în situațiile în care reprezentanții forțelor de ordine se află într-o situație exagerat de riscantă, ar crea un risc de moarte sau de vătămare serioasă altor

persoane sau situația creată este necorespunzătoare sau lipsită de sens.

Riscul implicat în folosirea armamentului de foc în ceea ce înseamnă daunele și vătămările sau moartea, lipsa unor altor opțiuni reale impun următoarele cerințe:

– dezvoltarea unei game largi de mijloace de dotare;

– achiziționarea unor tipuri de armament și muniții cât mai diverse pentru a se asigura o folosire diferențiată a forței și armamentului;

– achiziționarea de armament care nu are capacitatea de a fi letal, pentru limitarea aplicării mijloacelor capabile să cauzeze moartea sau vătămarea;

– diversificarea și modernizarea echipamentului de autoapărare (scuturi, căști, veste antiglonț), mijloacelor de transport blindate;

– identificarea alternativelor în folosirea forței și a armamentului de foc, incluzând soluționarea pașnică a conflictelor, înțelegerea comportamentului mulțimilor și metodelor de convingere, negociere, mediere etc. cu privire la limitarea folosirii forței și a armamentului de foc.

Influența acestor principii nu este de egalitate, ci fiecare are un anumit grad de intervenție, aplicabilitate și influență, valoarea lor este dată de interacțiunea lor în ansamblu, cumulată, desigur în raport și cu natura acțiunilor de luptă (armată/ specifice).

Evoluția structurilor mobile de jandarmi, ca de altfel pregătirea acestora și dotarea cu mijloace specifice în raport direct cu manifestarea violențelor care pot afecta ordinea publică, plasează uneori efectivele de jandarmi la limita capacității acționale și legale. Astfel, acțiunile ilegale și discriminatorii în restabilirea ordinii publice pot crea stări de anarhie, care ulterior pot fi foarte dificil de gestionat.

Bibliografie:

I. ACTE NORMATIVE:

1. Constituția României, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003;
2. Legea nr. 60/23.09.1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice. (republi-

că, cu modificările și completările ulterioare).

3. Legea nr. 550/13.12.2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române.
4. Legea nr. 61/1991, pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice, (republicată, cu modificările și completările ulterioare).
5. Legea nr. 53/1998 privind ratificarea Convenției europene privind violența și ieșirile necontrolate ale spectatorilor cu ocazia manifestărilor sportive, în special la meciurile de fotbal.
6. Hotărârea Guvernului nr. 196/17 martie 2005, privind aprobarea Strategiei Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale.
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului.
8. Documentele Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru Dimensiunea Umană a OSCE, 29.01.1990.

II. LUCRĂRI DE AUTOR:

9. Colectiv de autori, *Psihologie socială – aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996.
10. Colectiv de autori, *Jandarmeria Română și ordinea publică*, Editura Ministerului de Interne, 2001.
11. le Bon Gustave, *Psihologia mulțimilor*, Editura Antet XX press.
12. Ilie Gorjan, *Restricții legale și libertatea de decizie a autorităților administrative în apărarea ordinii publice*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2004.

Dr. **Vitalie RUSU**,
conferențiar universitar, prodecan, Universitatea „Alec Russo” din Bălți

ARESTUL LA DOMICILIU ÎN LEGISLAȚIA PROCESUAL-PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Code of Criminal Procedure of the Republic, in force since 12 June 2003 introduced a new preventive measure - house arrest - a move which, unfortunately, until today has not found an application at the desired level. This is not surprising, because in addition to the CPP regulations with reference to further guidance on house arrest its application does not meet too. Until now, the most common criminal just a few categories of measures: arrests, ordered not to leave the city, ordered to leave the country. Share is taken as a whole than other. It is obvious that the house arrest aims to change this ratio, even decrease the number of persons under preventive arrest, reducing the number of those in detention facilities

Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în vigoare din 12 iunie 2003, a introdus o nouă măsură preventivă – arestul la domiciliu – măsură care, din păcate, până în ziua de astăzi nu și-a găsit o aplicare la nivelul dorit. Aceasta nu este de mirare, fiindcă pe lângă reglementările din CPP cu referire la arestul la domiciliu alte recomandări privind aplicarea acestuia nu prea întâlnim.

Până la momentul de față, în procesul penal cele mai frecvent întâlnite sunt numai câteva categorii de măsuri preventive: arestarea, obligația de a nu părăsi localitatea, obligarea de a nu părăsi țara. Cota celorlalte luate în ansamblu este mică. Astfel, este evident că arestul la domiciliu urmărește scopul de a schimba acest raport, ba chiar a diminua numărul de persoane supuse arestului preventiv, micșorând astfel numărul celor aflați în instituțiile de detenție [1, p. 14].

Esența arestării la domiciliu, ca măsură preventivă prevăzută de art.188 CPP al Republicii Moldova, constă în izolarea bănuțului, învinuțului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu stabilirea anumitor restricții legate de deplasarea persoanei arestate, de comunicarea acesteia cu alte persoane, de limitarea convorbirilor telefonice, recepționării și expedierii corespondenței și utilizării altor mijloace de comunicare.

În continuare vom analiza detaliat esența restricțiilor impuse persoanelor în privința cărora a fost aplicată măsura arestării la domiciliu.

1. Restricții legate de libera deplasare a bănuțului și învinuțului.

După părerea noastră, aceste restricții nu trebuie să afecteze activitățile cotidiene ale bănuțului, învinuțului, adică deplasarea spre locul de muncă sau studii, vizita la medic sau a instituțiilor de deservire socială. În același timp, restricțiile impuse bănuțului, învinuțului urmează să se răsfrângă direct asupra vizitei locurilor de distracție și odihnă – restaurante, discoteci, teatre, concerte etc., precum și asupra vizitei rudelor și a cunoscuților. În cazul din urmă sunt posibile totuși unele excepții (una din ele fiind vizitarea părinților care sunt în vârstă înaintată și au nevoie de ajutor).

Restricțiile legate de arestul la domiciliu pot fi luate atât în privința locului permanent de trai al bănuțului, învinuțului, cât și în privința locului de trai provizoriu (hotel, sanatoriu etc.). Desigur, în astfel de cazuri, ofițerul de urmărire penală trebuie să ia în considerație caracterul temporar al aflării bănuțului, învinuțului în locurile menționate și să soluționeze la timp chestiunea în privința înlocuirii măsurii preventive.

2. Restricții privind comunicarea cu alte persoane.

În ordonanța de aplicare a măsurii preventive sub formă de arest la domiciliu urmează a fi indicate date concrete asupra faptului cu anume care persoane i se interzice bănuțului, învinuțului de a comunica (numele, prenumele acestora, locul lor de trai și de lucru, locul

unde aceste persoane își petrec, de obicei, timpul liber). Toate acestea se întreprind pentru a exclude o întâlnire accidentală, întâmplătoare a bănuțului, învinuțului arestat la domiciliu cu aceste persoane. Totuși nu pot fi excluse cazurile în care persoanele cărora le este interzisă comunicarea cu bănuțului, învinuțului să caute ele însele posibilități de a se întâlni. În astfel de cazuri, persoana supusă arestului la domiciliu urmează să informeze imediat ofițerul de urmărire penală în privința unor asemenea tentative.

3. Restricții legate de limitarea convorbirilor telefonice, recepționării și expedierii corespondenței și utilizării altor mijloace de comunicare.

În procesul realizării unor astfel de restricții vizate, ofițerul de urmărire penală trebuie să ia în considerație faptul că acestea se referă la oricare corespondență recepționată de către persoană cu excepția revistelor, ziarelor. Aceste restricții se referă și la recepționarea și expedierea corespondenței unor anumite persoane, precum și la dialogul prin intermediul oricăror mijloace de comunicare.

Aceste restricții se realizează în comun cu reprezentanții instituțiilor poștale, ofițerului de urmărire penală fiindu-i categoric interzis de a interveni în mod autoritar în procesul dat. Sechestrarea corespondenței, examinarea corespondenței sechestrate, interceptarea comunicațiilor se efectuează în strictă conformitate cu prevederile art. 133, 136 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

În legătură cu aplicarea restricțiilor legate de limitarea convorbirilor telefonice, recepționării și expedierii corespondenței și utilizării altor mijloace de comunicare apare întrebarea dacă ar fi necesară emiterea unei ordonanțe și primirea autorizării din partea judecătorului de instrucție sau a instanței de judecată în această privință. După părerea noastră, o atare necesitate nu există, deoarece arestul la domiciliu ca măsură preventivă este aplicat de către judecătorul de instrucție sau de către instanța de judecată (art.188 alin.(2) CPP al Republicii Moldova) și prevede din start existența interdicțiilor determinate.

Arestul la domiciliu se aplică numai în baza hotărârii judecătorului de instrucție sau a

instanței de judecată în prezența anumitor date de fapt care ar pleda în favoarea unui comportament adecvat al bănuțului, învinuțului. Nu urmează a fi luate în considerație părerile subiective, fundamentate pe anumite presupuneri asupra eventualului comportament, fiindcă chiar și cel mai înalt grad de presupunere nu poate exclude posibilitatea de a gafa. De exemplu, dacă există pericolul că persoana bănuțată sau învinuțată și-ar continua activitatea criminală, există și pericolul deteriorării probelor necesare cauzei. Respectiv, în situațiile de felul acestora nu poate fi aplicată măsura arestului la domiciliu [2, p. 75].

Art.188 CPP al Republicii Moldova fixează în alineatul 2 că la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest la domiciliu urmează a se lua în considerație vârsta, starea sănătății, starea familială sau alte împrejurări care se referă la persoana concretă. La categoria acestora din urmă ar putea fi atribuit caracterul activității exercitate de către persoana bănuțată, învinuțată. Aplicarea măsurii preventive sub formă de arest la domiciliu în privința unui antreprenor, sau unui om politic, de exemplu, mai mult i-ar limita drepturile, inclusiv cele patrimoniale, decât în cazul aplicării în privința acestora a măsurii de nepărsire a localității.

În cazul luării măsurii preventive în forma arestului la domiciliu este necesar ca persoana care efectuează urmărirea penală în cauza dată să informeze imediat bănuțului, învinuțului despre aplicarea acesteia. Bănuțului, învinuțului urmează a i se lua o declarație, recipisă asupra respectării interdicțiilor, restricțiilor generate de măsura arestului la domiciliu [3, p. 49-50].

Ne permitem a presupune că aplicarea activă a măsurii preventive sub forma arestului la domiciliu în privința minorilor este binevenită din mai multe considerente.

În primul rând, o măsură preventivă de acest fel precum transmiterea sub supraveghere a minorului nu presupune unele restricții strict necesare, moment care există în cazul arestului la domiciliu și care permite excluderea activităților capabile să afecteze desfășurarea normală a procesului penal.

În al doilea rând, arestul la domiciliu este o măsură preventivă mai blândă decât arestul preventiv. În procesul alegerii dintre aceste două

măsuri preventive, preferință trebuie acordată aplicării arestului la domiciliu, deoarece arestul preventiv nu poate fi întotdeauna eficient, ba dimpotrivă, chiar traumatizant, mai ales dacă este aplicat în privința minorilor pentru care lucrurile se prezintă cu desăvârșire altfel. Acordând preferință aplicării arestului la domiciliu, se mai face un pas spre așa-zisele stereotipuri ale constrângerii. Astfel, apar reale posibilități nu numai de a preîntâmpina activitatea criminală sau sustragerea de la urmărirea penală a bănuțului, învinuțului, ci și de a realiza măsuri educative ale justiției juvenile fiindcă pârghia de bază a instituției justiției juvenile o constituie măsurile educative.

În decizia de aplicare a măsurii preventive sub forma de arest la domiciliu urmează a fi indicat organul care este investit cu atribuții de supraveghere a executării acestei măsuri. Este evident că fără o astfel de supraveghere își pierde sensul însuși faptul aplicării arestului la domiciliu, iar bănuțul, învinuțul sunt lăsați de capul lor. Totodată, este firesc și faptul că nici instanța de judecată, nici ofițerul de urmărire penală nu sunt în stare să efectueze o atare supraveghere, iar Codul de procedură penală al Republicii Moldova nu ne oferă nici un răspuns în privința faptului cine urmează să realizeze această supraveghere. În opinia noastră, realizarea acestei funcții poate fi plasată organelor de interne, în special inspectorilor de sector și lucrătorilor operativi, alte variante pur și simplu lipsind.

Este dificil de arătat sub ce formă și în ce mod urmează a fi realizată supravegherea persoanelor arestate la domiciliu.

Totodată, nu trebuie să trecem cu vederea și faptul că persoanele care au suferit de pe urma faptelor infracționale refuză adesea să ofere depoziții în cazul în care învinuții, bănuții nu sunt plasați în stare de arest. Anume din acest considerent, pentru a asigura eficiența arestului la domiciliu, față de persoanele care au fost supuse acestei măsuri preventive trebuie să fie aplicată o supraveghere severă [4, p. 70-71].

În opinia noastră, ar fi binevenită elaborarea și adoptarea unui act normativ departamental special care ar reglementa ordinea aplicării și realizării arestului la domiciliu. Acest act ar

putea îmbrăca forma unui ordin al ministrului Afacerilor Interne care s-ar referi la ordinea supravegherii executării măsurii de arest la domiciliu din partea organelor de interne.

Este clar că în această privință vor fi necesare cheltuieli suplimentare pentru a mări personalul în organele de interne, pentru a desăvârși baza tehnico-materială în vederea realizării unei supravegheri adecvate asupra mijloacelor de comunicare, însă aceste măsuri sunt necesare. Altfel, această normă a Codului de procedură penală a Republicii Moldova (art.188) ar deveni o normă ineficientă, fără de aplicare. Nu este clar de ce până acum legislatorul nu a prevăzut posibilitatea că în cazul în care sunt încălcate condițiile arestului la domiciliu să fie aplicată, pe lângă înlocuirea cu arestul preventiv, și posibilitatea achitării unei amenzi. În acest caz, alternativa sancțiunii aplicate (ori amendă, ori aplicarea arestului preventiv) ar putea fi determinată în funcție de circumstanțele cauzei. Pentru moment măsura arestului la domiciliu este aplicată de organele de drept foarte rar. Acest lucru se datorează imperfecțiunii normei art.188 CPP al Republicii Moldova care urmează a fi revăzută. Fără a ține cont de momentele care au fost expuse, nu se va reuși aplicarea eficientă în practică a acestei măsuri preventive.

Referințe:

1. Ф. Багаутдинов, „Новая мера пресечения в УПК РФ – домашний арест”, în *Законность*, 2002, nr. 10, p. 14.
2. Л. К. Трунова, „Соблюдение интересов граждан при применении мер уголовно-процессуального пресечения”, în *Право и политика*, 2002, nr. 8, p. 75.
3. Л. К. Трунова, „Домашний арест как мера пресечения”, în *Российская юстиция*, 2002, nr. 11, p. 49-50.
4. Л. Брусницын, „Меры пресечения по УПК РФ: новеллы и старые ошибки”, în *Уголовное право*, 2002, nr. 3, p. 70-71.

Dr. Ștefan STAMATIN,
profesor universitar interimar al Catedrei Drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

COMPATIBILITATEA PROCEDURII CONTRAVENȚIONALE CU PRACTICA CEDO

European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms is different from other human rights instruments through increased efficiency of the protection afforded the rights guaranteed. This protection is due, on the one hand, judicial mechanism to monitor compliance with these rights by Member States and on the other hand, the possibility of judicial body, namely the European Court of Human Rights to impose sanctions for violation of rights guaranteed by the Convention and indicate what measures the state sentenced him to remove the violation to the case of the applicant, and to avoid further sentencing in similar cases.

Republica Moldova a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului și protocoalele adiționale prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova „Privind ratificarea Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție” nr. 1298-XIII din 24.07.97¹ care a intrat în vigoare la 21.08.1997.

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale se deosebește de alte instrumente de protecție a drepturilor omului prin eficiența sporită a protecției acordate drepturilor garantate. Această protecție se datorează, pe de o parte, mecanismului jurisdicțional de supraveghere a respectării acestor drepturi de către statele membre și, pe de altă parte, posibilității organului jurisdicțional, respectiv a Curții Europene a Drepturilor Omului de a impune sancțiuni pentru încălcarea drepturilor garantate de convenție și de a indica statului condamnat ce măsuri trebuie să ia pentru a înlătura încălcarea în cazul concret al reclamantului, precum și pentru a evita pe viitor condamnarea în cazuri similare.

Statele părți la convenție se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile în care sunt părți². Potrivit alin. (2) art. 46 din Convenție, hotărârea definitivă este transmisă Comitetului de miniștri care supraveghează executarea ei. Astfel, executarea hotărârii nu este controlată de însuși organul care a pronunțat-o, ci de Comitetul de miniștri, un organ având o componentă politică și competența de a adopta sancțiunile prevăzute de Statutul Consiliului Europei împotriva statului care nu pune în executare hotărârile Curții.

Analiza care urmează să fie făcută în această lucrare urmărește să califice etapa judiciară a procedurii contravenționale reglementată de noul Cod contravențional³ prin prisma noțiunii de „acuzatie în materie penală” prevăzută de art. 6 par. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

¹ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.54-55/502 din 21.08.1997.

² Conform art.8 din Constituție, Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

³ Codul contravențional a fost adoptat de Parlamentul Republicii Moldova prin legea organică nr. 218 din 24.10.2008 și publicat în Monitorul Oficial nr. 3-6/15 din 16.01.2009. Conform art.481, Codul contravențional a intrat în vigoare și a început a produce efecte juridice din 31 mai 2009.

Datorită particularităților contravenției, care sunt foarte bine analizate în doctrina noastră⁴, s-a optat pentru o procedură mai rapidă de sancționare. De altfel, toate sistemele de drept, indiferent dacă califică contravenția ca formă a răspunderi penale sau extrapenale, consacră o procedură mai rapidă de sancționare pentru contravenții.

În virtutea dreptului de acces liber la justiție, garantat de articolul 20 al Constituției Republicii Moldova și de articolul 6 paragraful 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, împotriva măsurilor dispuse de către organele administrative în materie contravențională se poate formula plângere la instanțele de judecată.

Potrivit alin.(1) art.448 din Codul contravențional, „În decursul a 15 zile de la data aducerii la cunoștință a faptului încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție, contravenientul, victima sau reprezentantul acestora, procurorul sunt în drept să-l conteste în instanța de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constator”.

Procedura prin care este angajată răspunderea contravențională a unei persoane prezintă particularități semnificative de la un sistem juridic la altul. Probabil, materia contravențională reprezintă domeniul în care întâlnim cele mai eterogene reglementări. „Diviziunea tripartită cunoscută în vechiul drept penal francez a fost consacrată de Codul penal francez de la 1791 și de cel din Brumar anul IV, apoi, prin menținerea ei în Codul penal francez de la 1810, ea și-a făcut drum în mai toate legiurile europene și extraeuropene⁵”. Astfel, în urma influenței Codului penal francez de la 1810, statele europene au inclus contravenția în domeniul penal, fie potrivit clasificării bipartite (delicte, contravenții)⁶, fie potrivit clasificării tripartite

(crime, delicte, contravenții)⁷, ceea ce a însemnat, din punct de vedere procedural, că acestea erau judecate potrivit procedurii penale.

În anii '50 ai secolului trecut, în urma influenței sovietice, în statele din estul Europei a intervenit un fenomen de dezincriminare a contravențiilor. Ca urmare a acestui fapt, procedura contravențională a fost considerată o procedură administrativă⁸. Această dezincriminare a fost aspru criticată în doctrine, arătându-se, pe bună dreptate, că, în realitate, ea a avut drept unic scop realizarea unor statistici care să reflecte o scădere a infracționalității⁹.

Totuși, în ultimii ani, în anumite state, a fost realizat un fenomen de „depenalizare” a contravențiilor¹⁰. S-a afirmat că rațiunea depenalizării trebuie căutată într-o serie de considerații: în primul rând, s-a readus dreptul penal la granițele sale naturale conservând sancțiunea penală pentru acele fapte care, în lumina valorilor sociale, cer o consecință, care este aplicarea unei sancțiuni criminale, ce trebuie să prezinte cerința indispensabilității; în al doilea rând, sunt rațiuni de caracter practic, constând fie în exigențe de simplificare a procedurilor relative la fapte de joasă relevanță socială, fie în acelea de muncă a judecătorului penal cu finalitatea obținerii unei utilizări mai raționale a aparatului judecătoresc¹¹.

Pe de altă parte, fenomenul de depenalizare al contravențiilor a fost acceptat și de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Astfel, Curtea s-a pronunțat în sensul în care Convenția nu poate fi interpretată ca opunându-se unei tendințe de dezincriminare a unor

⁴ A se vedea: Sergiu Furdui, *Drept contravențional*, Chișinău, Cartier, 2005. p. 85-103; Victor Guțuleac, *Drept contravențional*, Chișinău: ULIM, 2006. p. 84-104; Victor Guțuleac, *Tratat de drept contravențional*, Chișinău, ULIM, 2009. p. 96-123 și altele.

⁵ V. Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, p. 306.

⁶ Codul penal olandez din 1881, Codul penal portughez din 1886, Codul penal italian din 1889, Codul penal spaniol din 1928.

⁷ Codul penal austriac din 1852, Codul penal belgian din 1867, Codul penal german din 1872, Codul penal francez din 1910.

⁸ Retrospectiva evoluției materiei contravenționale o face, după mine foarte bine, vicepreședintele Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție conf. univ. dr., Sergiu Furdui în lucrarea să citată mai devreme, p. 19-33.

⁹ Tudor Drăganu, *Liberul acces la justiție*, Ed. Lumina Lex, București, 2003, p. 240.

¹⁰ Spre exemplu, în Italia majoritatea contravențiilor prevăzute în Codul penal au fost „depenalizate” prin Legea nr. 689/1981, care cuprinde și reglementarea procedurii de constatare și sancționare a acestor fapte – *Enciclopedia Treccani, Contravvenzione*, Istituto Poligrafico e Zecca Dello State, Roma, 1988, p. 7.

¹¹ *Ibidem*, p.7.

fapte de o gravitate mai redusă¹². Într-o altă decizie, s-a considerat că, datorită numărului mare de infracțiuni ușoare, un stat contractant poate găsi rațiuni suficiente de convingătoare pentru a introduce un sistem prin care organele de jurisdicție să fie degrevate de obligația de a sancționa asemenea fapte; statele sunt obligate însă să permită persoanei interesate să atace actul de sancționare al autorității administrative în fața unei instanțe, care să prezinte toate caracteristicile unui tribunal independent și imparțial, așa cum apare conturată această noțiune în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului¹³.

Articolul 6 par.1 din Convenție, care garantează dreptul la un proces echitabil, prevede că „orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei acuzației în materie penală îndreptate împotriva sa”.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, fiind obligată să verifice respectarea prevederilor Convenției în sisteme de drept ce prezintă o mare diversitate, operează în jurisprudența sa cu anumite noțiuni autonome¹⁴, care nu au aceeași accepțiune în dreptul intern al statelor membre ale Consiliului European. Din acest motiv, Curtea a elaborat propriile criterii pentru a defini noțiunile de „drepturi și obligații cu caracter civil” și „acuzăție în materie penală” prevăzute de art. 6 par.1 din Convenție.

În acest sens, noțiuni precum: „lege”, „contestații” cu privire la „drepturi și obligații cu caracter civil”, „tribunal”, primesc calificări autonome în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului¹⁵.

Având în vedere caracterul autonom al noțiunii de „acuzăție în materie penală” prevăzută în art.6 par.1 din Convenție, este posibil ca unele domenii să fie analizate de Curte ca aparținând sferei penale, deși conform dreptului național acestea sunt calificate ca având o natură extrapenală. Rațiunea pentru care calificarea realizată de dreptul intern nu este una absolută este prezentată de Curte în cauza Ozturk împotriva Germaniei¹⁶: „În dreptul intern al multor state părți la Convenție operează distincția între infracțiuni, delictes și contravenții. Întrucât există diferențe însemnate între state cu privire la sfera faptelor care fac obiectul dreptului penal, Curtea a fost nevoită, și în această materie, să conceapă o noțiune autonomă a „materiei penale”, întrucât, dacă ar trebui să utilizeze dreptul intern al statelor, ar însemna să recunoască acestora posibilitatea de a sustrage anumite fapte aplicării prevederilor articolului 6, ceea ce ar fi contrar obiectului și scopului Convenției¹⁷.

Din punctul de vedere al prezentei lucrări, ne interesează dacă domeniul contravențional aparține noțiunii de „acuzăție în materie penală” și dacă, implicit, procedura contravențională trebuie să consacre garanțiile prevăzute de articolul 6 paragrafele 2 și 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

¹² CEDO, *Hotărârea Ozturk împotriva Germaniei* din 21 februarie 1984, par. 49, la www.echr.coe.int.

¹³ CEDO, *Hotărârea Lutz împotriva Germaniei* din 23 august 1987, par. 57, la www.echr.coe.int; a se vedea cu privire la aceasta problemă și Corneliu Bârsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, comentarii pe articole*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 446.

¹⁴ Radu Chiriță, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, comentarii și explicații*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 30.

¹⁵ Pentru detalii, a se vedea, spre exemplu, Corneliu Bârsan, *op. cit.*, 2005, p. 400-436 și 487-503; Radu Chiriță, *op. cit.*, p. 238-249 și 318-351; Vasile Patulea, „Sinteză teoretică și de practică a Curții Europene a Drepturilor Omului în legătură cu prevederile articolului 6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Domeniul de aplicare. Drepturi și obligații cu caracter civil (II)”, în *Dreptul* nr. 6/2006, p. 221-231.

¹⁶ CEDO, *Hotărârea Ozturk împotriva Germaniei* din 21 februarie 1984, par. 50, la www.echr.coe.int.

¹⁷ *Ibidem*.

De aceea, în continuare, vom prezenta foarte pe scurt criteriile pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră că trebuie să îndeplinească o faptă pentru ca ea să fie considerată ca aparținând „materiei penale” din punctul de vedere al Convenției.

Astfel, pentru identificarea noțiunii autonome de „acuzatie în materie penală”, Curtea a stabilit evaluarea acesteia în baza a trei criterii enunțate în hotărârea Engel¹⁸:

- calificarea faptei potrivit dreptului național;
- natura faptei încriminate;
- natura și gradul de gravitate a sancțiunii ce urmează a fi aplicată autorului faptei.

Aceste criterii au fost utilizate în mod constant în jurisprudența instanței de la Strasbourg¹⁹. De regulă, criteriile nu sunt aplicate în mod cumulativ. Astfel, „pentru a stabili dacă art.6 este aplicabil în latura sa penală este suficient ca fapta să fie una «penală» din punctul de vedere al Convenției sau să fie expus făptuitorul la o sancțiune care prin natura sau gravitatea sa aparține sferei penale”²⁰.

Totuși abordarea cumulativă nu este exclusă atunci când analiza separată a fiecărui criteriu nu permite identificarea unei concluzii neîndoielnice în ceea ce privește existența unei acuzații în „materie penală”²¹.

Calificarea faptei potrivit dreptului național. Conform acestui criteriu, Curtea va cerceta, în primul rând, dacă textul care sancționează fapta ilicită face parte din dreptul penal al statului în cauză; dacă răspunsul este pozitiv, va califica fapta ca aparținând „materiei penale”. În ipoteza unui răspuns negativ, va utiliza celelalte două criterii.

În hotărârea Engel și alții împotriva Olandei din 8.06.1976, par.81, Curtea a precizat că acest prim criteriu are valoare relativă²². Pe de altă parte, el poate fi considerat ca un punct de plecare în analiza realizată de CEDO (a se vedea hotărârea Weber împotriva Elveției din 22.05.1990, par. 31). Având în vedere importanța garanțiilor prevăzute de art. 6, se impune respectarea lor în procedurile interne, deși statele părți la Convenție sunt libere să califice o anumită faptă ca fiind abatere disciplinară sau contravenție (a se vedea hotărârea Engel împotriva Olandei din 8.06.1976, par. 34). Curtea a reafirmat libertatea statelor contractante de a legifera un sistem în care constatarea și pedepsirea contravențiilor revine autorităților administrative, iar conformitatea cu prevederile Convenției este asigurată prin posibilitatea părții interesate de a ataca în instanță decizia respectivă²³.

În ceea ce privește sistemul nostru actual de drept, în mod unanim, legislația dar și doctrina juridică delimitează răspunderea contravențională de răspunderea penală având în vedere gradul de pericol social al faptelor care aduc atingere unor valori sociale distincte, sancțiunile aplicabile, regimul juridic diferit.

Natura faptei. Acest criteriu a fost analizat de CEDO prin prisma aplicabilității normei legale care a fost încălcată prin săvârșirea faptei. Potrivit acestui criteriu, s-a concluzionat că în ipoteza în care norma sancționatoare se adresează întregii populații și nu vizează un grup

¹⁸ CEDO, *Engel și alții împotriva Olandei* din 8 iunie 1976, Seria A nr. 22, par. 82 și par. 83. Criteriile enunțate sunt analizate și în hotărârea *Ziliberberg împotriva Moldovei* din 1.02.2005, par. 29 și următoarele, ambele la www.echr.coe.int.

¹⁹ CEDO, Hotărârea *Pierre-Bloch împotriva Franței* din 21.10.1997, par. 53; *Garyfallou Aebe împotriva Greciei* din 24.09.1997, par. 32; *Kadubec împotriva Slovaciei* din 2.09.1998, par. 50; *Lauko împotriva Suediei* din 2.09.1998; *Janosevic împotriva Suediei* din 23.07.2002; *Ziliberberg împotriva Moldovei* din 1.02.2005 etc. Toate la www.echr.coe.int.

²⁰ CEDO, Hotărârea *Lutz împotriva Germaniei* din 25.08.1987, par. 55, la www.echr.coe.int.

²¹ CEDO Hotărârea *Janosevic împotriva Suediei*, par. 67; Hotărârea *Bendenoun împotriva Franței* din 24.02.1994, par. 47, ambele la www.echr.coe.int.

²² CEDO, Hotărârea *Ozturk împotriva Germaniei* din 21 februarie 1984, par. 49. De altfel, aceasta este prima hotărâre a Curții prin care se apreciază că o contravenție poate aparține noțiunii de „materie penală”; CEDO, Hotărârea *Anghel împotriva României*, par. 67; CEDO, Hotărârea *Ziliberberg împotriva Moldovei* din 1.02.2005, par. 30.

²³ CEDO, Hotărârea *Lutz împotriva Germaniei* din 23 august 1987, par. 57, la www.echr.coe.int.

de persoane având un statut special, atunci este vorba de o normă penală, iar dacă se adresează doar unei anumite categorii de persoane, este vorba de o normă aparținând dreptului disciplinar și, ca urmare, exterioară noțiunii de „materie penală”. Întrucât există în dreptul intern al statelor contractante numeroase infracțiuni care au un subiect activ special, acest criteriu nu rezolvă întotdeauna problema calificării faptei, fiind nevoie să se ia în calcul și alte criterii cum ar fi, de exemplu, gravitatea faptei comise și să stabilească natura interesului protejat prin norma încălcată²⁴.

Cu privire la natura contravenției comise de către reclamant²⁵, Curtea notează că acesta a fost acuzat în baza articolului 174/1 alineatul 4 al Codului cu privire la contravențiile administrative din RM (CCA) de participare la o manifestare de protest neautorizată. Această prevedere legală (legislația din perioada respectivă) reglementa contravențiile comise împotriva ordinii publice și a fost adoptată pentru a reglementa modul în care manifestările de protest ar trebui să se desfășoare. Prin urmare, norma legală încălcată de către reclamant se adresează tuturor cetățenilor și nu unui grup anume care să posede un statut special. Caracterul general al normei de drept este în continuare confirmat de prevederile articolelor 1 și 12 ale CCA care prevedea faptul că responsabilitatea administrativă survine la vârsta de 16 ani, toți cetățenii trebuie să respecte normele de drept și drepturile altor cetățeni și persoane juridice (în acest sens vezi hotărârea *Ozturk împotriva Germaniei* din 21 februarie 1984, par.53).

Natura și gradul de gravitate al sancțiunii ce urmează a fi aplicată autorului faptei. Acest ultim criteriu este cel mai important pentru a stabili aplicabilitatea art. 6 în latura sa penală, chiar dacă, potrivit calificării din dreptul intern sau naturii faptei incriminate, domeniul este unul extrapenal. În hotărârea *Dorota Szott - Medynska și alții împotriva Poloniei* din 9.10.2003,

s-a stabilit că natura și gravitatea sancțiunii impuse, precum și sancțiunile la care făptuitorul s-ar fi putut expune, trebuie analizate având în vedere obiectul și scopul art.6, înțelesul termenilor din articolul menționat, precum și în lumina legilor statelor contractante.

Dacă „natura sancțiunii” analizată prin scopul ei punitiv sau reparator nu interesează prea mult din punctul de vedere al prezentei lucrări, întrucât este evident că sancționarea unei contravenții are un caracter de pedeapsă²⁶, „gravitatea sancțiunii” constituie, de regulă, criteriul determinant pentru a califica o faptă ca aparținând noțiunii de „materie penală”.

Trebuie menționat faptul că acest criteriu vizează o largă paletă de fapte care au fost considerate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului ca aparținând materiei penale, ele având în dreptul intern al statelor calificări diverse²⁷.

Strict în materia contravențională, jurisprudența Curții a stabilit, în funcție de gravitatea sancțiunii²⁸, în anumite decizii, că aceste fapte aparțin „materiei penale”²⁹, în timp ce în alte decizii a apreciat că, datorită sancțiunii reduse, acestea nu au caracterul unei fapte aparținând „materiei penale”³⁰.

Vom aborda pe scurt cele mai frecvente sancțiuni pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului le-a analizat în cadrul criteriului menționat.

²⁴ CEDO, Hotărârea *Ozturk împotriva Germaniei* din 21 februarie 1984, par. 53, la www.echr.coe.int.

²⁷ Pentru detalii, a se vedea Corneliu Bârsan, *op. cit.*, pp. 447-451; Radu Chiriță, *op. cit.*, pp. 253-258.

²⁸ Cu privire la noțiunea de „gravitate a sancțiunii”, ea trebuie înțeleasă nu numai cu privire la sancțiunea principală, ci și cu privire la sancțiunile complementare. Astfel, spre exemplu, s-a decis că retragerea unui anumit număr de puncte din permisul auto care rezultă din pronunțarea unei hotărâri prin care se constată săvârșirea unei fapte penale constituie o veritabilă „acuzăție în materie penală” – Corneliu Bârsan, *op. cit.*, p. 451.

²⁹ CEDO, Hotărârea *Ziliberberg împotriva Moldovei* din 1.02.2005, par. 32; Hotărârea *Anghel împotriva României*, par. 67, ambele la www.echr.coe.int.

³⁰ CEDO Hotărârea *Gutfreund împotriva Franței* din 12 iunie 2003, în Radu Chiriță, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Culegere de hotărâri* – 2003, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 66.

²⁴ Beatrice Ramașcanu, „Procedura contravențională judiciară în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului”, în *Themis* nr. 2/2005, p. 2.

²⁵ CEDO, Hotărârea *Ziliberberg împotriva Moldovei* din 1.02.2005, par. 32, la www.echr.coe.int.

Închisoarea (arestul contravențional). Arestul contravențional este o sancțiune contravențională excepțională care constă în privarea de libertate pe un termen stabilit prin hotărâre judecătorească și care se execută în condițiile prevăzute de Codul de executare (alin.(1) art.38 Codul contravențional). Durata arestului contravențional este de la 3 la 15 zile. În cazul concursului de contravenții sau al cumulului de hotărâri de sancționare, pentru care, conform legii, se prevede în calitate de sancțiune arestul contravențional, instanța de judecată poate aplica această sancțiune pe un termen de până la 30 de zile (alin. (4) art. 38 Codul contravențional).

Analizând normele legislației în vigoare, se poate menționa că arestul contravențional sau pedeapsa închisorii are în sine o natură penală. Curtea a statuat că art.6 par.1 este aplicabil în latura sa penală în ceea ce privește procedura disciplinară reglementată de dreptul olandez, întrucât unele dintre contravenții erau sancționate cu pedeapsa închisorii de o durată considerabilă (a se vedea hotărârea Engel împotriva Olandei, par.36).

Transformarea amenzii contravenționale în închisoare. În ceea ce privește legislația statelor contractante care reglementează transformarea amenzii contravenționale în închisoare, Curtea a decis, de asemenea, că acest aspect are o conotație penală, în ipoteza în care făptuitorul, prin neplata amenzii stabilite, s-ar expune riscului de a fi condamnat la pedeapsa închisorii³¹.

Pe de altă parte, Curtea a ajuns la o concluzie distinctă în cauza *Ravnshorg împotriva Suediei*, luând în considerare o serie de subcriterii. Astfel, instanțele suedeze l-au sancționat pe reclamant de trei ori cu amendă judiciară pentru afirmațiile defăimătoare cuprinse în observațiile scrise adresate instanțelor sau pentru declarațiile făcute în ședința publică de natură să aducă atingere prestigiului justiției. Conform dreptului intern, amenda se putea transforma în închisoare de la 14 zile la 3 luni, în caz de

neplată. Totuși s-a reținut că nivelul amenzii aplicate nu era de o gravitate suficientă, astfel încât sancțiunea să poată fi caracterizată ca fiind de natură penală. Mai mult, spre deosebire de amenzile obișnuite, amenda aplicată reclamantului nu se introducea în cazierul judiciar, iar procedura de transformare a amenzii în închisoare era una complexă³².

În hotărârea *Ziliberberg împotriva Republicii Moldova* din 1.02.2005, Curtea nu a mai luat în considerare posibilitatea transformării amenzii neplătite în închisoare ca standard posibil pentru a stabili dacă art. 6 este aplicabil sub aspect penal. Luând în considerare legislația actuală a Republicii Moldova, precum și practica judiciară prezentată Curții de către ambele părți, Curtea nu poate să conchidă dacă, reieșind din circumstanțele specifice ale cauzei respective, reclamantului i-ar fi putut fi aplicată pedeapsa sub formă de arest administrativ în conformitate cu articolul 26 alin. (4) al CCA. Totuși, chiar dacă amenda nu ar fi putut fi schimbată în arest în acest caz, acest lucru nu putea fi decisiv pentru calificarea unei contravenții ca având un caracter „penal” în sensul articolului 6 al Convenției (par. 34).

Astfel, în hotărârea *Ziliberberg împotriva Republicii Moldova* din 1.02.2005, s-a precizat că posibilitatea transformării sancțiunii pecuniare într-una privativă de libertate n-ar fi fost de o importanță vitală pentru calificarea contravenției ca aparținând domeniului penal.

Amenda contravențională. În majoritatea cauzelor, Curtea a stabilit că elementul esențial pentru a stabili dacă art.6 par.1 este aplicabil în latura sa penală rămâne caracterul preventiv și sancționator al pedepsei aplicate sau aplicabile reclamantului.

Așadar, raționamentul Curții este construit în jurul scopului sancțiunii aplicate sau aplicabile. Astfel, chiar dacă cuantumul amenzii contravenționale este unul redus, art.6 va fi aplicabil sub aspect penal, atâta vreme cât amenda este un mijloc de constrângere a reclamantului,

³¹ CEDO, Hotărârea *Bendenoun împotriva Franței* din 24.02.1994 par 47; CEDO, Hotărârea *Ziliberberg împotriva Moldovei* din 1.02.2005, par. 32, ambele la www.echr.coe.int.

³² CEDO, Hotărârea *Ravnshorg împotriva Suediei* din 23.03.1994. par. 34, la www.echr.coe.int.

precum și o măsură de prevenire a săvârșirii de noi fapte³³.

În cazul sancțiunii pecuniare, privațiunea se realizează prin micșorarea patrimoniului contravenientului cu valoarea amenzii aplicate. Prevenția specială și generală a sancțiunii contravenționale constituie scopul sancțiunii contravenționale. Curtea a subliniat în mod pertinent că, în acest caz, amenda contravențională nu are caracterul unei despăgubiri pentru acoperirea unui prejudiciu, iar funcția preventivă și represivă a sancțiunii este specifică domeniului penal.

În hotărârea Ziliberberg împotriva Republicii Moldova din 1.02.2005 (par.33), Curtea reiterează faptul că, în principiu, caracterul general al CCA și scopul pedepselor, care are un caracter de prevenire și pedepsire, este suficient pentru a dovedi faptul că reclamantul a fost găsit vinovat de înlăturarea unor acțiuni cu caracter criminal în sensul articolului 6 al Convenției (în acest sens vezi și Lauko împotriva Slovaciei, hotărâre din 2 septembrie 1998, Rapoarte 1998-VI, par. 58).

În ceea ce privește sistemul nostru de drept, Codul contravențional al Republicii Moldova stabilește amenda ca fiind una din sancțiunile aplicabile pentru persoanele fizice (alin. (2) lit. b) art.32) și pentru persoanele juridice (alin.(5) lit. a) art.32). Din analiza prevederilor art.32 și 34 rezultă în mod evident că amenda este sancțiune contravențională pecuniară și reprezintă o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare ce se aplică, în numele legii, persoanei care a săvârșit o contravenție.

Analizând amenda contravențională reglementată de Codul contravențional al RM prin prisma jurisprudenței Curții, putem concluziona că aceasta are un „caracter preventiv și sancționator”.

În privința cuantumului acesteia, Curtea a statuat că o sancțiune de o gravitate relativă nu este de natură a înlătura aplicarea art. 6 în latura sa penală³⁴. Cu toate acestea, într-un caz singular, Curtea a avut o abordare diferită. Astfel, în cauza W. S. împotriva Poloniei din 15.06.1999, reclamanta a fost sancționată cu 100 zloți pentru comiterea unei contravenții în domeniul fiscal, constând într-o eroare de calcul în evidențele contabile. Întrucât atât amenda aplicată, cât și cea aplicabilă, luând în considerare limitele minime și maxime ale amenzii nu aveau un cuantum suficient de ridicat, mai ales prin comparație cu amenzile penale, Curtea a apreciat că art.6 nu este aplicabil în latura sa penală. Astfel, cererea incompatibilă cu dispozițiile Convenției a fost respinsă ca fiind inadmisibilă. Aprecierile Curții în legătură cu gravitatea amenzii se raportează la situația concretă a reclamantului. De exemplu, în cauza Ziliberberg împotriva Republicii Moldova, s-a stabilit că severitatea pedepsei actuale și potențiale poate în principiu fi considerată ca un alt argument în favoarea aplicabilității articolului 6. În acest sens, trebuie notat faptul că reclamantul a fost amendat cu 36 MDL (echivalentul a 3,17 euro la acea perioadă), care a constituit mai mult de 60% (50 MDL era bursa de student a reclamantului) din venitul său lunar (par. 34). Acest fapt a condus Curtea, alături de alte elemente, la concluzia că sancțiunea respectivă avea caracter penal.

Alte situații. Sper că am izbutit să argumentăm, reieșind din practica judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului, că aplicabilitatea articolului 6 al Convenției trebuie evaluată în baza a trei criterii enunțate în hotărârea Engel și alții împotriva Olandei din 8 iunie 1976 (de altfel, analizate și în hotărârea Ziliberberg împotriva Republicii Moldova). În acest context, Curtea reamintește că pentru a determina dacă o contravenție poate fi calificată ca având un caracter „penal” în sensul prevederilor Convenției, prima chestiune care trebuie determinată este dacă textul normei de drept care definește contravenția aparține, în sistemul legal

³³ Art. 22 al CCA al RM prevedea că „sancțiunea administrativă este o măsură de răspundere și se aplică în scopul educării persoanei, care a comis o contravenție administrativă, în spiritul respectării legilor, precum și în scopul de a se preveni comiterea unor noi contravenții atât de către contravenientul însuși, cât și de alte persoane”.

³⁴ CEDO, Hotărârea *Ozturk împotriva Germaniei* din 21 februarie 1984, par. 54, la www.echr.coe.int.

al statului reclamat, legii penale; apoi trebuie determinată natura contravenției și, în sfârșit, natura și gradul de severitate al pedepsei care poate fi aplicată persoanei care se face vinovată de comiterea contravenției. Toate aceste aspecte trebuie examinate luând în considerare obiectul și scopul articolului 6 al Convenției, sensul termenilor articolului respectiv, precum și legislația statelor contractante.

Din cele analizate, conchidem că pentru a aprecia caracterul penal al faptei, Curtea se poate raporta și la alte circumstanțe ale cauzei. Astfel, în cauza Ziliberberg împotriva Republicii Moldova, Curtea a stabilit că caracterul penal al contravenției este, de asemenea, dovedit și de faptul că reclamantul a fost luat de către poliție fiind reținut pentru mai multe ore și interogată de către ofițerii de urmărire penală. Mai mult, Codul cu privire la contravențiile administrative, care a stat la baza sancționării contravenționale a reclamantului, conținea prevederi cu privire la chestiuni ca participarea la manifestări neautorizate, precum și circumstanțele agravante ale acestor acțiuni, responsabilitatea pentru tentativă de comitere a unei contravenții, precum și legitima apărare (par.22) care indică de fapt natura penală a contravențiilor administrative. Este important de a nota faptul că cauzele cu privire la contravențiile administrative sunt examinate de către colegiile penale ale instanțelor de judecată.

În urma analizei aspectelor variate ale cauzei, Curtea notează preeminența celor care sugerează că acuzațiile aduse reclamantului au fost de natură penală. Deși nici una din ele nu este decisivă, cumulativ ele determină caracterul penal al „acuzațiilor” aduse reclamantului, în sensul articolului 6 par.1 al Convenției (par.35).

Concluzii. Așa cum am văzut până acum, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, pe baza celor trei criterii conturate în jurisprudența sa, se pronunță dacă o faptă poate aparține noțiunii autonome de „materie penală”. Întrucât „faptele” care au fost calificate ca aparținând „materiei penale” sunt deosebit de diverse, va trebui să analizăm, prin prisma acestor criterii, dacă faptele ilicite calificate ca atare de legislația contravențională a Republicii Moldova, recent adoptată, aparțin „materiei penale”.

Din punctul de vedere al criteriului ca-

lificării faptei potrivit dreptului național, este evident că legiuitorul consideră că domeniul contravențional nu aparține în dreptul intern materiei penale. Fiind, prin legea nr. 218 din 24.10.2008, adoptat Codul contravențional al Republicii Moldova (în vigoare din 31 mai 2009), „a deschis și a declanșat o adevărată acțiune de statut independent pentru materia juridică contravențională, considerând-o nu o simplă instituție tutelată de dreptul administrativ, ci o ramură de drept autonomă în măsură să ocupe în nume propriu locul cuvenit în sistemul de drept al Republicii Moldova”³⁵.

Referindu-ne la criteriul naturii faptei, în dreptul intern contravenția³⁶ este singura formă de ilicit, alături de infracțiune, care aduce atingere unor valori sociale aparținând întregii comunități. Dacă prin alte forme de ilicit se aduce atingere în general unor relații sociale care reglementează buna desfășurare a activității într-un anumit domeniu sau unor drepturi subiective ori interese legitime, prin săvârșirea unei contravenții se lezează valori care sunt ale întregii comunități. Spre exemplu, răspunderea civilă se angajează prin săvârșirea unei fapte ilicite care produce un prejudiciu unei persoane; în cazul abaterii disciplinare se aduce atingere unor relații care ocrotesc raporturile de muncă; răspunderea administrativ-disciplinară a funcționarului public se declanșează, de asemenea, în cazul comiterii unei fapte care aduce atingere raporturilor de serviciu; aplicarea unei amenzi judiciare de către instanța de judecată în condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală are loc în condițiile în care se încalcă regulile care reglementează desfășurarea în bune condiții a procesului civil sau a procesului penal. De aceea, potrivit

³⁵ S. Furdui, „Cu privire la rolul instanțelor judecătorești în elaborarea și aplicarea Codului contravențional”, în *Revista Institutului Național al Justiției*, nr.4 (11) 2009, p. 59.

³⁶ Art.10 din Codul contravențional definește noțiunea de contravenție în felul următor: „Constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională”.

acestui criteriu, contravenția ar putea fi calificată ca aparținând „materiei penale”³⁷.

Al treilea criteriu utilizat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, respectiv criteriul naturii și gradului de gravitate al sancțiunii ce urmează a fi aplicată autorului faptei, trebuie analizat nuanțat. Dacă, din punctul de vedere al naturii sancțiunii, este indiscutabil că toate sancțiunile contravenționale principale sau complementare au un caracter punitiv, din punctul de vedere al gravității sancțiunii problema este deosebit de delicată.

Întrebarea dificilă este dacă o sancțiune pecuniară cum ar fi amenda poate avea o „gravitate” prin prisma căreia să poată fi calificată ca aparținând „materiei penale”, din punctul de vedere al Convenției Europene a Drepturilor Omului³⁸? Codul contravențional (alin.(4) lit.d) art.34) reglementează posibilitatea înlocuirii, în anumite condiții, amenzii contravenționale cu arest contravențional, calculându-se o zi de arest pentru 2 unități convenționale, durata arestului fiind de cel mult 30 de zile³⁹.

Totodată, trebuie menționat că și celelalte circumstanțe despre care s-a accentuat în hotărârea CEDO Ziliberg împotriva Moldovei se regăsesc în noua legislație contravențională a Republicii Moldova.

Curtea a reafirmat libertatea statelor contractante de a legifera un sistem în care constatarea și pedepsirea contravențiilor revine autorităților administrative. „A încredința această misiune pentru astfel de fapte autorităților administrative nu contravine Convenției

Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, în măsura în care persoana poate sesiza cu o plângere, împotriva deciziei luate împotriva sa de un alt organ administrativ, un tribunal care oferă toate garanțiile prevăzute de articolul 6 din Convenție”⁴⁰. În acest sens, Curtea s-a pronunțat în hotărârea sa Lutz împotriva Germaniei din 25.08.1987, par.57.

După analiza celor trei criterii, evidențiem o principală concluzie potrivit căreia materia contravențională din Republica Moldova, în ansamblul ei, are o natură „penală”, chiar dacă soluționarea lor se face după o procedură specială.

Nu trebuie omis faptul că și în alte sisteme de drept în cazul unor contravenții minore se aplică o procedură specială⁴¹ și că, în anumite cauze vizând săvârșirea unor contravenții, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a apreciat că fiind vorba de o contravenție minoră, ea nu aparține „materiei penale”⁴².

Totuși, chiar dacă nu toate contravențiile reglementate de Codul contravențional pot fi încadrate în noțiunea autonomă de „materie penală”, aceasta nu înseamnă că legiuitorul nu trebuie să reglementeze această materie, în ansamblul ei, în conformitate cu garanțiile prevăzute de Convenție a fi aplicabile în „materie penală”, deoarece Curtea nu interpretează prevederile Convenției în abstract, ci prin raportarea la o situație concretă. Astfel, este posibil ca aplicarea unei amenzi într-un anumit quantum

³⁷ În acest sens Curtea s-a pronunțat în Hotărârea Ziliberg împotriva Moldovei (chiar dacă nu a avut caracter decisiv); Hotărârea Anghel împotriva României, par. 49.

³⁸ Trebuie precizat faptul că în Hotărârea Ziliberg împotriva Moldovei, Curtea a apreciat că reclamantul era pasibil de închisoare prin transformarea amenzii punctând că dacă reclamantul nu ar fi avut mijloace să achite amenda, el ar fi fost arestat pentru 20 de zile.

³⁹ Cu mult mai devreme de adoptarea Codului contravențional de către Republica Moldova, România (dar și alte state) în urma revizuirii constituționale din anul 2003, prin Ordonanța de Urgență nr. 108/2003 „Pentru desființarea închisorii contravenționale” a fost desființată sancțiunea contravențională a închisorii contravenționale.

⁴⁰ S. Furdui, „Cu privire la rolul instanțelor judecătorești în elaborarea și aplicarea Codului Contravențional”, în *Revista Institutului Național al Justiției*, nr.4 (11) 2009, p. 63.

⁴¹ Spre exemplu, în Franța în cazul unor contravenții minore nu este necesară emiterea ordonanței penale, conform prevederilor articolului 529 din Codul de procedură penală francez.

⁴² CEDO, Hotărârea *Gutfreund împotriva Franței* din 12 iunie 2003, în Radu Chiriță, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului, culegere de hotărâri* – 2003, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 66. Curtea a apreciat că, întrucât amenda pe care o putea primi reclamantul era mică, de cel mult 5000 de franci, pentru acesta importanța era minimă, în condițiile în care nici fapta nu prezenta vreo complexitate specială, astfel încât articolul 6 nu era aplicabil.

să poată constitui pentru o persoană cu venituri modeste o „acuzăție în materie penală”, în timp ce pentru o persoană cu venituri sporite, Curtea să considere că se excede acestei noțiuni; de asemenea, suspendarea permisului de conducere unui conducător auto profesionist produce, în concret, prejudiciu mult mai mare decât aceeași sancțiune aplicată unei persoane care nu conduce autoturisme decât în interes personal.

În orice caz, este evident că procedura contravențională, în ansamblul ei, ar trebui modificată pentru a preîntâmpina unele condamnări previzibile în fața instanței europene. Una din variantele posibile ar fi introducerea contravențiilor în sistemul dreptului penal⁴³, însă, datorită faptului că, așa cum am menționat mai devreme, există în acest moment la nivel internațional o tendință de dezincriminare a acestui gen de fapte antisociale⁴⁴, varianta cea mai potrivită ar fi ca Republica Moldova să adapteze unele prevederi ale procedurii contravenționale la cerințele garantării drepturilor procesuale persoanelor „acuzate” de săvârșirea contravențiilor.

⁴³ În același sens, a se vedea Tudor Drăganu, *Liberul acces la justiție*, Ed. Lumina Lex, București, 2003, p. 262-263.

⁴⁴ În textul acestei lucrări, noi, în mod conștient, am arătat de câteva ori că Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu se opune acestei tendințe.

Dr. **Ștefan STAMATIN**,
profesor universitar interimar al Catedrei Drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
Alexandru GHEORGHIȘ,
președinte al judecătorei Glodeni, doctorand

SISTEMUL MĂSURILOR PREVENTIVE

Recenzent: **Iurie SEDLEȚCHI**, profesor universitar, doctor în drept, rector al USEM

In the criminal law are known various types of preventive measures. Unit preventive system is characterized by common grounds by single goals by topics about which can be applied through a specific sequence for use in the course of criminal procedure. These qualitative features put preventive measures in a legal institution in its own right and constitutes the basis of their separation from other criminal procedural coercive measures.

În dreptul procesual penal sunt cunoscute diferite categorii de măsuri preventive. A limita caracteristica generală a acestora doar la enumerarea și clasificarea lor ar fi incorect. Cumulul măsurilor preventive dispune de anumite calități specifice acestei instituții.

Elemente ale sistemului măsurilor preventive sunt considerate aceste măsuri luate în parte care constituie unități minime în cadrul unui tot întreg și care exercită anumite funcții bine determinate [1, p. 71].

Unitatea sistemului măsurilor preventive se caracterizează prin temeuri comune ale utilizării acestor măsuri, prin scopuri unice, prin subiecții în privința cărora pot fi aplicate și printr-o ordine specifică de folosire în cadrul activității procesual penale. Aceste particularități calitative plasează măsurile preventive într-o instituție juridică de sine stătătoare și constituie criterii de delimitare a acestora de alte măsuri de constrângere procesual-penală.

Măsurilor preventive, ca și oricărui alt sistem, le este specifică o certitudine strictă a elementelor componente. Legislația procesual-penală realizează enumerarea exhaustivă a măsurilor preventive, și anume: obligarea de a nu părăsi localitatea; obligarea de a nu părăsi țara; garanția personală; garanția unei organizații; ridicarea provizorie a permisului de conduce a mijloacelor de transport; transmiterea sub supraveghere a militarului; transmiterea sub supraveghere a minorului; liberarea provizorie

sub control judiciar; liberarea provizorie pe cauțiune; arestarea la domiciliu; arestarea preventivă.

Alte măsuri de constrângere, și în primul rând cele aplicare în sfera activității procesual-penale, nu pot fi incluse în sfera măsurilor preventive.

Propuneri referitoare la completarea și modificarea sistemului măsurilor preventive avem destule. Unii savanți procesualiști consideră că ar fi rațional de a completa sistemul nominalizat cu o așa măsură cum este reținerea bănuțului [2, p. 37]. Apărându-și punctul său de vedere, V. Mihailov face trimitere la trăsăturile comune ale arestului și reținerii. El menționează faptul că atât în cazul reținerii, cât și în cel al arestului persoana este privată de libertate; că și reținerea și arestul se aplică față de persoanele ce au săvârșit infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa privativă de libertate; că măsurile vizate urmăresc aceleași obiective și sunt aplicate de către aceiași subiecți ai procesului penal. Deosebirea între reținere și arestul preventiv, după părerea lui V. Mihailov, constă doar în ordinea procesuală diferită de aplicare a acestor măsuri. Autorul ne spune că „prezența semnelor comune ne permite a afirma că reținerea constituie, de facto, o măsură preventivă” [3, p. 39-40].

Nu toate argumentele invocate de autorul nominalizat sunt pe deplin argumentate și irevocabile. În primul rând, aceasta se referă la sco-

purile urmărite în cazul reținerii și al arestului preventiv, care sunt diametral opuse. Scopurile aplicării măsurii preventive, ca, de fapt, și ale celorlalte măsuri preventive sunt formulate în art. 176 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în timp ce scopurile reținerii nu sunt expuse detaliat în conținutul art. 166 Cod de procedură penală al Republicii Moldova.

Reținerea procesual-penală se realizează în vederea stabilirii identității bănuțului, stabilirii implicării lui în actul criminal și în privința aplicării măsurii preventive, inclusiv a celei de arest. Ar fi incorect de a considera că reținerea se aplică, în exclusivitate, doar pentru a clarifica participarea persoanei la realizarea faptei infracționale. Un astfel de scop ar putea fi atins și fără privarea de libertate. Doar atunci când necesitatea clarificării implicării persoanei în realizarea actului criminal se asociază cu necesitatea de a soluționa întrebarea privind aplicarea în privința acestuia a arestului preventiv reținerea este rațională.

Acel fapt că reținerea este premergătoare arestului preventiv și argumentată prin necesitatea aplicării lui pe viitor nu ne vorbește despre faptul că aceste măsuri urmăresc obiective comune. Dimpotrivă, acest fapt ne atrage atenția asupra destinației contrare a acestor măsuri de constrângere procesuală. Scopurile măsurilor preventive se transformă în motive ale reținerii, care trebuie să explice, din care considerente, pentru preîntâmpinarea căror acțiuni nedorite ale bănuțului este necesar de a purcede la izolarea acestuia de societate prin intermediul arestului preventiv. Aceste motive pot fi legate de temerea că bănuțul, rămânând la libertate, se va sustrage de la urmărirea penală sau judecată, va continua activitatea criminală, va împiedica stabilirea adevărului în cauza penală etc.

Astfel, reținerea are scopuri individual determinate, care explică pentru ce ea este aplicată. În același timp motivele ei, care sunt similare cu scopurile măsurilor preventive, ne indică asupra faptului de ce pentru clarificarea implicării persoanei în actul criminal este necesară luarea anume a acestei măsuri procesuale.

Contradictorialitatea scopurilor reținerii și a arestului preventiv atrage după sine și delimitarea temeiurilor necesare aplicării acestor

măsuri de constrângere procesual-penală. Mai mult ca atât, măsurile preventive pot fi aplicate atât în privința bănuțului, ca excepție, cât și în privința învinuitului. Reținerea însă poate fi utilizată în exclusivitate, doar în privința persoanei bănuțite în săvârșirea infracțiunii. Dacă am atribui reținerea la categoria măsurilor preventive, atunci ar fi afectată tratarea principială a cercului de subiecți ai procesului penal în privința cărorora pot fi aplicate anumite categorii de măsuri de constrângere procesuală. Astfel, considerăm că argumentele invocate în vederea atribuirii reținerii la categoria măsurilor preventive sunt insuficiente, nefundamentate și neargumentate.

Delimitarea categorică între măsurile preventive și alte măsuri de constrângere procesual-penală nu ne permite să fim de acord și cu opinia savantului M. Celțov, care vine cu propunerea de a include în sistemul celor dintâi suspendarea provizorie din funcție. Autorul își fundamentează poziția prin faptul că „legea oferă factorului de decizie, după aplicarea pedepsei penale, de a elibera persoana din funcție. Nefiind nici sancțiune penală, nici eliberare din lucru, suspendarea provizorie din funcție ar fi, în esență, o măsură preventivă. Particularitatea ei constă în faptul că ea, nefiind o piedică în calea învinuitului de a se sustrage de la urmărirea penală sau judecată, este capabilă să creeze dificultăți infractorului în ceea ce ține de continuarea activității criminale și de nimicirea urmelor infracțiunii. De aceea, cu toate că legea procesual-penală nu include suspendarea din funcție în sistemul măsurilor preventive, ea totuși este o măsură preventivă în sensul deplin al cuvântului” [4, p. 211].

După părerea noastră, particularitatea evidențiată de autorul rus M. Celțov – imposibilitatea de a împiedica sustragerea de la urmărirea penală sau de la judecată a învinuitului prin suspendarea lui din funcție – constituie un contraargument al poziției examinate. Momentul poate fi explicat prin faptul că imposibilitatea atingerii acestui rezultat (preîntâmpinarea sustragerii de la urmărirea penală sau judecată) scoate în evidență lipsa scopului determinat, specific oricărei măsuri preventive. Anume acest scop bine determinat delimitează măsurile preventive de celelalte măsuri de constrângere

procesual-penală.

Pe lângă cu păreri referitoare la completarea sistemului măsurilor preventive, pe parcursul evoluției, perfecționării legislației procesual-penale, au fost întreprinse și tentative de omitere a unora dintre ele. În literatura juridică a epocii sovietice întâlnim critici vehemente în privința unei măsuri preventive, precum cauțiunea [5, p. 72-73; 54; 41]. Cercetând practica judiciară a anilor '70 ai secolului trecut, savantul V. Kornukov nu a depistat nici un caz al aplicării acestei măsuri preventive. Conform opiniei lui, cauțiunea în calitate de măsură preventivă nu era acceptabilă pentru legislația procesual penală din considerentul și de pe pozițiile transformărilor economice și sociale [6, p. 54].

La momentul de față este evident că această poziție se fundamenta pe sistemul politic și economic al statului, care exprima o atitudine negativă față de proprietatea privată a cetățenilor și în privința stimulării bănești a comportamentului adecvat.

Odată cu trecerea la relațiile de piață, cauțiunea ca măsură preventivă cunoaște o largă răspândire și utilizare, mai cu seamă la etapa urmării penale. La aceasta a contribuit tendința de a exclude metodele constrângerii administrative asupra subiecților procesului penal, creșterea garanțiilor reale, destinate realizării principiului prezumției de nevinovăție, lărgirea și asigurarea procesuală a dreptului învinutului la apărare.

„Creșterea nivelului de viață, scrie savantul rus V. Mihailov sporește posibilitatea învinuților de a purcede la cauțiune ca la o garanție patrimonială a comportamentului lor adecvat și a nesustragerii de la prezentare la solicitarea organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată” [7, p. 91].

Frecvent, în publicațiile de specialitate întâlnim atitudini negative în privința unei astfel de măsuri preventive ca „Garanția unei organizații”. Într-adevăr, această măsură preventivă a fost inclusă în legislația procesual-penală a RSSM într-o perioadă de pasiune, entuziasm nefundamentat când mai multe funcții ale organelor statale au fost delegate organizațiilor obștești și colectivelor de muncă. Garanția unei organizații nu a cunoscut o largă răspândire în

practică, în primul rând din cauza că garantul (organizația sau colectivul de muncă nu purta vreo răspundere ca rezultat a încălcării de către învinuit a obligațiilor sale [8, p. 61]). Printre alte cauze ale neaplicării ei putem enumera următoarele: existența mai multor lacune în reglementarea procesuală; dificultăți de caracter organizatoric în legătură cu selectarea garanților; ineficiența ei etc. [9, p. 32]

La etapa actuală, când multe persoane practică activitatea de întreprinzător, iar relațiile dintre membrii colectivelor de muncă ale întreprinderilor și organizațiilor se cristalizează preponderent pe interesele de serviciu, de afaceri, forța determinantă a factorilor care generează lipsa de dorință de a aplica garanția organizației se află în creștere continuă. Însă, în ciuda acestor momente, garanția unei organizații este prevăzută în calitate de măsură preventivă în legislația procesual-penală (art. 180).

Orice construcție sistemică se caracterizează nu numai prin unitate, dar și prin corelația, interacțiunea anumitor elemente. Interacțiunea între măsurile preventive se manifestă prin faptul că fiecare din ele cu un anumit grad de succes poate realiza oricare dintre scopurile urmărite de sistemul acestor măsuri în întregime. Momentul dat determină dreptul ofițerului de urmărire penală, al procurorului, judecătorului de a alege, în funcție de situația creată, măsura preventivă cea mai optimală, și posibilitatea revenirii asupra ei pe viitor, în funcție de modificarea temeiurilor generale și speciale de aplicare a lor.

Acest drept al ofițerului de urmărire penală, procurorului, judecătorului este asigurat prin faptul că toate măsurile preventive prevăzute de legislația procesual-penală se deosebesc în funcție de gradul de severitate al limitării drepturilor și libertăților bănuitului, învinutului. Conform acestui criteriu, măsurile preventive pot fi clasificate condiționat în patru grupe: 1) obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara; 2) garanția personală, transmiterea sub supraveghere a militarului sau minorului; 3) cauțiunea; 4) arestarea la domiciliu, arestarea preventivă [10, p. 78].

Însă severitatea măsurii preventive nu trebuie să fie unicul criteriu care determină se-

lectarea acesteia [11, p. 334-335]. La soluționarea acestei întrebări o atenție deosebită trebuie acordată și metodei influenței juridice asupra comportamentului bănuțitului, învinuitului. Sistemul măsurilor preventive trebuie reprezentat prin toate formele constrângerii statale care ar fi capabile să asigure comportamentul adecvat și prezența bănuțitului, învinuitului la solicitarea organelor de drept.

Metoda influențării asupra bănuțitului, învinuitului s-a bucurat de o popularitate deosebită în calitate de criteriu științific al clasificării măsurilor preventive. Astfel, V. Mihailov divizează toate măsurile preventive în patru categorii:

1) măsuri preventive care au în conținutul lor asigurarea personală (obligarea de a nu părăsi localitatea, obligarea de a nu părăsi țara, garanția personală);

2) măsuri preventive care includ în conținutul lor asigurarea patrimonială (cauțiunea);

3) măsuri preventive care includ în conținutul lor asigurarea morală (garanția unei organizații, transmiterea minorului în supravegherea părinților, tutorilor, curatorilor);

4) măsuri preventive care includ în conținutul lor asigurarea administrativ-statală (arestul preventiv, transmiterea minorului în supravegherea conducătorului instituției de învățământ speciale, transmiterea sub supraveghere a militarului) [12, p. 41-42].

În funcție de survenirea unor modificări în legislația procesual-penală a Republicii Moldova, am putea propune următoarea clasificare a măsurilor preventive în baza criteriului influenței asupra bănuțitului, învinuitului:

1) măsuri preventive care influențează moral asupra bănuțitului, învinuitului (obligarea de a nu părăsi localitatea sau obligarea de a nu părăsi țara (art.178); garanția personală (art. 179); transmiterea sub supraveghere a minorului părinților, tutorilor, curatorilor sau altor persoane demne de încredere (art.184).

2) măsuri preventive de influență administrativ-statală: garanția unei organizații (art. 180); ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport (art.182); transmiterea sub supraveghere a militarului (art. 183); transmiterea sub supraveghere a mino-

rului conducătorului instituției de învățământ speciale unde învață acesta (art.184); liberarea provizorie sub control judiciar a persoanei deținute (art.191).

3) măsuri preventive de influență patrimonială: liberarea provizorie pe cauțiune a persoanei deținute (art. 192).

4) măsuri de limitare fizică a libertății personale (arestarea preventivă (art.185); arestarea la domiciliu (art.188).

Procesualistul rus I. Petruhin vine cu părerea că toate măsurile preventive existente la momentul de față pot fi clasificate în două grupe: 1) măsuri care, de facto, limitează libertatea personală a indivizilor, inclusiv dreptul de a se deplasa în spațiu (arestarea la domiciliu, arestarea preventivă; declarația de nepărăsire a localității sau a țării, transmiterea sub supraveghere a militarului; 2) măsuri ce influențează persoanele, în exclusivitate, doar în mod psihologic. Acestea la rândul lor pot fi patrimoniale (cauțiunea) și nepatrimoniale (transmiterea minorului sub supraveghere, garanția personală, garanția unei organizații) [13, p. 263].

O clasificare aproape similară oferă savanții A. Smirnov și C. Kalinovski care ne menționează că după caracterul constrângerii realizate măsurile preventive se clasifică în măsuri de constrângere fizică și măsuri de constrângere psihologică. Măsurile de constrângere fizică – arestarea preventivă și arestarea la domiciliu – limitează libertatea bănuțitului, învinuitului, izolându-l de societate. Celelalte măsuri preventive se atribuie la categoria măsurilor de constrângere psihologică. Ele limitează libertatea personală a bănuțitului, învinuitului prin intermediul înrâuririi, influenței psihologice, fiind clasificate în trei grupe: 1) măsuri preventive accentuate pe contactele personale ale bănuțitului, învinuitului (declarația de nepărăsire a localității sau a țării); 2) măsurile preventive întemeiate pe răspunderea patrimonială (cauțiunea); 3) măsuri preventive care se sprijină pe acțiunile unor terțe persoane. La acest grup se atribuie garanția personală, supravegherea comandamentului unității militare, transmiterea sub supraveghere a minorului.

Tot acești autori clasifică măsurile preventive în generale și speciale în funcție de statutul

juridic al bănuțitului, învinuitului. Măsurile preventive speciale urmează a fi aplicate în cazul în care bănuțitul sau învinuitul dispun de unele trăsături specifice, ca de exemplu minorii, militarii.

S. Rosinskii, la rândul său, evidențiază existența a trei grupe de măsuri preventive: 1) măsuri preventive cu un caracter obligatoriu (declarația de nepărăsire a localității sau a țării, garanția personală, transmiterea sub supraveghere a militarului, transmiterea sub supraveghere a minorului); 2) măsuri preventive cu caracter patrimonial (cauțiunea); 3) măsuri preventive cu caracter privativ de libertate (arestarea preventivă, arestarea la domiciliu) [14, p. 179].

Savantul V. Bojiev propune un sistem de măsuri preventive constituit din două grupe: care nu sunt legate de limitarea de libertate a persoanei și care limitează sau privează de libertate bănuțitul, învinuitul [15, p. 170].

Procesualiștii I. Trunov și L. Trunova oferă un spectru larg de clasificări ale măsurilor preventive:

1) „Toate măsurile preventive pot fi clasificate în două grupe în funcție de cercul de persoane față de care pot fi aplicate. Acestea sunt măsurile preventive generale, aplicabile față de oricare bănuțit sau învinuit, și măsurile preventive speciale, care pot fi folosite numai în privința anumitor subiecți (militari, minori). La măsurile preventive generale se atribuie: declarația de nepărăsire a localității sau a țării, arestul la domiciliu, garanția personală, cauțiunea, arestul preventiv. Din cele speciale fac parte transmiterea sub supraveghere a minorului și transmiterea sub supraveghere a militarului.

2) În funcție de caracterul său, măsurile preventive pot fi: a) legate de privarea de libertate (arestarea preventivă); b) legate de limitarea dreptului de a se deplasa (declarația de nepărăsire a localității sau a țării, arestul la domiciliu, transmiterea sub supraveghere a minorului, transmiterea sub supraveghere a militarului) c) legate de limitarea drepturilor patrimoniale ale bănuțitului, învinuitului sau a terțelor persoane (cauțiunea); d) legate de garanția unor terțe persoane (garanția personală).

3) Conform scopului urmărit, măsurile

preventive pot fi restrictive și de avertizare. La cele restrictive se atribuie arestul preventiv, declarația de nepărăsire a localității sau a țării, arestul la domiciliu, transmiterea sub supraveghere a militarului, transmiterea sub supraveghere a minorului. Cele de avertizare încorporează cauțiunea și garanția personală. Delimitarea între grupurile vizate se datorează faptului că măsurile de avertizare nu afectează și nu limitează comportamentul legal al persoanei în privința căreia este luată măsura preventivă, în timp ce măsurile restrictive, într-o măsură mai mare sau mai mică, limitează acest comportament.

4) Clasificarea măsurilor preventive poate fi realizată și în funcție de termenele pentru care acestea sunt aplicate. Astfel, la primul grup ar putea fi atribuită o astfel de măsură preventivă precum arestul preventiv. Celelalte măsuri preventive nu se impun prin anumite limite de timp.

5) Repartizarea pe categorii a măsurilor preventive în funcție de ordinea procesuală de aplicare ne permite a delimita câteva grupe ale acestora: a) măsuri aplicate prin ordonanța procurorului sau prin încheierea judecătorului (declarația de nepărăsire a țării sau a localității, garanția personală, transmiterea sub supraveghere a militarului, transmiterea sub supraveghere a minorului); b) măsuri preventive aplicate în exclusivitate prin încheierea judecătorului (cauțiunea, arestul la domiciliu, arestul preventiv).

6) Măsurile preventive pot fi clasificate și în funcție de criteriul organului de drept sau al persoanei cu funcție de răspundere care le aplică. În cazul dat delimităm două categorii, și anume: măsuri preventive aplicate de către procuror din oficiu sau la solicitarea organelor de urmărire penală și măsuri preventive aplicate doar de către instanța de judecată [16, p. 53-60].

Deosebiriile între totalitatea clasificărilor expuse sunt fundamentate pe atitudinea autorilor în raport cu determinarea diferitor metode de influență coercitivă asupra comportamentului bănuțitului, învinuitului. O astfel de tratare poate fi îndreptățită prin faptul că în literatura de specialitate nu întâlnim o concluzie unică în privința clasificării metodelor de influență. Nu pretindem de a stabili adevărul în ultima instan-

ță, însă vom expune propria opinie cu referire la acest subiect.

În teoria administrării sociale se cristalizează trei grupe de metode de influențare a comportamentului oamenilor: metoda administrativă (care se caracterizează prin influența autoritară nemijlocită a subiectului ce administrează asupra celor administrați), metoda economică (când subiectul împovărat cu administrarea atinge comportamentul dorit al celui administrat prin intermediul influențării, stimulării intereselor acestuia din urmă) și metoda social-psihologică (care include instrumente, mijloace de influențare moral-psihologică a persoanei) [17, p. 60].

Utilizând această clasificare ca temei, putem evidenția trei grupe ale măsurilor preventive în funcție de criteriul influențării silite.

Prima grupă o constituie măsurile preventive care folosesc metoda social-psihologică. Deoarece ea presupune o limitare neesențială a drepturilor și libertăților subiectului, apoi și măsurile preventive din cadrul aceste grupe vor fi mai puțin aspre. Aici pot fi atribuite obligarea de a nu părăsi localitatea, obligarea de a nu părăsi țara, garanția personală, garanția organizației, transmiterea minorului sub supravegherea părinților, tutorilor, curatorilor, liberarea provizorie sub control judiciar a persoanei deținute.

În cel de-al doilea grupă este inclusă măsura preventivă la a cărei temelie este pusă metoda economică de influențare – liberarea provizorie pe cauțiune.

Cea din urmă grupă cuprinde măsurile preventive care exercită o influență administrativă asupra comportamentului bănuțului, învinuțului. La acest grup se atașează transmiterea sub supraveghere a militarului, transmiterea minorului în supraveghere către directorul instituției de învățământ speciale, arestul la domiciliu, arestul preventiv. Aceste măsuri preventive sunt mult mai aspre deoarece afectează într-o măsură mai mare drepturile și libertățile persoanei.

În clasificarea prezentată ne atrage atenția faptul că cea de-a doua grupă include doar o singură măsură preventivă, care poate fi aplicată față de orice bănuț, învinuț, indiferent de particularitățile statutului juridic al acestora.

Totodată, ni se pare că o atare situație nu contribuie la o tratare selectivă vizavi de aplicarea măsurilor preventive, deoarece îl privează pe procuror, judecător de dreptul de a alege, dacă ei consideră, de exemplu, că este necesar de a influența asupra bănuțului (învinuțului) prin intermediul metodei economice. Ca rezultat, drepturile și libertățile bănuțului, învinuțului ar putea fi limitate peste măsură. Ca de exemplu, neavând o alternativă a arestului preventiv, judecătorul va fi obligat să aplice această măsură preventivă, dacă influențarea social-psihologică și economică va fi insuficientă. Din acest considerent, credem că ar fi rațional de a completa sistemul măsurilor preventive cu unele mijloace de constrângere economică asupra bănuțului, învinuțului. Suntem predispuși de a afirma că în această calitate ar funcționa cu succes așa-zisa garanție patrimonială.

Garanția patrimonială este o măsură de constrângere mai blândă decât cauțiunea. În această situație are loc garantarea patrimonială mijlocită, deoarece averea nu este transmisă către organele de drept. Ea rămâne la garant, care prin intermediul ei asigură comportamentul adecvat al bănuțului, învinuțului. Spre deosebire de cauțiune, legea nu limitează persoana-garant în operațiuni legate de averea sa, ceea ce este foarte convenabil pentru el.

Garanția patrimonială se mai deosebește de cauțiune prin faptul că suma care asigură prezența bănuțului, învinuțului în proces nu este transmisă nemijlocit în momentul aplicării acestei măsuri preventive, ci doar atunci când persoanele nominalizate nu-și îndeplinesc obligațiile asumate, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată [18, p. 335].

Utilizarea unei astfel de forme a obligațiilor patrimoniale ar permite folosirea metodei de influențare economică nu numai în privința persoanelor material asigurate, dar și asupra altor categorii de cetățeni, cu un nivel mai redus de trai.

Garanțiile patrimoniale ar putea fi asumate de către întreprinderi (inclusiv obștești), instituții, organizații, care ar garanta comportamentul adecvat al bănuțului, învinuțului prin averea sa fără a fi lipsite de posibilitatea de a o folosi întru atingerea scopurilor statutare. În cel

din urmă caz, garanția patrimonială ar fi capabilă să substituie o astfel de măsură preventivă, precum garanția unei organizații, care nu se bucură de mare popularitate din cauza ineficienței ei. De aceea, susținem savanții procesualiști care vin cu inițiativa de a include o astfel de măsură preventivă în legislația procesual-penală.

Referințe:

1. Н. И. Капинус, *Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе*, Издательский дом «Буковед», М., 2007, р. 71.
2. Mai detaliat despre aceasta a se vedea: В. А. Михайлов, *Уголовно-процессуальные меры пресечения в судопроизводстве Российской Федерации*, М., 1997, р. 37.
3. *Ibidem*, р. 39-40.
4. М. А. Чельцов, *Советский уголовный процесс*, М., 1951, р. 211.
5. A se vedea, de exemplu: Ю. Д. Лившиц, *Меры пресечения в советском уголовном процессе*, М., 1964, р.р. 72-73; В. М. Корнуков, *Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве*, Саратов, 1978, р. 54; н З. З. Зинатулли, *Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность*, Казань, 1981, р. 41.
6. В. М. Корнуков, *Op. cit.*, р. 54.
7. В. А. Михайлов, *Уголовно-процессуальные меры в судопроизводстве Российской Федерации*, М., 1997, р. 91.
8. Ю. Д. Лившиц, *Меры пресечения в советском уголовном процессе*, М., 1964, р. 61.
9. A se vedea, de exemplu: В. Т. Очередин, *Личное поручительство и поручительство общественной организации как меры пресечения. Процессуальные вопросы предварительного расследования на современном этапе: Сборник научных трудов*, Волгоград, 1988, р. 32.
10. Н. И. Капинус, *op. cit.*, р. 78.
11. Savantul rus M. Celțov, de exemplu, efectuează clasificarea măsurilor preventive în funcție de gradul constrângerii statale. Astfel, el deosebește două categorii ale acestora: 1) măsuri preventive cu caracter de constrângere psihologic; 2) măsuri de constrângere cu caracter fizic. La acestea din urmă el le atribuia doar pe acelea care îl privau pe bănuț, învinuit de libertate (arestul la domiciliu și arestul preventiv). A se vedea: М. А. Чельцов, *Уголовный процесс*, М., 1948, р. 334-335.
12. В. А. Михайлов, *op. cit.*, р. 41-42.
13. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник*, под ред. И. Л. Петрухина, М., 2006, р. 263.
14. С. Б. Россинский, *Уголовный процесс России. Курс лекций*, М., 2007, р.179.
15. В. П. Божьев, *Уголовный процесс. Учебник*, М., 2006, р. 170.
16. И. Л. Трунов, Л. К. Трунова, *Меры пресечения в уголовном процессе*, М., 2003, р. 53-60.
17. И. И. Буденко, *Управление и информационно техническое обеспечение деятельности органов внутренних дел. Ч. 1. Социальное управление и его основные принципы: Курс лекций*, М., 1991, р. 60.
18. И. Я. Фойницкий, *Курс уголовного судопроизводства*, Санкт-Петербург. Изд. Альфа, 1996, р. 335.

Grigore ARDELEAN,

lector-asistent al Catedrei drept civil
a Academiei „Ștefan cel Mare”, doctorand

SPECIFICUL PREVENIRII INFRAȚIUNILOR DIN SECTORUL FORESTIER DE CĂTRE FUNCȚIONARI DE POLIȚIE

The analyzed facts constitute an ensemble of great important incriminations in order to protect the national economy and directly to protect the silvic contents.

First of all, there are dealt with the problems regarding the importance of the silvic contents and the need of its protection. Then there have been analyzed „inextenso” which are the main causes that affect and produce the committing of silvic crimes and offences. There has also been underlined that the silvic crime represents one of the most grave aspects and one of the characteristics of the crime phenomenon of the contemporary society.

Adâncirea crizei economice în toate statele lumii creează condiții favorabile dezvoltării și avansării fenomenul infracțional. Este o afirmație care necesită un amplu studiu de caz pentru a determina cu certitudine sensul crizei economice în contextul creșterii criminalității. Ar fi corect să concretizăm, înainte de toate, care este flagelul tuturor întâmplărilor la etapa actuală, adică, criza economică a favorizat creșterea criminalității sau criminalitatea a determinat lansarea crizei economice? Se știe că fenomenul criminalității a persistat pe tot parcursul vieții sociale de când a apărut omul și până în prezent, indiferent de nivelul de dezvoltare a societății, și a influențat absolut toate domeniile vieții sociale, inclusiv economia, însă nu înseamnă că aceasta din urmă nu a progresat. Diferită este situația în care creșterea fenomenului infracțional se datorează devierilor în sistemul economic al unui stat, deoarece scopul frecvent al activității infracționale este obținerea surselor financiare pe căi ilegale care este condiționată de lipsa banilor, locurilor de muncă și a condițiilor decente de trai.

La rândul său, aceste soluții ale îmbunătățirii condițiilor de trai pe căi ilegale prejudiciază și mai mult situația economică a unui stat. În concluzie ne dăm seama că fenomenul infracționalității este strâns legat de cel al recesiunii economice. Astfel, pentru soluționarea problemei economice a unui stat, pe lângă măsurile propuse este și cea a combaterii criminalității.

Pentru a demonstra cum influențează fenomenul infracțional asupra crizei economice, vom lua drept model activitatea infracțională din sectorul forestier. Deci, înainte de toate, vom încerca să relevăm ce prezintă fondul forestier ca obiect de atentare și care este importanța lui pentru economia unei țări. Conform literaturii de specialitate, fondul forestier cuprinde toate pădurile, indiferent de tipul de proprietate și forma de gospodărire. Potrivit codului silvic al Republicii Moldova, pădurea ca componentă a fondului forestier reprezintă un element al landșaftului geografic, o unitate funcțională a biosferei, compusă din comunitatea vegetației forestiere, pături vii, animale și microorganisme. Astfel, pe lângă utilitate ecologică, fondul forestier are și o importanță deosebită pentru economia oricărui stat reieșind din cerințele populației și ale industriei față de masa lemnoasă.

Cu toate acestea, dacă sectorul forestier într-un stat are importanță economică, atunci nu este exclus faptul că prezintă interes și pentru lumea interlopă, dar și pentru cetățenii de rând care în situația recesiunii economice sunt impuși să atenteze la fondul forestier pentru menținerea existenței, care de multe ori prin activitatea lor prejudiciază sectorul economiei naționale. În scopul prevenirii acestui fenomen, organele statului în care se încadrează și Ministerul Afacerilor Interne întreprind măsuri reflectate înainte de toate în analiza condițiilor, premiselor dezvoltării infracționalității cu

luarea deciziilor ulterioare. Deci analiza activităților de tăiere ilicită a pădurilor în Moldova, efectuată în 2005 conform Raportului Băncii Mondiale „Asigurarea durabilității și întreținerii pădurilor prin intermediul guvernării îmbunătățite și controlului tăierilor ilegale de păduri în țările în tranziție”, Studiu efectuat pentru Republica Moldova a stabilit că principalele cauze ale situației create țin de sărăcia populației din zonele rurale, precum și de capacitățile instituționale slabe. Printre cele mai importante cauze se numără următoarele: (a) puterea de cumpărare redusă a populației, care nu este capabilă să-și satisfacă în mod legal necesitățile în lemn; (b) sărăcia din zonele rurale și lipsa altor surse de venituri; (c) impozitele și taxele mari la materialul lemnos obținut în mod legal; (d) oferta de produse forestiere recoltate în mod legal nu corespunde cererii interne și cea din urmă nu este afectată de legalitatea materialului lemnos; (e) capacitățile companiilor locale de prelucrare a lemnului depășesc cantitățile furnizate legal; (f) lipsa personalului specializat în paza terenurilor cu vegetație forestieră la unii deținători (majoritatea primăriilor); (g) aplicarea necorespunzătoare și/sau coruptă a legislației forestiere, salariile mici ale personalului din sectorul forestier și lipsa cointeresării materiale; și (h) monitorizarea inadecvată a fluxului de lemn și originii acestuia. În acest sens, pentru evitarea comiterii fraudelor în sectorul forestier, a apărut necesitatea implementării unui cadru normativ bine determinat care să poată face față tuturor încercărilor și atentatelor la acest sector strategic pentru economia Republicii Moldova. Astfel, problema combaterii tăierilor ilicite a pădurilor este considerată una prioritară pentru țară. Pentru a elabora unele metode de prevenire a infracțiunilor forestiere, este necesar de analizat în primul rând situația criminogenă în acest sector. Conform evidențelor forestiere, în perioada 2000-2007 volumul anual al tăierilor ilicite în țară constituia 33,3 mii m³, dintre care 19,6 mii m³ sau 58,3% sunt în fondul forestier gestionat de Agenția „Moldsilva”, iar celelalte 14,0 mii m³ sau 42% – din pădurile sau vegetația forestieră gestionate de primării. Valoarea totală a pagubelor constituie 8495,3 mii lei. La nivel național, activitățile de combatere a tăierilor ilicite a pă-

durilor fac parte din politicile publice îndreptate spre reducerea numărului de contravenții, infracțiuni și combaterea corupției care nemijlocit sunt puse în sarcina poliției. Pentru acordarea sprijinului organelor afacerilor interne, organele statului inițiază o colaborare strategică cu aceștia la nivel de sector, unde printre obiectivele prioritare ale strategiei pentru prevenirea infracțiunilor și dezvoltare durabilă a sectorului forestier propun următoarele: armonizarea legislației naționale cu legile forestiere, acordurile și convențiile internaționale la care a aderat Moldova și adaptarea cadrului de reglementare la activitățile specifice privind recoltarea și prelucrarea lemnului și la cerințele și condițiile de protecție și conservare a mediului. Deci, pentru întărirea metodologiei de prevenire a tăierilor ilicite, Ministerului Afacerilor Interne, ca organ cu atribuții specifice în domeniul prevenirii și combaterii infracționalității, i-a revenit sarcina de a întreprinde unele măsuri comune pentru prevenirea fenomenului infracțional din sectorul forestier. Astfel, pentru cunoașterea esenței acestui tip de infracțiuni și elaborarea metodelor de combatere a apărut necesitatea definirii și încadrării juridice corecte înainte de toate a faptei ce atentează la acest sector care este necesar pentru economie, îndeosebi pe timp de criză. Așadar, Codul penal al Republicii Moldova consacră capitolul IX pentru definirea și aplicarea pedepselor pentru infracțiunile ecologice. În articolul 231 se definește infracțiunea de tăiere ilegală a vegetației forestiere, adică tăierea ilegală a arborilor și arbuștilor din fondul silvic sau din fondurile ariilor protejate de stat, săvârșită de persoane responsabile de paza și protecția vegetației forestiere se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 1000 u.c. sau cu închisoare de la 4 la 7 ani. Aici ne vom opri puțin pentru a face unele propuneri legislative, cum ar fi, sintagma „săvârșite de persoane responsabile de paza și protecția vegetației forestiere” să fie plasată la alineatul doi drept circumstanță agravantă, respectiv cu extinderea cuantumului pedepsei. Pentru tragerea la răspundere a persoanelor care comit infracțiuni din domeniul forestier, a fost necesară instituirea unui organ de stat care să aibă ca specific depistarea și constatarea faptelor ilegale urmate de sancționare.

Acest organ este Ministerul Afacerilor Interne unde își fac serviciul funcționarii poliției și care în conformitate cu legea sunt obligați să curme contravențiile administrative, să identifice cauzele și condițiile săvârșirii crimelor, nemijlocit întreprinde măsuri de contracarare și prevenire acestor fenomene în colaborare cu alte servicii cum ar fi Agenția națională pentru silvicultură „Moldsilva”, organele administrative din teritoriu. Luând în considerație faptul că pe parcursul ultimelor două secole Moldova se confruntă cu un deficit acut de resurse forestiere, organele de poliție întreprind eforturi considerabile pentru a îmbunătăți situația la acest compartiment, cum ar fi reducerea numărului de contravenții în sectorul forestier și îmbunătățirea guvernării. Respectiv și autoritățile silvice și cele de protecție a mediului au elaborat și au implementat câteva strategii naționale și planuri de acțiuni în vederea combaterii tăierilor ilicite, precum și asigurării respectării legislației forestiere naționale. Ca rezultat, pe parcursul ultimului deceniu se menține o dinamică în descreștere a volumelor tăierilor ilicite. A fost modificat esențial Codul silvic pentru a asigura integritatea și dezvoltarea pădurilor și au fost elaborate și aprobate un șir de regulamente în domeniu. În acest sens la 10 august curent, la Ministerul Afacerilor Interne a avut loc o masă rotundă cu tema „Conlucrarea organelor de poliție cu societatea civilă întru menținerea ordinii publice, contracararea braconajului ilicit și măsuri de asigurare a pazei recoltei 2009”, organizată de Direcția generală poliție ordine publică a MAI (DGPOP) unde au participat reprezentanți din cadrul Direcției generale poliție ordine publică a MAI, Asociația „Moldsilva”, Societatea Republicană de vânători și pescari, agenții de pază, formațiunile Gărzilor Populare la care au discutat problema prevenirii cazurilor de defrișare ilicită a fondului forestier urmate de propuneri concrete la acest capitol.

Astfel, pentru formarea unui cadru normativ constructiv în vederea prevenirii infracțiunilor din sectorul forestier, venim cu unele propuneri cum ar fi:

- aplicarea corespunzătoare și necoruptă a legislației forestiere, majorarea salariilor personalului din sectorul forestier;
- monitorizarea adecvată a fluxului de

lemn și originii acestuia.

- stimularea cooperării dintre autoritățile silvice, ecologice, administrația publică locală, autoritățile juridice cu organele de poliție în vederea prevenirii și combaterii tăierilor ilicite a pădurilor;

- formarea și completarea cu personal a gărzilor populare din fiecare sector în coordonare cu Ministerul Mediului, precum și lărgirea atribuțiilor membrilor gărzii populare;

- crearea unei subdiviziuni în cadrul Ministerului Afacerilor Interne specializată în combaterea infracțiunilor ce atentează la fondul forestier;

- mărirea sancțiunilor pentru infracțiunile forestiere;

- elaborarea unor tactici comune de către Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Mediului și alte organe de forță în vederea prevenirii și contracarării infracțiunilor din sectorul forestier.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Codul penal al RM în vigoare din 24.05.2009.
3. Codul silvic al RM din 21.06.1996.
4. Legea cu privire la poliție Nr.416-XII din 18.12.1990.
5. Ig. Trofimov, *Dreptul Mediului*, Chișinău 2002.

Iurie BULAI,

lector al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

Rodica BULAI,

lector al Catedrei științe reale și tehnologii informaționale
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în tehnologii informaționale

ASPECTE CE ȚIN DE ASIGURAREA ȘI RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI DE CĂTRE ORGANELE AFACERILOR INTERNE ÎN CONTEXTUL DESFĂȘURĂRII PROCESULUI DE URMĂRIRE PENALĂ

The law, performing the role of conductor of social relations has value to society and personality only when he is done at fair value and essence of. The issue of insurance, guaranteeing and respecting human rights and fundamental freedoms was and is essentially the same always and everywhere, because it is not only a reality but also an objective of progressive and democratic of all human activities. This issue is a concern of the international community, the Universal Declaration of Human Rights and European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms was enshrined in the constitution regulated Member States.

Problema asigurării, garantării și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a fost și este, în esență, aceeași dintotdeauna și pretutindeni, deoarece este nu numai o realitate, ci și o finalitate a întregii activități umane progresiste și democratice. Această problemă constituie o preocupare a întregii comunități internaționale, Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale fiind reglementate și consfințite în constituțiile statelor membre.

R. Moldova, în conformitate cu constituția adoptată la 29.07.1994, s-a declarat stat de drept, afirmându-și aspirațiile spre dezvoltarea unei societăți democratice în care drepturile și libertățile persoanei să constituie piatra de temelie, reprezentând o valoare supremă pentru stat. Executând rolul de dirijor al relațiilor sociale, dreptul are valoare pentru societate și personalitate doar în cazul în care este realizat la justa lui valoare și esență. Scopul principal al normelor de drept constă în faptul că ele facilitează determinarea esenței „dreptului”, astfel, asigurând funcționarea și realizarea sa. Doar asigurând mișcarea dreptului de la capitolul posibilități la capitolul realități, implementând prescripțiile juridice în acțiuni concrete și fapte ale oamenilor, se va scoate în evidență destinația, funcționalitatea și eficiența acestuia din

urmă. Cel mai frecvent drepturile și libertățile omului sunt afectate și limitate în cadrul procesului de urmărire penală, cazul evenimentelor din 7 aprilie 2009 și urmările servind drept un exemplu viu.

Astfel, actele internaționale prezumă, pentru legislațiile interne ale statelor, posibilitatea limitării sau restrângerii exercițiului unor drepturi sau libertăți. Constituția R. Moldova în art.54 stipulează că exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care unanim corespund normelor recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor și libertății altor persoane, împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. Însă aceste limitări nu se extind asupra accesului liber la justiție, prezumpției de nevinovăție, nerecoactivității legii, drepturilor fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, precum și asupra dreptului la viață și integritate fizică și psihică.

În condițiile actuale de tranziție de la un sistem economico-social la altul, societatea se confruntă cu dificultăți de ordin economic, social, politic. Toate acestea s-au reflectat în apari-

ția și desfășurarea diferitor fenomene: sociale – migrația legală și ilegală; economice – scăderea nivelului de trai și bunăstare; politice – marcate prin apatia față de evenimentele politice sau mai recent prin polarizarea politică a societății marcată prin manifestații în masă degenerate în dezordini. Toate acestea au influențat doar rata cauzelor penale și volumul de lucru efectuat de organele de urmărire penală, existând respectiv raportul dintre creșterea calității și scăderea calității și viceversa, dintre scăderea cantității și creșterea calității procesului desfășurat, aspect primordial pentru moment.

O condiție necesară de realizare de către organele de urmărire penală și protecție a drepturilor omului în procesul penal o reprezintă elaborarea și crearea unui mecanism unic ce ar cuprinde aspectele procesual-penale, penale, organizațional manageriale. Acest mecanism trebuie să cuprindă directive științifico-juridice bazate pe lege și acte normative, recomandări organizaționale și metodice, precum și măsuri practice care ar asigura eficiența raportului dintre protecția drepturilor constituționale ale personalității și limitarea în cadrul activității desfășurate de organele de ocrotire a dreptului în vederea depistării și investigării infracțiunilor.

Asigurarea drepturilor și libertăților omului reprezintă o problemă stringentă dat fiind faptul că a devenit subiectul multiplelor adresări la CEDO. Astfel, conform datelor statistice până în anul 2009 la CEDO au parvenit circa 1500 de cereri contra R. Moldova. Din aceste cereri în perioada anilor 1998-2008 au fost puse pe rol și judecate 127 cazuri, dintre care pentru tortură – 4 cazuri, tratamente inumane și degradante – 21 cazuri, protecție a proprietății – 60 cazuri, cu privire la asigurarea dreptului la libertate și securitate – 38 cazuri, cu privire la eficiența investigațiilor – 7 cazuri, asigurarea drepturilor familiei și vieții private – 6 cazuri, cu privire la libertatea opiniei și expresiei – 13 cazuri, libertatea cu privire la religie, conștiință – 2 cazuri, dreptul la un proces echitabil – 71 cazuri, dreptul la un remediu eficient – 17 cazuri, libertatea cu privire la asociere și întrunire – 2 cazuri, cu privire la termenul, tergiversarea procedurilor – 5 cazuri, alte articole din convenție – 8 cazuri. Datele statistice sunt preluate de pe site-urile

oficiale ale CEDO.

Analizând datele statistice și temeiurile condamnării R. Moldova la CEDO, concluzionăm că problema este mult mai vastă și nu vizează doar unele subdiviziuni ale MAI, ci întregul lanț al Justiției, fapt care solicită reforme substanțiale în domeniul vizat în vederea îmbunătățirii stării de lucruri. Dacă e să ne referim la tipurile de încălcări flagrante comise în cadrul procesului de urmărire penală, putem menționa următoarele:

- în termen de cel mult trei ore de la momentul privării de facto a persoanei reținute de libertate, nu este întocmit un proces-verbal de reținere;

- nu este înștiințat în modul și termenul stabilit procurorul despre reținerea persoanei;

- în cursul întocmirii procesului-verbal de reținere persoana reținută nu este informată în modul corespunzător în prezența apărătorului, în limba pe care o înțelege, despre conținutul bănuielii și despre încadrarea juridică a faptelor infracționale de săvârșirea cărora se suspectează, despre temeiurile și motivele reținerii;

- în unele cazuri persoanei reținute nu i se aduc la cunoștință și nu i se explică drepturile de care dispune, inclusiv dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi împotriva sa, de a fi asistat de un apărător ales sau numit din oficiu, persoanei reținute nu i se oferă posibilitatea exercitării dreptului de a primi consultație juridică în condiții confidențiale din partea apărătorului până la începutul primei audieri, în multe cazuri chiar fiind întreprinse măsuri de a îngradi acest drept;

- persoanei reținute nu i se oferă posibilitatea de a anunța una din rudele apropiate despre locul reținerii sau acest lucru nu este făcut nici de către ofițerul de urmărire penală;

- imediat după reținere, persoana reținută nu este audiată dacă ea acceptă aceasta;

- reținerea persoanelor se face în baza unor temeiuri inventate în lipsa celor specificate la art.66 din CPP sau respectiv art.169, 170 din CPP (în majoritatea cazurilor se utilizează sintagma „se bănuiește în comiterea infracțiunii”, fapt care în mod normal ar fi trebuit prin date faptice probate corespunzător);

- în procesele-verbale de reținere, pe lân-

gă celelalte atribute prevăzute de lege, nu se indică concret locul și ora reținerii de facto, ori datele cu privire la acestea sunt intenționat denaturate;

– nu se înmânează persoanei reținute o copie a procesului-verbal de reținere;

– frecvent contra persoanelor reținute sunt aplicate tratamente degradante și inumane, ca exemplu ne servesc și evenimentele de pe 7 aprilie 2009, asemenea cazuri servind frecvent drept temei de apel la CEDO.

Toate acestea derivă din proasta funcționare a mecanismului justiției caracterizat prin atitudinea superficială a conducătorilor organelor de urmărire penală care nu orientează ofițerii de urmărire penală și nu asigură, inclusiv prin darea indicațiilor corespunzătoare subalternilor și prin verificarea executării lor, administrarea la cauza penală a unor probe care să confirme factual și suficient motivele care ar putea fi invocate la desfășurarea unor sau altor acțiuni de urmărire penală. Tot aici am putea menționa lipsa de eficacitate a organelor de supraveghere și justiției care își execută obligațiunile și atribuțiile la un nivel nesatisfăcător caracterizat printr-o implicare insuficientă în procesul de urmărire penală și supraveghere, control al mersului acestuia, fapt care duce la apariția unor asemenea încălcări flagrante. Printre alți factori care influențează apariția încălcărilor în cadrul procesului de urmărire penală am putea menționa:

– lipsa unei verigi de transmitere a experienței de la generațiile experimentate la cele tinere, condiționate de fluctuația masivă a personalului;

– nivelul insuficient de pregătire profesională a ofițerilor de urmărire penală;

– lipsa cunoștințelor privitoare la practica europeană și implicit jurisprudența CEDO privind desfășurarea unor acțiuni de urmărire penală;

– neglijarea de către ofițerii de urmărire penală a dispozițiilor directe ale legii privind desfășurarea unor acțiuni de urmărire penală;

– după cum am menționat anterior, controlul insuficient, superficialitatea în activitatea conducătorilor organului de urmărire penală a procuraturii și organelor de justiție.

În opinia noastră, în vederea redresării si-

tuației ar fi de dorit inițierea unor măsuri ce ar îmbunătăți situația:

– trecerea de la aspectul declarativ prezent în unele acte normative cu privire la drepturile și libertățile persoanei la asigurarea lor reală;

– optimizarea și perfecționarea normelor procesual-penale;

– înființarea instituției tutorilor în cadrul comisariatelor care ar permite supravegherea tinerilor ofițeri de urmărire penală de către colegii mai în vârstă, inclusiv de către cei trecuți în rezervă pe bază de contract care ar permite sporirea calității urmăririi penale;

– organizarea și desfășurarea periodică a seminarelor de instruire pe problematici cu participarea ofițerilor de urmărire penală, procurorilor și judecătorilor;

– introducerea responsabilității personale în cazul condamnării la CEDO cu plata cuantumului prejudiciului de către persoanele care au desfășurat urmărirea penală, care au supravegheat și care au sancționat, fapt care ar spori responsabilitatea subiecților implicați în asigurarea actului de justiție și a calității acestuia.

Bibliografie:

1. Constituția R. Moldova.
2. Codul de procedură penală al RM.
3. Codul penal al RM.
4. www.cadm.us.eu.i.eu/despace/haudle/1814/1901

Anatol CANANĂU,

lector asistent al Catedrei drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept,

Vitalie TELIPAN,

lector asistent al Catedrei drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare”, masterand

REPARAREA PREJUDICIULUI PATRIMONIAL CAUZAT ÎN REZULTATUL COMITERII ACCIDENTULUI RUTIER

Under general rules on civil liability, the person who suffered an injury caused in road accident, is entitled to restore all the damage in full length. It means that he must be put in a situation as close as possible to the previously coner state of condition. The principle of caused damages requires the responsible person to repair not only moral injury, but the injury of nature assets, produced by committing road accident.

Problemei reparării prejudiciului patrimonial cauzat în urma comiterii accidentelor rutiere este necesar de atribuit un deosebit interes, întrucât întreaga activitate ce ține de soluționarea problemelor în situațiile accidentelor rutiere gravitează în jurul ei, aceasta având caracter diferit în funcție de situația concretă apărută în urma provocării prejudiciului.

Stabilirea prejudiciilor în caz de vătămare a sănătății în urma accidentelor rutiere comportă soluții diferite în funcție de anumite ipoteze, și anume:

– primă ipoteză este aceea potrivit căreia vătămarea sănătății nu a avut consecințe de durată;

– cea de-a doua ipoteză presupune cazul în care vătămarea sănătății ori a integrității corporale a avut drept urmare pierderea ori reducerea capacități de muncă. [1, p. 12]

În cazul în care vătămarea sănătății nu a avut consecințe de durată, pentru stabilirea prejudiciilor se iau în considerare cheltuielile suportate de către partea vătămată pentru restabilirea sănătății - cheltuieli determinate de îngrijirea medicală, alte asemenea cheltuieli - și, eventual, diferența dintre retribuție și sumele primite pe durata concediului medical până la însănătoșire ori retribuția de care a fost lipsită pe această perioadă. De regulă, despăgubirile se acordă sub forma unei sume globale.

În cel de-al doilea caz, în practică, se pot ivi variate situații, care necesită anumite soluții

și care diferă între ele în funcție de următoarele aspecte:

– persoana vătămată era încadrată în câmpul muncii;

– persoana vătămată, deși majoră, nu era încadrată în câmpul muncii;

– persoana vătămată nu a împlinit vârsta majoratului. [4, p. 7]

În cazul în care persoana vătămată era încadrată în câmpul muncii, o primă situație este aceea în care victima a suferit o reducere a veniturilor, pe care le dobânda anterior, ca urmare a pierderii ori diminuării capacității sale de muncă. În această situație victima este îndreptățită să primească, de regulă sub forma unor prestații periodice, diferența dintre pensia sau ajutorul social primit de la asigurările sociale și veniturile lunare de care a fost lipsită ca urmare a vătămării suferite în urma accidentului rutier. De asemenea, victima trebuie să se adreseze mai întâi asigurărilor sociale pentru obținerea pensiei și, apoi, printr-o acțiune civilă subsidiară, pentru obținerea, de la persoana ce a comis accidentul rutier, a diferenței destinate pentru acoperirea integrală a prejudiciul suferit. [1, p. 12]

Pentru calcularea veniturilor lunare de care a fost lipsită victima, trebuie să fie luată în considerare, de regulă, retribuția pe care aceasta o primea anterior vătămării. De asemenea, uneori, pot fi avute în vedere și sumele convenite pentru orele suplimentare pe care victima le

presta anterior în mod obișnuit, și pe care nu mai este în măsură să le presteze; majorarea retribuției de care partea vătămată ar fi beneficiat în mod cert, dacă și-ar fi continuat activitatea obișnuită; împrejurarea că victima prejudiciului putea beneficia de salariul cuvenit pentru o anumită funcție, decât până la împlinirea unei vârste determinate, după cum menținerea în această funcție nu era posibilă, potrivit legii.

O a doua situație este aceea în care veniturile victimei încadrate în muncă nu au suferit diminuări, deși integritatea corporală și capacitatea de muncă a acesteia au fost prejudiciate, în urma comiterii accidentului rutier. Considerăm că în această situație pot fi acordate despăgubiri bănești, pornindu-se de la ideea că victima trebuie să depună eforturi mai mari pentru realizarea aceluiași randament, are nevoie de îngrijiri suplimentare, ceea ce necesită cheltuieli suplimentare, iar uneori este necesar să dobândească o nouă calificare profesională etc.

O a treia situație este aceea în care, ulterior stabilirii despăgubirilor, au intervenit anumite modificări în capacitatea de muncă a persoanei vătămate, fie în sensul înrăutățirii, fie în sensul îmbunătățirii acestei capacități. [7, p. 9]

În situația în care persoana care a fost prejudiciată și-a recăpătat total sau parțial capacitatea de muncă, este posibilă reexaminarea despăgubirilor acordate, adică poate fi redusă sau chiar sistată plata în viitor, ținându-se cont de posibilitatea încadrării sau reîncadrării persoanei vătămate în câmpul muncii. Pasivitatea de care titularul despăgubirii dă dovadă în căutarea unui nou loc de muncă nu poate împiedica reducerea ori sistarea plății despăgubirilor stabilite inițial. Desigur că, în ipoteza în care se va face dovada că reîncadrarea în câmpul muncii nu a fost posibilă, deși persoana vătămată a dat dovadă de diligență făcând demersurile necesare în acest scop, despăgubirile nu vor putea fi reduse sau sistate.

În cazul în care starea sănătății victimei s-a înrăutățit ori pensia de invaliditate s-a micșorat, despăgubirile acordate se pot majora sistematic ca urmare a încadrării într-un alt grad de invaliditate sau în alte asemenea cazuri.

O situație deosebită este aceea în care persoana a cărei sănătate ori integritate corporală

a fost vătămată era, la data vătămării, o persoană majoră, însă neîncadrată în câmpul muncii. [9, p. 83] Dificultatea problemelor ce se pun în această situație decurge din lipsa unui criteriu obiectiv, în funcție de care să se stabilească despăgubirea – criteriu care, în cazul persoanei încadrate în câmpul muncii, îl constituie salariul pe care aceasta îl primea precum și din împrejurarea că este posibil ca persoana vătămată să nu-și fi pierdut în întregime capacitatea de muncă și deci să aibă posibilitatea dobândirii unor venituri prin muncă.

Două opinii s-au confruntat în stabilirea criteriului de determinare a cuantumului despăgubirii cuvenite persoanei vătămate în situația menționată: o primă opinie a fost aceea că în cazul persoanei care, neavând calitatea de persoană încadrată în câmpul muncii, a suferit o diminuare sau chiar pierderea capacității de muncă, stabilirea veniturilor de care a fost lipsită să se facă prin luarea în considerare a salariului minim aplicabil în economia națională; o a doua opinie, pe care o susținem și noi, este aceea de a se adopta nu un criteriu abstract de genul celui propus în opinia precedentă, ci, dimpotrivă, un criteriu concret, care să țină seama de daunele suferite efectiv de persoana prejudiciată, așa cum rezultă din împrejurările de fapt și din situația personală a acesteia. Credem că în stabilirea despăgubirilor acordate persoanei vătămate urmează a se ține seama de valoarea reală a prestațiilor ei, fie în gospodăria casnică, fie în orice alt loc de muncă, asigurându-se, astfel, o acoperire justă și integrală a pagubei suferite, corespunzătoare cantității de muncă pe care nu o mai poate presta.

În sfârșit, o situație specială este aceea a stabilirii prejudiciilor în cazul în care persoana a cărei sănătate ori integritate corporală a fost vătămată ca urmare a comiterii accidentului rutier nu împlinise încă vârsta majoratului. În stabilirea cuantumului despăgubirilor, se apelează la un criteriu concret, ținându-se seama de împrejurările de fapt, de situația persoanei vătămate, de îngrijirile pe care aceasta trebuie să le primească, de cheltuielile și eforturile suplimentare pe care trebuie să le facă pentru dobândirea unei calificări adecvate stării sale de sănătate etc. [5, p. 24] În funcție de împrejurări,

cuantumul despăgubirilor poate fi reexaminat la data la care victima s-a încadrat în câmpul muncii, în cazul în care veniturile astfel realizate sunt mai mici decât cele pe care le-ar fi putut obține dacă nu ar fi intervenit reducerea capacității sale de muncă.

În cazul în care în urma accidentului rutier s-a cauzat moartea unei persoane, se pune problema reparării prejudiciilor patrimoniale suferite de persoanele apropiate defunctului. Înainte de toate autorul accidentului rutier este obligat să repare prejudiciile care au rezultat din plata cheltuielilor medicale și a cheltuielilor de înmormântare, indiferent de faptul că aceste cheltuieli au fost făcute de persoane aflate în întreținerea defunctului ori de alte persoane. Astfel, potrivit art.1419, alin. (4) CC RM, „persoanele obligate să repare prejudiciul cauzat prin deces vor fi ținute să compenseze și cheltuielile de înmormântare necesare, ținând cont de statutul social al defunctului și de obiceiurile locale, persoanei care le-a suportat”.

În ceea ce privește despăgubirile acordate persoanelor apropiate defunctului, o primă problemă apare în legătură cu faptul dacă persoanele rămase au dreptul la pensie de urmaș din partea asigurărilor sociale ori nu au acest drept. [12, p. 32] Dacă cei îndreptățiți la despăgubire au dreptul la pensie de urmaș, ei trebuie să se adreseze mai întâi asigurărilor sociale pentru stabilirea pensiei și numai dacă pensia nu acoperă integral prejudiciul cauzat, prin pierderea întreținătorului, pot sesiza instanța judecătorească. Pentru stabilirea despăgubirilor în completare trebuie să fie luate în considerare sumele de bani pe care defunctul le afecta pentru întreținerea și pregătirea profesională a celui ce beneficiază de pensia de urmaș.

Dacă persoanele care se aflau în întreținerea defunctului nu au dreptul la pensie de urmaș, pot apărea mai multe probleme cu privire la obligația de reparare a prejudiciului.

O primă problemă a fost aceea a persoanelor care au vocația să ceară despăgubiri. Este evident faptul că persoana care, potrivit Codului familiei, primea efectiv întreținere de la defunct este îndreptățită să obțină despăgubiri de la autorul faptei cauzatoare de moarte.

În practica judiciară, precum și în lite-

ratura de specialitate s-a pus și problema persoanelor care se aflau în fapt în întreținerea defunctului, deși aceste persoane nu aveau un drept la întreținere. Credem că trebuie recunoscut dreptul la despăgubiri și acestor persoane, dacă întreținerea acordată prezenta un caracter de stabilitate, care justifică presupunerea că ar fi fost acordată și în viitor.

În ceea ce privește acordarea despăgubirilor cuvenite celor cu drept la întreținere sau celor care primeau în fapt întreținere de la cel decedat, instanțele de judecată trebuie să admită obligarea la plată, chiar dacă cel ce primea întreținerea avea unele venituri personale din muncă, pensie sau orice alt fel de venituri.

Dacă cel ce primea întreținerea nu era încadrat în muncă, deși era major și nu depășise vârsta pensionării, trebuie menționat că el nu poate pretinde ca și pe viitor să i se asigure de către cel vinovat de moartea victimei aceleași condiții pe care le avea, în timpul vieții celui care presta întreținerea, fără ca să se încadreze în muncă. [4, p. 15]

În ceea ce privește modalitatea de plată a despăgubirilor cuvenite celor aflați în întreținerea persoanei vătămate, legiuitorul a stabilit în art. 1420, alin. (1) CC RM că „plata despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății ori prin deces se efectuează în rate lunare”. Conform art. 1420, alin. (3) CC RM, instanța de judecată poate stabili repararea prejudiciului „în formă de plată unică pentru o perioadă de cel mult trei ani”, dacă persoana îndreptățită de a primi despăgubiri a depus o cerere întemeiată în acest sens, „ținând cont de posibilitățile persoanei responsabile”.

Referitor la cuantumul prestației lunare la care poate fi obligat autorul prejudiciului, trebuie pornit de la principiul conform căruia prestația constituie o despăgubire și nu o pensie de întreținere, astfel încât criteriul stării materiale a plătitorului nu poate fi reținut. Drept urmare, autorul prejudiciului, indiferent de propria sa situație materială, urmează să acopere prestațiile pe care le plătea victima, prestații de care urmașii acesteia sau persoanele aflate la întreținerea ei au fost lipsite.

În legătură cu obligarea autorului preju-

diciului la plata unei prestații periodice, se pune în prezent problema fluctuațiilor valorii monelei naționale, împrejurare care poate determina caracterul derizoriu al unor asemenea despăgubiri. [2, p. 65] Această problemă se poate rezolva în două moduri: fie prin pronunțarea unor hotărâri în care instanța de judecată să prevadă ea însăși un mod de indexare a sumei ce se cuvine persoanei vătămate cu titlu de prestație periodică, în funcție de criterii diverse (costul vieții, salariul minim pe economie etc.); fie prin intervenția legiuitorului, care să reglementeze expres o modalitate de indexare automată a acestor prestații periodice.

Întrucât prima soluție este aptă să genereze dispute teoretice și o jurisprudență contradictorie, ne pronunțăm în favoarea tranșării acestui important aspect pe cale legislativă.

O altă problemă ce apare în legătură cu repararea prejudiciului patrimonial cauzat în urma accidentului rutier este cea a reparării prejudiciilor patrimoniale cauzat în urma deteriorării sau distrugerii bunurilor aflate în autovehiculele antrenate în accidentul rutier, precum și a bunurilor personale aflate asupra persoanei.

Potrivit art. 14, alin. (2) CC RM, „Se consideră prejudiciu cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat)”. Din cele expuse mai sus, putem afirma că persoana care este vinovată de producerea accidentului rutier este obligată să repare prejudiciul patrimonial rezultat prin pierderea sau deteriorarea bunurilor. Legiuitorul, în conținutul normei prevăzute la art. 14, alin. (2) CC RM, nu a determinat clar care bunuri urmează a fi reparate, de aceea putem afirma că persoana care prin acțiunile sale ilicite a cauzat unele prejudicii patrimoniale trebuie să repare toate bunurile ce au fost deteriorate sau distruse. Această afirmație se bazează pe sintagma „pierderea sau deteriorarea bunurilor” din prevederile legale expuse mai sus. De asemenea, această părere este întărită de legiuitor prin prevederile Legii Republicii Moldova cu privire la asigurarea obligatorie

de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule №414-XVI din 22.12.2006, în art. 15, alin. (4) care prevede că: „la avarierea sau distrugerea de bunuri, despăgubirea de asigurare se acordă pentru bunurile aflate în afara autovehiculului care a produs accidentul, iar pentru bunurile aflate în acel autovehicul, numai dacă ele nu erau transportate în baza unui raport contractual încheiat cu posesorul sau cu utilizatorul autovehiculului, precum și dacă nu aparțineau posesorului sau utilizatorului răs-punzător de accident”. Cuvintele-cheie care pot fi folosite în argumentarea faptului că persoana responsabilă de producerea accidentului rutier trebuie să repare și prejudiciul patrimonial cauzat prin deteriorarea sau distrugerea bunurilor personale aflate asupra persoanei sau a bunurilor aflate în autovehiculele antrenate în accidental rutier sunt: „bunurile aflate în afara autovehiculului care a produs accidentul” precum și „bunurile aflate în acel autovehicul, dacă ele nu erau transportate în baza unui raport contractual sau nu aparțineau utilizatorului sau posesorului” autovehiculului responsabil de producerea accidentului rutier. Dacă prejudiciul patrimonial cauzat prin deteriorarea sau distrugerea bunurilor aflate în autovehiculul responsabil de producerea accidentului rutier urmează a fi reparat, rezultă că și prejudiciul patrimonial cauzat prin deteriorarea sau distrugerea bunurilor aflate în celelalte autovehicule antrenate în accidentul rutier urmează a fi reparat de către persoana care prin acțiunile ilicite ale sale a dus la producerea accidentului rutier sau, în caz de existență a unui contract de asigurare de răspundere civilă auto sau asigurare de bunuri, de către compania de asigurare.

Important este ca persoana care solicită repararea prejudiciului patrimonial cauzat ca rezultat al comiterii accidentului rutier să dovedească legătura causală dintre acțiunile ilicite ale persoanei vinovate și pagubele cauzate, precum și mărimea acestora prin prezentarea de probe.

Astfel, luând în considerare cele expuse mai sus, putem concluziona că orice persoană care se află în autovehiculul responsabil de producerea accidentului rutier, cu excepția utilizatorului sau posesorului acestuia, precum și

a altei persoane care se face vinovată de producerea accidentului rutier sau în orice alt autovehicul antrenat în accidentul rutier, are dreptul de a solicita repararea prejudiciului patrimonial cauzat în urma comiterii accidentului rutier exprimat prin deteriorarea sau distrugerea bunurilor aflate asupra sa (bijuterii, ceas, telefon mobil etc.) sau aflate în autovehiculele antrenate în accidentul rutier (aparate electrocasnice, obiecte de artă etc.).

O altă problemă ce necesită a fi soluționată este cea a reparării prejudiciului patrimonial cauzat în urma comiterii accidentului rutier în caz de extremă necesitate. Conform art. 1402, alin. (1) CC RM, „prejudiciul cauzat de o persoană în caz de extremă necesitate urmează a fi reparat de ea”. Alin. (2) al aceluiași articol prevede că „luând în considerație împrejurările în care a fost cauzat prejudiciul, instanța de judecată poate obliga la repararea lui terțul în al cărui interes a acționat autorul prejudiciului sau poate exonera de obligația de reparare, integral sau parțial, atât autorul prejudiciului, cât și terța persoană”.

Potrivit art. 38 alin. (2) CP RM, „Este în stare de extremă necesitate persoana care săvârșește fapta pentru a salva viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altei persoane ori un interes public de la un pericol iminent care nu poate fi înlăturat altfel”.

Astfel, rezultă că persoana care se află în caz de extremă necesitate poate cauza un prejudiciu patrimonial ca rezultat al comiterii accidentului rutier pentru a preveni survenirea unor urmări mai grave asupra sa, a altei persoane sau asupra unui interes public. [8, p. 45] Astfel, dacă prejudiciul patrimonial este cauzat de către persoana responsabilă de producerea accidentului rutier în „favoarea” sa, atunci repararea prejudiciului rămâne pe seama acestei persoane, iar dacă prejudiciul patrimonial este cauzat de către persoana responsabilă de producerea accidentului rutier în „favoarea” terței persoane sau unui interes public, credem că, acesta trebuie să fie reparat de către persoana în al cărui interes a acționat autorul prejudiciului. În cazul în care prejudiciul patrimonial a fost cauzat nemijlocit persoanei în „favoarea” căreia a acționat autorul prejudiciului, atunci atât acesta din urmă, cât și

persoana păgubită pot fi exonerat de obligația de-a repara prejudiciul patrimonial cauzat.

Însă poate apărea situația când prejudiciul patrimonial cauzat ca urmare a comiterii accidentului rutier în caz de extremă necesitate a fost cauzat pentru prevenirea survenirii unor urmări mai grave asupra unei persoane minore sau care se află în imposibilitatea de a conștientiza acțiunile sale sau de a le dirija. [11, p. 62] În acest caz, credem că prejudiciul patrimonial cauzat trebuie să fie reparat de către părinții acestei persoane sau de către tutorele, curatorul sau de către organul specializat în al cărui supraveghere se află persoana respectivă.

Altă situație poate apărea când persoana în interesul căreia a acționat autorul prejudiciului nu recunoaște sau neagă faptul că autorul prejudiciului a cauzat anumite prejudicii patrimoniale unei terțe persoane pentru a preveni survenirea unor urmări mai grave asupra persoanei în al cărui interes s-a acționat. În acest caz credem că trebuie dispusă efectuarea unei expertize având ca rezultat expunerea, în raportul de expertiza, împrejurărilor, factorilor și altor circumstanțe care ar demonstra faptul că în cazul în care nu era înlăturat pericolul, puteau surveni urmări mai grave pentru persoana în al cărui interes a acționat autorul prejudiciului.

O altă problemă este cea a reparării prejudiciului patrimonial cauzat ca urmare a comiterii accidentului rutier în caz fortuit. [11, p. 72] Prin prejudiciu patrimonial cauzat ca urmare a comiterii accidentului rutier în caz fortuit putem înțelege acel prejudiciu care a fost cauzat în timpul calamităților naturale, exploziilor nucleare etc. În asemenea caz, considerăm că nimeni nu este obligat să repare prejudiciul patrimonial provocat fiindcă aceste daune au fost cauzate în circumstanțe ce nu depind de acțiunea sau inacțiunea făptuitorului, iar consecințele acestor fapte nu pot fi prevăzute din cauza survenirii situațiilor excepționale, exploziilor etc., pe neașteptate.

Bibliografie:

Acte normative:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994, Monitorul Oficial al Republicii Moldova №1 din 12.08.1994;

2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat la 18.04.2002, intrat în vigoare la 12.06.2003, Monitorul Oficial №128-129/1014 din 13.09.2002, cu modificările și completările operate prin Legea №1323-XV din 26.09.2002, Monitorul Oficial, №143 din 27.09.2002, art. 1021;
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat la 14.03.2003, intrat în vigoare la 12.06.2003, Monitorul Oficial №104-110 (1197-1203) din 07.06.2003;
4. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea №1125-XV din 13.06.2002, în vigoare din 12.06.2003;
5. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea №225-XV din 30 mai 2003, în vigoare din 12.06.2003;
6. Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat prin Legea №154-XV din 28.03.2003, în vigoare din 01.10.2003.

Surse doctrinare:

1. I. Albu, V. Ursa, *Răspunderea civilă pentru daunele morale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979.
2. I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa, *Răspunderea civilă*, București, Editura Științifică, 1970.
3. A. Bloșenco, *Răspunderea civilă delictuală*, Chișinău, Editura ARC, 2002.
4. A. Corhan, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*, București, Editura Lumina Lex, 1999.
5. Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, București, Editura Actami, 1996.
6. Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, București, Editura Universul Juridic, 2001.
7. M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, București, Editura Academiei RSR, 1972.
8. D. Macovei, M. S. Striblea, *Drept civil. Contracte. Succesiuni*, Iași, Editura Junimea, 2000.
9. L. Pop, *Teoria generală a obligațiilor*, București, Lumina Lex, 2000.
10. T. R. Popescu, P. Anca, *Teoria generală a obligațiilor*, București, Editura Științifică, 1968.
11. I. Urs, *Repararea daunelor morale*, București, Lumina Lex, 2001.
12. I. Văcărel, F. Bercea, *Asigurări și reasigurări*, București, Editura Expert, 1999.
13. Ф. Г. Гавзе, *Возмещение вреда, причиненного механизированным транспортом*, Минск, Издательство Университетское, 1988.
14. Н. С. Малеин, *Возмещение вреда, причиненного личности*, Москва, Издательство Юридическая литература, 1965.
15. В. А. Тархов, *Ответственность по советскому гражданскому праву*, Саратов, Издательство Саратовского университета, 1973.
16. М. Я. Шиминова, *Компенсация вреда гражданам*, Москва, Издательство Наука, 1979.

Articole din publicații periodice:

1. M. Boar, „Repararea daunelor morale în cazul unor persoane aflate în stare vegetativă cronică”, în *Dreptul*, ediția nr. 12, 1997.
2. O. Ciobanu, „Contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse în urma accidentelor rutiere”, în *Revista națională de drept*, nr. 3, 2002.
3. V. Pătulea, „Natura juridică a asigurării de răspundere civilă pentru pagubele produse prin accidente de autovehicule”, în *Dreptul*, vol. 8, București, 2004.
4. I. Urs, „Repararea prejudiciului moral în cazul inconștienței totale și definitive a victimei”, în *Dreptul*, nr. 5, 1997.

Liliana CREANGĂ,

cercetător științific superior al Laboratorului de Cercetări Științifice
Aplicative al IFPC și CȘA al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
master în drept, doctorandă

EVOLUȚIA ISTORICĂ A CONTROLULUI CONSTITUȚIONALITĂȚII LEGILOR

De contrôle constitutionnel, vu dans tous les cas son de contrôle de l'application générale de la Constitution, le contrôle de la répartition des compétences entre les autorités et le contrôle juridictionnel notamment de la constitutionnalité des lois, aide à surmonter, „mythe”. État de droit et la souveraineté du Parlement et de renforcer l'applicabilité directe de la Constitution, éclairant, un cadre de stabilité qui, en termes de ses caractéristiques essentielles, au-delà du processus de gouvernance oscillations inhérentes”. Même déclaré que le juge de la constitutionnalité est une exigence de la règle de droit que le juge et la loi. Le corollaire de la justice constitutionnelle est donc soumise à toutes les autorités, notamment le Parlement, les limites supérieures fixées par la Constitution.

În perioada antică și medievală problema justetei legii, a impactului ei asupra personalității umane, a finalităților dreptului și a valorilor pe care le promovează s-a pus predominant de către marii gânditori și filosofi – Aristotel, Platon, Tomas d'Aquino, practica juridică fiind mai departe de această considerațiune și recepționând-o doar sporadic, izolat și, nu de puține ori, în context demagogic.

Perioada modernă a istoriei a adus o schimbare radicală în acest domeniu. Începând cu revoluțiile din Anglia, Franța, în practica legislativă și cea juridică apare o nouă viziune asupra legii, care trebuie să fie o expresie a voinței generale, asupra asigurării dominației dreptului. În acest scop s-a tins să se organizeze o activitate a organelor de stat, bazate pe lege, o justiție ce se conduce numai de lege și care este independentă de puterea politică, inclusiv de puterea suveranului. Regimul de legalitate se interpretează ca regim în care legea se impune particularilor, autorităților publice, inclusiv însuși autorului legii [1, p. 44].

Treptat, în constituționalitatea modernă s-au conturat idei fundamentale: consacrarea în Constituție a unor principii ce au la bază valori supreme, supremația Constituției, noncontradicția dintre Constituție și legi, apelul la justiție în cazul în care legile contravin Constituției pentru a face să triumfe Constituția, principiile ei, axate pe valorile fundamentale acceptate de societate. Legile adoptate de organul legislativ

nu se pot situa decât în cadrul legalității, prevăzută de Constituție; aceste legi trebuie să fie subordonate Constituției, asigurând stabilitatea regimului de drept. Realizările acestor idei de o importanță majoră sunt posibile numai dacă există mecanisme juridice printre care se numără: controlul constituționalității legilor, contenciosul administrativ și organizarea unei justiții independente. Printre acestea un loc de frunte îi revine controlului constituționalității legilor care este privit ca un remediu, menit să aducă un corectiv activității unui parlament „grăbit” care adoptă legi în lipsa unor cercetări aprofundate sau care abuzează de drepturile sale de a legifera.

În RSSM, predecesora teritorială a Republicii Moldova creată în 1940, această instituție nu a fost cunoscută. Dar populația teritoriului a trăit și a activat până la 1940 sub constituțiile române, prin care s-au reglementat și instituții democratice, inclusiv instituția controlului de constituționalitate. Din acest punct de vedere, putem considera că avem totuși anumite tradiții democratice.

Garanție a supremației Constituției, controlul constituționalității legilor este „păvaza cea mai puternică față de greșelile și abuzurile puterii legiuitoare [2, p. 45].

Controlul constituționalității legilor a fost definit ca fiind „ansamblul dispozițiilor normative, prin care se organizează verificarea conformității cu constituția, atât a fiecărei legi, în

totalitatea ei, cât și a fiecărei prevederi dintr-o lege și, drept consecință, înlăturarea legii sau a dispozițiilor dintr-o lege, a căror neconformitate cu constituția a fost constatată [3, p. 9].

În sistemul constituțional românesc, controlul jurisdicțional al constituționalității legilor a fost introdus treptat. Este meritul doctrinei și mai ales al jurisprudenței românești, care fiecare prin contribuția proprie au determinat și realizat trecerea de la forme „arhaice” de control ale conformității cu legea supremă (respectiv așa-numitul control politic) la forme moderne, respectiv controlul jurisdicțional al constituționalității legilor.

Până la intrarea în vigoare a Constituției din 1923 care a reglementat expres un control jurisdicțional al constituționalității legilor au fost parcurse mai multe etape:

1) s-a continuat în maniera reglementată și până acum un control de constituționalitate politic, a priori, preventiv (exercitat înainte de intrarea în vigoare a legii și fără nici o consecință represivă);

2) se manifestă tendința, doctrinar și jurisprudențial, de a acorda judecătorului dreptul de a se pronunța asupra conformității legilor cu textul Constituției, adică spre un control jurisdicțional al constituționalității legii;

3) consacrarea, prin intermediul Deciziei nr 261 din 16 martie 1912 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, secțiunea I, a dreptului instanțelor judecătorești de a se pronunța asupra constituționalității legilor.

Într-o primă fază, în cadrul oferit de Convenția de la Paris din 1858 și de Statutul Dezvoltător al Convenției, singura formă de control era controlul politic, realizat, în general, în cadrul derulării procedurii legislative.

Elaborarea și adoptarea Constituției României de la 1866 reprezintă un alt moment important în procesul de formare a sistemului constituțional românesc, în general, și al controlului constituționalității, în special.

Prin Constituția din 1866 [4], s-a instaurat o monarhie constituțională ereditară și un regim politic parlamentar. A reglementat organizarea statului român în cadrul unui sistem constituțional, democratic și liberal, la baza căruia erau puse o serie de principii precum: prin-

ciplul separației puterilor în stat (art.32 alin(1), art.35, art.36), principiul suveranității naționale (art.31), principiul reprezentativității și al supremației constituției (art.31), principiul rigidității constituționale (art.128), principiul răspunderii ministeriale (art.101-103).

La fel ca și remarcabilul model Constituția belgiană din 1831-, Constituția României din 1866 [5, p. 5, 24] nu face nici o referire expresă [6] la controlul constituționalității legilor. Pe acest considerent s-a și susținut în literatura de specialitate că această Constituție, „deși rigidă... nu a admis controlul constituționalității legilor” [7, p.139].

Există însă o serie de reglementări constituționale în baza cărora se practică un control al constituționalității, dar sub forma controlului politic, ca și până atunci. Controlul politic de constituționalitate se exercită în cadrul procedurii legislative reglementate. Astfel, conform art.32 alin. (1)-(3) din Constituția din 1866, puterea legislativă era încredințată Domnitorului [8] și Reprezentanței Naționale. Toate cele 3 componente ale puterii legislative aveau drept de inițiativă legislativă, iar Constituția le obliga la conlucrare, deoarece „orice lege cere învoirea a câtor trei ramuri ale puterii legiuitoare” (art.32 alin. (4)).

Proiectele legislative se dezbăteau și adoptau în cele 2 camere parlamentare după ce trebuiau sancționate de către Domnitor (art.32 alin. (5) din Constituția din 1866). Astfel, datorită rolului care îi revenea fiecărei componente ale puterii legislative se poate susține cel mult că se efectua un autocontrol.

Este adevărat însă că Domnitorul, căruia îi revenea atribuția de a sancționa și promulga legile (art.92 alin.(1), avea dreptul să refuze sancționarea acestora (art.92 alin. (2) din Constituția din 1866). În lipsa vreunei alte mențiuni exprese, se poate susține că era lăsat la latitudinea Domnitorului să refuze promulgarea vreunei legi, fără nici un fel de îngrădire. Ceea ce echivalează cu un drept de veto absolut. [9, p. 404], exercitarea lui având valoarea unui control de constituționalitate a priori [10, p.139].

Promulgarea de către șeful statului a legilor adoptate de către Adunarea Legiuitoare are valoarea unui control, dar lipsit de eficien-

ță. Refuzul șefului statului de a promulga o lege adoptată de Parlament, respectiv „de a avea astfel dreptul de a cenzura activitatea lui ar putea declanșa un veritabil conflict între cele 2 autorități”. Și apoi, „sanctiunea nerespectării pactului fundamental trebuie să fie posterioară, pentru că numai atunci ea poate avea întreaga forță morală și poate apărea mai mult lipsită de preocupări de natură politică [11, p. 4].

Pe de altă parte, tot conform Constituției din 1866, puterea legislativă avea competența, în baza art.34, de a interpreta legea „cu drept de autoritate”.

Într-o opinie [12, p. 139] s-a susținut, pe baza acestei prevederi constituționale, că domnitorul realiza astfel și un „control de constituționalitate a posteroi”.

Este pentru prima dată când un text normativ fundamental (prin art.34 „interpretarea legilor, cu drept de autoritate, se face numai de către puterea legiuitoare”) face trimitere la posibilitatea concretă, deși indirectă, de efectuare a unei verificări a conformității legilor cu Constituția, după intrarea acestora în vigoare, chiar dacă este doar o formă de autocontrol politic.

Deși, în epocă, încă nu s-a pus problema ca judecătorul să aibă dreptul de a pune la îndoială valoarea legii, respectiv a conformității acesteia cu legea fundamentală, era, în schimb, recunoscut și acceptat dreptul instanțelor de a se pronunța asupra legalității regulamentelor emise în vederea executării legii și de a le înlătura pe cele considerate ilegale.

În cea de-a doua fază s-a pus tot mai pregnant în discuție chestiunea dacă judecătorul ar avea dreptul să verifice constituționalitatea legilor. Doctrina vremii, în cea mai mare parte a ei, a îmbrățișat un punct de vedere care admitea dreptul judecătorului de a se pronunța asupra constituționalității legilor, legi pe care erau obligați să le aplice. Apoi, șovăitor, și jurisprudența a „urmat de aproape această creație doctrinară” [13, p. 199], pentru început „mai mult sugerându-se” [14, p. 238] acest drept al judecătorului.

De altfel, și în Franța controlul jurisdicțional al constituționalității legii a urmat un parcurs anevoios. Faptul că legea nu era susceptibilă de a fi supusă nici unui control jurisdicțional

avea valoare de principiu fundamental, foarte clar exprimat chiar în actele Revoluției Franceze [15, p. 11]. Prin Legea din 16-27 august 1790 s-a interzis tribunalelor de a interveni direct sau indirect în sfera puterii legislative, judecătorul neputând să împiedice sau să suspende executarea decretelor corpului legislativ, sancționate de rege, iar cetățenii francezi nu puteau invoca încălcarea Constituției în fața instanțelor judecătorești nici prin acțiune direct, nici pe cale de excepție [16, p. 235].

Principalele argumente utilizate de doctrina românească în susținerea existenței unui control de constituționalitate a legilor au avut în vedere faptul că:

- verificarea conformității legilor cu textul Constituției nu numai că nu reprezintă o încălcare a principiului separației puterilor în stat, ci reprezintă o garanție a aplicării acestui principiu;

- este fundamental să se facă distincție între Constituție și celelalte legi, respectiv între legile constituționale și legile ordinare, în cadrul ierarhiei normelor juridice;

- judecătorul are în primul rând obligația de a soluționa conflicte juridice, iar în situația în care, în cadrul unui proces judecătorul este pus să aleagă între aplicarea textului Constituției și aplicarea textului unei legi ordinare aflate în contradicție, va trebui să aplice Constituția. Cu atât mai mult, cu cât judecătorului „nici măcar nu i-ar fi trecut prin minte să refuze soluționarea unui proces... pentru motivul că ar trebui să aplice textul constituțional și nu o lege ordinară” [17, p. 182].

Profesorul Constantin G. Dissescu a susținut în mod vehement dreptul judecătorului de a verifica dacă Constituția a fost încălcată printr-o lege. „Constituțiunea fiind baza fundamentală a organizării sociale, tot ce este în construcțiune cu dispozițiile ei este nul. Nu ni se poate obiecta că se violează principiul separației puterilor; tribunalele judecă pe cale specială, ele nu anulează legea pe cale generală” [18, p. 266].

Mai mult decât atât, acest drept al judecătorului este tocmai o garanție a respectării principiului separației puterilor în stat, deoarece „nerecunoscând tribunalelor dreptul de a se pronunța asupra constituționalității... se lasă

în vigoare o lege neconstituțională, confundându-se legislativul cu puterea constituantă” [19, p. 140].

Un punct de vedere asemănător a fost exprimat și de profesorul George Alexianu. Legile constituționale, emise de o putere constituantă convocată în acest scop, sunt superioare legilor ordinare votate de puterea legislativă, creată de puterea constituantă și ca atare, obligată să se manifeste în limitele fixate de aceasta. Mai mult decât atât, prin acordarea puterii judecătorești a dreptului de a verifica constituționalitatea legilor se realizează un control între puterile statului, control necesar ca „separația puterilor să se execute în mod efectiv” [20, p. 533]. „Dacă judecătorul are căderea să aplice o lege, are căderea să examineze și inconstituționalitatea ei” [21, p. 229-230].

În opinia acestui autor, controlul constituționalității legilor revine în mod firesc puterii judecătorești ca una ce este altceva decât examinarea legii ordinare și interpretarea ei în raport cu altă lege, superioară acesteia, de natură constituțională. Mai mult decât atât, controlul constituționalității se fundamentează pe ideea supremației Constituției, respectiv a valorii deosebite a normelor constituționale față de legile ordinare [22, p. 235].

Dacă inițial profesorul Dimitrie Alexandresco a susținut că „o lege care n-a fost votată, sancționată și promulgată conform Constituției, n-ar avea nici o tărie și magistratul nu numai că este în drept, dar are și datoria de a cerceta dacă legea îndeplinește formele externe ale Constituției”, ulterior a revenit asupra acestei opinii și a negat dreptul instanțelor de a exercita controlul de constituționalitate. Atunci când judecătorii au de ales între Constituție și o lege ordinară contrară, susținea eminentul civilist; „au numai misiunea de a aplica legea, iar nu de a o judeca, de a o controla și de a o înlătura... printr-un asemenea control judecătorul ar uzurpa prerogativele puterii legiuitoare, încât principiul separației puterilor ar fi tristul și fatalul rezultat al unei asemenea dezordini morale” [23, p. 2,5].

Mai recent, s-a exprimat și opinia conform căreia, chiar jurământul pe care judecătorii erau obligați să-l depună la preluarea funcției, reglementat de art.77 din Legea privind organiza-

rea judecătorească din 5 iunie 1890, constituia o premisă în exercitarea de către judecători a unui control de constituționalitate a legilor [24, p. 60].

Controlul constituționalității legilor, așa cum este exercitat de către instanțele judecătorești din epocă, presupune doar constatarea neconformității legii cu textul Constituției și înlăturarea acesteia doar din soluționarea procesului respectiv. Judecătorul nu avea drept de a abroga legea respectivă. Deși mare parte a doctrinei susținea punctul de vedere conform căruia instanțele au dreptul de a se pronunța asupra constituționalității legilor, s-a insistat și asupra faptului că acest lucru trebuie făcut cu toată diligența. Astfel, profesorul Alexandru Văleanu a făcut 2 recomandări: instanța trebuie să refuze numai partea din lege care contravine Constituției și contradicția trebuie să fie evidentă și sigură [25, p. 269].

Nu numai că problematica dreptului instanței de a verifica constituționalitatea legilor a iscat vii discuții, dar, într-un mod nuanțat și problema dacă judecătorul are dreptul de a verifica atât constituționalitatea extrinsecă, cât și constituționalitatea intrinsecă.

Se făcea astfel distincție între cele două aspecte.

Constituționalitatea extrinsecă (sau externă) are în vedere respectarea condițiilor de formă cerute de Constituție pentru emiterea unei legi (de ex: Legea trebuie votată de ambele camere legislative, legea trebuie votată cu majoritatea prevăzută etc.). Nerespectarea normelor și a procedurilor de elaborare și emitere a unei legi stabilite prin Constituție, deci un criteriu formal, are ca și consecință neconstituționalitatea extrinsecă.

Constituționalitatea intrinsecă (sau internă) se referă la respectarea, sub aspectul conținutului a Constituției de către o lege ordinară (de ex: incriminarea unor fapte ca infracțiuni printr-o lege ordinară etc.). Neconformitatea dintre conținutul unei legi și prevederile constituționale, deci un criteriu material, înseamnă neconstituționalitatea intrinsecă [26, p. 270-271].

Distincția era clar făcută și de doctrina română anterioară anului 1940 [27, p. 54]. Pri-

viitor la constituționalitatea extrinsecă și constituționalitatea intrinsecă, încă de la început, atât doctrina, cât și jurisprudența s-au pronunțat în sensul că instanțele sunt competente să se pronunțe numai asupra constituționalității extrinseci a unei legi aplicabile într-o cauză supusă judecării lor.

Conform punctului de vedere exprimat uneori de jurisprudență, instanțele judecătorești nu pot pipăi constituționalitatea legilor ordinare decât din punctul de vedere al îndeplinirii formelor și condițiilor prescrise de Constituție, deci constituționalitatea extrinsecă, iar când există o contrarietate între o lege ordinară și un principiu constituțional, legea ordinară se va aplica pe baza principiului că regulile generale nu derogă de la cele speciale [28, p. 266]. Deci o lege ordinară, care încalcă Constituția prin conținutul ei, ar fi trebuit totuși aplicată de instanțele judecătorești dacă a fost elaborată și emisă cu respectarea tuturor condițiilor de formă, adică dacă instanța judecătorească nu a fost sesizată să se pronunțe asupra constituționalității extrinseci, în baza principiului priorității de aplicare a legilor speciale. În susținerea unui asemenea punct de vedere nu se ține cont deloc de caracterul fundamental și suprem al Constituției, deși principiul supremației Constituției era unul din principiile fundamentale ale organizării statului român.

Au existat totuși și câteva spețe în care instanțe care au apreciat că au dreptul să ia în discuție și constituționalitatea intrinsecă a legilor [29, p. 683-684].

Este de remarcat faptul că, în această perioadă, instanțe judecătorești de toate gradele au abordat problema și s-au pronunțat asupra controlului constituționalității legilor, atunci când au fost puse într-o asemenea situație. Astfel, cadrul constituțional conturat de Constituția din 1866 a reprezentat „solul fertil” pe care a apărut o nouă formă a controlului constituționalității legilor, și anume controlul jurisdicțional. Meritul este al doctrinei și în special al jurisprudenței românești.

Așadar, controlul de constituționalitate a legilor a fost instituit în România pe cale jurisprudențială, la fel ca și în Statele Unite ale Americii. În practica jurisprudențială de atunci se

accentua că „chemarea justiției este de a da legii în aplicarea ei un sens constituțional, ținând seama de spiritul ei atunci când în mod lămurit se vede că textul legii merge în contra spiritului ei și contra Constituției”.

În cadrul ambelor „modele” consacrate de justiția constituțională, modelul american și modelul european, se pune problema accesului persoanelor la jurisdicția constituțională, ca garanție a protecției drepturilor constituționale. Profesorul Louis Favoreu, analizând sistemele de protecție a drepturilor fundamentale pe cale jurisdicțională, arată că: „Aceasta este de fapt principala cucerire a constituționalismului modern: în vreme ce, până la cel de-al doilea război mondial nu se pune în discuție cu excepția Statelor Unite ale Americii regularitatea legilor în numele dogmei suveranității parlamentare, cea de-a doua jumătate a secolului XX a adus instaurarea unei protecții jurisdicționale împotriva legislativului prin crearea jurisdicțiilor constituționale sau a celor internaționale, și uneori a amândurora” [30, p. 174]. Dacă în cazul modelului american acest acces este recunoscut prin însăși natura controlului, modelul european nu a preconizat accesul individual direct ca principiu al sesizării curților constituționale. Teoria kelseniană a „legislatorului negativ” avea în vedere un control abstract al constituționalității legii, exercitate cu precădere la inițiativa autorităților publice. Cu toate acestea, majoritatea constituțiilor statelor europene au prevăzut posibilitatea persoanelor de a sesiza jurisdicțiile constituționale.

Tribunalele din provinciile române Basarabia și Bucovina, revenite la Regat după căderea imperiilor rus și austriac în 1918, au inclus foarte repede în practica lor controlul de constituționalitate a legilor.

Controlul de constituționalitate, văzut în toate ipostazele sale, controlul general al aplicării Constituției, controlul repartitiei competențelor între autorități și în special controlul jurisdicțional al constituționalității legilor contribuie la depășirea „mitului” supremației legii și al suveranității parlamentare și consolidează direct aplicabilitatea Constituției, edificând „un cadru de stabilitate care, sub aspectul trăsăturilor sale esențiale, scapă oscilațiilor inerente procesului

de guvernare”[31, p. 89]. S-a afirmat chiar că „un judecător al constituționalității este o exigență a statului de drept așa cum este și judecătorul legalității”. Corolarul justiției constituționale este, așadar, supunerea tuturor autorităților, în special Parlamentului, unor limite stabilite de norme superioare ale Constituției.

Referințe:

- Mircea Lepădătescu, *Teoria generală a controlului constituționalității legilor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 9.
- Alexandru Văleanu, *Controlul constituționalității legilor în dreptul roman și dreptul comparat*, Tipografia „Ion C. Văcărescu”, București, 1936, p.45.
- Monitorul Oficial al RM, 1997, nr. 21.
- Ovidiu Ținca, *Constituții și alte texte de drept public*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1997.
- Nicolae Iorga, *Istoricul Constituției românești*, Tiparul „Cultura Națională”, București, 1922, p. 5, 24.
- Art.107 din Constituția Belgiei din 1831.
- Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura Lumina Lex, București, 1995, p.139.
- Denumire introdusă prin Legea pentru declararea României ca Regat din 14 martie 1881, publicată în M.Of nr.60 din 15/27 noiembrie 1881.
- Ioan Stanomir, *Nașterea Constituției - limbaj și drept în Principate pînă la 1866*, Editura Nemira, București, 2004, p. 404.
- Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, București, 1993, p. 139.
- George Alexianu, *Studii de drept public*, p. 4.
- Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, București, 1993, p.139.
- Andrei Rădulescu, *Puterea judecătorească*, Tipografia „Cultura Națională”, București, 1922,p.199.
- George Alexianu, *Dreptul constituțional*, Editura Liberăriei Socea-Co, Soc. anonimă, București, 1926, p. 238.
- Bianca Selejan-Guțan, *Excepția de neconstituționalitate*, Editura All Beck, București, 2005, p. 11.
- G.Alexianu, *Drept constituțional*, București, p. 235.
- Elisabeth Zoller, *Droit constitutionnel*, Paris, 1998, p. 182.
- A. Văleanu, *Controlul constituționalității legilor în dreptul român și dreptul comparat*, p. 266.
- Constantin G. Dissescu, *Drept constituțional*, p. 661, p. 140.
- C. G. Dissescu, *Curs de drept public*, București, 1890, p. 533.
- G. Alexianu, *Dreptul constituțional*, București, p. 229-230.
- G. Alexianu, *Dreptul constituțional*, București, p. 235.
- G. Alexianu, *Studii de drept public*, București, p.2,5.
- Dimitrie Alexandresco, *Explicațiune dreptului civil român*, vol. 1, Partea I, p. 60.
- A. Văleanu, *Controlul constituționalității legilor în dreptul român și dreptul comparat*, p. 269.
- A. Văleanu, *Controlul constituționalității legilor în dreptul român și dreptul comparat*, p. 270-271.
- Mircea Criste, *Controlul constituționalității legilor în România aspecte istorice și instituționale*, p. 54.
- A. Văleanu, *Controlul constituționalității legilor în dreptul român și dreptul comparat*, p.266.
- Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul comparat și în dreptul român*, Tratat, Editura Servo-Sat, 2003, p. 683-684.
- L. Fawvoreu, *La protection juridictionnelle des droits de l'homme*, Suisse, 1991, p. 174.
- A. Brewer-Carias, *Judicial Review in Comparative Law*, Cambridge University Press, 1989, p. 89.

Liliana CREANGĂ,

cercetător științific superior al Laboratorului de Cercetări Științifice
Aplicative a IFPC și CȘA al Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI,
master în drept, doctorandă

CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII TRATATELOR INTERNAȚIONALE

La Constitution et la législation nationale, que les traités internationaux établissant constitue l'objet du contrôle constitutionnel, n'indique pas les guels: ceux mais non ratifiés et donc pas vigueur ou ceux signés et entré en vigueur après ratification. Ces déductions resultent de la pratique de la Cour constitutionnelle de la République de Moldova dans deux cas particuliers.

Actuala reglementare nu prevede expres competența Curții Constituționale de a exercita controlul a priori. Dar, reieșind din prevederile alin.(1) lit.a) art.135 din Constituție, în șirul actelor supuse controlului constituționalității sunt incluse și tratatele internaționale.

Constituția și legislația națională, stabilind că tratatele internaționale formează obiectul controlului de constituționalitate, nu indică care anume tratate internaționale: cele semnate, dar neratificate și neintrate în vigoare, sau cele semnate și intrate în vigoare după ratificare.

Aceste deducții reies și din practica Curții Constituționale a Republicii Moldova în două cazuri concrete.

Conform articolelor 26, 27 și 62 ale Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23 mai 1969, statul nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern sau alte motive pentru a justifica neexecutarea unui tratat [1]. Aceste norme nu admit refuzul de a executa un tratat nici în cazurile în care acesta conține dispoziții contrare Republicii Moldova.

Prin decizia nr.5 din 24 septembrie 2002, Curtea Constituțională a sistat procesul pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat și a protocolului adițional la Tratat, semnate la Kiev la 18 august 1999, invocând următoarele: „Potrivit prevederilor Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23 mai 1969, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, prin

tratat se înțelege un acord internațional încheiat în scris între state și guvernat de dreptul internațional.

Art.24 din Convenție, care reglementează modul de intrare în vigoare a tratatelor, stipulează că un tratat intră în vigoare la data și după modalitățile ce s-au fixat prin dispozițiile sale sau prin acord între statele care au participat la negocieri.

Prin consecvența principiilor dreptului internațional, Tratatul din 18 august 1999 între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, în art.12, stabilește că acesta se supune ratificării și intră în vigoare în a 30-a zi din data efectuării schimbului instrumentelor de ratificare. Odată intrat în vigoare, la 18 noiembrie 2001, Tratatul cade sub incidența principiului de drept internațional „pacta sunt servanda” (art.26 din Convenție).

Potrivit art.27 din Convenție, o parte nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat.

O confirmare a acestui principiu o găsim și în art.62 pct. 2 lit. a) din Convenție, potrivit căruia, în cazul în care este vorba despre un tratat care stabilește o frontieră, nici o schimbare fundamentală a împrejurărilor în raport cu cele existente în momentul încheierii unui astfel de tratat nu poate pune la îndoială valabilitatea acestuia [2].

Or, prin art.8 alin.(1) din Constituție, Republica Moldova se obligă să respecte tratatele la care este parte. Mai mult ca atât, alin.(2) din

aceiași articol statuează că intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

În cazul în care o asemenea revizuire nu a avut loc, tratatul internațional intrat în vigoare devine executoriu.

De observat că stabilirea frontierei de stat între Republica Moldova și Ucraina, care face obiectul tratatului contestat, se află în proces de desfășurare, prin urmare nu se exclude operarea unor reglementări suplimentare.

Invocând principiul dreptului internațional privind îndeplinirea de către stat a angajamentelor internaționale, Curtea relevă că exercitarea controlului constituționalității acestui tratat ar contrazice principiul internațional privind executarea tratatelor cu bună credință, ceea ce ar aduce prejudicii credibilității Republicii Moldova ca partener în raporturile instituite prin tratatele internaționale și ar întârzia sau chiar ar frâna dezvoltarea relațiilor interstatale și interguvernamentale ale țării”.

Sarcina de a nu admite aderarea Republicii Moldova la un tratat internațional în care se conțin dispoziții contrare Constituției revine organelor implicate în procesul de îndeplinire a procedurilor necesare pentru aderare. Această sarcină poate fi realizată prin solicitarea Curții Constituționale de a exercita controlul constituționalității actului internațional în privința căruia se derulează procedurile de aderare, deoarece conform art.135 alin.(1) lit. a) din Constituție, anume de competența Curții Constituționale ține prerogativa de a se pronunța definitiv asupra faptului dacă dispozițiile unui tratat internațional sunt sau nu conforme Constituției.

Una din realizările Constituției Republicii Moldova din 29 iulie 1994 este respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale. Prin dispozițiile art.8, Constituția stabilește că Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Deoarece Republica Moldova s-a obligat să respecte principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, se obține astfel o supremație a acestora față de dreptul

intern, adică față de legile organice, ordinare și actele subordonate legilor. Această formulă nu consacră în nici un caz superioritatea dreptului internațional general asupra prevederilor Constituției Republicii Moldova, deoarece, potrivit art.4, superioarele normelor Constituției sunt numai reglementările internaționale ce decurg din pactele și tratatele la care Republica Moldova este parte și numai în măsura în care ele se referă la drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

În legătură cu enumerarea principiilor relațiilor dintre tratatele internaționale și dreptul intern, este necesar de evidențiat prevederile cuprinse în constituțiile altor state [3]. Astfel, Constituția Republicii Portugalia definește cu multă precizie, în art.7 pct.1, principiile politicii externe ale acestei țări: „Portugalia se conduce în relațiile internaționale de principiile independenței naționale, respectului drepturilor omului, dreptului popoarelor la autodeterminare și independență, egalității între state, soluționării pașnice a conflictelor internaționale, neamestecului în treburile interne ale altor state și cooperării cu toate celelalte popoare în vederea emancipării și a progresului umanității”.

În ceea ce privește raporturile dintre tratate și legea internă, există, de asemenea, prevederi mult mai clare într-o serie de alte constituții. De exemplu, art.25 din Constituția Germaniei dispune că „Normele generale ale dreptului internațional public fac parte integrantă din dreptul federal. Ele sunt deasupra legilor și creează în mod direct drepturi și obligații pentru locuitorii teritoriului federal”. Cu privire la aceeași problemă, Constituția italiană menționează în art.10 alin.(1) că „Ordinea juridică italiană se conformează normelor de drept internațional recunoscute”. În schimb, Constituția Rusiei prevede în ultima parte a alin.(4) din art.15 că „dacă printr-un tratat internațional al Federației Ruse se stabilesc alte reguli decât cele prevăzute de lege, atunci se aplică regulile tratatului internațional”. Constituția cehă dispune și ea, în articolul 10, că „tratatele internaționale ratificate și promulgate cu privire la drepturile omului, la care Republica Cehă s-a angajat, au forță obligatorie directă și prioritate asupra dreptului”. Constituția Republicii Croația din 1993 și Constituția Republicii Slovace din 1992

prevăd proceduri speciale pentru aprobarea tratatelor privind intrarea în anumite organizații sau retragerea din acestea, care implică nu numai acordul Parlamentului, cu o majoritate calificată, dar și un referendum popular [4].

Revenind la cele menționate mai sus, în cazul în care Republica Moldova va deveni parte la un tratat internațional ce va conține dispoziții contrare prevederilor Constituției, tratatul respectiv va intra în vigoare și normele lui vor fi recunoscute ca obligatorii și aplicabile pentru Republica Moldova numai după ce dispozițiile constituționale ce vin în contradicție cu prevederile tratatului vor fi în prealabil revizuite; respectându-se toate procedurile necesare în acest scop.

Norma constituțională stabilește că un tratat care conține dispoziții contrare Constituției va putea intra în vigoare doar după ce va fi revizuită Constituția, de aceea este necesară opinia Curții Constituționale vizând corespunderea textului actului internațional cu prevederile Constituției. Deoarece Curtea Constituțională a Republicii Moldova nu exercită controlul a priori al tratatelor internaționale, chiar dacă ele vor conține dispoziții contrare Constituției, totuși vor putea intra în vigoare și vor produce efecte juridice pe teritoriul republicii.

Potrivit art.135 din Constituție, din actele nominalizate supuse controlului constituționalității fac parte și tratatele internaționale, care devin astfel obiectul controlului de constituționalitate. S-ar părea că, dacă art.135 din Constituție prevede controlul constituționalității tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, nu ar trebui să apară multiple semne de întrebare, pe când în realitate situația este alta. De aceea, credem, este necesar să efectuăm o examinare comparată a controlului constituționalității tratatelor internaționale.

Constituțiile și legislația multor state, stabilind că tratatele internaționale formează obiectul controlului de constituționalitate, nu indică expres care anume tratate internaționale: cele semnate, dar nu ratificate și nu intrate în vigoare, sau cele semnate și intrate în vigoare după ratificare. De exemplu, în Azerbaidjan, Kazahstan, Rusia, Estonia, Tadjikistan, Albania, Andora, Ungaria, Germania, Spania, Lituania, Slovenia, Ucraina, la fel în unele state arabe,

din Africa și America Latină, Alger, Congo, Madagascar, Mali, Turcia, Ciad, Guatemala, Costa Rica, Chile controlul constituționalității tratatelor internaționale este a priori.

Controlul a priori al tratatelor internaționale până la ratificare anticipează situația neconstituționalității tratatului internațional la intrarea în vigoare. Conducându-ne de normele dreptului internațional public, potrivit art.27 al Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor din 1969, statul în care tratatul internațional este în vigoare nu se poate eschiva de la respectarea tratatului din motiv că el contravine dreptului intern [5].

Controlului a posteriori sunt supuse tratatele internaționale în Austria, Grecia, Georgia, Letonia, Moldova. Exercițarea controlului posterior al tratatelor internaționale după ratificarea și intrarea lor în vigoare poate crea un șir de probleme, deoarece anularea tratatului internațional sau a unor dispoziții din tratat sunt supuse normelor dreptului internațional public.

Examinând prevederile art.8 alin. (2) din Constituție în raport cu art.135, prevederile Legii cu privire la Curtea Constituțională și ale Codului jurisdicției constituționale, tragem concluzia că orice tratat internațional este prezumat a fi constituțional până la dovada contrarie, adică până când Curtea Constituțională va efectua controlul constituționalității lui și va stabili concordanța sau neconcordanța prevederilor pe care le conține el în raport cu normele constituționale în vigoare, în caz de neconcordanță a prevederilor tratatului cu normele constituționale, acesta va fi recunoscut drept neconstituțional și va înceta să mai producă efecte juridice.

Dacă se va hotărî că tratatul internațional respectiv trebuie să intre în vigoare, va fi necesară inițierea procedurii de revizuire a Constituției.

Pentru ca tratatele internaționale să nu vină în contradicție cu normele Constituției, există opinia că persoanele sau autoritățile care sunt competente să încheie tratate internaționale, având pentru aceasta la dispoziție instrumentele prin care se dispune intrarea în vigoare a tratatelor și putând utiliza metodele necesare în cazul în care poartă negocieri vizând încheierea, ratificarea, semnarea unui tratat internațional, sunt obligate să verifice concordanța pre-

vederilor acestuia cu normele constituționale referitoare la problema în cauză.

După cum sublinia Hans Kelsen, nici o regulă de drept internațional nu se opune la control, iar un stat care vrea să încheie un tratat cu un alt stat trebuie să se informeze despre Constituția respectivului stat.

În baza celor expuse mai sus, credem că, pentru a nu submina supremația Constituției și dreptul intern al Republicii Moldova, soluția cea mai corectă ar fi ca Curtea Constituțională să exercite controlul constituționalității tratatelor internaționale până la ratificarea și intrarea lor în vigoare. Dar aceasta nu înseamnă că ea poate exercita acest control la orice etapă de încheiere a tratatelor internaționale [6].

Tratatul internațional nu poate fi supus controlului constituționalității până nu va fi semnat, iar în unele cazuri, și parafat. Legea organică trebuie să stipuleze în textul său că Curtea nu este în drept să exercite controlul constituționalității proiectelor tratatelor internaționale și nici să-și expună opinia privind proiectul tratatului internațional.

În dreptul constituțional, Curtea poate exercita controlul constituționalității tratatului integral și parțial. Pe când în dreptul internațional există regula textului integral ce nu permite ratificarea parțială sau modificarea tratatului fără acordul părților, pentru că ratificarea nu este o simplă formalitate, ci un act de importanță esențială.

Spre exemplu, prin hotărârea nr.22 din 2 octombrie 2007 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Statutul Curții Penale Internaționale, Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra procesului de conformitate a unor prevederi ale Statutului cu Constituția Republicii Moldova înainte de ratificarea acestui act internațional. Efectuând controlul constituționalității, curtea Constituțională a constatat „că prevederile Statutului CPI nu depășesc cadrul constituțional, mecanismele de aplicare a acestora putând fi soluționate atât prin mijloace legislative, cât și interpretative și sunt compatibile cu prevederile Constituției Republicii Moldova”[7].

Astfel, Curtea Constituțională și-a stabilit jurisdicția în cazul exercitării competenței referitoare la controlul constituționalității tratatelor

internaționale care urmează a fi efectuat a priori, adică înainte de ratificarea și intrarea lui în vigoare.

Când Curtea Constituțională declară neconstituționale unele norme ale unui tratat, acesta nu poate fi ratificat și se cer inițiate noi negocieri pentru a revizui tratatul internațional. Credem că urmările ce pot însoți declararea neconstituționalității tratatelor trebuie să fie luate în considerație de Curte în procesul exercitării controlului constituționalității tratatelor internaționale.

În această ordine de idei, venim cu propuneri de lege ferenda:

a) să fie modificată Legea cu privire la Curtea Constituțională și (codul jurisdicției constituționale, stipulând că Curtea Constituțională exercită controlul constituționalității tratatelor internaționale până la ratificarea și intrarea lor în vigoare;

b) să fie modificat Codul jurisdicției constituționale privind subiecții cu drept de sesizare privind constituționalitatea tratatelor internaționale.

Referințe:

1. Victor Duculescu, Georgeta Duculescu, *Justiția europeană, mecanisme, deziderate și perspective*, București, Ed. Lumina Lex, 2002, 188 p.
2. Victor Duculescu, *Protecția juridică a drepturilor omului. Mijloace interne și internaționale*. Ediție nouă, revăzută și adăugită, București, Ed. Lumina Lex, 1998, 347 p.
3. I. Dragoman, E. Popescu, *Drept european constituțional*, Târgu-Jiu, Ed. Mapamond, 2004, 364 p.
4. I. Deleanu, *Justiția constituțională*, București, 1995, p. 38.
5. I. Deleanu, *Justiția constituțională*, București, 1995, p. 37.
6. T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, București, 1992, p. 163.
7. I. Deleanu, *Justiția constituțională*, București, 1995, p. 43.

Matei DRAGOMIR,

Institutul de filozofie, sociologie și drept
a Academiei de Științe a Moldovei, doctorand

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND RĂSPUNDEREA PENTRU PREJUDICIILE CAUZATE DE ANIMALE, EDIFICII ȘI LUCRURI

Recenzent: **Eugenia COJOCARI**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

Social life can not be conceived as taking place is chaotic, random, without the existence of universally accepted rules of conduct. The normal and harmonious social life is necessary to respect certain rules of conduct requiring respect for the rights and interests of the public. Nobody is allowed to violate or disregard the rights and, therefore, anyone violating this rule must be held accountable for his actions. We are thus in the presence of social responsibility.

Viața socială nu poate fi concepută ca desfășurându-se haotic, la întâmplare, fără existența unor norme de conduită unanim acceptate. Desfășurarea normală și armonioasă a vieții sociale face necesară respectarea unor norme de conduită care impun respectarea drepturilor și intereselor membrilor societății. Nimănui nu-i este permis să încalce sau să nesocotească aceste drepturi și, ca atare, oricine încalcă această regulă trebuie să răspundă pentru faptele sale. Suntem astfel în prezența răspunderii sociale.

Răspunderea socială îmbracă felurite forme: răspunderea juridică, răspunderea morală, răspunderea politică, etc. Dintre acestea, evident, cea mai importantă este răspunderea juridică, răspundere consacrată legislativ în cadrul diferitelor ramuri de drept: civil, penal, administrativ, etc. În literatura de specialitate s-a afirmat că „răspunderea juridică este complexul de drepturi și obligații conexe care, potrivit legii, se naște ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și al îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept”. În cadrul răspunderii juridice, una din cele mai importante manifestări ale sale este răspunderea civilă.

Răspunderea civilă este o formă a răspunderii juridice care constă într-un raport de obligații în temeiul cărora o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altei persoane prin fapta sa, ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare.

La baza răspunderii civile stau două principii fundamentale: principiul reparării integrale a prejudiciului, prin care se înțelege înlăturarea tuturor

consecințelor dăunătoare ale unui fapt ilicit, în scopul repunerii victimei în situația anterioară („restitutio in integrum”) și principiul reparării în natură a prejudiciului, adică repararea prin mijloace naturale, adecvate, cum sunt restituirea bunului, înlocuirea lui cu unul similar, repararea tehnică a bunului, etc.

Răspunderea civilă îmbracă două forme: răspunderea civilă contractuală și răspunderea civilă delictuală. Codul Civil Român supune cele două forme ale răspunderii civile unor regimuri juridice sensibil deosebite. Răspunderea civilă contractuală este îndatorirea debitorului unei obligații născută dintr-un contract, de a repara prejudiciul cauzat creditorului sau prin faptul neexecutării prestației datorate. Răspunderea civilă delictuală este obligația unei persoane de-a repara prejudiciul cauzat altuia printr-o faptă ilicită extracontractuală.

Deși supuse unor regimuri juridice diferite, între cele două forme de răspundere civilă nu există deosebiri fundamentale, ambele fiind angajate odată cu întrunirea următoarelor condiții: un prejudiciu cauzat altuia; o faptă ilicită (contractuală sau extracontractuală); culpa sau vinovăția autorului faptei; un raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciul cauzat.

Având în vedere tema prezentei lucrări, vom omite să examinăm problema răspunderii civile contractuale și vom trece succint în revistă câteva aspecte privind răspunderea civilă delictuală pentru a putea stabili locul răspunderii pentru prejudiciile cauzate de lucruri, animale și edificii, în ansamblul răspunderii civile delictuale. Potrivit dispozițiilor legale în vigoare, răspunderea civilă delictuală este de trei feluri: răspunderea pentru fapta proprie; răspunderea pentru fapta altei persoane; răspunderea

pentru prejudiciile cauzate de lucruri, animale sau ruina edificiului. După criteriul fundamentului său, răspunderea este de două feluri: răspunderea delictuală subiectivă, întemeiată pe ideea de culpă; răspunderea delictuală obiectivă, întemeiată pe ideea de garanție sau a riscului.

Răspunderea civilă delictuală este reglementată în dispozițiile art. 998 – 1003 ale Codului Civil. În mod tradițional, se apreciază că răspunderea civilă delictuală este de trei tipuri, după cum persoana răspunzătoare este sau nu autorul prejudiciului: răspunderea civilă pentru fapta proprie; răspunderea civilă pentru fapta altuia; răspunderea civilă pentru prejudiciile cauzate de lucruri, în general, de animale și de ruina edificiului.

Cauzarea unui prejudiciu - prin neexecutarea unei obligații preexistente sau prin săvârșirea unei fapte (independența de un raport anterior) care generează, de asemenea, daune - are drept consecință obligarea autorului la repararea prejudiciului, astfel încât nedreptatea care a fost creată să fie ștearsă, iar consecințele negative să fie suportate de către făptaș.

Prejudiciul, calificat ca o condiție *sine qua non*, este definit ca fiind efectul negativ suferit de o anumită persoană, ca urmare a faptei ilicite săvârșite de o altă persoană. Prejudiciul este cel mai important element al răspunderii civile delictuale, condiție necesară și esențială a acesteia, deoarece atât timp cât o persoană nu a fost prejudiciată, ea nu are dreptul de a pretinde nicio reparație, pentru că nu poate face dovada unui interes. Prejudiciul se clasifică în funcție de mai multe criterii, respectiv: după natura sa: prejudiciu patrimonial și prejudiciu nepatrimonial; după durata producerii: prejudiciul este instantaneu sau succesiv; după cum putea sau nu să fie prevăzut în momentul producerii: prejudiciu previzibil și i prejudiciu imprevizibil.

Prejudiciul patrimonial este acel prejudiciu al cărui conținut poate fi evaluat în bani. *Prejudiciul nepatrimonial* este acel prejudiciu care nu este susceptibil de evaluare în bani. Rezultând din atingerea unor valori morale ale omului, prejudiciile nepatrimoniale sunt numite daune morale. *Prejudiciul instantaneu* este acea consecință dăunătoare care se produce dintr-o dată sau într-un interval de timp scurt. *Prejudiciul succesiv* constă în consecința dăunătoare care se produce continuu sau eșalonat în timp. *Prejudiciul previzibil* este acel prejudiciu care a putut să fie prevăzut la momentul săvârșirii faptei ilicite. *Prejudiciul imprevizibil* este acel prejudiciu care nu a putut să fie prevăzut la momentul săvârșirii faptei ilicite.

Constituie prejudiciu: distrugerea, sustragerea ori degradarea unor bunuri; vătămarea sănătății sau integrității corporale, cu reducerea ori pierderea totală sau parțială a capacității de muncă; lezarea onoarei, reputației, calității de creator intelectual sau oricăror atribute ce definesc statutul moral al persoanei etc. prejudicial este un element esențial al răspunderii civile, al răspunderii materiale și uneori al răspunderii penale. Existența prejudiciului dă dreptul la repararea lui integrală, care se face în natura sau, când aceasta nu e posibil, prin acordarea despăgubirilor.

În cele ce urmează vom detalia răspunderea pentru fiecare categorie în parte, respectiv: *animale, edificii și de lucruri* în general.

Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale. Art.1001 C.civ. prevede că „proprietarul unui animal, sau acela care se servește cu dânsul, în cursul serviciului, este responsabil de prejudiciul cauzat de animal, sau că animalul se află în paza sa, sau că a scăpat”. Este de observat că această prevedere de principiu nu este însoțită de o reglementare specială privind posibilitatea de probă contrarie din partea proprietarului ori a celui ce se folosește de animal, spre a înlătura temeiurile răspunderii instituite prin art. 1001 C. Civ.

Două probleme urmează a fi lămurite, pentru a stabili domeniul de aplicație a răspunderii menționate: a) care sunt animalele la care se referă art.1001 C. Civ.?.; b) care sunt persoanele ținute a răspunde pentru animale, în temeiul art. menționat?

a) Cât privește animalele, deși legal nu o spune în mod direct, este evident că el se referă la animale care sunt apropiate într-o formă oarecare și care pot fi efectiv supravegheate. Numai așa se explică faptul că textul se referă la “proprietarul” animalului și la “cel ce se folosește” de acesta.

Întrucât legea nu face nici o distincție, se va răspunde pentru orice animal, domestic ori sălbatic, agresiv ori blând. Indiferent de specie, se impune ca animalul în individualitatea sa să fie obiect al dreptului de proprietate sau al altui drept real. În temeiul art. 1001 Cod civil, nu se răspunde pentru prejudiciile aduse de animalele de pe un fond de vânătoare de către unitatea care administrează acel teren. Pentru prejudiciile produse de animalele sălbatice aflate în păduri, fonduri de vânătoare etc., este reglementată o răspundere specială a acelor unități care nu și-au îndeplinit obligațiile de stârpire sau de alungare (art. 15 alin. 2 din Legea nr. 103/1996 privind fondul ci-negetic și protecția vânatului).

b) În ceea ce privește persoanele care sunt ținute a răspunde, principiul este că răspunderea pentru animal incumbă persoanei care, la momen-

tul producerii prejudiciului, avea paza juridică a animalului. Paza juridică decurge, ca regulă, din dreptul pe care îl are o persoană de a se folosi de animalul respectiv, care împiedică prerogativa de comandă, de direcție și supraveghere asupra animalului. În această situație este proprietarul – persoană fizică sau juridică – al animalului ori persoana căreia proprietarul i-a transmis folosința animalului. Așadar paza juridică poate coexista cu paza materială. Numai paza juridică atrage aplicarea prevederilor art. 1001 din C. Civ. Cel care are numai pază materială va putea fi tras la răspundere, nu însă pe temeiul art.1001 C. Civ., ci pentru fapta proprie, în condițiile dovedirii directe a elementelor răspunderii potrivit art. 998 și 999 C. Civ.

Elementul esențial pentru fundamentarea acestei răspunderi îl constituie paza juridică. Pornindu-se de la acest element, au fost conturate două orientări principale: fundamentarea răspunderii pe ideea de risc – potrivit căreia cel care trage foloasele unei activități trebuie să suporte și consecințele păgubitoare ale activității respective; fundamentarea pe ideea unei prezumții de culpă în supraveghere, de vinovăție în exercitarea pazei juridice.

Fundamentarea astfel conturată în sistemul Codului civil pe ideea unei prezumții absolute de vină și pe ideea generală de garanție marchează, în fond, în privința răspunderii pentru prejudiciile cauzate de animal, tendința spre afirmare a unei adevărate răspunderi obiective a celui care are paza juridică a animalului.

Pentru angajarea răspunderii, victima prejudiciului trebuie să facă dovada că prejudiciul a fost cauzat de către animal și că, la data cauzării prejudiciului, animalul se afla în paza juridică a persoanei de la care se pretinde plata despăgubirilor. De îndată ce aceste elemente au fost dovedite, se declanșează în mod automat, răspunderea în cf. Cu art. 1001 C. Civ..

Cel care are paza juridică a animalului se poate exonera de răspundere numai dacă face dovada că producerea, de către animal, a prejudiciului s-a datorat: faptei victimei înseși, care a provocat reacția cauzatoare de prejudicii animalului; faptei unei terțe persoane pentru care cel ce are paza juridică a animalului nu este ținut a răspunde; cazului de forță majoră, nu însă și cazului fortuit prejudiciului este îndreptățită să urmărească pe cel care are paza juridică a animalului, pe temeiul art. 1001 C.civ. Nimic nu o împiedică să urmărească, direct pe cel care are paza materială a animalului însă, pe temeiul art. 998-999 C. Civ. În orice caz, dacă cel care are paza juridică a plătit despăgubirile, el are dreptul să se regreseze, făcând dovezile cerute de art. 998 – 999, împotriva celui căruia i-a încredințat paza materia-

lă, din vina căruia animalul a fost pus în situația de a cauza prejudiciul.

Răspunderea pentru ruina edificiului

Conform art. 1002 C. Civ. „proprietarul unui edificiu este responsabil de prejudiciul cauzat prin ruina edificiului, când ruina este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcție”.

Stabilirea domeniului de aplicație a acestei răspunderi e necesară definirea noțiunilor la care se referă prevederea legală, și anume: înțelesul noțiunilor de edificiu, de ruină, de lipsă de întreținere și viciu de construcție; determinarea persoanei care răspunde pentru prejudiciile cauzate prin ruina edificiului.

Prin *edificiu*, în înțelesul art. 1002 C.civ. se înțelege orice lucrare realizată de om, prin folosirea unor materiale care se încorporează solului, un baraj, un pod, dar și o construcție subterană – cum ar fi un canal, o pivniță, o altă construcție subterană.

Prin *ruina edificiului* se înțelege nu numai dărâmarea completă, dar și orice dezagregare a materialului din care este construit, care prin cădere provoacă un prejudiciu altei persoane. Nu intră în această noțiune demolarea voluntară, ci numai dezagregarea ori dărâmarea involuntară.

Ruina trebuie să fie urmarea lipsei de întreținere ori a unui viciu de construcție. Lipsa de întreținere este asimilată și vechimii edificiului.

Art.1002 C.civ. stabilește răspunderea pentru prejudiciul cauzat prin ruină, în sarcina proprietarului edificiului. Această răspundere nu este întemeiată pe paza juridică a edificiului ci pe calitatea de proprietar, calitate care nu se poate transmite decât prin act translativ de proprietate. În caz de coproprietate pe cote părți, ori în devălmășie, răspunderea proprietarilor va fi solidară.

În fundamentarea răspunderii pentru ruina edificiului s-au conturat în general două orientări mai importante: o primă orientare, subiectivă, care are drept premisă sistemul Codului civil; o a doua orientare, care afirmă existența unei răspunderi obiective independentă de orice vină, chiar prezumată, a proprietarului. În ambele fundamentări, consecințele sunt aceleași, atât în ceea ce privește condițiile răspunderii și efectele acesteia, cât și în ceea ce privește cauzele de exonerare de răspundere.

Se consideră că, și pentru un imobil închiriat, proprietarului îi revin obligații de întreținere, dacă nu s-a prevăzut altfel în contractul încheiat cu locatarul. Viciile de construcții ar putea fi imputate constructorului ori proprietarului anterior. Proprietarul edificiului, după ce va despăgubi proprietarul de la care a dobândit imobilul, are acțiune în regres, care

se rezolvă pe alt temei, în funcție de clauzele contractelor, ale reglementărilor privitoare la termene de garanție.

Pentru angajarea răspunderii prevăzute de art. 1002 C. Civ. Este necesar ca victima prejudiciului să facă dovada directă a unor elemente generale ale răspunderii dar și a elementele speciale. Victima va trebui să dovedească nu numai existența prejudiciului ci și raportul de cauzalitate dintre ruina edificiului și prejudiciu, dar și faptul că ruina edificiului a fost cauzată de lipsa de întreținere ori de viciu de construcție. Proprietarul nu poate să înlăture această răspundere prin simpla dovadă a faptului că a luat toate măsurile pentru asigurarea întreținerii edificiului ori pentru prevenirea oricăror vicii ale construcției. În acest sens, prezumția de răspundere este irefragabilă.

Cauze exoneratoare de răspundere sunt: fapta victimei înseși; fapta unui terț pentru care proprietarul nu este ținut a răspunde; cazul de forță majoră, nu și cazul fortuit.

Dacă toate condițiile sunt întrunite, proprietarul edificiului va fi obligat să plătească despăgubirile pentru acoperirea prejudiciului cauzat. Proprietarul la rândul său va avea drept de regres, pentru recuperarea daunelor platite, după caz: împotriva vânzătorului, pe temeiul contractului de vânzare-cumpărare; împotriva locatarului construcției pe temeiul contractului de locațiune, dacă ruina edificiului se datorează faptului că locatarul nu și-a îndeplinit obligațiile; împotriva constructorului ori proiectantului, pe temeiul contractului de antrepriză ori de proiectare pentru viciile ascunse care au constituit cauza ruinei.

Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri în general

Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri este consacrată în art. 1000 (1) C.civ.: „Suntem asemenea responsabili de prejudiciul cauzat de fapta persoanelor pentru care suntem obligați a răspunde sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră”.

Considerat inițial un text cu valoare introductivă pentru formele răspunderii delictuale indirecte, art. 1000 (1) C.civ. a căpătat (ulterior adoptării Codului civil de la 1864) statutul de temei legal pentru o nouă formă a răspunderii delictuale indirecte și anume răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri în general. În această interpretare, din art. 1000 (1) C.civ. se rețin următoarele: „Suntem asemenea responsabili de prejudiciul cauzat (...) de lucrurile ce sunt sub paza noastră”.

Pentru antrenarea răspunderii este necesară o singură condiție specială: lucrul care a cauzat pagu-

ba să se fi aflat în acel moment în paza unei persoane. În principiu, trebuie admis că această răspundere poate interveni pentru prejudiciul cauzat de orice lucru, indiferent de natura sa. Practica judiciară admite constant că această prevedere legală intervine pentru prejudiciile cauzate de orice lucruri, cu excepția celor pentru care există reglementări speciale (aeronaute, daune nucleare, ruina edificiului etc.).

Nu se poate angaja răspunderea prevăzută de art. 1001 Cod civil în următoarele situații: lucrul a fost un simplu instrument al omului în cauzarea prejudiciului (singura soluție fiind de această dată art. 998-999 Cod civil); atunci când prejudiciul este cauzat de corpul uman sau de o parte din acesta.

Determinarea domeniului de aplicare al art. 1000 (1) C.civ. presupune definirea următoarelor noțiuni: noțiunea de „lucru”; noțiunile de „pază” și de „paznic al lucrului”; noțiunea de „cauzare de către lucru a prejudiciului”; persoanele îndreptățite a invoca acest text legal.

Noțiunea de „lucru” în înțelesul art. 1000 (1) C.civ. În genere, se consideră că art. 1000 (1) C.civ. are în vedere toate lucrurile (indiferent de felul acestora), exceptând pe acelea pentru care Codul civil sau alte acte normative instituie o răspundere civilă delictuală specială. Astfel, în Codul civil se instituie răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale (art. 1001), de ruina edificiului (art. 1002), de asemenea, trebuie să fie avute în vedere și alte lucruri pentru care legea instituie răspunderi delictuale speciale – aeronavele, instalațiile nucleare, vasele etc.

Noțiunile de „pază” și de „paznic al lucrului”. Articolul 1001 (1) C.civ. arată că suntem răspunzători de prejudiciul cauzat de „lucrurile ce sunt sub paza noastră”, însă nu definește ce se înțelege prin noțiunea de pază. Se are în vedere paza juridică sau paza materială?

Prin paza juridică se înțelege puterea de direcție, control și supraveghere pe care o persoană o poate exercita în mod independent asupra unui lucru sau animal. Criteriul în funcție de care se analizează existența pazei juridice este acela al autorității independente asupra lucrului, autoritate ce-și are temeiul într-un drept. Paza juridică nu se confundă cu paza materială, ce-i este subordonată. Paza materială constă tot dintr-o putere de direcție, control și supraveghere asupra lucrului, însă lipsită de independență. Cu alte cuvinte, păzitorul material controlează, direcționează și supraveghează lucrul la ordinele și instrucțiunile păzitorului juridic.

Având în vedere cele arătate, să revenim acum la problema determinării noțiunii de pază în concepția art. 1000 (1) C.civ. În doctrină și jurisprudență, s-a arătat că acest text trebuie să fie supus

unei interpretări contextuale, făcându-se analogie cu art. 1001 C.civ., care dispune că este răspunzător de prejudiciul provocat de un animal „proprietarul (...) sau acela care se servește de dânsul în cursul serviciului”, fie că „animalul se află sub paza sa”, fie că „a scăpat”. De aici rezultă că și art. 1000 (1) C.civ. are în vedere *paza juridică* și nu cea materială. Cât privește titularul pazei juridice, în literatura juridică au fost făcute câteva precizări: proprietarul este prezumat, până la proba contrarie, că este titularul pazei juridice; o prezumție de pază juridică, subsecventă primeia, funcționează în cazul titularilor unor dezmembărăminte ale dreptului de proprietate (uzufructul, uzul, abitația și superfcia); paza juridică poate rezulta și dintr-un contract încheiat între proprietar și o altă persoană, contract ce presupune transmiterea pazei juridice (de exemplu contractul de locațiune sau de comodat); paza juridică poate aparține însă și unui posesor de bunăcredință sau de rea-credință, fiind admis că paza juridică nu este în mod esențial o stare de drept.

Noțiunea de „cauzare de către lucru a prejudiciului”. În genere, se consideră că lucrul a cauzat prejudiciul, atunci când acesta a contribuit în mod decisiv, prin particularitățile sale, printr-o energie și un dinamism proprii, la apariția pagubei, chiar dacă în lanțul causal s-a interpus, într-o anumită măsură, și factorul uman.

Sfera persoanelor care au calitatea de paznici juridici. Proprietarul lucrului – față de acesta operează o prezumție simplă de pazitor juridic; calitatea sa de paznic nu încetează prin neuz, prin pierderea sau abandonarea lucrului, cât timp o altă

persoană nu a dobândit puterea de a exercita independent direcția, controlul și supravegherea acestuia; când lucrul se află în coproprietate, prezumția privește pe toți coproprietarii care trebuie să răspundă solidar. Statul - pentru lucrurile dintr-o succesiune vacantă, însă numai după expirarea termenului de opțiune succesorală. Titularilor drepturilor reale principale dezmembărăminte ale dreptului de proprietate: superfcie, uzufruct, abitație, servitute aparentă, precum și titularii drepturilor reale accesorii care au posesia lucrului: creditorul gajist și retentorul, pecum și posesorul lucrului.

Titularul pazei juridice poate transmite paza juridică printr-un contract cum ar fi: închirierea, comodatul, antrepriză, contractul de transport, arendă, concesiune etc. În aceste situație, paza juridică a lucrului se consideră că este scindată între proprietar sau posesor (în sarcina cărora rămâne paza structurii lucrului) și detentor (căruia îi revine paza utilizării lucrului). După cum prejudiciul este cauzat de viciile structurii juridice sau de folosirea sau

păstrarea lui necorespunzătoare, răspunderea revine proprietarului/posesorului sau detentorului. Persoanele fizice lipsite de capacitate delictuală nu au calitatea de pazitori juridici ai lucrurilor ce le aparțin, întrucât, neavând discernământ, se consideră că nu pot exercita în mod independent puterea de direcție, control și supraveghere a lucrului. Au însă această calitate reprezentanții legali ai persoanelor lipsite de capacitate delictuală care au printre altele și obligația de exercitare a direcției, controlului și supravegherii lucrurilor celui aflat sub ocrotirea lor.

Persoanele îndreptățite a invoca răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un lucru. Răspunderea întemeiată pe art. 1000 (1) C.civ. poate fi invocată de victima prejudiciului cauzat de lucrul altuia și de succesorii săi în drepturi.

Răspunderea în cazul coliziunii de vehicule: A. În ipoteza în care două sau mai multe vehicule aflate în paza juridică a unor persoane diferite cauzează un prejudiciu unei terțe persoane, se va angaja răspunderea prevăzută de art. 1000 alin. 1 Cod civil și paznicii juridici vor răspunde solidar conform art. 1003 Cod civil; B. În ipoteza în care vehiculele intrate în coliziune își cauzează reciproc prejudicii, au fost avansate trei soluții: a) opinia conform căreia la stabilirea răspunderii trebuie să aplice aceleași reguli ca și în situația în care prejudiciul se datorează culpei comune a făptuitorului și a victimei; b) soluția neutralizării reciproce a răspunderii pentru lucruri, conform căreia intervine o anihilare reciprocă a prezumțiilor rezultate din art. 1000 alin.1 Cod civil și, în consecință, se revine la regulile generale de răspundere pentru fapta proprie, în condițiile art. 998-999 Cod civil; c) soluția conform căreia, fiecare participant fiind în același timp victimă și pazitor juridic al câte unui vehicul intrat în coliziune, poate invoca împotriva celorlalți răspunderea reglementată de art. 1000 alin. 1 Cod civil. Fiecare pazitor juridic va fi obligat să repare prejudiciul suferit în urma coliziunii de către celălalt.

Răspunderea în situația în care între victimă și pazitorul juridic al lucrului există un raport contractual. Răspunderea pentru aceste prejudicii trebuie considerată o răspundere contractuală. Uneori se consideră că atunci când lucrul a cauzat o vătămare corporală sau moartea victimei, răspunderea părții contractante căreia îi aparține paza juridică a structurii lucrului este delictuală și se angajează pe temeiul art. 1000 alin. 1 Cod civil.

Răspunderea în cazul în care lucrul a cauzat prejudiciul cu ocazia efectuării unui serviciu gratuit și benevol de către pazitorul juridic în favoarea victimei. În această situație se consideră că răspunderea pazitorului juridic al lucrului se va angaja pe temeiul

art. 1000 alin. 1 Cod civil.

Răspunderea în ipoteza în care victima a folosit clandestin lucrul aflat în paza juridică a unei alte persoane. Pentru soluționarea acestei ipoteze s-au avansat mai multe opinii. În prezent opinia majoritară este aceea conform căreia se poate vorbi de răspundere a paznicului juridic numai dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de art. 998-999 Cod civil și nu se pot invoca prevederile art. 1000 alin. 1.

Cu privire la *fundamentarea* acestei răspunderi, au fost emise două concepții de bază, tradiționale: teoriile subiective și teoriile obiective.

Teoriile subiective fundamentează răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri pe ideea unei prezumții de vină a paznicului juridic. În cadrul concepției subiective, pot fi identificate mai multe tipuri de fundamentări: prezumția relativă de culpă a paznicului juridic; prezumția absolută de culpă a paznicului juridic; a treia variantă a concepției subiective a apărut ca urmare a criticilor aduse primelor două, pe motiv că acestea ar fi neconforme cu realitatea, atâta vreme cât se admite că răspunderea funcționează chiar și în aceste cazuri în care, în sarcina paznicului juridic, nu poate fi reținută nici o culpă, cum ar fi, de exemplu, în ipoteza cazului fortuit. Așadar, ca răspuns la aceste critici, adepții fundamentării subiective a răspunderii pentru lucruri au formulat o nouă variantă a acesteia, concretizată în concepția așa-numitei „culpe în paza juridică”, potrivit căreia răspunderea paznicului ar avea drept fundament nu o culpă prezumată, ci o culpă dovedită. Argumentul invocat în sprijinul acestei concepții constă în faptul că paznicului juridic îi revine obligația de rezultat nu de mijloace, de a feri pe celelalte persoane de orice prejudiciu pe care lucrul l-ar putea invoca.

Teoriile obiective fundamentează acest tip de răspundere pe simplul suport de cauzalitate dintre „fapta lucrului” și prejudiciu. Concepția obiectivă cunoaște următoarele variante: fundamentarea răspunderii pe ideea de risc-profit; teoria „prezumției de răspundere”; teoria „garanției privind riscul de activitate”, argumentul principal al acestei concepții este că, prin analogie cu răspunderea comitentului, răspunderea paznicului juridic este concretizarea unei obligații de garanție pentru riscul de activitate pe care acesta îl introduce în societate, prin utilizarea lucrului. Această ultimă variantă de fundamentare a răspunderii pentru prejudiciile cauzate de lucruri este îmbrățișată de doctrina și jurisprudența zilelor noastre.

Pentru angajarea răspunderii instituite de art.1000 (1) C.civ., trebuie să se dovedească îndeplinirea următoarelor condiții: existența prejudiciului;

existența unei „fapte a lucrului”; legătura de cauzalitate între „fapta lucrului” și prejudiciu;calitatea de paznic juridic a persoanei chemate să răspundă.

Cauzele exoneratoare de răspundere sunt: fapta victimei; fapta unei terțe persoane; cazul de forță majoră. Primele două cauze nu vor produce efectul exonerator decât dacă au caracterul unui caz de forță majoră. Pentru a-l exonera total de răspundere pe paznic, împrejurarea ce constituie forță majoră este necesar să fi fost singura cauză a producerii prejudiciului și nu doar una din cauzele concurente care au dus la rezultatul negativ.

În cazul în care sunt întrunite condițiile răspunderii pentru lucruri, victima are dreptul de a pretinde repararea prejudiciului de la păzitorul juridic al lucrului. În ipoteza în care lucrul cauzează paguba în timp ce paza materială se exercită de către o altă persoană decât păzitorul juridic al acestuia, victima poate pretinde reparația de la păzitorul material în condițiile dreptului comun (art. 998-999 Cod civil). Păzitorul juridic va avea o acțiune în regres față de păzitorul material al lucrului în situația în care s-ar fi putut angaja și răspunderea celui din urmă pentru fapta proprie.

În concluzie, răspunderea pentru lucruri intervine numai în acele cazuri când lucrul a cauzat paguba în timpul cât, din anumite motive, a scăpat de sub controlul omului, atunci când o persoană cauzează un prejudiciu unei alte persoane printr-o folosire inadecvată a lucrului, datorită unei culpe foarte ușoare, precum și în ipoteza în care la baza prejudiciului cauzat de lucru se află un caz fortuit.

Reglementând relațiile sociale prin norme de drept, legiuitorul are în vedere condițiile în care norma poate și trebuie să se realizeze, capacitatea acesteia de a modela conduitele, îndreptându-le pe un făgaș considerat socialmente util. În același timp însă, legiuitorul are de fiecare dată în atenție și posibilitatea violării normei prin conduite neconforme. În principiu, încălcarea prevederilor normelor juridice atrage răspunderea juridică a persoanei vinovate.

Bibliografie:

1. Mihail Eliescu, *Răspunderea civila delictuală*, Ed. Academiei, 1972.
2. Baieș S., *Studiu Comparativ privind dreptul Civil. Proiectul „Implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare RM-UE*, Chișinău, 2002.
3. Bloșenco A., *Răspunderea civilă delictuală*, Chișinău, 2002.
4. Boris Stark, *Droit Civil. Obligations. Responsabilie delictuelle*
5. C. Stănescu , C. Birsan, *Teoria generală a obli-*

gațiilor

6. Cojocari E., *Drept Civil Răspunderea juridică civilă*, Chișinău Business Elita, 2002.
7. Dalloz, *Repertoire de droit civile*
8. Fr. Deak Ion M. Anghel Marin Popa, *Răspunderea civilă delictuală*
9. Gh. Botea, *Răspunderea civilă și delictuală în accidentele de circulație*
10. Gh. Tomșa, *Răspunderea civilă pentru prejudicii cauzate de lucrurile pe care le avem sub pază*
11. H. L. Mazeaud, *Traite theoretique et pratique de la responsabilite civile delictuelle et contractuelle*, ediția a II a , Paris, 1934
12. Ioan S. Mihuță, *Repertorii de practică judiciară în materie civilă a tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești*
13. Liviu Pop, *Teoria generală a obligațiilor*
14. N.D. Ghimpa, *Responsabilitatea civilă, delictuală și contractuală*
15. Nicolae Turburi, *Responsabilitatea civilă pentru fapta lucrurilor neînsuflețite*

Matei DRAGOMIR,

Institutul de filozofie, sociologie și drept
a Academiei de Științe a Moldovei, doctorand

NOȚIUNI PRIVIND DELIMITAREA DINTRE RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ ȘI RĂSPUNDEREA CIVILĂ CONTRACTUALĂ

Recenzent: **Eugenia COJOCARI**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

The liability is linguistically aware the personality of its debt to the company, a community of people, understanding the meaning and significance of his behavior.

In law this term has acquired a different meaning, different from that of ordinary language, ie show negative consequences occurring in the case of illegal acts committed by an individual or a legal person. Liability includes the only the consequences of breach of law, which expresses itself in the emergence of new bonds or other obligations arising from the report how the existing law.

Din punct de vedere lingvistic răspunderea este conștientizarea de către personalitate a datoriei sale în fața societății, unei colectivități de oameni, înțelegerea sensului și însemnătății comportamentului său.

În jurisprudență acest termen a capătat o altă semnificație, deosebită de cea din limbajul obișnuit, și anume: evidențiază consecințele negative, survenite în cazul comiterii unor fapte ilegale de către o persoană fizică sau o persoană juridică. Răspunderea juridică include în sine doar acele consecințe ale încălcării de drept, care se exprimă în apariția unor noi obligațiuni sau alte modalități a obligațiunilor apărute din raportul de drept deja existent.

Aceste modalități, precum și obligațiile noi apărute trebuie să fie în legătură cu urmările negative, nesatisfacatoare pentru cel ce a încălcat ordinea de drept.

Evidența răspunderii ca un sistem juridic special, în afara aplicării măsurilor de constrângere îndreptate spre executarea obligației existente, ține de conținutul relațiilor care apar în cazul dat. Constrângerea la îndeplinirea obligației n-o putem considera răspundere, deoarece constrângerea statală e îndreptată doar la asigurarea obligației. Cu ajutorul constrângerii participanții la raport sunt aduși la poziția, în care ei ar trebui să se afle în corespundere cu cerințele legale.

Răspunderea juridică civilă este acea sancțiune aplicată față de delictent sub forma impunerii unei obligații juridico-civile reglementare sau lipsirea de un drept civil ce-i aparține. Răspunderea civilă este acea formă a răspunderii juridice ce constă în obligația pe care o are orice persoană de a repara prejudiciul pe care l-a cauzat altuia. A răspunde în

mod civil înseamnă, în sens juridic, a răspunde din punct de vedere civil.

Prin funcția sa reparatorie, răspunderea civilă are drept scop repunerea patrimoniului persoanei prejudiciate în situația anterioară, prin înlăturarea tuturor consecințelor daunătoare ale faptei ilicite. Regulile pe care le pune la baza atât practica judiciară, cât și literatura de specialitate, dar mai cu seamă legea civilă, ca fiind principii de bază ale răspunderii civile se referă la obligația de reparare.

În literatura de specialitate noțiunea “răspunderii juridice civile” rămâne a fi discutabilă. Unii autori înaintează noțiunea de răspundere pozitivă, prin care urmează a se înțelege executarea tuturor obligațiilor în mod strict, de neabătut. În sfera obligațiilor această răspundere coincide de fapt cu executarea în mod corespunzător a acestora. Dar, în același context, executarea corespunzătoare a obligațiilor și răspunderea juridico-civilă se supun unor reguli diferite. Până când obligațiile sunt executate în modul corespunzător, nu putem vorbi despre răspundere, și dimpotrivă, aplicarea răspunderii exclude executarea corespunzătoare a obligațiilor.

În unele cazuri încălcarea de drept servește drept temei pentru nașterea și dezvoltarea unui raport juridic civil. Este cazul cauzării de daune, care va servi drept temei pentru apariția raportului juridic civil de despăgubire. Astfel, răspunderea se reduce la apariția unui raport al cărui scop este aplicarea măsurilor corespunzătoare de influență față de persoanele, care au încălcat norma de drept corespunzătoare.

E diferită starea lucrurilor, cât privește executarea necorespunzătoare a unei obligații sau neexecutarea unei obligații într-un raport juridic existent.

În acest caz raportul apărut deja și între participanții acestui raport există o anumită legătură. Măsurile de răspundere sunt îndreptate (în cazul când e imposibil de a recupera în natură raportul juridic încălcat) spre a modifica drepturile și obligațiile părților astfel, ca, în final să fie obținute scopul urmărit de la bun început, de asemenea pierderile și prejudiciul cauzat prin încălcarea obligației să fie reparate de persoana vinovată. Stabilirea clauzei penale sau repararea prejudiciului în cazul neexecutării obligației contractuale în condițiile în care este reală această executare, are drept scop obținerea rezultatului concret (executarea unei lucrări, punerea în circulație a unor mărfuri, produse calitative, în baza unui contract de vânzare-cumpărare).

Prin urmare, răspunderea pentru încălcarea obligațiilor într-un raport juridic existent are drept scop conformarea comportamentului real comportamentului model al unui raport juridic.

Drept consecință, delimităm răspunderea în baza unui fapt juridic (ilicit) și răspunderea pentru încălcarea obligației existente prestabilite. Deosebirea în cadrul conținutului acestor relații face să deosebim și forme diferite de răspundere. Astfel, în cadrul răspunderii pentru un fapt ilicit (delict) subiectul, care are anterior un comportament ilegal nu se află în niciun raport juridic anterior cu subiectul sau subiectele ale căror drepturi le-a încălcat. În acest caz se încalcă nemijlocit o normă de drept, stabilită pentru a ocroti drepturile și interesele subiective absolute ale celor care au de suferit.

În cadrul răspunderii pentru încălcarea drepturilor și obligațiilor într-un raport juridic existent, comportamentul ilegal se reduce la încălcarea unui drept relativ, la o deviere a comportamentului real de la modelul stabilit într-un raport juridic. Această deosebire în literatura juridică civilă capătă expresia delimitării răspunderii civile contractuale și delictuale.

Dreptul civil cunoaște două forme ale răspunderii: delictuală și contractuală, ambele fiind dominate de ideea fundamentală a reparării unui prejudiciu patrimonial produs prin fapta ilicită și adeseori culpabilă a unei persoane.

Răspunderea delictuală este obligația unei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia printr-o faptă ilicită extracontractuală, sau, după caz, prejudiciul pentru care este chemat prin lege să răspundă.

Răspunderea contractuală este îndatorirea ce revine debitorului unei obligații născute dintr-un contract de a repara prejudiciul cauzat creditorului datorită neexecutării prestațiilor la care s-a obligat.

Răspunderea delictuală alcătuiește dreptul

comun al răspunderii civile, pe câtă vreme răspunderea contractuală are un caracter special, derogator, astfel că ori de câte ori în dreptul nostru civil nu ne confruntăm cu o răspundere contractuală, vom aplica regulile privitoare la răspunderea delictuală.

Reglementarea răspunderii delictuale este conținută în art. 998-1003 Cod civil. Sunt reglementate astfel: răspunderea pentru fapta proprie (art. 998-999), răspunderea pentru fapta altei persoane (art. 1000), răspunderea pentru lucruri, edificii și animale (art. 1000 alin. 1, art. 1001, art. 1002).

În afara dispozițiilor Codului civil, în sistemul nostru de drept există și alte norme juridice ce instituie ipoteze speciale de răspundere delictuală: art. 97 și urm. ale Codului aerian din 30 decembrie 1953 și art. 1 alin. 1 și 2 din Legea nr. 554 / 2004.

Deși principiul fundamental al răspunderii juridice, potrivit căruia fiecare răspunde pentru propriile fapte, este deopotrivă valabil și pentru răspunderea civilă delictuală, datorită anumitor cerințe ale vieții sociale (deduse, în primul rând, din necesitatea ocrotirii unor persoane împotriva prejudiciilor pe care le-ar suferi fără nicio vină), s-a impus o extindere a răspunderii civile delictuale, chiar dincolo de limitele faptei proprii.

Dintre toate aceste forme ale răspunderii delictuale, doar unele se întemeiază pe ideea de culpă (*răspunderea delictuală subiectivă*):

- răspunderea pentru fapta proprie;
- răspunderea părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori;
- răspunderea institutorilor și meseriașilor pentru prejudiciile cauzate de elevii și ucenicii aflați sub supravegherea lor.

Celelalte forme ale răspunderii sunt fără culpă, fundamentate pe ideea de garanție (*răspunderea delictuală obiectivă*).

În doctrina juridică, răspunderea civilă contractuală este definită ca fiind obligația debitorului de a repara prejudiciul cauzat creditorului său prin executarea necorespunzătoare ori cu întârziere a obligațiilor sale contractuale. Așadar, pentru a fi în prezența răspunderii civile contractuale, trebuie ca între debitor și creditor să existe un contract valabil încheiat. Ori de câte ori s-a cauzat un prejudiciu în lipsa ori în afara unei legături contractuale, se va angaja răspunderea civilă extracontractuală sau delictuală.

Unii autori consideră că răspunderea pentru prejudiciile cauzate consumatorilor ar fi una contractuală, cu atât mai mult, dacă există un contract încheiat în mod valabil, răspunderea va fi antrenată pe temei contractual. Temeiul răspunderii pentru prejudiciile nepatrimoniale ar fi executarea neco-

respunzătoare a contractului. Majoritatea autorilor, însă, arată că viața, sănătatea, integritatea corporală nu sunt susceptibile de a face obiectul negocierii contractuale și, când ele sunt vătămate putem apela doar la normele juridice, ce reglementează răspunderea delictuală.

Propunem câteva aspecte privind delimitarea răspunderii civile delictuale și contractuale pentru produse. Ambele sunt forme ale răspunderii civile, având la bază ideea reparării unui prejudiciu patrimonial, și în același rând și pe cel nepatrimonial produs prin fapta ilicită și cu vinovăție a unei anumite persoane (uneori chiar indiferent de vinovăție, după cum vom vedea mai jos).

Între aceste două forme nu există deosebiri esențiale. Pentru a putea fi antrenată, una dintre aceste două forme este necesară prezența unor elemente, și anume:

1. existența unei fapte ilicite, prin care se încalcă o anumită obligație, aducându-se, prin aceasta, o atingere unui drept subiectiv a consumatorului;

2. săvârșirea cu vinovăție a acestei fapte, ca element subiectiv al răspunderii, (mai mult îi este caracteristică răspunderii contractuale, pe câtă vreme însă, în proiectul noului cod civil se propune ca, în materie delictuală răspunderea pentru produse să fie aplicată indiferent de vina producătorului (vânzătorului);

3. existența unui prejudiciu;

4. un raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu.

Necesitatea întrunirii acestor condiții rezultă din analiza dispozițiilor art. 1073, 1082, 1083, 1084, 1086 Cod civil.

Răspunderea civilă contractuală este îndatorirea debitorului unei obligații născute dintr-un contract de a repara prejudiciul cauzat creditorului său prin faptul neexecutării în sens larg a prestației datorate, adică executarea ei cu întârziere, executarea necorespunzătoare ori neexecutarea propriu-zisă totală sau parțială. Astfel, având în vedere materia propusă spre analizare, răspundere contractuală va surveni pentru:

- comercializarea unor produse (servicii, lucrări), de o calitate inadecvată (cu toate urmările prevăzute de legislație în aceste situații);

- comercializarea unor produse (servicii, lucrări) cu neindicarea, în cazurile strict prevăzute de lege a termenilor de valabilitate, utilizare, garanție;

- pentru lipsa de informație despre produs (lucrare, serviciu) sau informație necorespunzătoare ș.a.

Răspunderea civilă delictuală este obligația unei persoane de a repara prejudiciul cauzat altu-

ia printr-o faptă ilicită extracontractuală sau, după caz, prejudiciul pentru care este chemată prin lege să răspundă. În materia răspunderii pentru produse defectuoase se presupune că, din moment ce bunul achiziționat a pus în pericol viața, sănătatea, averea consumatorului (nu numai a celui, ce nemijlocit l-a dobândit, dar și al celor care se foloseau de acest bun sau, se aflau prin preajmă la momentul cauzării prejudiciului), se va aplica răspunderea delictuală pe când, pentru un bun defect prin el însuși, care din anumite motive nu poate fi folosit după destinație, neprezentând pericolul, despre care s-a amintit mai sus, va putea fi antrenată răspunderea contractuală.

În literatura de specialitate s-au conturat teorii cu privire la natura juridică a acestor două forme ale răspunderii civile; având în vedere că acestea au elemente comune și, în același timp, între ele există și deosebiri. Astfel, s-au purtat discuții controversate în încercarea de a rezolva problema în cauză, răspunsul fiind diferit, conturându-se două teorii: teoria dualității răspunderii civile și teoria unității răspunderii civile. Dat fiind faptul că aceste teorii sunt analizate pe larg în literatura de specialitate, nu ne vom opri insista prea mult la descrierea lor în acest context. Deși în doctrina juridică se susține în mod unanim *teoria unității răspunderii civile*, ambele forme alcătuind împreună o singură instituție juridică, totuși unii autori, în lucrările publicate în ultima perioadă, au „sesizat” existența unor particularități ale regimului juridic al răspunderii contractuale în raport cu regimul juridic al răspunderii delictuale. Teoria unității răspunderii civile s-a accentuat mai cu seama în literatura de specialitate franceză, unde se susținea abrogarea tuturor diferențelor între situația victimei contractante și a unei terțe persoane.

Cunoaștem faptul că unul din principiile caracteristice raporturilor contractuale este principiul relativității, adică, în această ordine de idei responsabilitatea contractuală pentru produse va putea fi invocată numai de părțile contractante. Terțele persoane nu vor putea invoca răspunderea contractuală pentru prejudiciul suferit ca urmare a neexecutării ori a executării necorespunzătoare a unui contract. Pentru acoperirea prejudiciilor suferite, terții vor putea apela la răspunderea civilă delictuală, în măsura în care sunt întrunite condițiile pentru această răspundere.

Admitem cazul când un consumator a procurat un frigider, care are termen de garanție stabilit de producător (un an de zile). Peste o săptămână de zile consumatorul vinde, la rândul său acest frigider unei terțe persoane, din cauză că nu mai are nevoie de el în virtutea faptului că va pleca pe o perioadă îndelungată peste hotare.

În intervalul termenului de garanție frigiderul se deteriorează și nu mai poate fi folosit după destinație (fără a fi prezentă vinovația noului proprietar). Apare întrebarea: va putea noul proprietar să-l tragă pe producător (sau unitatea comercială) la răspundere contractuală, din moment ce între ei nu există un raport contractual? Este rezonabil să înaintăm acțiuni către persoana care i-a vândut nemijlocit acest frigider, cu posibilitatea înaintării ulterioare a acțiunii în regres de către acesta față de producător (realizator- organizația comercială)?

Șirul de deosebiri între răspunderea contractuală și cea delictuală, permite totuși să spunem că ele există în cadrul unității răspunderii civile. Stabilind anumite limite ale aplicării răspunderii delictuale sau contractuale, legiuitorul se orientează la faptul, care din aceste forme este capabil cât mai efectiv să influențeze asupra participanților la relațiile civile, stimulându-i pe aceștia la luarea deciziilor optime în situații concrete.

Alegerea de către legiuitor a formei răspunderii se înfăptuiește ținând cont de specificul funcțional al răspunderii contractuale și delictuale, de aceea această situație urmează a fi luată în considerație la îmbunătățirea legislației privind îmbunătățirea protecției consumatorilor.

Examinând răspunderea juridico-civilă ca modalitate de apărare a drepturilor consumatorilor, trebuie precizate funcțiile acesteia, deoarece aceasta permite stabilirea limitelor aplicării efective în scopul atingerii obiectivelor propuse.

Acestea sunt:

- funcția preventivă;
- funcția compensatorie.

Una din funcții poate prevala celeilalte în funcție de domeniile dreptului civil. De exemplu, în cadrul încheierii contractului de prestare de servicii prevalează funcția preventivă, fiindcă acest contract are menirea de a asigura o deplină și multilaterală satisfacere a necesităților materiale și culturale ale cetățenilor. Dacă este vorba însă de repararea prejudiciului, cauzat vieții, sănătății sau proprietății consumatorului printr-un produs periculos sau defectuos, atunci pe primul plan va fi funcția compensatorie.

În literatura de specialitate este mult discutată problema cumulului dintre răspundere contractuală și cea delictuală. Desigur, această problemă poate fi discutată doar când între autorul prejudiciului și persoana pagubită există un contract valabil încheiat, a cărui neexecutare s-a concretizat în producerea prejudiciului.

Apar câteva întrebări în această situație:

1) Poate creditorul să opteze între acțiunea pe

temei contractual și acțiunea pe teme delictuală, alegând-o pe cea care o consideră mai avantajoasă?

2) Poate consumatorul, după ce a folosit acțiunea în răspundere contractuală, să recurgă și la acțiunea în răspundere delictuală pentru a obține întregirea reparației obținute pe teme contractual?

Mai întâi precizăm că consumatorul nu are dreptul să obțină două reparații în cadrul aceleași fapte ilicite, una pe teme contractual și alta pe teme delictuală, adică fiind cumulate aceste despăgubiri ar depăși valoarea integrală a prejudiciului cauzat.

Un principiu care se impune în practica judecătorească este că nu este posibilă nicio combinație, în cadrul unei acțiuni mixte, a regulilor ce se aplică atât în cadrul răspunderii delictuale, cât și celei contractuale, așa cum și apelarea, în completare, la acțiunea contractuală, pe baza căreia au fost obținute despăgubiri. Admitem cazul când un consumator a procurat un oarecare produs (frigider, televizor, ș.a.) care, fiind conectat la rețeaua electrică, a explodat, provocând un incendiu. Drept consecință, toată averea acestuia a fost distrusă, inclusiv a avut de suferit și copilul minor de (5 ani) care s-a soldat cu arsuri de gradul II și deosebite consecințe de ordin moral. Desigur, nu se urmărește nicio vină a consumatorului în această situație, deoarece cazul s-a produs din cauză că bunul a fost necalitativ.

Este foarte greu de imaginat că consumatorul în cauză va înainta mai întâi o acțiune pe teme contractual (care ar însemna, în cazul dat, înlocuirea cu un alt bun de calitate corespunzătoare sau rezilierea contractului), și, ulterior, să înainteze o acțiune pe teme delictuală, pentru a dobândi repararea întregului prejudiciu, atât material, cât și moral.

Reiese din situația ilustrată că consumatorul în cauză va avea tot temeiul de a înainta nemijlocit acțiune în ordine de răspundere delictuală, de aceea nu suntem de acord întrutotul cu părerea, că în cazul în care între părți a existat un contract, din a cărui neexecutare au rezultat prejudicii, nu este posibil să se apeleze la răspunderea delictuală, calea de ales fiind aceea a răspunderii contractuale.

Din analiza comparată a celor două forme ale răspunderii civile se poate concluziona că între acestea există o serie de asemănări și deosebiri, astfel ambele au aceeași finalitate – repararea prejudiciului cauzat unei persoane fizice sau juridice printr-o faptă ilicită extraordinară sau contractuală. Ca atare, pentru angajarea răspunderii civile în ambele forme (delictuală sau contractuală), este necesar a fi întrunite cele patru condiții sau elemente analizate anterior: fapta ilicită, prejudiciul, raportul de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu, culpa sau vinovația autorului faptei ilicite.

Însă, așa cum am mai arătat, răspunderea civilă delictuală este răspunderea de drept comun și se angajează în toate situațiile când un prejudiciu este cauzat altei persoane prin încălcarea unei obligații legale, cu caracter general, care incumbă tuturor, pe când răspunderea civilă contractuală intervine numai atunci când creditorul contractual suferă o pagubă ca urmare a executării *lato sensu* a obligațiilor născute în sarcina debitorului dintr-un contract valabil încheiat. Răspunderea pentru prejudiciile cauzate în faza premergătoare încheierii contractului, prin revocarea ofertei, precum și răspunderea pentru nerestituirea prestațiilor executate în baza unui contract lovit de nulitate este întotdeauna o răspundere delictuală. Deci, răspunderea contractuală intervine între persoane fizice sau juridice care au o anumită calitate, aceea de părți contractante, prin încălcarea unei obligații concrete și determinate în contract. Pe cale de consecință, ori de câte ori răspunderea contractuală nu există, cel care a suferit un prejudiciu prin fapta omului, de un lucru, animal sau ruina edificiului poate obține repararea lui numai în condițiile și potrivit normelor răspunderii civile delictuale.

În cazul răspunderii delictuale, întinderea reparației se stabilește în funcție de quantumul prejudiciilor directe, previzibile și imprevizibile. În materie contractuală, pentru stabilirea întinderii daunelor-interese, vor fi avute în vedere doar prejudiciile directe și previzibile, cu excepția cazului în care debitorul se face vinovat de dol.

În cazul răspunderii delictuale, dacă prejudiciul este cauzat de două sau mai multe persoane, răspunderea lor este solidară (art. 1013 Cod civil); în materie contractuală, în principiu, dacă sunt doi sau mai mulți debitori, răspunderea lor este divizibilă proporțional cu obligația. Așadar, în ipoteza pluralității de debitori, răspunderea lor solidară există numai dacă solidaritatea a fost stipulată expres în cuprinsul contractului încheiat cu creditorul.

Referitor la capacitatea de a răspunde, în materie delictuală răspund toate persoanele care au săvârșit fapte ilicite și prejudecabile, acționând cu discernământ indiferent de vârstă și de starea psihică, minorii sub 16 ani răspunzând delictual dacă se face dovada că, în momentul săvârșirii faptei, au avut discernământ. În materie contractuală, capacitatea de a răspunde este identică cu capacitatea de exercițiu și se dobândește, de regulă, la împlinirea vârstei de 18 ani. Minorul între 14 și 18 ani poate răspunde numai în cadrul contractelor pe care le încheie valabil fără a fi necesară încuviințarea ocrotitorilor legali și a autorităților tutelare, cum sunt actele de conservare și de administrare a patrimoniului.

Autorul faptei prejudiciabile sau persoana răspunzătoare este de drept pusă în întârziere în cazul răspunderii delictuale. Dimpotrivă, pentru antrenarea răspunderii contractuale, de regulă, este necesară punerea debitorului în întârziere printr-o somație de plată, prin intermediul executorilor judecătorești.

În ceea ce privește prescripția dreptului la acțiune, în materia răspunderii delictuale, se aplică întotdeauna termenul general de prescripție de 3 ani (face excepție acțiunea în răspundere pentru prejudiciile cauzate de accidente nucleare, când termenul de prescripție este de 10 ani), pe când în materia răspunderii contractuale legea prevede, pe lângă termenul general, și alte termene speciale.

În cadrul răspunderii delictuale, convențiile de nerăspundere intervenite înainte de săvârșirea faptei ilicite, sunt, în principiu, lovite de nulitate; în cazul răspunderii contractuale, clauzele de nerăspundere sunt valabile în anumite limite.

Bibliografie:

1. D. Alexandresco, *Principiile dreptului civil*, Ed. Socec, București, 1926.
2. C. Hamangiu, I. Rosetti Balanescu, Al. Băicoanu, *Tratat de drept civil român*, editia a II-a, Ed. C.H. Beck, 2002.
3. C. Stătescu, C. Bârsan, *Tratat de drept civil. Teoria Generala a obligațiilor*, editia a IX-a revăzută și adăugită, Ed. Hamangiu, 2008.
4. Cojocari E., *Răspunderea juridica civilă*, Chișinău, Business Elita, 2002.
5. Fr. Terre, Ph. Simler, Y. Lequette, *Droit civil. Les Obligations*, Paris, 1999.
6. G. Viney, *Traite de droit civil. Introduction a la responsabilite*, 2-eme edition, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2005.
7. Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a X-a revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trucă, ed. Univesul juridic, București, 2005.
8. H. Mazeaud, L. Mazeaud, A. Tunc, *Traite theoretique et pratique de la responsabilite civile delictuelle et contractuelle*, 6-eme edition, Montchrestien, Paris, 2005.
9. I. Albu, *Drept civil. Itroducere in studiul obligatiilor*, Ed. Dacia, Clu Napoca, 1984.
10. I. Albu, V. Ursa, *Răspunderea civilă pentru daune morale*, Cluj Napoca, 1979.
11. D. Romoșan, „Efectele juridice ale erorii

în domeniul răspunderii civile”, în *Revista Dreptul*, nr.12/1999.

12. Lacramioara Rodica Boila, *Răspunderea civilă delictuală subiectivă*, Ed. C.H. Beck
13. Liviu Pop, *Tratat de drept civil. Obligatiile, vol II, Contractul*, Ed. Universul Juridic, 2009.
14. M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei București, 1972.
15. N.D. Ghimpa, *Responsabilitatea civilă, delictuala, și contractuala*, Bucuresti, 1946.

Elena DRAGUȚAN,

cercetător științific al Laboratorului de Cercetări Științifice
Aplicative a IFPC și CȘA al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

BANDITISMUL: ASPECTE DE DREPT PENAL

This article is about criminal legal analysis of the ruffianism offence. Recognition of individual rights and liberties as the most important social values requires the creation and formation of social conditions, which would protect people's security, normal functioning of institutions, organizations and enterprises. Specific crimes against public security and public order lies in the fact that they are harmful to a wider circle of social values, as a result these kind of crimes are causing damages not only to a concrete person, but to the most important social values, such as social security in general.

Art. 283 Cod penal al RM prevede răspunderea penală pentru organizarea bandelor armate în scopul atacării persoanelor juridice sau fizice, precum și pentru participarea la asemenea bande sau la atacurile săvârșite de ele.

1. Obiectul juridic generic îl constituie relațiile sociale ce țin de ocrotirea și apărarea securității publice, a ordinii publice și a sănătății populației.

Ordinea publică reprezintă totalitatea relațiilor sociale ce sunt reglementate de normele juridice, precum și relațiile sociale determinate de normele morale, normele de conviețuire socială.

Securitatea publică este un atribut al ordinii publice care reprezintă totalitatea relațiilor sociale ce țin de menținerea și asigurarea ordinii publice. Securitatea publică este asigurată de organele autorităților publice.

Sănătatea populației reprezintă, pe de o parte, totalitatea condițiilor și măsurilor menite să asigure cât mai deplin sănătatea unui grup social organizat ori, pe de altă parte, starea pe care acel grup o are sub aspectul sănătății sale.

Obiectul juridic special al banditismului îl constituie securitatea publică și ordinea publică. Conform unei alte opinii[1], prin securitate publică se subînțelege starea de protecție a intereselor vitale ale persoanei, societății și statului de amenințările interne și externe. O altă părere[2, pag.10-12] constată că securitatea este o stare de ocrotire a intereselor primordiale ale persoanei, societății și a statului de urmările negative ale

fenomenelor sociale, naturale și tehnice, precum și menținerea gradului de ocrotire.

Specificul obiectului infracțiunii de banditism constă în faptul că securitatea condițiilor de existența a societății poate fi realizată doar atunci când este garantată securitatea fiecărui membru al societății și proprietății acestuia și securitatea activității instituțiilor de stat.

Securitatea, drept condiție de funcționare și dezvoltare a societății, cuprinde două elemente: criteriul obiectiv care determină nivelul real de protecție a sistemului de reglementare legală a măsurilor organizatorice pentru utilizarea mijloacelor materiale și realizarea acestora de către organele de drept; criteriul subiectiv al securității publice, ca obiect juridico-penal, ține de psihologia publică: senzația stării de protecție și liniște publică, senzația securității personale, integritatea proprietății etc.

Obiectul juridic secundar îl constituie relațiile sociale cu privire la viața, sănătatea, libertatea morală a persoanei sau relațiile sociale cu privire la activitatea normală a persoanei juridice sau relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare al bunurilor ori cu privire la posesia de fapt asupra bunurilor.

Obiectul material îl reprezintă corpul persoanei, bunurile mobile sau imobile asupra cărora se răsfrânge nemijlocit infracțiunea.

2. Latura obiectivă

Un alt element al componenței de infracțiune este latura obiectivă. Latura obiectivă con-

stă în totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii. Latura obiectivă are următoarele semne:

1. fapta prejudiciabilă (acțiune sau inacțiune);
2. urmarea prejudiciabilă;
3. legătura causală dintre faptă și urmarea prejudiciabilă;
4. locul, timpul, împrejurările în care se comite infracțiunea;
5. metoda comiterii infracțiunii, instrumentele sau mijloacele folosite la comiterea acesteia.

Latura obiectivă a banditismului constă din [3, p. 316]:

- Activitatea de organizare a unor bande armate;
 - Participarea la asemenea bande;
 - Participarea la atacurile săvârșite de ele.
- Activitatea de organizare a unor bande armate.*

Banda este un tip al comunității criminale care se caracterizează prin faptul că este formată dintr-un grup de persoane; caracterul relațiilor dintre membrii bandei este unitar și stabil. Conform regulii generale, banda se formează pentru săvârșirea unui șir de atacuri, cu toate că membrii ei se pot întruni și pentru săvârșirea unui singur atac, dacă pregătirea acestuia necesită o activitate în comun a membrilor bandei și timp.

Banda, în sensul art.283 din CP al RM, trebuie să întrunească 4 condiții:

1. Să fie constituită din două sau mai multe persoane, adică este necesar să fie, de asemenea, întrunite și condițiile participației, prevăzută la art.41 CP al RM. Infracțiunile săvârșite în participație au un grad prejudiciabil sporit, deoarece activitatea în comun a două sau a mai multor persoane, de regulă, facilitează săvârșirea infracțiunii, însă împiedică demascarea făptuitorilor, ca urmare, ei devin mai siguri și mai fermi în decizia de a continua activitatea criminală comună.

2. Să fie stabilă. Aceasta presupune că membrii grupului, asociindu-se, preconizează desfășurarea activității infracționale pentru o perioadă de timp îndelungată și nedeterminată. Totuși pot exista și excepții de la această regulă.

Nu este exclusă posibilitatea constituirii grupului pentru săvârșirea unui singur atac deosebit de complex prin executarea lui, a cărui pregătire minuțioasă a necesitat mai mult timp și după a cărui săvârșire se dorește dizolvarea bandei armate. Înțelegerea prealabilă dintre membrii bandei armate este esențială pentru confirmarea caracterului stabil al grupului respectiv. De asemenea, acest caracter stabil este dovedit de fluctuația inexistentă sau ne semnificativă a membrilor bandei armate, dar și mai greu de a ieși din ea.

Stabilitatea, ca indiciu al banditismului, comportă un diapazon amplu de fluctuații, având mai multe grade: de la cea mai elementară (atunci când există o simplă asociere a unor persoane înarmate, care comit spontan infracțiunile, fără o elaborare specială și meticuloasă) până la stabilirea detaliată a participării fiecărui membru al bandei la atacul propus, a rolului și locului acestuia

Disciplina mai rigidă este prezentă în cazul unui grad mai evoluat de organizare și stabilitate, atunci când singura calitate de membru al bandei semnifică deja executarea necondiționată a infracțiunilor puse la cale de această bandă[4, p. 64].

3. Să fie înarmată. Se consideră înarmată acea bandă ai cărei membri posedă cel puțin o armă [5, art. 29] Elementul obligatoriu analizat va exista și atunci când arma a fost doar prezentă în cadrul grupului, însă în procesul atacului ea nu a fost aplicată. De asemenea, este esențial ca toți membrii bandei să conștientizeze că fac parte dintr-un grup unde este prezentă cel puțin o armă.

Arma folosită de făptuitori în cadrul banditismului trebuie să fie utilizabilă pentru aplicare. În cazul banditismului, este suficientă prezența armei măcar la unul din membrii bandei, cu condiția conștientizării acestui fapt de către ceilalți membri ai bandei, nefiind necesar ca, în procesul atacului, această armă să fie aplicată pentru intimidarea victimei sau pentru a-i cauza vătămări integrității corporale. Este suficient ca arma să poată fi aplicată în caz de indisponibilitate.

4. Existența scopului unic al membrilor bandei armate. Scopul principal al bandei armate constă în atacarea persoanelor fizice sau

persoanelor juridice.

Scopul atacării persoanelor fizice sau juridice se realizează prin săvârșirea infracțiunilor de: omor, vătămarea integrității corporale, viol, luarea de ostatici, răpirea persoanelor, dobândirea avutului persoanelor juridice sau fizice, nimicirea sau deteriorarea acestui avut etc. Totuși majoritatea absolută a bandelor activează din motive de cupiditate și urmăresc, ca scop principal, obținerea de beneficii materiale.

În cazul în care lipsește una sau mai multe condiții indicate mai sus, nu vom fi în prezența unei bande armate, în sensul art. 283 CP, iar infracțiunea săvârșită nu va întruni elementele constitutive ale banditismului, ci ale altor infracțiuni (de exemplu, ale tâlhăriei, art. 188 C.P.; șantajului – art. 189 C. etc.) [6, p. 548].

Participarea la asemenea bande

Prin participarea la bandă armată se înțelege atât participarea nemijlocită a membrilor bandei armate la atacurile săvârșite de ea, precum și executarea altor acte în interesul bandei armate, și anume: finanțarea; asigurarea cu arme și mijloace de transport; culegerea de informații despre potențialele victime, alegerea obiectivelor care vor fi atacate etc.

Activitatea comună îndelungată presupune și divizarea ierarhică a funcțiilor între participanți, aceștia fiind șefii, membrii activi ai bandei și alți complici.

Aderarea la bandele armate are loc indiferent de rolul pe care îl are membrul bandei (procură, confecționează sau repară armele, participă la planificarea activităților bandei, colectează diferite informații etc.).

Participarea la atacurile săvârșite de banda armată

Prin participarea la atacurile săvârșite de bande se înțelege participarea nemijlocită cel puțin la un singur atac al bandei armate a persoanei, care deși nu este un membru al acesteia, ea este totuși conștientă că ia parte la un atac săvârșit de banda armată (de exemplu, șoferul care a transportat membrii bandei la locul săvârșirii atacului, știind despre caracterul bandei, participă la atacurile bandei armate, ajută la încărcarea în mijlocul de transport a bunurilor sustrase, transportă bunurile sustrase etc.).

Atacurile săvârșite de banda armată au următoarele trăsături:

– sunt agresive și întotdeauna se manifestă prin acțiuni active;

– sunt orientate spre atingerea scopului criminal (însușirea averii, comiterea omorului etc.);

– sunt însoțite de aplicarea violenței fizice sau psihice [7, p. 4].

Este destul de complicată întrebarea referitor la faptul dacă oricare violență fizică este considerată parte componentă a atacului în cadrul banditismului. Este necesar de diferențiat aplicarea violenței de atac, care nu sunt noțiuni identice. Atacul – este o acțiune agresivă, ilegală, care este îndreptată spre atingerea unor scopuri ilicite. Atacul se manifestă prin:

– violență fizică;

– violență psihică (amenințarea reală și nemijlocită).

Banda se consideră formată din momentul organizării de fapt, chiar dacă ea nu a săvârșit nici un atac.

Organizarea bandei, ca și în cazul organizației criminale, presupune recrutarea participanților la ea, alegerea obiectului asupra căreia se va săvârși atacul, elaborarea planului, împărțirea rolurilor între participanți etc. [8, p. 506-507].

Infracțiunea de banditism este o infracțiune formală și se consumă din momentul organizării bandei armate chiar dacă nu a fost săvârșit nici un atac asupra persoanelor juridice sau fizice.

3. Latura subiectivă

Latura subiectivă a infracțiunii determină atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și față de urmările acesteia, în raport cu conștiința, voința și emoțiile sale. Latura subiectivă cuprinde cele mai stabile elemente din conținutul infracțiunii, fără a căror cunoaștere temeinică, sub toate aspectele nu poate fi concepută și stabilită răspunderea penală [9, p. 8].

Analiza juridico-penală a laturii subiective a componenței infracțiunii se realizează prin intermediul semnelor juridice care o caracterizează: vinovăția, scopul și motivul infracțiunii.

Banditismul poate fi săvârșit numai cu intenție directă și cu scop special – de a ataca persoanele juridice sau fizice. În afară de aceasta, scopul atacului poate fi însușirea avutului

proprietarului, mai rar – de a săvârși un act de huliganism, omor, etc.[10, p. 318].

Elementul intelectual al intenției participanților la bandă include conștientizarea caracterului social periculos atât al acțiunilor sale, cât și al celorlalți participanți, precum și prevede survenirea rezultatului propus.

Elementul volitiv al intenției creează dorința atingerii rezultatului infracțional în comun. Intenția fiecărui participant cuprinde nu numai procedeele obiective ale comportamentului său social periculos, ci și se completează cu conștientizarea faptului că la comiterea infracțiunii mai participă și alte persoane, astfel manifestându-se dorința de a acționa împreună cu restul membrilor bandeii.

4. Subiectul

Subiectul infracțiunii de banditism este persoana fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 14 ani.

Bibliografie:

1. И.И. Шумилова, *Справочное пособие*, Москва, 1998.
2. В.С. Комиссаров, *Авторская докторская диссертация*, Москва, 1997.
3. I. Macari, *Drept penal. Partea specială*, Chișinău, 2003.
4. E. Visterniceanu, „Delimitarea tâlhăriei de banditism”, în *Revista Națională de Drept*, nr. 1, 2002.
5. Cod penal al RM.
6. S. Brînză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
7. П. Агапов, «Уголовно-правовая характеристика нападения при бандитизме», în *Уголовное право*, № 2, 2005.
8. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, Москва, 2000;
9. I. Mircea, *Vinovăția în dreptul penal român*, Editura Lumina Lex, București, 1998.
10. I. Macari, *Drept penal. Partea specială*, Chișinău, 2003.

Valeriu GROSU,

lector al Catedrei investigații operative

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CONCEPTE, VIZIUNI PRIVIND ASIGURAREA BAZEI JURIDICE EFICIENTE A POLITICII VALUTARE

Mechanism of issue and circulation of currency paper currency instead of the precious metal has been a decisive moment in the evolution of currency and monetary systems, helping her with a commodity currency to the practical realization of monetary functions. However, to impose its circulation was necessary to keep in touch over the metal as a monetary standard. The use of paper currency was backed by a mechanism for convertibility, receiving the equivalent in gold-currency demand for the currency paper and show the public trust for the monetary mechanism. Gradually, the operation of monetary systems is accompanied by certain contradictions between the amount of metal needed money from the reserve bank and demanded money from commercial transactions in ascending.

Mecanismul emiterii și punerii în circulație a monedei de hârtie în locul monedei de metal prețios a însemnat un moment decisiv în evoluția monedei și a sistemelor monetare, ea contribuind alături de moneda-marfă la realizarea în practică a funcțiilor monetare. Totuși pentru impunerea ei în circulație a fost necesar să se păstreze o perioadă legătura cu metalul monetar în calitatea sa de etalon.

Utilizarea monedei de hârtie a fost susținută un timp prin mecanismul convertibilității; primind la cerere echivalentul în aur-monedă pentru moneda-hârtie publicul manifesta încredere pentru mecanismul monetar. Treptat, funcționarea sistemelor monetare este însoțită de anumite contradicții dintre cantitatea de metal monetar din rezerva băncii și necesarul de monedă cerut de tranzacțiile comerciale aflate în ascensiune.

Rezolvarea contradicției a fost posibilă prin desprinderea monedei-hârtie de moneda aur, modificându-se astfel funcționarea sistemelor monetare bazate până atunci pe echilibrul dintre depozitul de aur-monedă și cantitatea de bancnote emise și puse în circulație. Poziția exclusivă a aurului ca etalon monetar este subminată odată cu introducerea în rezervele băncilor a efectelor comerciale și publice, slăbind mult și legătura directă a acestuia cu moneda de hârtie. Este perioada în care convertibilitatea internă a monedei de hârtie în monedă-marfa se limitează, fiind exclusă definitiv după criza din 1929-1933.

Pe plan internațional metalul prețios continuă să îndeplinească funcții monetare, existând de la început încrederea în bancnotele emise de alte țări. Odată însă cu crearea sistemului monetar internațional, moneda națională a unei țări (\$ SUA) va prelua aproape integral rolul de instrument monetar pe piața internațională. Încrederea în dolarul SUA, ca monedă de rezervă, mijloc de plată și etalon a fost susținută prin mecanismul convertirii în aur, de către Sistemul Federal de Rezerve, a dolarilor aflați în circuit internațional.

Aceste modificări în mecanismele monetare internaționale au afectat și mecanismele utilizate pe plan național.

Conferința Monetară și Financiară din 1944 de la Bretton Woods a abordat pentru întâia oară problema creării unui sistem monetar internațional, bazat pe etalonul aur-devize și, în cadrul acestuia, pe dolar ca principala monedă de rezervă.

Sistemul monetar internațional din 1944 a fost conceput ca un ansamblu de norme și tehnici, convenite și acceptate pe baza unor reglementări instituționalizate, menite să coordoneze comportamentul monetar al țărilor în relațiile de plăți și de stingere a angajamentelor reciproce, generate de schimburile comerciale, necomerciale și de mișcările de capital pe plan internațional.

Scopul principal al acestui sistem monetar internațional a fost constituirea și asigurarea prin intermediul mecanismelor sale de func-

ționare a unei largi cooperări monetare și pe această bază creșterea echilibrată a comerțului internațional, ca o condiție a dezvoltării economice a fiecărei țări și economie mondiale în ansamblul ei.

I. Evoluția convertibilității monetare

Convertibilitatea monetară în evoluția sa a cunoscut transformări dintre cele mai profunde. La început convertibilitatea a constituit un mecanism intern al economiei realizând legătura și echilibrul necesar între monedă-marfă și cantitatea de monedă de hârtie emisă și pusă în circulație de sistemele monetare internaționale. De exemplu, convertibilitatea în condițiile etalonului aur legată de emisiunea și punerea în circulație a bancnotelor în locul metalului monetar (aur sau argint), unde banca emitentă avea obligația să achite prezentatorilor de bancnote suma în aur-monedă (sau argint), corespunzător atât valorii nominale a acestora, cât și conținutului de metal prețios (valoarea paritară) a fost stabilit prin lege pentru unitatea monetară respectivă și este caracterizată prin următoarele trăsături:

- convertibilitatea era liberă și nelimitată și presupunea existența unui depozit de aur, administrat de banca de emisiune, denumit „stoc de acoperire” a cărui mărime reprezenta 25-40% din cantitatea de bancnote existente în circulație;

- convertibilitatea bancnotelor se realiza relativ automat, atâta timp cât banca de emisiune își respecta obligația de a schimba la cerere totalitatea bancnotelor în metalul monetar aflat în depozit;

- convertibilitatea a reprezentat un mijloc prin care deținătorii de bancnote puteau verifica în orice moment capacitatea băncii emitente de a face dovada caracterului reprezentativ al acestora, al echivalenței lor cu metalul monetar;

- convertibilitatea asigură menținerea echilibrului necesar între cantitatea de bancnote din circulație și nevoile de monedă ale economiei, mecanismul fiind relativ simplu. Dacă masa monetară depășea nevoile efective de monedă, exista riscul deprecierei bancnotelor. Pentru a se evita acest fenomen, o parte din bancnotele aflate în posesia agenților economici erau convertite în aur-monedă.

Treptat, convertibilitatea liberă și nelimitată a încetat să mai funcționeze. S-a trecut la convertirea bancnotelor în aur-lingouri, de acest drept beneficiind numai cei care dețineau sume mari, echivalând cel puțin cu 400 uncii de aur (o uncie = 31, 105 gr. aur).

Odată cu abandonarea etalonului aur și trecerea la etalonul aur-devize, mecanismul convertibilității a cunoscut modificări radicale, ele fiind o reflectare a schimbărilor intervenite în funcționarea sistemelor monetare naționale. Dispariția liberei convertibilități a demonstrat că acest mecanism a avut un caracter istoric.

Deci se poate de menționat că:

- aurul în care avea loc, eventual, convertirea finală nu aparținea băncii emitente a monedei supuse operațiunii de convertire, ci băncii străine care a emis valuta de rezervă (dolarul SUA);

- în cadrul acestui mecanism au dispărut și limitele de fluctuare a cursurilor de schimb între cele două puncte ale aurului; cursurile erau supuse unor multiple variații în funcție de cererea și oferta de pe piață. Aceasta este, de fapt, convertibilitatea de piață a valutei naționale.

Convertibilitatea actuală a monedelor naționale este reflectată prin trecerea de la cursurile fixe la cele flotante și generalizarea acestora din urmă, care au condus la renunțarea de facto la convertibilitatea oficială, prin aceasta înțelegându-se preschimbarea unei monede cu alta la un curs oficial sau cel puțin la un curs cunoscut. Din momentul în care o asemenea convertire nu mai era posibilă decât la cursul pieței, convertibilitatea oficială dispărea ca obligație a autorității monetare.

Analizând conținutul actual al convertibilității, putem desprinde trăsăturile ei distincte de cele specifice convertibilității clasice, și anume:

- actuala convertibilitate se bazează pe puterea de cumpărare cu care fiecare economie garantează emisiunea și circulația monedei sale naționale, adică gama de bunuri și servicii ce poate fi procurată în orice moment cu respectiva monedă;

- pentru ca moneda unei țări să capete statutul de monedă convertibilă, economia în cauză trebuie să asigure un nivel relativ stabil puterii de cumpărare a monedei sale naționale,

competitivitate calitativă și de preț pentru bunurile exportate, echilibrarea balanței de plăți externe, eliminarea restricțiilor în utilizarea monedei sale de către rezidenți și nerezidenți în operațiuni curente și pe termen lung, inclusiv folosirea unui singur curs de schimb pentru toate tipurile de operațiuni: comerciale, necomerciale, financiare etc.

– spre deosebire de convertibilitatea clasică, cea actuală este, în general, îngrădită de o serie de restricții. Ea privește în cele mai multe țări numai sumele destinate plăților curente și nu pe cele destinate transferurilor de capital.

Convertibilitatea afectează profund interesele naționale în schimbările în străinătate. De aici, practica existentă în prezent de a interveni pe piața valutară, în condițiile unei flotări impure.

Fiecărui stat îi este poprice o anumită dimensiune a cursului, la un anumit moment, care să exprime optim în sensul intereselor sale raportul dintre moneda națională și altă monedă dată. În relațiile de curs moneda națională poate fi subevaluată sau supraevaluată, situații care, fiecare în parte, pot fi neconvenabile.

Subevaluarea monedei naționale în relațiile de curs poate fi avantajoasă, inițial aducând o creștere a competitivității mărfurilor naționale. Ulterior, când subevaluarea crește, situația este nefavorabilă net, deoarece implică vânzarea la prețuri nerecuperatorii a mărfurilor naționale și deci exportul gratuit de venit național.

Supraevaluarea monedei naționale în cursurile de schimb duce la creșterea relativă a prețurilor mărfurilor naționale pe terțe piețe și scade potențialul competitiv.

Astfel, devine evident că o anumită dimensiune a cursului trebuie menținută pentru a asigura apărarea intereselor monedei naționale. Această susținere a cursului monedei naționale se realizează de guverne cu sprijinul băncilor centrale, fondurilor, asociațiilor și corporațiilor monetare internaționale.

De exemplu, Fondul Monetar Internațional reprezintă una din creațiile cele mai importante, ale Acordului de la Bretton Woods care joacă un rol major în lumea contemporană în sprijinul țărilor care se confruntă cu dificultăți în lupta lor de supraviețuire economică și de asigurare a echilibrului balanței de plăți.

FMI are ca principala funcție creditarea temporară a deficitelor balanțelor de plăți pentru țările care se obligă să aplice o politică de redresare economică și valutară, pe termen scurt, prin mijloace de restrângere a cererii interne (consumul populației, investițiile agenților economici, cheltuielile statului), sau ceea ce în vorbirea curentă se exprimă ca politica de austeritate.

În vederea realizării scopurilor sale FMI dispune de instrumente și mijloace specifice.

FMI este organismul care reprezintă, pentru majoritatea țărilor, și în special pentru țările în curs de dezvoltare, o importantă sursă de creditare și sprijin economic. Pentru a juca acest rol, FMI mobilizează și constituie resurse corespunzătoare.

Aportul țărilor membre constituie o sursă de bază. Contribuția țărilor membre se stabilește în cote-părți procentuale căror mărime depinde de potențialul fiecărei țări (cota-parte are rolul unor dețineri de acțiuni în ce privește administrarea FMI, respectiv exprimarea voturilor privind deciziile semnificative). Aceste cote se pun la dispoziția fondului de către fiecare țară, în proporție de 25% în devize și în 75% în monedă națională.

Acest proces s-a derulat în timp prin investițiile Băncii Mondiale. Sub denumirea de Bancă Mondială se reunesc două instituții de înaltă utilitate: Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD) și Asociația Internațională pentru Dezvoltare. O a doua filială a BIRD este Corporația Financiară Internațională (CFI). De fapt, acționează trei entități cu obiective distincte bine precizate, dar cu un scop comun: creșterea standardului de viață în țările în curs de dezvoltare prin canalizarea resurselor financiare ale țărilor dezvoltate.

Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, înființată în 1945, are un capital important rezultat din subscrierile membrilor, peste 150 de țări, dar principalele resurse le mobilizează prin împrumuturi pe piețele internaționale de capital, astfel încât nivelul dobânzilor practicate depinde de înseși condițiile de obținere a acestor resurse.

Creditele acordate guvernelor sau instituțiilor desemnate și garantate de guverne presupun o perioadă de grație de 5 ani și sunt ram-

bursabile în termene de până la 20 de ani.

Asociația Internațională pentru Dezvoltare urmărește aceleași obiective ca și BIRD, dar având în sfera de activitate cele mai sărace țări în curs de dezvoltare, condițiile de împrumut sunt deosebit de avantajoase: zece ani grație și cincisprezece ani de rambursare, fără dobânzi. Acest regim devine realizabil în condițiile în care resursele utilizate provin din subscripții ale membrilor (în special ale țărilor celor mai industrializate) și în redistribuirea beneficiilor BIRD.

Corporația Financiară Internațională are drept atribuții de a asista cele mai dezvoltate țări în promovarea sectorului privat în economie și în a le sprijini prin mobilizarea capitalului național și străin în acest scop.

Obiectivele principale finanțate de Banca Mondială fiind dezvoltarea infrastructurii (ca drumuri, căi ferate, telecomunicații, amenajări portuare și energetice), această bancă a avut și are o deosebită contribuție în a deschide și a consolida premisele creșterii economice în țările în curs de dezvoltare, creșterea calității vieții și, implicit, în devenirea lor ca un activ partener în dezvoltarea schimburilor internaționale.

II. Conținutul și esența politicii valutare din Republica Moldova

În condițiile contemporane, fiecare economie se află în legături tot mai strânse cu cele ale altor țări. De aceea realizarea funcțiilor și rolului economic al banilor ridică și problema convertibilității lor externe.

După cum am menționat anterior, de-a lungul timpului, procesul de convertibilitate externă a banilor a avut sensuri și criterii de îndeplinire diferite. În prezent, convertibilitatea externă (sau pur și simplu convertibilitatea) desemnează însușirea legală a unei monede de a fi schimbată cu o altă monedă în mod liber, prin vânzare-cumpărare pe piață.

Dintre cele peste 70-80 de țări cu monedă convertibilă, doar pentru 5 (SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța) se poate vorbi de convertibilitate deplină, adică de eliminarea oricăror restricții cu privire la suma care se schimbă, scopul schimbării banilor naționali pe bani străini și calitatea celui care efectuează (sau pentru care se efectuează) operațiunea. În celelalte țări cu monedă convertibilă există o se-

rie de restricții, mai mari sau mai mici, în calea liberei vânzări a monedei naționale în schimbul unor monede străine. Vânzarea se realizează la un anumit preț sau curs de schimb. Cursul de schimb reprezintă numărul de unități monetare care se primesc în schimbul unei unități monetare naționale în condițiile date de loc și de timp. Cursul de schimb depinde de multe împrejurări; rolul determinant îl are raportul dintre cerere și oferta de diferiți bani naționali și dintre puterea de cumpărare a celor două monede naționale care se schimbă.

Toți factorii care influențează puterea de cumpărare a banilor își pun pecetea, într-o măsură sau alta, asupra cursului de schimb. El cunoaște permanent modificări în funcție de evoluția puterii de cumpărare a celor două monede, de conjunctura economică, de starea comerțului exterior și de sensul de mișcare a raportului dintre cererea și oferta de diferiți bani naționali.

Experiența a demonstrat că prin convertibilitatea monedei se atinge scopul dezvoltării comerțului și turismului internațional, a economiei în general; iar în anumite situații ea poate avea și efecte negative asupra situației economice.

De aceea convertibilitatea nu este un scop în sine, ci un mijloc de asigurare și sprijinire a dezvoltării economiei. Ca atare, trecerea la convertibilitate trebuie pregătită cu atenție prin asigurarea unor premise necesare. Dintre acestea foarte importante sunt: consolidarea economiei naționale; sporirea capacității ei de a produce bunuri și servicii de calitate, într-o structură diversificată, competitive pe piața externă; crearea unor rezerve importante de valută străină care să asigure necesitățile de import ale țării pe o perioadă respectivă; formarea unui sistem de prețuri interne, flexibile și reale, fundamentate pe cheltuielile de producție și corelate în mare măsură cu cele de pe piața internațională.

Experiența națională confirmă că în condițiile relațiilor de piață sunt admise, recunoscute două genuri de regularizare a relațiilor valutare:

- regularizarea liberă de piață;
- regularizarea de stat.

Regularizarea de piață este subordonată legii „costului” – cererii și ofertei, funcționarea acestor legi asigură relativ echivalentul schim-

bului de valute care este realizat prin coincidența totalității fluxului valutar, necesar cerințelor economiei mondiale ce ține și este legată de circuitul intensiv al mărfurilor, serviciilor, capitalurilor, creditelor etc.

Prin mecanismul dinamic al prețurilor, precum și semnele semnificative circulante și diverse ale cursurilor valutare pe piața mondială agenții economici (rezidenți și nerezidenți) acumulează informații despre cerere și ofertă valutară, în sfârșit, piața servește drept izvor de informație despre starea operațiilor valutare la o oricare perioadă, fază de activitate economică.

Relațiile valutare din cele mai străvechi timpuri au devenit „obiect” de implicare a statului - la început indirect, iar mai târziu chiar inclusiv direct, acțiunile statului erau îndreptate spre prevenirea, preîntâmpinarea situațiilor nefavorabile, care țineau de diverse condiții de criză economice ce influențau negativ asupra economiilor naționale și mondiale, aducând schimbări, consecințe social-economice considerabile sau destul de substanțiale.

Regularizarea relațiilor valutare prin intermediul mecanismului pieței libere și al statului se susțin de regulă una pe alta. Relațiile valutare de piață bazate pe legile concurenței libere (loiale) stimulează procesul de dezvoltare economică, iar relațiile statale regularizatoare sunt destinate prevenirii schimbărilor negative ce țin de relațiile valutare neechilibrate ale pieței valutare.

Politica valutară reprezintă o totalitate de măsuri, efectuate în domeniul relațiilor internaționale valutare și ale altor relații economice conform sarcinilor, scopurilor strategice și curente ale unei sau mai multor țări, care este destinată atingerii eficiente, rezultative a așa-numitului „triumphi magic”, ceea ce înseamnă asigurarea stabilității de creștere a indicilor principali economici; menținerea suficientă sau reducerea substanțială a șomajului și inflației; menținerea relativă a echivalentului bilanțier de plată sau a capacității de plată bilanțieră.

Politica valutară în plan juridic este reglementată prin legislația valutară care reprezintă o totalitate de acte normative ce regularizează modul, regulile de efectuare a operațiilor valutare în țară și în străinătate, precum și regulile de întocmire a contractelor bilaterale, multila-

terale pe problemele valutare cu diverse state europene, mondiale.

Unul din principalele mecanisme „mijloc” de realizare a politicii valutare este reglementarea valutară sau mai bine zis regularizarea de către stat a achitărilor internaționale reciproce, precum și regulile de efectuare a operațiilor valutare, care se desfășoară la nivel național, regional și internațional.

În Republica Moldova reglementarea valutară se desfășoară conform „Regulamentului de regularizare valutară pe teritoriul Republicii Moldova” care este elaborat de Banca Națională a Republicii Moldova conform cerințelor decretului Președintelui Republicii Moldova „privind măsurile de regularizare suficientă a relațiilor valutare pe teritoriul Republicii Moldova”, nr. 6 din 13 ianuarie 1994. În calitate de organ interstatal (mondial) de regularizare valutară după cum s-a menționat mai sus este considerat Fondul Monetar Internațional. Începând cu jumătatea a doua a anilor 1970 se țin ședințe, conferințe, adunări generale ale statelor de dezvoltare (SUA, Canada, Italia, Germania, Japonia, Franța, Marea Britanie). Din 1993 participă la aceste forumuri economico-valutare și Rusia. Scopul acestor ședințe este elaborarea și adoptarea prin intermediul consultațiilor comune a unei strategii unice, economice ce ține de politica valutară internațională.

În practica mondială sunt utilizate următoarele forme principale de politică valutară: politică discontată sau de discont; politică divizată cu subformele ei: intervenții valutare, diversificare valutară, devalorizare valutară, revalorizare valutară, regularizarea gradului de convertibilitate valutară și restricțiilor valutare.

Politica de discont sau politicii de evidență valutară ține de schimbarea cursului valutar de către Banca Națională a Republicii Moldova îndreptată spre regularizarea cursului valutar și capacității de plată bilanțieră, prin intermediul influenței asupra circuitului capitalului mondial, pe de o parte, și influenței asupra circuitului creditului intern, masei monetare, prețurilor și totalității cererii, pe de altă parte.

Devizarea este efectuată în formă de intervenție valutară prin cumpărarea și vinderea valutei străine în scop de influență asupra cursului valutar național. Intervenția valutară este

asigurată datorită rezervelor de valută forte ale statului.

Diversificarea rezervelor valutare prezintă politica statelor, companiilor îndreptată spre regularizarea structurii rezervelor valutare, prin intermediul includerii în conținutul, componența ei a diverselor valute în scop de asigurare a achitărilor reciproce mondiale, care sunt obținute datorită vinderii unor valute străine nestabile și cumpărării valutilor cu putere de cumpărare mai eficientă.

Devalorizarea este o metodă tradițională ce ține de reducerea, micșorarea cursului național valutar comparativ cu valuta străină.

Revalorizarea dimpotrivă, ține de ridicarea cursului valutar comparativ cu valuta străină.

Restricțiile valutare prezintă interzicerea legislativă și administrativă prin diverse interziceri, limitări și reglementări juridice ale operațiilor valutare efectuate de rezidenți și nerezidenți. Restricțiile valutare, la rândul lor, sunt o formă principală de control valutar care include măsuri diverse: de supraveghere, înregistrare, de evidență statistică a operațiilor valutare. Scopul restricțiilor valutare este următorul: echilibrarea capacității de plată bilanțiere; menținerea eficientă a cursului valutar; concentrarea valorilor valutare și a excedentului valutar în mâinile statului.

III. Regimul juridic de regularizare a relațiilor valutare

Restricțiile valutare prevăd: regularizarea achitărilor internaționale, transferuri de capital, repatrierea beneficiilor, creditelor valutare în valută, bancnotelor și hârtiilor de valoare; interzicerea de liberă cumpărare și vindere a valutei străine; concentrarea de către stat a valutei străine și a altor obiecte de preț.

Principiile de regularizare: efectuarea operațiilor valutare de către Banca Națională a Republicii Moldova și băncile subordonate ei, licențierea operațiilor valutare, blocarea deplină sau parțială a conturilor valutare.

O mare însemnătate pe parcursul efectuării operațiilor valutare o prezintă respectarea strictă a riscului valutar, care ca conținut cuprinde: posibilitatea apariției unei pierderi în cadrul unei tranzacții economice sau financiare ca urmare a modificării cursului valutar (depre-

cieri sau aprecieri) al contractului pe intervalul ce se scurge din momentul încheierii acestuia și data efectuării încasării sau plății în valută.

Riscurile valutare se împart în trei categorii: riscul inflației, riscul ratei de schimb, riscul prețului relativ.

Riscul inflației apare ca urmare a modificărilor ratei venitului determinată de variația valutei, variație ce apare ca rezultat al schimbării (pozitive sau negative) a ratei inflației în care este exprimată investiția.

Riscul ratei de schimb sau riscul schimbului este dat de variația ratei venitului ca urmare a variației ratei de schimb, fără a ține cont de schimbările corespunzătoare determinate de rata inflației.

Riscul prețului relativ se întâlnește în situația modificării ratei de schimb ca urmare a modificării prețului relativ din bunurile produse în interiorul țării și cele produse în străinătate

Fenomenele specifice pieței valutare ce generează riscul valutar sunt următoarele:

- devalorizarea – deprecierea sau scăderea unei valute;
- revalorizarea – aprecierea sau creșterea cursului unei valute;
- reglementări de transferabilitate – posibilitatea de a utiliza fonduri valutare dobândite sau create într-o țară străină;
- reglementări de convertibilitate – posibilitatea de schimb liber al unei valute contra altei valute.

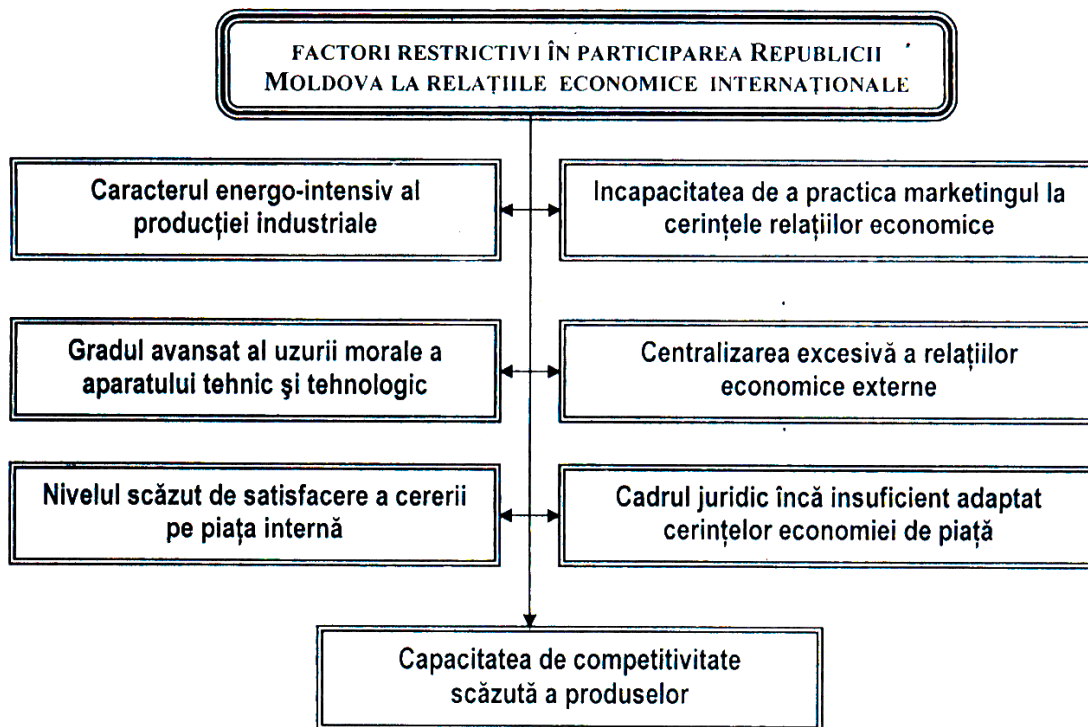
În literatura de specialitate tehnicile de acoperire a riscului valutar sunt grupate în două categorii, și anume:

- tehnici de acoperire internă sau contractuale;
- tehnici de acoperire externă sau extracontractuale, ce vizează în principal efectuarea de către bănci a unor operațiuni de vânzare-cumpărare de valută la vedere sau la termen pentru acoperirea riscului.

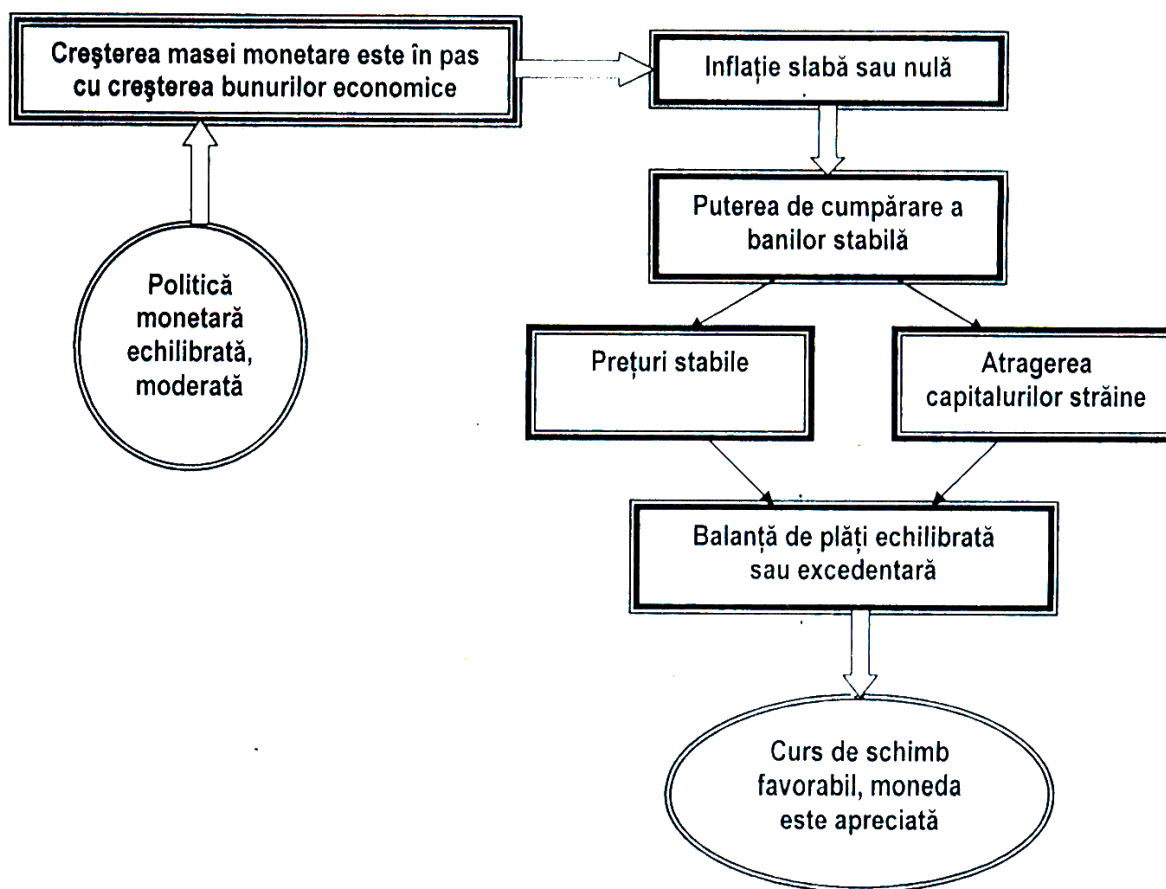
Principalele metode de acoperire contractuale sunt:

- clauza aur;
- clauza valutară ce poate fi simplă, bazată pe un coș simplu, sau ponderată;
- alegerea monedei de control.

În cadrul operațiunilor desfășurate în

Model convențional ce contribuie la convertibilitatea monedei naționale

scopuri speculative se disting operații futures și operații de arbitraj valutar. Operațiunile speculative futures sunt realizate în scopul obținerii unui profit prin diferența de curs între momentul încheierii contractului și momentul lichidării acestuia, importantă fiind evoluția cursului la bursă, operatorul asumându-și riscul evoluției prețului, mizând pe câștigul posibil obținut. Arbitrajul valutar constă în operații de vânzare-cumpărare de valută, deseori simultan pe piețele valutare în scopul exclusiv al realizării unui câștig din diferențele de curs ale aceleiași valute pe piețe diferite, ale aceleiași valute pe aceeași piață la date diferite și diferențele de curs între două valute și pe două piețe diferite.

În principal arbitrajul contribuie la echilibrarea cererii și ofertei de pe piață, deci la nivelarea cursurilor valutare și a dobânzilor, deoarece sporește cererea pentru o valută acolo unde cursul este mai slab și sporește oferta pentru aceeași valută acolo unde cursul este mai ferm, acționând în scopul apropiării de paritate a diferenței de curs pe piețele valutare și al reducerii diferențelor de dobândă între piețe.

Valorificând la maximum posibilitățile existente, învingând limitele interne, racordarea economiei noastre la cerințele pieței mondiale trebuie să fie un proces de transformări radicale în mecanismul de funcționare a activității agenților economici, al cărui rezultat să fie atingerea unui grad înalt de competitivitate a tehnicilor și tehnologiilor de fabricație.

Pe fondul unei cereri interne nesatisfăcătoare și al unei economii dezvoltate hiperextensiv, cu produse noi consumatoare de materii prime și energie, absolutizarea expertizelor și subaprecierea raporturilor unor bunuri de consum și de investiții, pentru o perioadă îndelungată pot avea consecințe dintre cele mai grave asupra echilibrului și stabilității economiei naționale.

Racordarea economiei naționale la cerințele pieței mondiale, prin mecanismele relațiilor economice internaționale, presupune și convertibilitatea valutei naționale (leul).

Aceasta este atât expresia unei înalte competitivități a economiei, cât și condiția menținerii și impulsivării ei în direcția exigențelor pieței mondiale.

Bibliografie:

1. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind unele măsuri de asigurare a regularizării valutei pe teritoriul Republicii Moldova, nr. 6 din 13.01.94.
2. Regulamentul Băncii Naționale privind reglementarea valutară pe teritoriul Republicii Moldova din 13.01.94.
3. Instrucțiunea Băncii Naționale „Cu privire la controlul repatrierii mijloacelor bănești provenite din exportul de mărfuri” și „Cu privire la controlul asupra plăților pentru importul de mărfuri, servicii”, nr. 136 din 22.04.1998.
4. Decretul președintelui Republicii Moldova cu privire la răspunderea pentru încălcarea modului de introducere a valutei naționale în Republica Moldova nr. 202, din 28.11.93.
5. Decretul președintelui Republicii Moldova privind organizarea magazinelor care comercializează mărfuri în regim „duty-free” precum și a magazinelor de servire a corpului diplomatic nr. 195 din 10.06.94.
6. Legea cu privire la Banca Națională din 21.07.95.
7. Legea privind instituțiile financiare din 21.07.95.
8. Ion Turcu, *Operațiuni și contracte bancare*, Cluj-Napoca, 1999.
9. G. D. Bistriceanu, *Finanțe*, Editura Didactico - Pedagogică, București, 1999.
10. Cezar Bosno ș. a., *Operațiuni bancare – instrumente și tehnici de plată*, București, 1996.
11. Cezar Bosno ș. a., *Monedă, credit, bănci*, București, 1994.
12. Mihai Potros, *Acreditivile, incassourile documentare și garanțiile bancare*, Chișinău, 1995.

Виктория ЖИТАРЬ,

Академия «Ștefan cel Mare» МВД РМ, докторант

ОБЩИЙ АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНОЙ ДИСКРИМИНАЦИИ ЖЕНЩИН, МЕРЫ ПО ЕЁ ЛИКВИДАЦИИ, (ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ И СОВРЕМЕННОСТЬ)

Recenzent: **Andrei Guștiuc**, doctor în drept

The situation of women in society over the centuries have changed in the most opposite directions. During the period of matriarchy its significance was dominating. In an era of chivalry, it was the object of worship, but has not played in the political life of significance. Gradually, men are increasingly pushed women into the background, limiting the scope of its interests and influence of child-rearing and housekeeping. This has angered many educated women. They began to fight for their rights.

Дискриминация женщин (от латинского слова – *discriminatio* - различие) означает ограничение или лишение прав по признаку пола (или гендерному признаку) во всех сферах жизни общества: трудовой, социально-экономической, политической, духовной, семейно-бытовой. Социальная дискриминация ведёт к снижению социального статуса женщины и является одной из форм насилия над её личностью, и, следовательно, угрозой для её безопасности. [1]

Истоки социальной дискриминации женщин следует искать в глубокой древности. Уже тогда учёные и политики прикрывали неравноправное положение женщины в обществе, её угнетение и эксплуатацию спорами о том, является ли женщина человеком и имеет ли она душу. Взгляд на женщину как на неполноценное существо нашёл своё отражение в теологических и философских трудах древнего мира. Чувство примитивно-грубого мужского превосходства над женщиной выражено следующими словами: «Что ты не дикое животное, что ты грек, а не варвар, и что ты мужчина, а не женщина». Со времён Сократа прошло почти два с половиной тысячелетия. Но и в наши дни многие государственные и общественные деятели, учёные и в их числе социологи выступают против самого понятия социальная дискриминация женщины. Его подменяют призывами к борьбе за их равноправие с мужчинами. Но это не одно и то же. Необходимой идеей к равноправию полов является преодоление всех форм ущемления прав и интересов женщин, особенно в сфере труда. Движение за равноправие женщин, против их дискриминации в обществе, как и любое иное

общественное движение, проходило определённые этапы своего развития, на которых выдвигались те или иные задачи и методы их решения. Каждый из таких этапов получает название, отражающее основную идею данной теории или течения. Таковы, например, «рабочее женское движение» XIX- начала XX века, суфражизм (борьба за избирательные права для женщин), демократическое женское движение, «чёрное освобождение», феминизм.

Суть идеи равноправия мужчин и женщин, их равных возможностей, состоит в том, что по своему интеллектуальному и физическому потенциалу женщина ни в чём не уступает мужчине. Для неё не существует принципиально закрытых, недоступных сфер умственного и физического труда. Ни один закон не должен запрещать женщине заниматься тем или иным делом, осваивать ту или иную профессию. Её святое право - полная свобода личного выбора видов и форм деятельности для ее самореализации. Такая постановка вопроса, разумеется, не означает, что физиологические особенности женщин не могут ограничивать (иногда - временно) их профессиональные обязанности.

При советском режиме дискриминация слабого пола сохранялась. Партийно-квотная система женского назначения практически освящала её если не силой закона, то всемогуществом административного приказа. Для женщин была закрыта служба в силовых структурах (за исключением ряда технических или вспомогательных специальностей). Им законодательно был закрыт доступ к тяжелым и вредным производствам, что полностью исключало свободу

личного выбора. Уже в 60-х годах XX века в СССР специалисты обратили внимание на снижение рождаемости в стране, чрезмерную загруженность женщин в народном хозяйстве и в сфере быта и, как следствие этого, ухудшение здоровья самих женщин и новых поколений. К специфической женской проблеме стали относить увеличение числа разводов и рост безнадзорности детей. Под влиянием, прежде всего экономических факторов такие области, как медицина и образование, стали местом работы в основном женщин. Такое доминирование женщин оказалось характерным именно для СССР. В СССР в 70-х годах XX века в медицине женщин было 90%, а в США, где медики - традиционно высокооплачиваемая категория трудящихся - только 30%. Аналогичная ситуация сложилась и в школах, в то время как в американских школах велика доля учителей-мужчин. Что касается постсоветского общества, то несмотря на все разговоры и заклинания о ее демократизации, проблема социальной дискриминации женщин приобрела особую, исключительную злободневность в связи с распадом социалистического общественного строя, сменой всего социально-экономического уклада и фактической ликвидации социальных гарантий для семьи, детей, женщин. Таким образом, для социологического анализа проблемная ситуация заключена в глубоком противоречии, которое сложилось между формальным курсом на демократизацию общества, на претворение в жизнь конституционного принципа равных прав и возможностей полов, - с одной стороны, и фактической дискриминацией женщин в сфере труда и занятости, ущемлением их социальных прав в экономической жизни, - с другой. основополагающим нормативным актом в этой области является: Закон Республики Молдова об обеспечении равных возможностей для женщин и мужчин, № 5-XVI от 09.02.2006, который устанавливает общие фундаментальные основы социальной, юридической, экономической, политической, культурной, профессиональной и других сторон деятельности женщины. Статья 5 Закона, гласит о запрете дискриминации по признаку пола. В Республике Молдова женщины и мужчины имеют гарантированные им равные права и свободы и равные возможности для их реализации. Действия, каким-либо образом ограничивающие или исключают равный подход к женщинам и мужчинам, являются дискриминационными и запрещаются. В статье 9, где гово-

рится о равном доступе при найме на работу, государство гарантирует женщинам и мужчинам равные права и равные возможности, равный подход при трудоустройстве, а также работодатель осуществляет приём на работу с использованием методов, обеспечивающих равный доступ женщин и мужчин к труду, в том числе посредством временных специальных мер. К сожалению, многие красноречивые и столь остро необходимые нашему обществу и в частности женщинам - юридические нормы, остались мёртвой буквой, не найдя своего применения в других подзаконных актах и в жизни. Руководствуясь определёнными документами и соглашениями и опираясь на анализ повседневной действительности, Правительство Республики Молдова 25 августа 2006 года приняло Постановление об утверждении Национального плана «Продвижение гендерного равенства в обществе на период 2006-2009 гг.», что придало особую актуальность исследованию социальной дискриминации женщин в сфере труда в условиях перехода страны к рыночной экономике. Однако известно, что права, закреплённые юридическими нормами, нередко отличаются от реального их осуществления. Основное препятствие сохраняется, неравенство между мужчинами и женщинами по-прежнему существует. Только социальное равенство мужчин и женщин обеспечивает им равный доступ к экономическим и трудовым ресурсам, к формированию политики на всех её уровнях, к участию в общественной жизни, в принятии решений по экономическим, социальным, культурным и политическим вопросам. Социальная дискриминация женщин проявляется в сфере труда и занятости; распределения власти и собственности; культуры и образования; политической и духовной жизни общества. Приватизация государственного сектора экономики отрицательно сказалась на положении работающих женщин. И в условиях перехода к рынку именно государственные предприятия, учреждения остаются для них основными работодателями. Разрыв между зарплатами мужчин и женщин в государственном секторе меньше, чем в частном. В феминизированных отраслях (медицина, образование, лёгкая, пищевая промышленность) женщины имеют низкий профессиональный статус, ограниченные возможности для переподготовки и переквалификации, низкие заработки. Формы социальной дискриминации женщин в сфере труда имеют свои особенности. Одна из них состоит в том, что в частном

секторе дискриминация женщин имеет выраженный авторитарный характер, ставит женщину в большую зависимость от работодателя-мужчины, чем на государственных предприятиях. Более того, уровень социальной и правовой защищенности женщин от дискриминации в частном секторе намного ниже, чем на предприятиях и учреждениях государственных или полугосударственных. В частной фирме нередко отсутствуют или бездействуют профсоюзы. Существует более жесткая зависимость женщины от произвола начальника, безнаказанно нарушается трудовое законодательство. Можно сказать, что именно в частном секторе положение женщин во многом определяется сексуальным неравенством. В этой сфере часто действует культ силы и авторитета мужчины как духовной основы его власти. В основе любой концепции улучшения положения женщин должно лежать не наше представление о том, что плохо в нынешнем положении женщины и какие бы мы хотели видеть изменения, а понимание причин нынешнего неблагоприятного положения женщин и реальных возможностей, механизмов и рычагов устранения этих причин или смягчения их последствий. Поэтому мировое сообщество в лице правительств 190 государств, принимавших участие в IV Всемирной конференции по положению женщин в Пекине, признавая, что неравенство между мужчинами и женщинами по-прежнему существует, а основные препятствия сохраняются, подтвердило свою приверженность к обеспечению полного осуществления прав человека, женщин и девочек в качестве неотъемлемой, составной и неделимой части всеобщих прав человека и основных свобод [2] на уровне микросоциума: анализа семьи. Он ограничивается изучением межличностных отношений в микрогруппе, психологии подавления достоинств и свободы женщины, исходя из разных сексуальных ролей двух полов. При этом в основу анализа относят как биологические различия между полами (биологический пол), [3] так и разные культурные представления о поведении мужчин и женщин. Иначе говоря, гендерная идентичность и гендерные идеалы: мужественность-женственность. И правовой, и философско-психологический подходы дают возможность изучить лишь отдельные аспекты дискриминации женщин как социального явления, как единого целого. Именно социологический подход позволяет познать это явление во всей его полноте и сложности различных соци-

альных связей и взаимозависимостей. Ни одной социологической работы, посвященной непосредственно процессу или явлению социальной дискриминации женщин, в социологии нет. Но наука развивается не на пустом месте. Различные аспекты дискриминации женщин (в доперестроечный период вместо этого понятия обычно использовали его аналог - ущемление) изучались главным образом экономистами, юристами, историками, философами и психологами. В связи с этим нельзя не отметить работы профессора Московского университета и преподавателя Высших женских курсов В. М. Хвостова «Женщина накануне новой эпохи» (1905), Н. К. Крупской «Женщина – работница» (1901), А. М. Коллонтай «Социальные основы женского вопроса» (1909), А. Бабея «Женщина и социализм» (1905). В советское время экономические аспекты нарушения прав женщин в сфере труда изучались интенсивно многообразно. Более двух третей всех изданных по женскому вопросу научных трудов посвящены именно производственной сфере деятельности женщин, сочетанию их семейных и профессиональных обязанностей. К анализу ущемления прав женщин в сфере труда и производства дан в работах С. В. Полениной. Философско-культурологический феномен женщины раскрыт в работах О. Ворониной. Если говорить о зарубежных школах изучения положения женщин, о так называемом гендерном направлении исследований, то для западных ученых тема равноправия полов представлена в двух векторах: правовом (как составная часть проблемы прав человека) и психологическом (с точки зрения отношения между полами). [4] Наиболее капитальным в этом плане является исследование Отто Вейнингера «Пол и характер» эмпирическую базу, которого составляют результаты конкретных социологических исследований (проведенных коллективом ГАЛСИ Международной ассоциации «Женщины и развитие» в 1991-1996 годах. Под влиянием внешних и внутренних условий, объективных и субъективных факторов процессу присуще устойчивое взаимодействие женского социума с различными социальными институтами и общностями с целью достижения равенства прав и возможностей, устранения дискриминации по признаку пола, равноправия полов, их гендерной симметрии в обществе и устранения главной угрозы - угрозы безопасности личности женщины и реализации ее ролевых функций труженицы, матери, общественной деятельницы. Для решения этих задач

необходимо создание национального механизма по преодолению неравенства женщин. Формы социальной дискриминации женщин в зависимости от сфер их деятельности могут быть различными (например, немотивированное увольнение с работы или сексуальные притязания со стороны начальника). В любом случае в основе дискриминационных действий лежит насилие над личностью женщины в конкретной ситуации (как семейно-бытовой, так и общественной) и влечет за собой перемены в ролевых функциях женщины. Социологическое исследование социальной дискриминации женщин опирается на данные ряда частных социологических теорий: социологии личности, социологии семьи, социологии молодежи и, прежде всего, гендерной социологии, гендерной идентичности. С позиций социологического подхода объектом социальной дискриминации являются женщины как особая социогендерная общность, обладающая конкретными демографическими характеристиками, многоролевыми функциями и определенным социальным статусом. [5] Пекинская конференция поставила задачу на уровне правительств всех стран мира предупреждать и устранять любые формы насилия в отношении женщин и девочек и обеспечивать уважение международного права, включая гуманитарное право, в интересах защиты женщин и девочек в первую очередь. Субъектами социальной дискриминации женщин являются: а) мужчины (если анализ ведется на уровне семейно-бытовых отношений), обладающие конкретными демографическими характеристиками, своей социальной ролью и гендерной идентичностью, б) общество при исследовании социальных отношений, в) государство в лице его социальных институтов, регулирующих отношения полов, способствующее или, напротив, нарушающее принципы гендерного равновесия в составе властных институтов в вопросах распределения рабочей силы в различных сферах занятости. Действия субъектов социальной дискриминации женщин проявляются либо непосредственно в индивидуальных поведенческих актах, либо опосредованно - через принимаемые исполнительными и законодательными властями постановления; либо в действиях, учитывающих сложившиеся в массовом сознании гендерные идеалы. В роли субъекта насилия фактически может выступить любой социальный институт, в деятельности которого целенаправленно нарушается принцип равноправия полов. Это неравенство

американский социолог Н. Смелзер определяет как условия, при которых люди имеют неравный доступ к таким социальным благам как деньги, власть, престиж. Только социальное равенство мужчин и женщин обеспечивает им равный доступ к экономическим и трудовым ресурсам, к формированию политики на всех ее уровнях, к участию в общественной жизни, в принятии решений по экономическим, социальным, культурным и политическим вопросам. Социальная дискриминация женщин проявляется в сфере труда и занятости; распределения власти и собственности; культуры и образования; политической и духовной жизни общества. Она является одной из форм насилия над личностью. Приватизация государственного сектора экономики отрицательно сказалась на положении работающих женщин. И в условиях перехода к рынку именно государственные предприятия остаются для них основными работодателями. Условия занятости, оплаты женского труда здесь лучше (естественно, если предприятие работает). Разрыв между заработками мужчин и женщин в государственном секторе меньше, чем в частном. Объяснение - гендерное разделение в сфере труда, которая проявляется в различных оценках труда мужчин и женщин. В феминизированных отраслях (медицина, образование, пищевая промышленность) женщины имеют низкий профессиональный статус, ограниченные возможности для переподготовки и переквалификации, низкие заработки. Кроме того, большинство женщин работают в дефицитных и кризисных отраслях материального производства, на должностях, не требующих высокой квалификации в бюджетной сфере. По официальным данным, примерно треть руководителей предприятий различных форм собственности признают, что предпочитают при приеме на работу мужчин, а не женщин. Очевидно, что необходимо трансформировать запретительный характер трудового законодательства в рекомендательный, дающий женщине право самостоятельно принимать решения: где, в каком режиме, на каких видах работ быть занятой. Все эти вопросы должна решать сама женщина. Законодательные ограничения полезно сохранить только в вопросах деторождения, кормления грудных детей и, возможно, наличия в семье детей-инвалидов. Формы социальной дискриминации женщин в сфере труда имеют свои особенности. Первая из них состоит в том, что в производственную сферу вовлечена не вся женская общность. Стабиль-

ность - благоприятный фактор для рынка труда в условиях снижения спроса на женскую рабочую силу. Причем, уровень занятости женщин в трудоспособном возрасте составляет 75,5%. Их средний возраст – 39,4 года (мужчин – 39,7 лет). Пятая часть - это молодые женщины до 30 лет, а 10% - женщины пенсионного возраста. Вторая особенность социальной дискриминации женщин в производственной сфере состоит в том, что в частном секторе она имеет выраженный авторитарный характер, ставит работницу в большую зависимость от работодателя - мужчины, чем на государственных предприятиях. Более того, уровень социальной и правовой защищенности женщин от дискриминации в частном секторе намного ниже, чем на предприятиях государственных или полугосударственных. В частной фирме нередко отсутствуют или бездействуют профсоюзы. Можно сказать, что именно в частном секторе положение женщин во многом определяется сексуальным неравенством. В этой сфере часто действует культ силы и авторитета мужчины как духовной основы его власти. В основе любой концепции улучшения положения женщин должно лежать не наше представление о том, что плохо в нынешнем положении женщины и какие бы мы хотели видеть изменения, а понимание причин нынешнего неблагоприятного положения женщин и реальных возможностей, механизмов и рычагов устранения этих причин или смягчения их последствий. [6] Любая государственная политика в отношении женщин может складываться только из - компенсация их объективно сложного положения на рынке труда (с учетом огромной важности для общества других функций, выполняемых женщиной за пределами этого рынка, прежде всего заботы о детях и обеспечения нормальной ситуации в семье, позволяющей мужчине трудиться с полной отдачей). Следует отдавать себе отчет, что при нынешнем состоянии дел никакие меры государственного принуждения, в том числе и законодательные, не заставят экономических субъектов (работодателей) поступать вопреки собственным интересам (или тому, что они этими интересами считают). Чтобы работодатель брал на работу женщину, он должен быть уверен в том, что она будет на данном рабочем месте работать лучше, чем мужчина. Женщины исторически были привязаны к отраслям и секторам, сильнее всего зависевшим от государственного попечения, непропорционально большая доля женщин, в том числе с высшим образо-

ванием, традиционно была занята на рабочих местах с преобладанием неспециализированного и/или рутинного труда (служащие в разного рода конторах). Труд этот хотя и выполнялся людьми с высшим образованием (имел значение лишь сам факт диплома о высшем образовании, но никак не специальность), не требовал ни специального образования, ни специальной профессиональной подготовки и вёл в лучшем случае к профессиональному застою, а чаще к дисквалификации работника. В тоже время именно те секторы экономики, которые наиболее ответственно и органично способны поглощать женскую рабочую силу (информационный, сектор услуг и т. п.) традиционно были неприоритетными на рынке труда. Воплощение женского начала в социальной и, в частности, профессиональной сфере нашло отражение в понятии «гендер». Гендер - это сложный социокультурный конструкт: различия в ролях, поведении, ментальных и эмоциональных характеристиках между мужским и женским, творимые (создаваемые) обществом. В последнее время принято чётко разграничивать конституциональные и социокультурные аспекты в различении мужского и женского, связывая их с понятиями пола и гендера. Термин «пол» описывает биологические различия между людьми, определяемые генетическими особенностями строения клеток, анатомо-физиологическими характеристиками и детородными функциями. Термин «гендер» указывает на социальный статус и социально-психологические характеристики личности, которые связаны с полом и сексуальностью, но возникают во взаимодействии с другими людьми, а также с социальными, профессиональными требованиями. Если говорить о зарубежных школах изучения положения женщин, о так называемом гендерном направлении исследований, то для западных учёных тема равноправия полов представлена в двух векторах: правовом (как составная часть проблемы прав человека) и психологическом (с точки зрения отношения между полами). Для всех из них базовым является различие понятий пол (sex) и гендер (gender). Ранее других интерес к гендерным проблемам проявляли философы Платон, Аристотель, Г. Гегель, И. Кант, З. Фрейд, Ж.-П. Сартр. Затем решение этих проблем стали предлагать социологи, психологи, юристы, историки, философы, экономисты. В истории женского движения вопрос о правах женщин и перспективах решения проблемы положения женщины в обществе

исследовала Симона де Бовуар и др. Симона де Бовуар в своей книге «Второй пол», признанной мировым сообществом лучшей книгой XX столетия по женской проблематике, подчеркнула, что «никакое расслоение общества по признаку пола невозможно».

Женщины традиционно пассивны, менее склонны к профессиональной мобильности, стремятся больше к социальному комфорту на рабочем месте, чем профессиональной самореализации и достижениям (из-за этого женщина придаёт очень большую роль неслужебным и неформальным отношениям в коллективе, почему руководители и считают женщин источником сложностей и напряженности в коллективе, скептически относятся к их профессиональным возможностям и не любят брать на работу). У женщин значительно сильнее, чем у мужчин, формальное образование (по диплому) не соответствует реальной квалификации и профессии, а реальные специальности не соответствуют фактическим потребностям на рынке труда в обществе. Существуют сильные предубеждения насчет должного и возможного места женщин. На устранение или смягчение действия этих факторов и должны быть направлены меры государственной политики. Сегодня шансы на успех может иметь только такая политика, которая, во-первых, будет сильно дифференцирована, то есть предусматривала для различных групп именно те виды помощи, которые максимально эффективны именно для данной группы, чтобы избежать неэффективных затрат ресурсов. А женщины, как показывают результаты исследований, очень разнятся между собой по потребностям в той или иной форме помощи и в возможностях воспользоваться разными видами помощи. Далее, эта политика должна максимально ориентироваться на возможности косвенной помощи, гораздо менее дорогостоящей, чем прямая помощь и позволять: на те же деньги поддержать гораздо больше женщин, к тому же в ходе помощи научить их стоять на собственных ногах. Наконец, эта политика должна максимально учитывать возможность того, что различные меры должны взаимно усиливать эффект друг друга и порождать по цепочке благоприятные побочные эффекты. В наших конкретных условиях это значит, что шансы на успех и на финансирование будут иметь прежде всего такие меры, которые будут не только помогать женщинам, но одновременно и содействовать общему прогрессу экономики. Это прежде всего развитие жиз-

ненно необходимых для современной экономики секторов информационного обслуживания, деловых услуг, а через некоторое время, когда депрессия сменится экономическими оживлениями - сферы бытовых услуг, мелкого бизнеса и т. п. Отрадно, что женщины стараются решать свои проблемы сообща, что им присуще чувство единения для защиты своих интересов и поэтому долг мужчин помочь в этом важном и необходимом деле, поскольку женские проблемы, по целому ряду вполне объективных причин, не могут быть разрешены одними женщинами. Радует возрастающая активизация женского бизнеса и предпринимательства, продвижение женщин по службе в коммерческих фирмах, органах государственного управления и силовых структур, что необходимо оказать всестороннюю поддержку, создав необходимые предпосылки для их продвижения по служебной лестнице.

Правовая база женского вопроса в Республике устарела, не отвечает современным условиям и требует коренных изменений. Остается пожелать, чтобы законы, обеспечивающие преодоление социальной дискриминации женщин в Молдове, равные права и равные возможности полов, не залеживались в письменных столах депутатов. «Истинное равенство граждан состоит в том, чтобы все они одинаково были подчинены законам». Справедливы слова Жана д'Аламбера - великого французского просветителя.

Литература:

1. Г. Силласте, Г. Ж. Кожамжарова, *Социальная дискриминация женщин как предмет социологического анализа*, Социс, 1997, № 31.
2. Пекинская декларация ООН, Доклад Четвертой Всемирной конференции по положению женщин, (Пекин, 4-15 сентября 1995 года).
3. Дж. Моултон, *Парадигма философии: метод соперничества*, 1997
4. Э. Келлер, *Феминизм и наука*, М., 2005.
5. Г. Г. Силласте, *Гендерная социология как частная социологическая теория*, М., 1997.
6. Л. В. Бабаева, *Женщины: актуальные направления социальной политики*, Социс, 1997, № 28.

Ghenadie JOVMIR,

lector asistent al Catedrei drept public
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

MIJLOACE JURIDICE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

The issue of human rights and fundamental freedoms in the Republic of Moldova should become a dialogue, not monologue continues to be an (often coercive and intolerant) of Western institutions to present Moldova as a bankrupt state for human rights. Thus, only finding the right balance between national and universal definition of human rights in Moldova can lead to social peace and prevent future tensions. During the period of independence in Moldova human rights have become extremely important in local political and academic discourse.

Problematica drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova trebuie să devină un dialog, nu să continue să fie un monolog (deseori coercitiv și intolerant) al instituțiilor occidentale în prezentarea Moldovei ca fiind un stat falimentar în respectarea drepturilor omului. Astfel, numai găsirea unui echilibru adecvat între național și universal în definirea drepturilor omului în Moldova poate să conducă la instaurarea păcii sociale și să prevină tensiuni viitoare. Pe parcursul perioadei de independență în Republica Moldova drepturile omului au devenit extrem de importante în discursul politic și academic autohton. De către instituțiile internaționale și, în special, cele europene (Comisia Europeană, Curtea Europeană a Drepturilor Omului [CEDO], Consiliu Europei etc.) gradul de dezvoltare, sau chiar „civilizare” a Moldovei este evaluat în mare parte prin progresul obținut în respectarea drepturilor omului. Un raport al Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii a inclus Moldova, pe lângă alte state precum Rusia, Iran, Venezuela sau China, în categoria entităților cu probleme la capitolul respectării drepturilor omului, ceea ce a trezit imediat reacții adverse din partea actorilor internaționali puternici în termeni de potențial economic sau geopolitic (ex. China), sau o nemulțumire tacită din partea celorlalți. În numeroasele rapoarte ale Comisiei Europene Moldova este atenționată asupra lacunelor în asigurarea drepturilor politice (prima generație a drepturilor), precum este dreptul la libera ex-

primare, și/sau libertatea presei, dreptul la întruniri și, mai puțin, în respectarea drepturilor sociale sau economice. De asemenea, corupția, lipsa independenței justiției și asigurarea insuficientă a supremației legii sunt probleme cu care se confruntă Republica Moldova.

În acest context, unul dintre mijloacele cele mai importante și mai eficiente pentru asigurarea protecției și respectării drepturilor omului îl constituie justiția. Aceasta, prin definiție, trebuie să garanteze drepturile cetățenilor împotriva oricăror abuzuri, sancționând pe cei vinovați de încălcarea legii și restabilind drepturile ce au fost încălcate. Cu toate că aceste lucruri par astăzi firești, nu întotdeauna justiția a avut atât de clar stabilit profilul activităților sale, al sarcinilor pe care trebuia să le îndeplinească. Ideea implicării justiției în apărarea drepturilor omului este, evident, o creație modernă, legată de însuși conceptul existenței acestor drepturi. În antichitate a avut la un moment dat o largă circulație principiul 0 „fiat justiția pereat mundus” (să se facă dreptate chiar de ar fi să piară lumea). Originea acestui principiu este îndepărtată. Filosoful Seneca povestește că la Roma exista un pretor, Piso, celebru prin conștiinciozitatea, dar și prin rigiditatea sa. Piso condamnase pe un cetățean pentru crimă de omor, dar în momentul în care cel condamnat a fost dus în piața publică spre a fi executat, și-a făcut apariția însuși omul care se credea că a fost victima asasinatului. Centurionul a suspendat atunci execuția și a trimis lui Piso un curier, așteptând

noi ordine de la Piso, dat fiind caracterul ieșit din comun al cazului. Piso i-a condamnat însă pe toți trei la moarte: persoana deja condamnată, pe centurion, fiindcă nu a executat ordinul, și pe presupusa victimă deoarece a constituit cauza morții a doi oameni nevinovați.

Evident, o asemenea concepție absurdă despre justiție nu are nimic în comun cu apărarea drepturilor omului. Marele diplomat român Nicolae Titulescu, care era în același timp și un mare jurist, a arătat cu multă claritate că „Sub abstracțiunea legilor se mișcă oameni și a-i sacrifica unui exces de logică înseamnă a zice «Omul este făcut pentru lege, iar nu legea pentru om», ceea ce e o absurditate. [1, p.11] La rândul său, marele profesor român Mircea Djuvara, care releva ideea că în practică se poate produce o îndepărtare a instituțiilor juridice de la rolul lor firesc, preciza că „prima sarcină a dreptului constituțional și în special a legiuitorului în asemenea materie este să caute ca o asemenea deosebire între instituțiuni și realități, să fie cât se poate de mică, fără nădejdea însă ca vreodată să poată ajunge a acoperi acest abis, care prin natura lucrurilor există în orice instituție de drept” [2, p. 35]

În lumina acestor câteva gânduri de principiu, voi preciza, în continuare, numai unele aspecte legate de rolul justiției în apărarea drepturilor omului, și anume: mecanismul actual de organizare judecătorească și valoarea căilor de atac ca mijloace de asigurare a respectării drepturilor omului.

1. Mijloacele juridice interne

În baza legii cu privire la organizarea sistemului instanțelor de judecată, acestea din urmă se reorganizează în felul următor:

- Judecătoria Supremă se reorganizează în Curtea Supremă de Justiție cu sediul în municipiul Chișinău;
- arbitrajul se reorganizează conform legislației care reglementează activitatea instanțelor economice în Judecătoria Economică;
- judecătoria militară;
- curți de apel;
- judecătoriile de fond.

2. Mijloacele juridice internaționale

Mult timp, în doctrina și practica de drept internațional a dominat ideea suveranității etatice, concepută în sensul ei strict, absolut și res-

trictiv. Literatura de specialitate a fostelor țări socialiste, din motive lesne de înțeles, a contestat orice drept al comunității internaționale de a dezbate și interveni în problemele mult mai liberale și mai puțin exclusiviste cu privire la raportul dintre individ și stat la o eventuală relație a acestuia cu comunitatea mondială. Importante premise ale recunoașterii unei calități active a individului ca reclamant al încălcărilor comise împotriva drepturilor sale, chiar de către statul al cărui resortisant este, au derivat din documentele internaționale pe care le-a acceptat comunitatea statelor. Mecanismele Organizației Națiunilor Unite au recunoscut, de pildă, dreptul indivizilor de a adresa petiții în legătură cu nesocotirea drepturilor lor de către puterea titulară sau mandatară. O adevărată revoluție în gândirea juridică a fost efectuată însă de Convenția Europeană a Drepturilor Omului care, în 1950, a fundamentat pentru prima dată ideea accesului direct al individului la organismele de protecție internațională. Prin legea privind ratificarea Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție, se creează pentru prima dată posibilitatea pentru cetățenii moldoveni de a apela în mod direct la organismele europene. O asemenea posibilitate necunoscută în trecut implică importante mutații pe planul gândirii juridice, un efort continuu de sincronizare a legislației moldovenești cu acest important instrument internațional, dar și o nouă perspectivă teoretică cu privire la treptele și gradele de jurisdicție care sunt puse astăzi la dispoziția indivizilor și care sunt în măsură să garanteze drepturile lor împotriva oricărui eventual încălcări sau abuzuri.[3]

Având în vedere locul drepturilor omului în construcția europeană, dar și faptul că prima jurisdicție internațională de protecție a drepturilor fundamentale a fost asigurată de Curtea Europeană a Dreptului Omului – organ judiciar creat de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Sediul Curții este fixat la Strasbourg, care este și sediul Consiliului Europei. Curtea poate totuși, atunci când socotește că este util, să-și exercite funcțiile în alte locuri de pe teritoriul statelor membre ale Consiliului Europei.

Plângerile trimise spre soluționare Curții

trebuie să fie făcute împotriva unui stat parte contractantă care a ratificat Convenția.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu este o instanță de apel împotriva hotărârilor instanțelor naționale și nu poate anula sau modifica deciziile lor, după cum nici nu poate interveni direct pe lângă autoritatea de care partea se plânge.

Curtea poate fi sesizată cu privire la probleme ce țin de responsabilitatea unei autorități publice (legislație, instanțe de judecată etc.). Curtea nu poate cerceta plângeri împotriva persoanelor fizice sau a organizațiilor private.

Făcând abstracție de succesele Moldovei pe calea implementării modelului liberal al drepturilor, în țară au fost remarcate și revolte sociale masive, care nu au nimic în comun cu faptul respectării sau nerespectării drepturilor omului de către autorități. Poate cel mai mare ecou l-au avut multiplele tentative de organizare a unei parade a homosexualilor în centrul capitalei țării, sau de introducere a cursului „Deprinderi de viață” în instituții ale educației primare din țară. În ambele cazuri din partea promotorilor drepturilor, autoritățile au fost acuzate de lipsa voinței politice ferme în asigurarea drepturilor egale tuturor segmentelor sociale, în încurajarea stigmatizării și discriminării. Astfel, s-a invocat implementarea neadecvată a Legii cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, care în art.3 definește întrunirea ca „miting, demonstrație, manifestare, procesiune, marș, pichetare, grevă... orice altă adunare a cetățenilor”. [4] În plus, se mai face referire la Constituția Republicii Moldova, care în art.32 garantează libertatea opiniei și exprimării. O altă tulburare socială a izbucnit pe parcursul elaborării cadrelor legislative naționale în definirea și promovarea termenului de discriminare. În special, revolta s-a concentrat asupra asigurării drepturilor minorităților sexuale, necesitatea respectării cărora fiind argumentată de promotorii drepturilor spiritului toleranței, corectitudinii politice și îndeplinirii angajamentelor internaționale ale Moldovei.

Cea mai recentă încălcare masivă a drepturilor omului, care va rămâne în istoria Republicii Moldova, au fost evenimentele ce s-au desfășurat la 7 aprilie 2009. Ca răspuns la demonstrațiile care au avut loc la Chișinău înce-

pând cu data de 6 aprilie și care au fost însoțite de acte de violență și vandalism la 7 aprilie, autoritățile guvernamentale au lansat o campanie de arestări în masă, în particular discriminând persoane tinere – studenții.

Conform listelor publicate la 12 aprilie de către Ministerul Afacerilor Interne al Moldovei, până la data de 11 aprilie au fost arestate 129 de persoane. Există suficiente dovezi pentru a afirma faptul că listele publicate cu numele celor reținuți sunt incomplete și includ un număr de persoane, locul aflării cărora nu a fost comunicat rudelor la timpul convenit. Din declarațiile făcute de avocații, rudele sau prietenii acestora, precum și în urma unor observații, putem să afirmăm că au avut loc următoarele încălcări sistematice:

- persoanelor nu le-au fost aduse la cunoștință motivele reținerii;
- de obicei, acestea sunt reținute de persoane care nu se legitimează, în civil;
- deseori, familia sau rudele apropiate nu sunt informate despre locul aflării celor reținuți.

Cu privire la accesul la asistența juridică a avocaților:

- persoanele reținute nu au avut acces la asistența juridică a avocatului la timpul convenit și există rapoarte precum că persoanele reținute au fost abuzate fizic, pentru că au solicitat asistența unui avocat;
- există rapoarte precum că persoanele au fost interogate în absența unui avocat;
- există rapoarte conform cărora avocații nu asistă la ședințele de judecată;
- nu sunt asigurate întâlniri private cu avocatul;
- multe persoane, inclusiv minori, au declarat că au fost abuzate fizic și tratate cu cruzime, inuman și degradant în perioada în care au fost deținute și când se aflau în custodia poliției.

Bineînțeles, încălcarea drepturilor omului a fost foarte vădită în această perioadă, evidențiindu-se printr-o indiferență totală din partea conducerii Republicii Moldova.

Astfel, în acest context și trăgând unele concluzii, putem afirma că drepturile și libertățile omului se referă nu numai la stat, ci și la orice alte persoane, acestea având obligația de a

respecta drepturile și libertățile, iar statul având datoria de a le impune respectarea acestei obligații, deci a proteja drepturile și libertățile omului împotriva unor asemenea încălcări.

De fapt, protecția și respectarea drepturilor și libertăților omului se confruntă astfel cu numeroase dificultăți și în plan intern și internațional – unele decurgând din sisteme legislative și instituționale necorespunzătoare, altele din lacune ale reglementărilor internaționale ori ale respectării acestora, altele din ignorarea unor drepturi și din starea de sărăcie și subdezvoltare.

În final, se constată că drepturile omului nu pot fi oferite sau impuse din afară, ele trebuie cucerite prin politică internă, fermă și constantă.

Astfel, o lucrare asupra respectării drepturilor și libertăților omului nu este și nu poate fi niciodată ultimul cuvânt în acest domeniu, pentru că fenomenul însuși pe care îl abordează este într-o constantă evoluție. Sunt adoptate în continuare reglementări noi, procesul aplicării relevă noi sensuri și interpretări ale celor existente.

Bibliografie:

1. Adrian Năstase, *Drepturile omului, religie a sfârșitului de secol*, IRDO, București, 1992.
2. Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2000.
3. Doina Micu, *Garantarea drepturilor omului*, Editura ALL BECK, București, 1998.
4. Lege privind întrunirile nr.26-XVI din 22.02.2008, Monitorul Oficial nr.80/261 din 22.04.2008.

Ingrid-Ileana NICOLAU,
doctorand

RAPORTURILE CONTRACTUALE DE MEDIU

Recenzent: **Mihai BÎRGĂU**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

As a result of social development and business expansion into new contracts occurred specifically regulated or unregulated by law. Therefore, it was necessary to classify them.

Legal doctrine used in the concept of agreement between two or more parties, which gives rise to change or turn off certain rights and obligations, usually civil. In terms of “environmental contract” or “environmental contract”, the majority view prevails in the literature is that such a contract can not be completed. We deem it necessary to have a different opinion, contradicting the above, which shows that the Environment Law can certainly talking about an environmental contract.

Drept urmare a dezvoltării sociale și extinderii afacerilor au apărut noi contracte reglementate sau nereglementate în mod special de lege. De aceea, a apărut necesitatea clasificării lor [1, p. 36].

Doctrina juridică utilizează noțiunea de contract în privința acordului încheiat între două sau mai multe părți, prin care se dă naștere, se modifică sau se sting anumite drepturi și obligații, de regulă, civile.

În ceea ce privește „contractul de mediu” sau „contractul ecologic”, în opinia majoritară existentă în literatura de specialitate este că un asemenea contract nu poate fi încheiat. Considerăm necesar de a avea o altă opinie, contradictorii celei de mai sus, din care rezultă că în raporturile de dreptul mediului se poate de vorbit cu siguranță despre un contract ecologic.

În acest context, am putea vorbi despre o notate a jurisprudenței în domeniul mediului, deoarece cu câteva decenii în urmă nici nu se auzea despre o ramură distinctă a dreptului mediului, despre un contract administrativ, procesual etc.

Considerăm necesar de a rupe această mișcare inertă și de a declara, chiar cu riscul neînțelegerii integrale, că în raporturile de dreptul mediului se poate de vorbit cu siguranță despre un contract ecologic.

Despre acest contract deja se vorbește în literatura de specialitate franceză, și anume la compartimentul în care proprietarii de resurse naturale convin asupra activităților de îmbunătățire a condițiilor de mediu, dar nu în scop propriu, ci în interes comun, public.

În general, unii autori definesc natura contractului de mediu în mod diferit. Astfel, autorii francezi

A.Weil și Fr. Terre, definind contractul, stabilesc că acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane pentru a crea un raport juridic – dând naștere unei obligații sau constituind un drept real – a modifica sau stinge un raport juridic preexistent [2, p. 1; 1, p. 29].

Considerăm această definiție ca fiind nu pe deplin adecvată noțiunii de contract în sensul legislației actuale, deoarece definirea oricărui fenomen, proces sau fapt, cu enumerarea unora din caracterele sale, chiar și cele mai principale, este supusă riscului de a crea situația când celelalte caractere s-ar exclude implicit sau înseși definiția ar fi incompletă.

M. Cantacuzino, referindu-se la contracte, consideră că acestea sunt acele acte juridice care au ca scop de a da naștere raporturilor juridice de obligație între părți [3, p. 393], excluzând în așa mod din categoria de contracte acele acte juridice care modifică sau sting raporturile juridice de obligații. Evident, o asemenea viziune a noțiunii de contract nu este acceptată astăzi, din considerente că legislatorul tinde de a exclude din uzul juridic utilizarea cu înțeles semantic dublu a noțiunilor de contract și convenție.

Prin urmare, vorbind despre contractul ecologic, trebuie de menționat neapărat că acesta este una din categoriile de contracte. În aceeași ordine de idei, ținem să evidențiem că nu putem fi de acord cu afirmațiile unor autori, care, deși recunosc că asupra tuturor actelor civile bilaterale se răsfrâng aceleași drepturi și obligații, totuși, nu pentru toate aceste acte se atribuie denumirea de contracte, limitându-se doar la cele care dau naștere de obligații [4, p. 47]. Anume din aceste considerente astăzi este frânată dezvoltarea ideii de contract ecologic.

În fond, suntem de acord cu autorii care expun o definiție formală a noțiunii de contract și să menționăm că contractul ecologic este un acord de voință încheiat între două sau mai multe persoane pe timpul vieții acestora, cu privire la nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor ecologice în interesul propriu sau a întregii societăți.

Totuși, considerăm că una din cauzele care frânează ușoara recunoaștere și promovare a relațiilor contractuale în domeniul protecției mediului ține de faptul că la etapa actuală, legislația realizează o deosebire, deși slab sesizată, dar ferm implementată, dintre noțiunea de act juridic și contract. Aceste două noțiuni, fiind utilizate des în legislație corelează ca parte din întreg (gen – specie) [4, p. 47], fiind aplicată regula, conform căreia, toate contractele sunt acte juridice și nu toate actele juridice sunt contracte.

Astfel, după cum am mai menționat anterior, pot exista acte juridice unilaterale și acte juridice bilaterale sau multilaterale – contractele.

Reieșind din cele expuse, ținem să relevăm cele mai principale trăsături caracteristice ale contractului ecologic ca act juridic, și anume: acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane în ființă la momentul încheierii contractului; acordul este atins prin libera manifestare de voință; are drept scop nașterea, modificarea, stingerea raporturilor juridice legate de folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor de mediu și; presupune considerarea ordinii publice și bunelor moravuri.

Problema identificării contractului ecologic prezintă o importanță deosebită. Astfel, având în vedere faptul că anume contractele sunt acea categorie de acte care au menirea de a reglementa în detaliu o bună parte a raporturilor juridice cotidiene și care pe viitor pot să înlocuiască la multe capitole legea, iar spectrul divers al raporturilor determină și o diversitate de categorii de contracte, corespunzător este necesară aplicarea corectă a regimului juridic pentru fiecare din categoria de contracte ecologice. Problema principală, însă, constă în a diferenția contractele ecologice de cele ale altor ramuri de drept, în eventualitatea faptului că asupra contractelor ecologice au o aplicabilitate regulile contractuale cu un specific aparte, generat de natura și importanța obiectivelor de protecție a mediului.

Determinarea diferenței între contractul ecologic și contractul civil va constitui întotdeauna o problemă. Astfel, atât doctrina juridică sovietică, cât și legislația în vigoare atribuie la categoria de contracte civile absolut toate contractele, cu excepția celor de muncă și de drept internațional. Actualmen-

te, teoria dreptului mai recunoaște și prezența altor categorii de contracte, cum ar fi cele matrimoniale, administrative etc. Din aceste considerente, este necesar de a enunța unele criterii delimitatorii ale contractului civil de toate celelalte categorii de contracte. Aceasta ar fi posibil de realizat prin prisma unor caractere ale acestui contract. În acest context, contractul civil este un contract care își face apariția în domeniul reglementărilor raporturilor de drept privat, pe când contractul ecologic ar viza un interes public.

Contractul comercial constituie acea varietate a contractelor de drept privat, care ține de raporturile „ce se stabilesc în activitatea comercială internă realizată de către comercianți” [5, p. 43]. În doctrina juridică, natura contractului comercial este abordată în mod deosebit. Astfel, dacă e să privim diviziunea clasică a faptelor de comerț în fapte de comerț obiective și fapte de comerț subiective [6, p. 14-49], atunci anume contractul ecologic este acela care nu poate să urmărească în primul rând un scop comercial. Totodată, nu putem nega integral faptul că contractele comerciale nu pot avea obiective de protecție a mediului sau de folosire rațională a lui. Însă, considerăm că odată ce au apărut aceste interese și fiind evidențiate în plan secundar drept mijloc de realizare a unui scop de protejare a mediului, oricum fac ca acest contract să devină unul ecologic. Altfel spus, identificarea contractului ecologic în raport cu cel comercial se face prin prisma cauzei contractului.

Contractul administrativ, deși este utilizat relativ nu demult în Republica Moldova și România, totuși acesta și-a găsit argumentarea științifică. Totodată, ținem să menționăm că acest contract cuprinde unele domenii care nu sunt de natura raporturilor administrative.

Referitor la concesiune, se consideră că este un contract pur administrativ [7, p. 209; 8, p. 25-30], însă nu se ia în considerație că acesta este și unul ecologic. Deși nu toți specialiștii în domeniu sunt de acord cu o asemenea afirmație, totuși nimeni nu neagă faptul că prin contractul de concesiune a resurselor naturale este realizat un interes public și de protecție a mediului. De cele mai dese ori, încheierea acestui contract urmărește scopul asigurării folosirii raționale și protecției resurselor naturale.

Dacă e să ne referim la caracterele contractului ecologic, am putea releva următoarele:

Este un contract sinalagmatic. Caracterul sinalagmatic al contractului ecologic este relevat prin faptul că la încheierea contractului părțile se obligă reciproc, iar obligațiile, de regulă, sunt coraportate. Astfel, gestionarul obiectivului natural este obligat

să efectueze lucrarea, iar proprietarul este obligat să plătească valoarea acesteia. În cazul în care se admite compensarea și retenția obligației pecuniare din contul valorii sau naturii resurselor de mediu, acest contract își pierde caracterul său de contract ecologic.

Este un contract cu titlu oneros dar poate fi și gratuit. Caracterul oneros al contractului ecologic se poate deduce din conținutul obligațiilor pe care și le asumă părțile și care le stabilește în mod expres că la recepționarea lucrărilor clientul este obligat să le plătească. Totodată, am accepta și o situație când contractul ecologic ar fi fost executat fără o careva obligație de remunerare din partea proprietarului de resurse naturale, unde executorul ar executa lucrările din contul său, dar cu titlu gratuit.

Este un contract constitutiv de drepturi. În contractul ecologic, prin efectul său are loc, de regulă, constituirea unui drept. Acest caracter este esențial în deosebirea contractului ecologic de cele civile de transmitere a drepturilor.

Este un contract nenumit și nereglementat. Considerăm că anume acest compartiment constituie obiectivul de bază a legislatorului pentru viitorul apropiat.

Este un contract atât de executare succesivă, cât și de executare instantanee.

Prin urmare, obiectul contractului ecologic îl formează: 1) executarea lucrării care presupune actul de executare de facto a lucrărilor de conservare a stării factorului de mediu (spațiu subteran, masiv forestier, obiectiv acvatic etc.). Astfel, părțile stabilesc modul, condițiile, ordinea, limitele, forma precum și alte condiții referitoare la modul de executare a lucrării; 2) transmisiunea materialelor pentru efectuarea lucrărilor, proiectului de efectuare a lucrărilor, mostrelor etc.; 3) transmisiunea lucrării executate; 4) achitarea plății pentru lucrări; 5) transmiterea dreptului de posesie asupra obiectivului natural; 6) garantarea calității lucrării executate; 7) conservarea lucrării executate; 8) înlăturarea defectelor lucrării; 9) termenul de executare a lucrărilor.

În concluzie, ținem să menționăm că anume relațiile contractuale din domeniul dreptului mediului vor constitui perspective dezvoltării relațiilor de mediu, care vor asigura protecție eficientă a mediului.

Referințe bibliografice:

1. Pop L., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1994, -274 p.
2. Ерофеев В., *Экологическое право России*.

Москва: Юристъ, 1998, - 616 с.

3. Cantacuzino M. *Elementele dreptului civil*. București: Editura ALL Educational, 1998, - 744 p.
4. Carbonnier Jean. *Droit civil. Les obligations*, vol. 4. Paris: PUF, 1996, - 647 p.
5. Beleiu Gh. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil* (ediția a V-a revăzută și adăugită de Marian Nicolae, Petrică Trușan). București: Casa de editură și presă „Șansa”, 1998, - 492 p.
6. Turcu I. *Dreptul afacerilor*. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993, - 319 p.
7. Vermeulen J. *Evoluția dreptului administrativ român*, București: Editura Vreimea, 1943, - 274 p.
8. Stamatin Ș. *Scurte referiri privind contractele administrative*, în: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Seria Drept Privat*, nr.4, 2004, p. 25-30.

Cornel OSADCII,

lector al Catedrei Drept penal și criminologie

a Academiei „Ștefan cel mare” a MAI, master în drept, doctorand

PRINCIPIUL DIFERENȚIERII ȘI INDIVIDUALIZĂRII EXECUTĂRII PEDEPSEI ÎNCHISORII ÎN DREPTUL EXECUȚIONAL-PENAL

For penalty goals to focus on differentiation and individualization of the sentence of imprisonment. In the theory of criminal law-executive Many attempts were made to give an assessment and the concept of „differentiation” of realizing its contents, but so far there was no single definition of this concept.

Pentru atingerea scopurilor pedepsei se pune accent pe diferențierea și individualizarea executării pedepsei închisorii.

În teoria dreptului execuțional-penal au fost întreprinse numeroase încercări de a da o apreciere și conceptului de „diferențiere”, de a concretiza conținutul ei, însă până în prezent nu s-a ajuns la o definiție unică a acestui concept. Astfel, autorul rus Briliantov A.V. în lucrarea sa „Diferențierea pedepsei și nivelul corectării condamnaților la închisoare”, utilizează conceptul „diferențierea executării pedepsei” [1, p.8; 2, p. 54], Florea V. Florea L. în lucrarea „Drept execuțional penal” utilizează termenul „diferențierea și individualizarea executării pedepsei și aplicării măsurilor de influență corecțională” [2, p. 54], Vișotina L.A., Lutanski V.D. în lucrarea „Bazele diferențierii condamnaților și a condițiilor de detenție în IP” „diferențierea măsurilor de influență corecțională” [3, p.122], Avanesov G.A. utilizează termenul „principiul diferențierii” [4, p.14], Dementiev S.I. admite identificarea conceptului de „diferențiere” cu clasificarea și chiar individualizarea executării pedepsei. [5, p. 208] În legătură cu aceasta apare necesitatea de a determina importanța fiecărui din conceptele enumerate, locul lor în teoria și practica dreptului execuțional-penal.

Interpretarea conceptului de „diferențiere” a fost oferită de profesorul rus Strucikov N.A. în lucrarea sa „Curs de drept execuțional-penal” încă în anul 1985. După părerea lui, cu care noi sîntem de acord pe deplin, „pentru ca indivi-

dualizarea pedepsei să se realizeze rațional, este important de a diferenția executarea pedepsei și influența corecțională, adică de a determina cerințele generale nu pentru toți condamnații, ci pentru grupe mai mult sau mai puțin omogene (relativ omogene). Este necesar de a împărți condamnații în anumite grupe de condamnați”. [6, p.78] Această necesitate este determinată de imposibilitatea practică de asigurare a condițiilor diferite de deținere și a nivelului de pedeapsă și măsuri coercitive aplicabile fiecărui condamnat, cu toate că în ideal principiul individualizării executării pedepsei anume aceasta și prevede. Reieșind din posibilitățile reale toți condamnații se împart în diferite categorii.

Un rol deosebit în cercetarea problemei în cauză l-a avut Kovalenko V.V. care în anul 1991 a elaborat lucrarea „Clasificarea condamnaților primari și problemele diferențierii executării pedepsei închisorii”. Astfel, în opinia sa, diferențierea reprezintă procesul de separare a condamnaților în grupuri relativ omogene cu scopul creării pentru ei a condițiilor necesare pentru corijare. În opinia lui, față de diferite categorii de infractori, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor comise de ei, de trecutul lor criminal, trebuie aplicat un volum divers de influențare, iar munca educativă trebuie desfășurată cu ei luând în considerație particularitățile tipologice ale personalității lor. [7, p. 20]

Diferențierea executării pedepsei înseamnă că față de diferite categorii de condamnați, în

funcție de caracterul infracțiunilor săvârșite și de gradul prejudiciabil, de activitatea infracțională anterioară, de forma vinovăției, de comportamentul în timpul executării pedepsei, se aplică un volum diferit de influențare și de limitări în drepturi.[7, p.17] Deci diferențierea condiționează determinarea de către lege pentru fiecare categorie de condamnați un anumit complex de restricții. Potrivit art.8 din Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților al ONU (din 30 august 1955), diferite categorii de deținuți trebuie să fie introduse în așezăminte sau secții de așezăminte, separat, ținându-se cont de sexul lor, de vârsta lor, de antecedentele lor, de motivele detenției lor și de necesitățile tratamentului lor.[8, p. 630]

Seliverstov V.I. în manualul „Drept execuțional-penal” publicat în 2002 a stabilit că principiul individualizării executării pedepsei este bazat pe particularitățile individuale ale personalității condamnatului, adică mijloacele de corectare trebuie să se aplice în funcție de caracterul prejudiciabil al infracțiunii comise, personalitatea condamnatului, precum și comportamentul lui.[9, p.17] Acest principiu se realizează pe calea modificării statutului condamnatului în funcție de comportamentul lui, de exemplu, aplicarea măsurilor de sancționare și de stimulare, transferul condamnatului dintr-un regim în altul etc.[10, p.20-21; 11, p.8]

În același timp, individualizarea și diferențierea sunt în legătură indisolubilă. De exemplu, dacă condamnatul se află în condiții de regim comun și conform caracterizării lui individuale (comportament, atitudinea față de muncă, instruire etc.) este caracterizat pozitiv (manifestarea individualizării), atunci acestuia i se pot schimba condițiile de deținere în direcția îmbunătățirii acestora.

Considerăm că în scopul neadmiterii divizării involuntare a condamnaților pe grupe, dar bazându-ne pe cerințe unanim acceptate și întemeiate, știința și practica penitenciară a întocmit criteriile corespunzătoare, care ca rezultat au fost consolidate în legislație. O astfel de desprindere din totalitatea grupelor relativ omogene, bazându-se pe criterii unice, o înglobează conceptul de „clasificare”. Așadar, condamnații pot fi clasificați după sex – bărbați și femei, după vârstă – minori și maturi, după comportament

– pozitiv și negativ.

În Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților adoptate de Organizația Națiunilor Unite la 30 august 1955 se prevede că „Clasificarea condamnaților” ca și concept presupune divizarea persoanelor condamnate pentru săvârșirea infracțiunilor pe grupe, utilizată în legislația penitenciară internațională. De regulă, la baza divizării sunt: sexul (bărbați, femei), vârsta (minori, majori) etc. Diferite categorii de deținuți trebuie să fie introduse în așezăminte sau secții de așezăminte, separat, ținându-se cont de sexul lor, de vârsta lor, de antecedentele lor, de motivele detenției lor și de necesitățile tratamentului lor.[12]

Savanții au început mai activ să studieze această problemă, îndeosebi din punct de vedere teoretic, în anii '60 ai secolului XX. Este adevărat că pe atunci, în esență, ei reduceau la individualizarea executării pedepsei și chestiunile legate de diferențierea ei. Cercetătorii ruși N.A. Strucikov și A.E. Natașev în lucrarea „Bazele teoriei dreptului execuțional-penal” considerau că diferențierea regimului în penitenciare reprezintă o continuare a individualizării aplicării pedepsei.[13, p.54-56] Profesorul I. Karpeț în lucrarea sa „Individualizarea pedepsei” pentru prima dată a introdus conceptul de „individualizare generică a executării pedepsei”. Vorbind despre diverse tipuri de regimuri de detenție a condamnaților, în esență el avea în vedere necesitatea unei atitudini diferențiate privind ispășirea pedepsei de diferite categorii de condamnați.[14, p.137-138] Alți autori, cum ar fi Dementiev S.I., judecând despre individualizarea executării pedepsei închisorii, au în vedere diferențierea executării pedepsei închisorii.[15, p.178-203]

Putem afirma că principiul diferențierii presupune că față de diferitele categorii de condamnați, în funcție de gravitatea infracțiunilor săvârșite, de antecedente penale, trebuie aplicat un volum diferit de influențare, de limitări în drepturi, iar munca educativă se efectuează reieșind din particularitățile tipologice ale personalității lor, sexul și alte elemente psihologice și pedagogice.

Normele dreptului penal și ale celui execuțional-penal creează premise necesare pentru diferențierea și individualizarea executării pe-

depsei. Aceasta se referă, în primul rând, la condamnării privați de libertate, ei fiind divizați în categorii relativ omogene conform art.224 CE al RM, iar ispășirea, de asemenea, se organizează în diferite tipuri de penitenciare potrivit art.72 CP al RM și 214 CE al RM. Aceasta permite de a aplica față de condamnați un quantum individualizat de mijloace de corijare.

Metoda de diferențiere a executării pedepsei se aplică în baza clasificării condamnărilor în diferite categorii.

Astfel, deși executarea și aplicarea măsurilor de influențare corecțională reprezintă un proces instinctiv și educativ unic, totuși el se deosebește de la caz la caz prin aplicarea unor mijloace de corectare prin muncă social-utilă, muncă educativă, instruire generală și profesională.

Diferențierea depinde nu numai de gradul de izolare a condamnatului de societate, de volumul limitărilor în drepturi, ci și de termenul de executare a pedepsei.

Dacă diferențierea executării pedepsei se limitează la un anumit tip de penitenciar, atunci diferențierea măsurilor de corectare se efectuează în limitele unui penitenciar concret și se bazează pe evidențierea particularităților tipologice ale diferitor categorii de condamnați: vârstă, sex, gradul de degradare social-morală etc.

Individualizarea executării pedepsei și aplicării măsurilor de corectare constituie o prelungire logică a diferențierii.

În legislația execuțional-penală a Republicii Moldova individualizarea ca principiu de bază a executării pedepsei închisorii este inclusă în art.164 care este bazat pe particularitățile individuale ale personalității condamnatului, adică mijloacele de corijare trebuie să se aplice în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii comise, de personalitatea condamnatului, precum și de comportamentul lui.

Acest principiu se realizează pe calea schimbării statutului condamnatului în funcție de comportamentul lui, de exemplu, aplicarea măsurilor de sancționare și de stimulare, transferul condamnatului dintr-un regim în altul etc. [11, p. 8]

Faptele penale se comit în împrejurări diferite, de infractori diferiți ca personalitate, mediu de proveniență, nivel de instruire etc.

Rolul de principiu de bază al individualizării executării pedepsei este determinat de cerința obiectivă a raportării măsurilor și mijloacelor care compun conținutul pedepsei la individualitatea umană.

Un aport deosebit de important în abordarea principiului diferențierii și individualizării executării pedepsei închisorii îi aparține profesorului român Zidaru P. în manualul „Drept execuțional-penal”. Atunci când instanța hotărăște asupra quantumului pedepsei închisorii, pe lângă gradul de pericol social pe care îl prezintă fapta și făptuitorul și împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală, ea are în vedere și felul în care va evolua făptuitorul în timpul executării pedepsei și abia atunci stabilește quantumul pedepsei. Pe de altă parte, administrația penitenciarului cere obligații de a lua toate măsurile legale pentru ca să asigure producerea transformărilor în conștiința condamnaților. Astfel, am putea concluziona că între aplicarea pedepsei și executarea ei există o legătură indisolubilă, iar pedeapsa aplicată nu se execută în același mod de către toți condamnații decât în linii generale.[16, p. 37]

Profesorul român Oancea I. susține că experiența și practica penitenciară, ca și susținerile teoretice, au arătat că reeducarea și corectarea condamnatului este un proces complex și anevoios. Un asemenea proces se poate desfășura favorabil numai dacă se respectă principiul unanim adoptat de teoria și practica penitenciară, anume principiul individualizării executării pedepsei, mai exact principiul individualizării „administrative” a pedepsei, cum este cunoscut în teoria dreptului penal și a dreptului penitenciar.[17, p. 51]

Categoria filozofică de „principiu” este tratată ca o normă etică fundamentală, care este o „maximă” subiectivă și orientează voința, întrucât apare ca un moment de conducere față de anumiți indivizi, sau obiectiv „lege” și în acest caz se recunoaște important pentru voința fiecărei ființe omenești.[18, p. 363] Ca noțiune filozofică principiul posedă: a) sens metafizic, care presupune origini prime din care au derivat și s-au dezvoltat lucrurile și b) sens epistemologic și etic ca supoziții fundamentale ale gândirii, cunoașterii și acțiunii. În sens obișnuit, cuvântul „principiu” se folosește pentru a desemna: a)

un element fundamental, o idee, o lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic etc. O propoziție admisă ca adevărată care servește la deducerea propozițiilor unui sistem deductiv; b) o lege fundamentală a unei științe, a unei arte, a unei discipline.[19, p. 114]

La Kant principiile sunt fie ale intelectului pur (axiome, anticipații, postulate), fie ale rațiunii pure (idei). În concepția sa, rațiunea este o facultate a principiilor, iar principiile sunt judecăți sintetice a priori, care nu derivă din alte cunoștințe mai generale și care cuprind fundamentul altor judecăți. „Pentru ca ceva să poată fi numit metodă, notează Kant, trebuie să fie un procedeu după principii”. [20, p. 67; 21, p. 631]

În sens juridic, termenul „principiu” înseamnă „idee de bază”, „teză fundamentală”. [22, p. 339] Astfel, putem spune că principiile juridice reprezintă idei directe, orientări de bază, cu ajutorul cărora se efectuează reglementarea juridică a relațiilor sociale.[23, p. 24]

Kalinin Iu. I. susține că în dreptul execuțional-penal (DEP), principiile sunt determinate ca dispoziții fundamentale, idei ce reflectă orientarea generală, precum și cele mai esențiale trăsături ale politicii statului în domeniul executării pedepselor.[24, p. 219]

În sistemul total de principii al dreptului execuțional-penal este inclus și principiul individualizării executării pedepsei. Pe lângă termenul „individualizare” se întrebuintează și „diferențiere”, „clasificare”, „categorizare”, care sunt asemănători după însemnătatea lor, dar nu și după conținut.

Astfel, individualizarea executării pedepsei ca principiu al dreptului execuțional-penal este aplicarea față de fiecare condamnat, luând în considerație personalitatea condamnatului, comportamentul lui, gradul prejudiciabil al infracțiunii comise a prevederile dreptului execuțional-penal privind normele regimului de detenție și în conformitate cu principiile corespunzătoare ale pedagogiei penitenciare a mijloacelor și metodelor de corectare.[6, p. 21]

Kaputkin S.A. definește individualizarea ca pe un principiu al ispășirii pedepsei, ce reprezintă una din postulatele de bază, care cere corespunderea executării pedepsei închisorii condițiilor de detenție, ansamblului mijloacelor de corectare, nivelului de degradare social-mo-

rală și altor particularități ale condamnatului. [25, p.18]

Individualizarea executării pedepsei reprezintă o activitate complexă de adecvare a mijloacelor și metodelor de influență educativă a condamnaților.

Individualizarea executării pedepsei închisorii se efectuează de către penitenciare în limitele modalității și termenului pedepsei stabilite în sentință. Ea constituie o activitate de concordare a cuantumului și caracterului pedepsei la personalitatea condamnatului.

În opinia autorului Florea V., individualizarea mijloacelor de corectare în procesul executării sentinței înseamnă posibilitatea modificării, apropierii volumului de restricții și conținutului măsurilor de influență corecțională în funcție de comportamentul condamnatului, de atitudinea sa față de muncă și învățătură, de alte calități personale ale condamnatului (de exemplu, starea sănătății).[2, p. 55]

Studiind literatura de specialitate, am constatat că fiecare din autorii pe care i-am analizat are opinia proprie în ceea ce privește principiile diferențierii și individualizării. Noi suntem de acord cu unele noțiuni și interpretări pe care le dau aceștia.

În codul de executare alin. (1) art.164 este prevăzut principiul diferențierii și individualizării executării pedepselor penale. Din punctul nostru de vedere, combinația „diferențierea executării pedepsei penale” înseamnă că pedeapsa ar trebui să se execute diferit, separat. De aceea noi considerăm că în dreptul execuțional-penal principiul „diferențierii și individualizării executării pedepselor penale” necesită corectare. Ar fi logic de formulat aceste principii în felul următor: „diferențierea condamnaților și individualizarea măsurilor de corijare”.

În legislație se mai prevede și principiul aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege, care constă din două părți – „aplicarea rațională a mijloacelor de corijare a condamnaților” și „stimularea comportamentului respectuos față de lege”. În opinia noastră, în cazul dat pur și simplu se realizează principiul diferențierii și individualizării executării pedepsei, iar metodele de realizare nu depășesc limitele lui.

Astfel, la principiile dreptului execuțional-penal trebuie atribuite: legalitatea, democratismul, umanismul, respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane, egalitatea condamnaților în fața legii, diferențierea condamnaților și individualizarea măsurilor de corijare.

Bibliografie

1. A. В. Бриллиантов, *Дифференциация наказания и степень исправления осужденных к лишению свободы*, Москва, ВНИИ МВД России, 1997, 132 с.
2. V. Florea, *Drept execuțional penal*, Ed. ARC, Chișinău, 1999. 288 p.
3. Л. А. Высотина, В.Д. Лутанский, *Основы дифференциации осужденных и условий их содержания в ИТУ*, Москва, 1974, 122 с.
4. Г. А. Аванесов, *Изменение условий содержания осужденных*, Москва, ВНИИОП, 1968, с. 147.
5. С.И. Дементьев, *Лишение свободы: уголовно-правовые и исправительно-трудовое аспекты*, Ростов-на-Дону, Рост. Гос. ун-т, 1981, 208 с.
6. Н. А. Стручков, *Курс исправительно-трудового права, Проблемы Особенной части*, из. Юридическая литература, Москва: Юрид. Лит., 1985, 256.
7. В. В. Коваленко, *Классификация лиц, впервые осужденных к лишению свободы, проблемы дифференциации исполнения наказания в исправительно-трудовых колониях*, Автореф. дис. канд. юрид. наук, КВШ МВД СССР, Киев, 1991. 20 с.
8. *Минимальные стандартные правила обращения с заключенными*. – Комментарии к Уголовно-исполнительному кодексу РФ и Минимальным стандартным правилам обращения с заключенными, Под. ред. П. Г. Мищенко, Москва, 2007.
9. *Уголовно-исполнительное право*, под ред. В. И. Селиверстова, из. Юриспуденция, Москва, 2002. 363 с.
10. S. Carp, C. Osadci, O. Rusu, *Drept execuțional penal*, Chișinău, 2007, 447 p.
11. Ф. М. Городинец, В. Б. Малинин, Л. Б. Смирнов., В. Б. Спицнадель, *Уголовно-исполнительное право*, Санкт-Петербург, 2000, 160 с.
12. Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, adoptate de Organizația Națiunilor Unite la 30 august 1955, art.8, 67-69. în http://www.anp-just.ro/recomandari/reg_min.htm.
13. А. Е. Наташев, Н. А. Стручков, *Основы теории исправительно-трудового права*, Москва, 1967, 323 с.
14. И. И. Карпец, *Индивидуализация наказания*, Москва, Госюриздат, 1961, 143 с.
15. А.А. Рябин, *Основы исправительно-трудового (уголовно-исполнительного) права Российской Федерации, Вопросы дифференциации и индивидуализации наказания*, М., 1995, 208 с
16. P. Zidaru, *Drept execuțional penal*, București, Ed. PRESS MIHAELA S.R.L., 1997, 271 p.
17. I. Oancea, *Drept execuțional-penal*, București, Ed. ALL, 1998, 351 p.
18. *Краткая философская энциклопедия*, Прогресс: - Энциклопедия, Москва, 1994, 576 с.
19. *Dicționarul limbii române moderne*, București, Ed. Academiei, 1958.
20. N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, București, 1992, 365 p.
21. Im. Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Ed. Științifică, 1969, 349 p.
22. Gh. Avornic, E. Aramă, B. Negru, R. Costaș, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Cartier, Chișinău, 2004, 656 p.
23. Al. Borodac, *Manual de drept penal. Partea generală*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2005, 516 p.
24. *Уголовно-исполнительное право. Общая часть*, под ред Ю.И. Калинина, Академия права и управления Минюста России, Рязань, 2001.
25. С.А. Капустин, *Принцип индивидуализации исполнения наказания, его отражение в исправительно-трудовом законодательстве и деятельности исправительно-трудовых учреждений*, Автореф. дис. канд. юрид. наук, Академия МВД СССР, Москва, 1991, 25 с.

Cornel OSADCII,

lector al Catedrei Drept penal și criminologie

a Academiei „Ștefan cel mare” a MAI, master în drept, doctorand

NOȚIUNEA ȘI CONȚINUTUL DIFERENȚIERII EXECUTĂRII PEDEPSEI PENALE

To achieve an effective system of imprisonment, it is necessary to accomplish an effective educational process on the prisoners, scientifically based differentiation is required, which would provide an effective educational and repressive influence to different categories of persons serving sentences up. At present the criminal-executive legal theory there is no common view on the interpretation of “differentiation”.

Pentru realizarea unui sistem efectiv de executare a pedepsei închisorii, este necesar a înfăptui un proces educativ efectiv asupra condamnaților, este necesară o diferențiere întemeiată științific, care ar asigura o influență represivă și educativă eficientă față de diferite categorii de persoane ce-și ispășesc pedeapsa.

La momentul de față în teoria dreptului execuțional-penal nu există o părere comună referitoare la interpretarea termenului „diferențiere”. Brilliantov A.V. în lucrarea sa „Diferențierea executării pedepsei și nivelul corectării condamnaților la pedeapsa închisorii” precum și Florea V. în manualul „Drept execuțional penal” întrebunțează conceptul „diferențierea executării pedepsei” [1, p.8-14; 2, p. 54-56], Visotina L.A., Lutanski V.D. în lucrarea „Bazele diferențierii condamnaților și condițiilor de detenție în IP” „diferențierea măsurilor de influență corecțională” [3, p.122], Avanesov G.A. în lucrarea „Modificarea condițiilor de detenție a condamnaților” utilizează termenul „principiul diferențierii” [4, p.14], a treia categorie admite identificarea conceptului „diferențiere” cu „clasificarea” și chiar cu „individualizarea executării pedepsei”. [5, p.208] Cu toate că o interpretare succintă a fost efectuată în paragraful 1 din prezentul capitolul, credem că este oportun și necesar de a determina locul și rolul conceptului „diferențiere” în practica și teoria dreptului execuțional-penal.

Mai profund de problema diferențierii executării pedepsei s-au ocupat savanții ruși

Șmarov I.V. și Melentiev M.P. în lucrarea „Diferențierea executării pedepsei în instituțiile penitenciare” (Дифференциация исполнения наказания в исправительно-трудовых учреждениях), Astfel, după părerea lor, „diferențierea executării pedepsei presupune că față de diferite categorii de infractori în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite, de trecutul criminal trebuie aplicat un quantum diferit de măsuri de pedeapsă, iar munca educativă cu aceștia trebuie efectuată în funcție de particularitățile tipologice ale personalității. [6, p. 30]

O interpretare mai diferită a conceptului „diferențiere”, dar foarte asemănătoare după conținut, a dat-o savantul rus Strucikov N.A. în monografia „Politica execuțional-penală și rolul ei în combaterea criminalității”. În opinia sa, pe care noi o împărtășim pe deplin, „diferențierea executării pedepsei, inclusiv influența corecțională, înseamnă determinarea cerințelor generale nu pentru toți condamnații, ci pentru grupe mai mult sau mai puțin omogene (relativ omogene).” [7, p.177]

Unii autori vorbesc despre conceptul „diferențiere” ca despre principiul diferențierii executării pedepsei și procesul influenței corecționale. Astfel, Fefelov V.A. în lucrarea «Социально-правовые основы уголовно-исполнительной цивилизации учреждений, исполняющих уголовное наказание в виде лишения свободы» îl definește ca „deținerea separată a diverselor categorii de condamnați în funcție de

particularitățile social-pedagogice, psihologice și statutul juridic al personalității.[8]

„Diferențierea executării pedepsei” este abordată ca principiu al dreptului execuțional-penal în lucrările cercetătorilor Speransky I.A.[9, p. 107-127], Perkov I.M.[10, p. 41-56], Maslihin A.V., Florea V. [2, p. 16-17]

Creдем că este oportună, dar necesită o argumentare științifică introducerea de către legislatorul autohton a principiului „diferențierii executării pedepsei” în Codul de executare alin. (1) art.164.[11].

După cum am observat din diferitele opinii de mai sus, precum și din introducerea conceptului diferențierii în lege, creдем că problema este discutabilă. Astfel, Natașev A.E. în lucrarea „Principiile dreptului-execuțional sovietic”, cercetând principiile dreptului execuțional-penal, inițial nu evidențiază în genere ca pe unul independent principiul diferențierii.[12, p. 8] El considera că trebuie vorbit numai despre aplicarea diferențiată a metodelor și mijloacelor de corijare a condamnaților, însă o asemenea activitate, după părerea lui, este absorbită de principiul individualizării influenței corecționale. Este adevărat, mai târziu Natașev A.E. evidențiază în sistemul principiilor dreptului execuțional-penal și principiul diferențierii, însă îi acordă o însemnătate modestă, atribuindu-i doar măsura de corectare prin muncă.[13, p.119]

Savantul Strucikov N.A. nu a inclus în genere principiul diferențierii executării pedepsei în categoria principiilor dreptului execuțional-penal.[14, p. 86-87] În afară de aceasta, avea dubii privind includerea de către unii autori în calitate de principiu aplicarea diferențiată a mijloacelor și metodelor de corijare și reeducare a condamnaților, el considera că acesta este absorbit de principiul individualizării executării pedepsei.

În dicționarul explicativ al limbii române, elaborat de Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, acești termeni sînt interpretați în felul următor: a „diferenția”, înseamnă „a stabili deosebirea dintre două sau mai multe ființe sau lucruri, a delimita caracterele lor specifice. A se deosebi de altcineva sau de altceva”,[15, p. 301]; a „clasifica” – „a împărți sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anu-

mită ordine după anumite semne”. [16, p. 184]

Analizând termenii sus-menționați, am putea evidenția că clasificarea se prezintă ca o operațiune logică finalizată, deși se prezintă ca o acțiune de sine stătătoare care precedă ceva, pe când diferențierea presupune studierea sau cercetarea unui lucru.

Este evident că orice clasificare, inclusiv clasificarea condamnaților, nu reprezintă un scop în sine, însă cu ajutorul ei se realizează anumite sarcini. În special, după anumite semne (criterii) condamnații se clasifică în grupuri relativ omogene, de exemplu, după sex, gravitatea infracțiunii săvârșite, antecedente penale etc. Nu în zadar mulți autori înțeleg prin clasificare, în primul rând, împărțirea condamnaților în grupuri relativ omogene în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii comise, de antecedentele penale, de nivelul degradării social-morale a personalității sale, precum și de nivelul de corijare.[1, p.11; 17, p. 3]

Din abordările referitoare la acest subiect, putem concluziona că clasificarea condamnaților reprezintă o operațiune logică specifică, legată de împărțirea condamnaților pe grupuri.

Văsotina L.A. și Lutanski V.D. califică aceasta ca fiind un proces. Ei subliniază că clasificarea este procesul de repartizare a condamnaților pe categorii odată cu aprecierea de către instanța de judecată a gradului de pericol social pe care îl prezintă infractorii și determinarea pentru acestea a regimului de executare a pedepsei. Însă procesul ulterior al divizării în grupuri relativ omogene mai mici nemijlocit în instituțiile penitenciare cu regim de deținere identic este calificat de acestea ca diferențierea condamnaților.[3, p. 23] După părerea lor, diferențierea reprezintă o simplă continuare a clasificării, în principiu ea este identică cu clasificarea numai la etape diferite: clasificarea este procesul împărțirii condamnaților pe grupuri odată cu aplicarea pedepsei; pe când diferențierea este același proces de împărțire, dar nemijlocit se desfășoară odată cu executarea pedepsei.

Savanții Șmarov I.V. și Melentiev M.P. propun împărțirea procesului de clasificare a condamnaților în două etape. Prima etapă ei o numesc clasificare de gen, care trebuie inclusă în activitatea de bază a instituțiilor penitenciare. Etapa a doua – clasificarea de grup, care poate

fi aplicată condamnațiilor deținuți în instituții-penitenciare în regimuri de deținere diferite. [1, p. 20-25] Termenul „diferențiere” este întrebuințat de ei și referitor la procesului represiv-educativ. Această poziție este susținută și de către autorii Covalenco V.V., Meteolkin M.V., Mihlin A.S., Minakov Iu.A. [18, p. 44-45; 19, p. 13-18] Este adevărat că Meteolkin M.V. și Mihlin A.S. numesc clasificarea de gen nu altceva decât clasificarea social-demografică și juridico-penală, iar pe cea de grup – clasificare execuțional-penală, identificând-o pe cea din urmă în plan terminologic cu diferențierea. „O atare clasificare” (adică execuțional-penală), spun ei, „oricum am numi-o: „clasificare de grup” sau „diferențiere”, ea prevede divizarea condamnațiilor care ispășesc pedeapsa închisorii pe categorii în funcție de nivelul de degradare social-morală și de alte particularități ale condamnatului cu scopul diferențierii măsurilor de influență corecțională...” [18, p. 44]

Savantul Strucikov N.A. în lucrările sale timpurii a pus semnul egalității între clasificare și diferențiere. Între altele, acesta a remarcat că „clasificarea condamnațiilor privați de libertate (sau diferențierea condamnațiilor) presupune împărțirea lor pe baze de criterii unice în grupuri relativ omogene (categorii), care au nevoie de o influență represivă (prin intermediul pedepsei) și educativă (atât prin intermediul pedepsei, cât și prin mijloacele de corijare) identică. Anume Strucikov N.A. a fost printre primii care a introdus în teoria dreptului execuțional-penal termenul „diferențiere”. [20, p. 84; 21, p. 177]

O asemenea ambiguitate în opiniile diferitor autori vizavi de problema abordată ne permite, fără respingerea totală a unor poziții, să ne expunem părerea proprie.

Abordând conceptul „diferențiere”, este necesar de a vorbi despre el atât în sens larg, cât și îngust. De exemplu, în concepția autorilor Vâsotina L.A. și Lutanski V.D., diferențierea se prezintă ca un concept în sens îngust – ca fiind procesul continuu de divizare a condamnațiilor. În sens larg, acesta va reprezenta altceva. Când vorbim despre clasificare, atunci întrebuințăm, de regulă, termenii: clasificare sau grupe de clasificare, și atât. Adică după esența ei, clasificarea este o acțiune concretă, o operațiune legată de

folosirea unor aprecieri, criterii etc. Nu întâmplător multe din aceste semne sunt determinate de legislație, în special de Codul penal al Republicii Moldova. În literatura juridică de specialitate diferențierea este tratată, de asemenea, diferit: „atitudine diferențiată”, „diferențierea măsurilor represiv-educative”, „influență diferențiată” „diferențierea măsurilor de influență corecțională”. [22, p. 115; 23, p. 65; 24, p. 3]

În acest caz se observă nu o simplă împărțire, ci o activitate determinată, mișcare, dinamică. Din punct de vedere metodologic, putem propune o varietate mare de diverse operațiuni de clasificare. În orice caz, ele vor avea un caracter auxiliar, după cum ele reprezintă o anumită etapă, ceea ce presupune o continuare logică. Tocmai diferențierea presupune folosirea clasificării în scopul realizării sarcinilor propuse. Diferențierea, în acest caz, va fi în calitate de proces specific, în care sunt utilizate datele clasificării efectuate. De aceea odată cu întrebuințarea termenului „diferențiere”, mai corect – „influența diferențiată”, întotdeauna trebuie subînțeles că în ea neapărat se utilizează rezultatele clasificării.

Identificarea clasificării și diferențierii nu se poate efectua și din cauză că, după cum menționează majoritatea, pe bună dreptate, majoritatea savanților, clasificarea precede diferențierea și este baza teoretică și practică a ei. Astfel, de exemplu, Covalenco V.V. arată că temeiul diferențierii executării pedepsei și realizarea influenței educative asupra condamnațiilor este clasificarea. [7, p. 3] Un asemenea punct de vedere îl susține și Șmaeva T.A., [24, p. 68], cu toate că privitor la stabilirea clasificării ei nu au aceeași părere. Un șir de autori o numesc doar o metodă științifică, cu ajutorul căreia se asigură diferențierea executării pedepsei și realizarea influenței represiv-educative. [1, p.11; 26, p. 21; 27, p.38] Unii autori consideră clasificarea ca un procedeu cu ajutorul căruia sunt diferențiate metodele și mijloacele juridice, pedagogice, psihologice de influență asupra condamnațiilor [26, p.105], ceea ce, după părerea noastră, este destul de accesibil și corespunde totalmente semnificației acestei noțiuni.

În principiu, nu are importanță cum vom numi clasificarea: bază, metodă sau procedeu, fiindcă e clar că aceste denumiri constată doar

forma exterioară de acțiune. Însă din punct de vedere teoretic este foarte important de a pătrunde în conținutul acestui concept.

În această ordine de idei, vom aborda raportul dintre clasificare și diferențiere din punctul de vedere al categoriilor filozofice: general, special și particular.

În limitele generalului întregul contingent de condamnați poate fi împărțit după un număr mare de semne. În acest caz, clasificarea ne apare ca temei inițial de împărțire logică a condamnaților. De aici rezultă și însemnătatea ei generală. Pentru efectuarea diferențierii nu se iau în considerație toate semnele, ci doar cele mai însemnate, specifice, care sunt selectate din întreaga masă de către subiectul care exercită influența diferențiată și ține evidența ei, ceea ce, de regulă, nu se întâmplă la clasificare. De aceea diferențierea este un concept mai complicat și mai vast. Ea presupune legătura, într-o formă sau alta, a subiectului cu obiectul, ceea ce nu există în cazul clasificării, unde rolul subiectului este pasiv și limitat. În cazul diferențierii însă, legăturile subiectului cu obiectul se manifestă sub forma realizării unei influențări specifice din partea subiectului asupra obiectului. Deci se naște o formă specifică de relații, unde un semn specific este prezența regulatorului, care constă în legi, reguli, dispoziții etc., atribute care determină drepturile participanților (părților). Clasificarea este prezentă și la acest nivel, anume ea creează condițiile necesare pentru realizarea influenței diferențiate asupra condamnaților ce-și ispășesc pedeapsa, dar nu o influență oarecare, ci strict reglementată de lege.

Reieșind din cele expuse, credem că diferențierea executării pedepsei închisorii este realizarea legală a influenței represiv-educative în raport cu anumite categorii de condamnați, orientată spre îmbunătățirea și eficientizarea îndeplinirii sarcinilor care stau în fața sistemului penitenciar.

Fără îndoială, având în vedere rolul important și însemnătatea diferențierii executării pedepsei închisorii, este pe deplin întemeiat (ceea ce, printre altele, și fac unii autori) s-o abordăm ca pe un principiu al dreptului execuțional-penal.

Așadar, diferențierea și individualizarea executării pedepsei cu închisoarea sunt legate

reciproc. Acesta este un proces care se întrepătrunde, se completează reciproc. „Diferențierea și individualizarea nu trebuie aplicate independent una de alta”. [27, p. 27] Astfel, condamnatul, sosit într-o instituție penitenciară de un anumit tip, devine parte componentă a unei categorii de condamnați, pentru care sunt stabilite anumite reguli și condiții de deținere în funcție de felul regimului. Însă, având în vedere unele particularități personale, de exemplu, gradul de invaliditate sau atingerea vârstei de pensionare, condamnatul se transferă în altă grupă de clasificare, în legătură cu care se schimbă și statutul lui juridic. În continuare, de exemplu, luându-se în considerație comportamentul și atitudinea acestuia față de principalele mijloace de corijare, în privința acestuia din nou se vor lua măsuri noi de individualizare, de exemplu, pentru încălcare frauduloasă a regimului de deținere condamnatul este izolat în carceră. Condamnatul, în acest caz, nimereste într-o grupă de clasificare nouă, în privința căruia se înfăptuiește o influențare diferențiată diferită etc.

Astfel, relația dintre individualizarea și diferențierea executării pedepsei poate fi prezentată în formula respectivă: diferențierea – individualizarea – diferențierea – individualizarea... și așa mai departe.

Din punctul nostru de vedere, sintagma „diferențierea executării pedepsei închisorii” înseamnă că pedeapsa ar trebui să se execute diferit, separat. De aceea considerăm că în dreptul execuțional-penal principiul „diferențierii și individualizării executării pedepselor penale” necesită o amendare. Ar fi logic de formulat aceste principii în felul următor: „diferențierea condamnaților și individualizarea măsurilor de corijare”.

Bibliografie:

1. А.В. Бриллиантов, *Дифференциация наказания и степень исправления осужденных к лишению свободы*, Москва, 1997, 132 с.
2. V. Florea, *Drept execuțional penal*, Ed. ARC, Chișinău, 1999, 288 p.
3. Л.А. Высотина, В.Д. Лутанский, *Основы дифференциации осужденных и условий их содержания в ИТУ*, Москва, 1974, 122 с.
4. Г.А. Аванесов, *Изменение условий содер-*

- жания осужденных, Москва, ВНИИОП, 1968, 147.
5. С.И. Дементьев, *Лишение свободы: уголовно-правовые и исправительно-трудовое аспекты*, Ростов-на-Дону, Рост. Гос. ун-т, 1981, 208 с.
 6. И.В. Шмаров, М.П. Мелентьев, *Дифференциация исполнения наказания в исправительно-трудовых учреждениях*, Пермь, 1971, 167 с.
 7. Н.А. Стручков, *Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью*, Саратов, 1970, 271 с.
 8. В.А. Фефелов, *Социально-правовые основы уголовно-исполнительной цивилизации учреждений, исполняющих уголовное наказание в виде лишения свободы*, Рязань, 1992, 141 р.
 9. *Советская исправительно-трудовое право. Общая часть*, Н.А. Стручков, Б.С. Утевский, И.А. Сперанский și alții, под ред. Н.А. Стручкова, Москва, 1977, 307 с.
 10. И.М. Перков, *Соотношение материальных и процессуальных норм исправительно-трудового права в теории и практике исполнения уголовных наказаний*, Москва, 1980, 89 с.
 11. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.34-35/112 din 03.03.2005.
 12. А.Е. Наташев, *Принципы советского исправительно-трудового права*, Москва, 1972, 40 с.
 13. Н.А. Стручков, В.П. Артамонов, И.А. Сперанский, А.Е. Наташев și alții, *Советское исправительно-трудовое право. Общая часть*, под ред. Н.А. Стручкова, М.П. Мелентьева, И.В. Шмарова, Рязань, 1987, 351 с.
 14. Н.А. Стручков, *Курс исправительно-трудового права*, Проблемы Общей части, изд. Юридическая литература, Москва, 1984.
 15. DEX, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, ed. a II-a, București, 1998.
 16. М.Б. Метелкин, А.С. Михлин, *Личность особо опасных рецидивистов и вопросы дифференциации исполнения наказания*, Москва, 1980, 95 с.
 17. В.В. Коваленко, *Классификация лиц, впервые осужденных к лишению свободы, проблемы дифференциации исполнения наказания в исправительно-трудовых колониях*, Автореф. дис. канд. юрид. наук, КВШ МВД СССР, Киев, 1991, 20 с.
 18. Ю.А. Минаков, *Родовая и групповая классификация осужденных к лишению свободы*, Москва, 1980.
 19. Н.А. Стручков, *Проблемы исправительно-трудового права в свете нового исправительно-трудового законодательства*, Москва, 1972, 168 с.
 20. Н.А. Стручков, *Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью*, Саратов, 1970, 271 с.
 21. И.А. Сперанский, Н.А. Стручков și alții *Советское исправительно-трудовое право*, под ред. Н.А. Стручкова и Ю.М. Ткачевского изд. Юридическая литература, Москва, 1983, 352 с.
 22. vБеляев și alții, *Советское исправительно-трудовое право*, под ред. Н.А. Беляева, В.С. Прохорова, Ленинград, 1989. 296 с.
 23. В.И. Попиль, *Дифференциации исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении лиц, ранее отбывавших наказания*, Автореф. дис. канд. юрид. Наук, Киев, 1987, 21 с.
 24. Т.А. Шмаева, *Некоторые вопросы классификации осужденных женского пола*, Рязань, 1988.
 25. Н.А. Стручков, В.Н. Брызгалов, *Классификация осужденных к лишению свободы и определение им вида исправительно-трудовой колонии*, Киев, 1967, 110 с.
 26. В.А. Фефелов, *Социально-правовые основы уголовно-исполнительной цивилизации учреждений, исполняющих уголовное наказание в виде лишения свободы*, Рязань, 1992, 141 с.
 27. Г.А. Туманов, *Некоторые вопросы классификации преступников и лиц к лишению свободы*, Москва, ВНИИ МООП РСФСР, 1964, Вып. №9, с. 105-126

Mariana PAVLENCU,

lector al Catedrei drept public

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

ORDINEA DE DREPT – CONDIȚIE PRIORITARĂ PENTRU INSTITUIREA STATULUI DE DREPT

Any company organized on the basis of state can not exist without some coordination of relations and social ties that are manifested in her. Regulation and order is a form of social coordination mode of production and also the empowerment of its arbitrary and disordered cases. The organization of social life becomes a qualitatively new character in the current circumstances, and this puts the spotlight establish law and order problem in Moldova, a problem caused by the strictly practical reasons.

Orice societate organizată pe bază de stat nu poate exista fără o anumită coordonare a relațiilor și legăturilor sociale care se manifestă în cadrul ei. Reglementarea și ordinea constituie o formă de coordonare socială a modului de producție și, totodată, a emancipării acestuia de cauzurile arbitrare și de dezordine.

Organizarea vieții sociale capătă un caracter calitativ nou, în condițiile actuale, iar aceasta pune în prim-plan problema instituirii ordinii de drept în Republica Moldova, problemă determinată de cauze de ordin strict practic.

Indiferent de legătura indisolubilă cu aspectul practic, este examinat și aspectul teoretic. Faptul nu este întâmplător, deoarece orice teorie poate fi veridică numai în cazul în care se conjugă strâns cu realitatea socială imediată.

În continuare ne vom permite să examinăm câteva definiții consacrate ordinii de drept.

Astfel, N.G. Aleksandrov consideră că ordinea de drept „reprezintă o asemenea ordine de manifestare a relațiilor volitive, reglementate de normele de drept care se instituie prin asigurarea executării exacte a legilor și rezidă în faptul că, în primul rând, interdicțiile generale de drept nu sunt încălcate; în al doilea rând, statutul juridic al cetățenilor și al organizațiilor este respectat, iar capacitatea lor de drept este garantată necondiționat; în al treilea rând, subiecții relațiilor de drept îndeplinesc neabătut obligațiunile juridice atribuite și lor le este garantată executarea drepturilor subiective”. [1 p. 607-608]

În opinia lui S.F. Kecekian, „ordinea de

drept nu poate fi interpretată doar ca esență a normelor de drept aplicate în societatea respectivă, deși această abordare a ordinii de drept predomină. Ordinea de drept nu reprezintă pur și simplu normele dreptului, ci normele de drept în proces de aplicare, concomitent cu drepturile și obligațiunile concrete, cu o rețea de relații de drept corespunzătoare normelor de drept”. [2 p. 39]

O.F. Muramete și T.M. Șamba accentuează „că ordinea de drept este rezultatul funcționării dreptului și al condițiilor de instituire a acestuia... Indiciul ordinii de drept îl reprezintă respectarea și executarea normelor legale, aplicarea lor în strictă corespundere cu legea... Ordinea de drept constituie starea de manifestare a relațiilor sociale volitive...” [3 p. 27,52]

În concepția profesorului român I. Craiovan, ordinea de drept înseamnă o rânduială, o așezare a relațiilor sociale în baza normelor juridice ale dreptului. Într-un stat de drept, aceste norme juridice trebuie să fie emanația democratică a voinței poporului prin intermediul organelor legislative democratic constituite. Legalitatea, principiul supremației legii ca formă a legalității implică respectarea Constituției, a legilor, dar și a actelor normative subordonate legii, precum și a actelor concrete de aplicare. Toate acestea nu reprezintă un scop în sine, ci urmăresc, în ultimă instanță, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești în societate. [4 p. 119]

Ordinea juridică sau legală, consideră B. Negru, constituie o modalitate a ordinii sociale. Ea constituie ordinea socială care rezultă din reali-

zarea practică a normelor juridice.[5 p. 268]

Ordinea de drept este o realitate juridică, o dovadă a faptului că normele juridice și-au atins scopul. Reieșind din faptul că într-un stat există un sistem unic de norme juridice, în sânul uneia și aceiași societăți nu pot exista mai multe ordini legale. În context, autorii francezi Roger Pinto și Madeleine Grawitz afirmă, pe bună dreptate, că „două ordini juridice distincte, independente, nu pot fi valabile simultan pentru aceleași persoane, pentru același teritoriu, în decursul aceiași perioade de timp”.[6 p. 84-85]

Renunțatul I. Goiman-Cervoniuk menționează nu fără temei că: „Ordinea de drept constituie starea reală a relațiilor sociale, bazată pe normele de drept, care reflectă nivelul de satisfacere a diverselor interese și necesități ale subiecților acestor relații prin aplicarea normelor de drept, precum și caracterul executării obligațiilor juridice prevăzute de lege sau de acordurile încheiate. Ordinea de drept constituie aspectul practic sau rezultatul al normelor de drept, este însuși dreptul, instituit în cadrul relațiilor sociale, care sub influența acestuia capătă un caracter de drept”.[7 p. 292]

Conform opiniilor expuse pe marginea ordinii de drept, putem trage următoarea concluzie: în pofida atenției crescânde a savanților asupra acestei probleme, în jurisprudență nu s-a constituit o concepție unitară despre ordinea de drept. Dar totuși putem afirma că toți autorii, exprimând diverse opinii vizavi de ordinea de drept, subliniază, într-o formă sau alta, necesitatea transpunerii în viață a normelor juridice, a dreptului.

Ordinea de drept reprezintă un fenomen social specific care a apărut în urma activării mecanismului de instituire a dreptului. Ordinea de drept constituie o mărturie a faptului că prin conduita concretă a subiecților se materializează prescripțiile legale și se formulează ideile și principiile normelor de drept. Datorită conduitei legale, putem constata că sarcinile promovate de lege sunt îndeplinite, că prescripțiile legale sunt promovate, că scopul trasat este atins, iar mijloacele legale ale puterii de stat, destinate conducerii societății, și-au găsit expresia definitivată în reglementarea și organizarea relațiilor sociale.

Ordinea de drept este obiectiv necesară fiecărei societății organizate pe bază de stat, înainte de toate pentru a asigura procesul de produc-

ție a bunurilor materiale, fără de care societatea nu poate exista. În procesul de producție între oameni se stabilesc anumite relații. Acestea pot fi relații de coordonare a activității desfășurate în comun, relații reglementate de prescripțiile juridice corespunzătoare. Totodată, orice activitate desfășurată în comun necesită o strictă repartizare a celor încadrați în ea, precum și asigurarea la timp cu mijloace și utilaj de muncă, inclusiv instituirea subordonării corespunzătoare între angajați. Aceasta reprezintă respectivele relații de subordonare și control.

Dar, oricât de perfecte ar fi normele de drept care reglementează activitatea de producție a angajaților, a colectivelor, acestea pot să rămână doar ca niște „prescripții”, fără a se obiectiva în conduita lor. Aplicarea celor mai desăvârșite drepturi subiective și a obligațiilor juridice corespunzătoare lor încă nu garantează atingerea scopului stabilit – reglementarea relațiilor sociale. Este necesară transpunerea drepturilor și a obligațiilor respective în viață.

Acest obiectiv poate fi realizat numai datorită afirmării conduitei legale a subiecților. Numai în acest caz se poate vorbi despre o instituire reală a ordinii de drept. Pentru a asigura respectiva ordine, apare necesitatea de a cuprinde în cadrul regulilor generale actele cotidiene manifestate în procesul de producție, în modul de repartizare și schimb al produselor și de a pune în concordanță conduita fiecărui cetățean aparte cu prevederile actelor normative ce reglementează cea sau altă sferă de producție.

În urma activării mecanismului de aplicare a dreptului, ordinea necesară se instituie și în alte sfere ale vieții sociale. Conduita legală a subiecților reflectă întotdeauna nivelul calitativ al ordinii de drept, determinând conținutul ei.

Definind conduita legală în calitate de element constitutiv esențial al noțiunii de „ordine de drept”, pornim de la premisa că anume aceasta se află la baza interacțiunii, conexiunii celorlalte elemente ale ordinii de drept (subiecții, particularitățile lor de drept, relațiile de drept). Într-adevăr, în procesul activității sale, subiectul își exercită drepturile și obligațiile subiective corespunzătoare. În primul rând, conduita legală a participanților la relațiile sociale determină cea particularitate calitativă a ordinii de drept care o deosebește de celelalte categorii de drept prin

specificul autonom de manifestare.

Ordinea de drept se caracterizează prin complexitatea proceselor sale de constituire. Schematic, acest proces poate fi prezentat în modul următor.

Premisa ordinii de drept o constituie normele de drept instituite în urma elaborării legislației, care reprezintă modele generale de conduită sub formă de drepturi și obligații. O trăsătură importantă, caracteristică acestui model, o constituie caracterul său nepersonificat.

Ordinea de drept începe să se constituie atunci când faptele juridice generează pentru persoane concrete drepturi și obligațiuni subiective, care își coordonează propria conduită cu aceste drepturi și obligații. Relațiile de drept se manifestă în calitate de model de conduită prin coeziunea inseparabilă a drepturilor subiective și a obligațiilor juridice. Spre deosebire de normele de drept, relația de drept are un caracter concret determinat. Relațiile de drept constituie „un mijloc de transpunere a modelelor generale de conduită în planul drepturilor și obligațiilor juridice concrete ale subiecților corespunzători”. [8 p. 263]

Actele individuale de exercitare a drepturilor și obligațiilor reprezintă conduita concretă, reală a subiecților în sfera de drept. În procesul activității subiecților se produce reglementarea relațiilor sociale

Normele de drept, relațiile de drept influențează asupra conduitei cetățenilor, a realității sociale, îi determină să procedeze într-un anumit mod. Anume în acest moment relațiile sociale efective preiau forma de drept corespunzătoare, producându-se concomitent și reglementarea lor. Esența influenței normelor de drept asupra relațiilor sociale rezidă în faptul că prin voința sa statul imprimă relațiilor sociale o structură de drept, orientând relațiile dintre oameni pe făgașul necesar. Totodată, trebuie să se țină cont de faptul că această influență se exercită nemijlocit ca urmare a procesului de manifestare a conduitei legale a subiecților relațiilor sociale. Astfel, stabilind subiecții, obiectul și condițiile relațiilor economice, normele de drept predetermină în mare parte orientarea relațiilor sociale. Însă prin aceasta doar le predetermină, iar reglementarea relațiilor sociale devine posibilă numai atunci când subiecții își conformează acțiunile cu prevederile normelor de drept. Dacă relațiile sociale re-

glementate, organizate, coordonate capătă forma unui sistem integral, atunci suntem justificați să vorbim de o anumită ordonare a elementelor lui constitutive. Astfel, se instituie ordinea de drept care și reprezintă scopul procesului de reglementare juridică (normativă) a relațiilor sociale. Dar ordinea de drept nu constituie doar scopul, ci și rezultatul instituirii dreptului – starea reală a vieții sociale programată în bază de drept.

Reieșind din cele expuse, putem concluziona că ordinea de drept reprezintă un sistem al relațiilor sociale reglementate în baza normelor de drept și coordonate în urma afirmării conduitei legale a subiecților în viața socială.

De asemenea, vom porni de la faptul că procesul de coordonare a relațiilor sociale nu se identifică cu reglementarea normativă a acestora. Pentru o reală afirmare a ordinii de drept nu este suficientă doar fixarea normativă a relațiilor dintre subiecții acesteia, este necesară coordonarea relațiilor respective, fapt care, în opinia noastră, este posibil numai în urma instituirii normelor de drept, a principiilor și ideilor de drept, adică a conduitei legale.

Sistemul de relații sociale, coordonate în urma promovării conduitei legale a subiecților, este complex și variat. Faptul nu e de mirare, pentru că dreptul reglementează cele mai diverse sfere și tipuri de relații sociale. V.N. Kudreavțev menționează: „În linii generale, se poate afirma că dreptul reglementează toate sferele activității umane... însă această reglementare se manifestă în fiecare din sferele de activitate, care se deosebesc radical după parametrii și modificările marcate pe parcursul evoluției istorice”. [9 p. 69]

Prin intermediul normelor de drept sunt reglementate relațiile care apar în diferite sfere ale vieții sociale: în sfera muncii, de activitate social-politică, în cea ce ține de odihnă și trai. Sistemul relațiilor sociale capătă importanță pentru normele de drept, fiind definite ca obiect al reflectării lor, iar dreptul se manifestă în calitate de model al acestui obiect. Prin activitatea pe care o desfășoară, subiecții relațiilor sociale le imprimă acestora consistența materială, producându-se obiectivarea acestui model, transpunerea lui în viața reală. Astfel, se instituie o anumită ordine de drept în relațiile sociale nemijlocite, care constituie o totalizare logică a procesului de reglementare normativă a relațiilor sociale, reflectând

nivelul de organizare a relațiilor sociale prin instituirea dreptului. Astfel, reglementarea și ordinea se instituie ca urmare a transpunerii prevederilor legale în conduita de drept a diverșilor subiecți, aceasta incluzând relațiile dintre stat și cetățeni, relațiile reciproce dintre cetățeni, relațiile dintre organele de stat și organizațiile sociale. Acest fapt confirmă încă o dată ipoteza că ordinea de drept constituie un fenomen complex care necesită o abordare sub aspectul analizei sistemice. [10 p. 174-176]

Orice sistem este constituit întotdeauna pe baza unei proprii structuri. Structura, la rândul ei, este de neconceput în afara sistemului. Deoarece conexiunea elementelor în cadrul sistemului este subordonată dialecticii relației dintre fiecare parte și tot ansamblul, e rezonabil ca analiza structurii să înceapă cu determinarea componenței sistemului. Fiind o formațiune unitară integrală, ordinea de drept se caracterizează printr-o structură specifică ei.

Un important element constitutiv al ordinii de drept, care definește conținutul acesteia, îl reprezintă conduita legală a subiecților relațiilor sociale. Anterior am constatat că conduita legală este un proces foarte variat în manifestările sale. Din această cauză, conduita legală poate fi tratată, în opinia noastră, ca sistem, caracterizat prin coeziune interioară, integritate. Această importantă calitate a sistemului conduitei legale (ca și a oricărui alt sistem) condiționează dificultatea examinării separate a fiecărui element constitutiv. Soluționarea pozitivă a acestei probleme este posibilă doar în plan teoretic.

Ordinea legală este indisolubilă de legalitate. Mai mult ca atât, ea constituie rezultatul triumfului legalității. Ordinea legală este aspectul practic al legalității.

Astfel, legalitatea și ordinea legală apar ca două părți ale aceleiași monede: o parte fiind constituită din legalitate, cealaltă – din ordine legală.

Un stat urmează să ia toate măsurile pentru a asigura triumful legalității și al ordinii legale. Deci el trebuie să garanteze legalitatea și ordinea legală.

Prin garanțiile legalității și ordinii legale se înțelege ansamblul condițiilor obiective și subiective, care asigură realizarea strictă și uniformă a legilor și a celorlalte acte norma-

tive ale statului, adoptate în baza lor, precum și măsurile care contribuie la prevenirea și înlăturarea tuturor abaterilor de la normele de drept.

În continuare ne vom propune să facem diferențiere între diferite garanții ale legalității și ordinii legale:

a) garanții economice. Acestea își găsesc reflectare în sistemul economic al statului. Astfel, conform prevederilor constituționale, „Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă”. [11 art.126, alin. (1)]

Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să ducă un trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, inclusiv a familiei lui, cuprinzând: hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare;

b) garanții politice. Acestea rezultă din însuși rolul care aparține poporului în sistemul politic al societății. Unicul deținător al puterii în stat este poporul, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative;

c) garanții ideologice. Devotamentul față de țară este sacru. Fiecare cetățean are obligații față de societate și față de stat, acestea derivând nemijlocit din drepturile și libertățile garantate;

d) garanții sociale. Aceste garanții rezultă din faptul că întărirea legalității și a ordinii legale e o problemă nu numai a statului, ci și a societății în ansamblu. Organizațiile nonguvernamentale, fiecare cetățean sunt chemați să contribuie la ridicarea nivelului conștiinței și culturii juridice, la realizarea prevederilor normative ale statului;

e) garanții juridice. La ele se referă toate mijloacele legale cu ajutorul cărora se asigură legalitatea și ordinea legală. În această ordine de idei, un rol enorm îi revine tuturor autorităților publice, îndeosebi celor care prin însăși esența lor sunt chemate să contribuie la stabilirea ordinii de drept (instanțele de judecată, procuratura, poliția, organele de securitate etc.).

Bibliografice:

1. Н.Г. Александрова, *Теория государства и права*, Москва, 2001.
2. С.Ф. Кечекъян, *Правоотношения в социалистическом обществе*, Москва, 2000.
3. О.Ф. Мурамете, Т.М. Шамба, *Правопорядок в развитом социалистическом обществе*, Москва, 2004.
4. I. Craiovan, *Itinerar metodic în studiul dreptului*, București, 2002.
5. B. Negru, *Teoria generală a dreptului și statului*, Chișinău, 1999.
6. Roger Pinto, Madeleine Grawitz, *Méthodes des sciences sociales, troisième édition*, Paris, 2000.
7. В.И. Гойиан-Червонюк, *Очерк теории государства и права*, Москва, 1999.
8. С.С. Алексеева, *Проблемы теории государства и права*, Москва, 1993.
9. В.Н. Кудрявцев, *Право и поведение*, Москва, 1997.
10. Д.А. Керимов, *Философские проблемы права*, Москва, 1999.
11. Constituția R. Moldova, art.126, alin.(1), adoptată la 29.07.1994.

Vasile SECRIERU,

lector superior interimar al Catedrei drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

PARTICULARITĂȚILE ÎNCĂLCĂRILOR ÎN GRUP A ORDINII PUBLICE

Le droit à la liberté de s'exprimer, à l'opinion et à la liberté de pensée est garantie par la loi fondamentale de la République de Moldova.

La liberté d'expression ne peut pas préjuger l'honneur, la dignité ou le droit d'une autre personne d'afficher son propre point de vue. Ces droits comprennent la liberté d'opinion et la liberté d'obtenir ou de transmettre des informations ou des idées sans l'ingérence des autorités publiques et sans tenir compte des frontières.

Dreptul la libertatea de exprimare în public, la opinie, precum și la libertatea de gândire este garantat de Legea fundamentală a Republicii Moldova [1, p.12-13].

Libertatea de exprimare nu poate prejudicia onorarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziunea proprie. Aceste drepturi cuprind libertățile de opinie și libertățile de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere.

Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială și siguranța publică.

Promovarea și respectarea drepturilor și libertăților omului trebuie să rămână o prioritate în ansamblul complex de probleme care preocupă societatea. Numai prin asigurarea respectării drepturilor și libertăților fiecărui cetățean se poate garanta o temeinică soluționare a celor mai importante probleme cu care se confruntă societatea. În același timp, este necesar de evidențiat faptul că pentru a garanta funcționarea unui sistem democratic trebuie ca orice cetățean să se simtă parte a acestui sistem, motivat atât prin uzul de drepturi și libertăți, cât și prin respectarea accesului nelimitat al celorlalți membri la acestea.

Având un specific și o origine social-politică, unul din elementele principale ale statutului juridic al personalității, libertatea de întrunire,

împreună cu libertatea conștiinței și libertatea de exprimare a opiniilor, constituie o garanție a pluralismului politic, o dovadă a caracterului democratic al statului.

În cadrul participării la încălcările în grup a ordinii publice, rolul indivizilor se poate manifesta sub forme diferite.

Circumstanțele și locurile publice în care mulțimea se implică, paleta socială diversă a participanților, obiectivele și scopurile urmărite ce au un caracter eterogen, în cele mai frecvente cazuri creează premisele necesare tulburării ordinii și liniștii publice.

Astfel, dintre categoriile de persoane care favorizează tulburarea ordinii publice fac parte:

- indivizi cu comportament deviant;
- indivizi cu afecțiuni neuropsihice;
- fanatici religioși de diferite confesiuni;
- recidiviști;
- rasiști, naționaliști, mesagerii doctrine-

lor fasciste și neonaziste.

Din categoria indivizilor cu comportament deviant fac parte și acei care prin conduita și atitudinea pe care o manifestă se comportă antisocial prin ură împotriva autorității, tendința spre violență și cruzime, distrugerea bunurilor materiale, sociale și ale persoanelor.

Indivizii cu afecțiuni neuropsihice percep evenimentele realității într-un mod diagnosticat anormal din punct de vedere clinic. Reacțiile neuropsihice sunt imprevizibile și oscilează într-un cadru larg de la o extremă la alta, sunt cei mai periculoși având în vedere absența (în anumite cazuri) a echilibrului și instinctului de conservare.

Acțiunile acestora sunt deseori scăpate de sub control și au, de regulă, un raport violent, [2, p.11-17].

Categoria în care se includ fanaticii religioși sunt indivizii care se manifestă atunci când acțiunea generală își găsește amploarea necesară în propriul lor sistem de valori. Când această condiție este realizată, acțiunile lor devin periculoase, cu un caracter pronunțat antisocial.

Comportamentul recidiviștilor este marcat cel mai frecvent de consecințele din perioada ispășirii sancțiunilor penale și evident că înclinațiile spre faptele antisociale capătă un caracter preponderent.

Rasiștii, naționaliștii, mesagerii doctrineilor fasciste și neonaziste pe fundalul propriilor doctrine acționează în comun cu celelalte categorii de indivizi, purtând simbolul și ideologia grupului din care face parte.

Persoanele aflate în stare de ebrietate, de regulă, tulbură ordinea și liniștea publică, provoacă ușor incidente, considerându-se excesiv de curajoase, acestea trebuie urmărite cu atenție și să se discute cu ele pe un ton liniștit și protector. Dacă devin agresive, necesită izolate și trebuie obligate să înceteze acțiunile ilegale, apelându-se în acest scop la persoanele care le însoțesc.

În cazul în care tulburarea ordinii publice este produsă de către persoane străine, aflate temporar pe teritoriul țării noastre, intervenția trebuie făcută ferm, dar cu tact. În astfel de situații este necesar ca dintre cadrele care acționează cel puțin unul să cunoască limba pe care o vorbesc străinii respectivi. Dacă este posibil, la locul unde s-a produs tulburarea ordinii publice să fie chemați și reprezentanții acestora.

Cunoașterea acestor categorii de indivizi, anticiparea acțiunilor probabile, evaluarea și analiza rolului lor în cadrul grupului constituie latura fundamentală în vederea menținerii ordinii și liniștii publice [3, p. 21-25].

Din experiența statelor europene fasciste și neonazismul și-au manifestat prezența în cadrul adunărilor și manifestațiilor publice, unde au format terenul favorabil propagării propriei ideologii.

Concomitent cu aceste categorii de indivizi, evidențiem și intervenția eventuală în situația participării la manifestări de dezordine ale unor minori, tineri, femei, persoane în stare de

ebrietate sau străini.

În cazul actelor turbulente săvârșite de minori și tineri se va ține cont de necesitatea tratării acestora ca pe niște persoane adulte, deși legea îi consideră o categorie specială. Aceștia trebuie preveniți din timp, fără să se ajungă la amenințări, și urmăriți în continuare, deoarece sunt imprevizibili în hotărârile și comportamentul lor.

În cazul tulburării ordinii și liniștii publice de către femei, este necesar de știut că polițistul, în intervenția sa, poate suporta nu numai riscul de a fi acuzat de comportare nedemnă, dar este supus și debitului verbal excesiv al multora dintre ele. Totodată, este binevenit ca în dialogul cu femeile care au o atitudine potrivnică ordinii publice să se discute cu voce tare, dacă este posibil în prezența altor persoane, astfel încât să rezulte, în mod concludent, că s-a intervenit numai în numele și pentru apărarea legii.

Elementul dezordinilor în masă îl reprezintă mulțimea care s-a adunat având un scop comun și bine determinat.

Gruparea indivizilor în colective mai mult s-au mai puțin organizate – unele naturale, altele anume create de societate – este o cerință logică pentru existența și dezvoltarea ființei umane.

Personalitatea reprezintă întotdeauna o expresie a unor grupări social-culturale, etnice, familiale, profesionale, de vârstă etc., care îi stabilește statutul și rolul corespunzător [4, p.1-4].

Fenomenul grupărilor umane este foarte variat. El constituie atât ansamblurile naturale (cuplul familial, neamul, clanul) genealogic date, cele constituite istoric (trib, popor, națiune, clasă socială), precum și grupările spontane (mulțimea, gloata) formată întâmplător sau organizată.

Mulțimea ca atare constituie o reuniune a unui număr major de cetățeni, în cele mai frecvente cazuri fără a avea un interes comun care vizează, în primul rând, realizarea unor motive personale de a rezista la o anumită constrângere, pentru a se apăra de o calamitate.

Concomitent, indivizii se întrunesc și cu alte categorii de acest gen, care urmăresc scopul satisfacerii propriilor interese.

Mulțimea formată spontan, neorganizată, trebuie luată doar ca un caz particular al unor astfel de grupuri. În fond, această adunare la un loc a persoanelor formează o slabă organizare și dezvoltă anumite stări psihologice proprii, și anume: absența, sau nivelul redus de contacte

sociale și de relații între indivizi;

Există și un șir de excepții sociale, fenomenul psihologic care se naște în mulțime și acestea sunt: încrederea în sine, conduita mulțimii acționează atât la unele grupuri ale acesteia, cât și la reacția organelor de stat.

Mulțimea crede orice informații logice, aprecierea consecințelor și teama față de lege dispare, comportarea cetățenilor constituie impulsul „să fii ca toți”.

În mulțime indivizii își pierd individualitatea, nivelul intelectual scade. Mulțimea este asigurată de anonim, se formează impresia că nimeni nu-și asumă nici o responsabilitate. Se produce contagiunea foarte rapidă și generarea emoțiilor, a zvonurilor, agitației, dacă acestea au loc într-un anumit punct concret al mulțimii.

Putem menționa că la prima „etapă” sunt elucidate părțile oponente. Motivul împărțirii lor poate fi:

- discriminarea rasială;
- religiile;
- orientarea politică ș.a.

Atunci când interesele și scopurile uneia dintre părți este categoria neplăcută a alteia, se formează un chip de dușman, crește tensiunea între părțile oponente. Situația se poate înrăutăți în urma apariției unor probleme în sfera social-economică, creșterea criminalității și alte cauze.

A doua etapă: se manifestă prin faptul că părțile oponente de obicei trec la acțiuni active, în legătură cu aceasta sporește numărul crimelor, au loc atacuri asupra colaboratorilor OAI cu scopul de a-i deposeda de arme.

A treia etapă: caracterul acesteia este ieșirea de sub control a situației. Se înmulțesc cazurile de atac asupra colaboratorilor OAI și FA. Scopul infracțiunilor nu este doar de a intra în posesia armelor, dar și luarea ostaticilor [5, p.14-30].

Obiectele de atac al manifestațiilor devin clădirile organelor de stat și administrației locale, în conflict sunt atrași noi participanți, crește numărul victimelor din rândul populației ce nu participă activ la manifestare.

Caracteristica descrierii etapelor de apariție a dezordinilor în masă necesită menționarea unor particularități ale fiecărei etape. Înainte de toate trebuie acordat atenție componentelor scurte, timpului de fapt, duratei dezordinilor în masă.

Cele mai de lungă durată sunt etapele I și III. Începerea primei etape este dificil de apreciat,

se poate doar de presupus că la această etapă s-au format părți contradictorii și cauze de dezordine în masă. Începutul celei de-a II-a etape ne arată creșterea activității și tensiunii mulțimii. A III-a etapă se caracterizează prin începerea acțiunilor active de dezordine în masă și terminarea acestora prin lichidarea motivelor ce au condus la apariție.

Făcând referire la art. 1, 2 și 4 ale Legii R. Moldova cu privire la poliție nr. 416 din 18.12.1990, subliniem că sarcinile principale ale poliției sunt apărarea vieții, sănătății, onoarei, demnității, drepturilor, libertăților, intereselor și averii cetățenilor de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime, prevenirea și curmarea crimelor și a altor infracțiuni, menținerea ordinii publice și asigurarea securității publice, acțiuni desfășurate pe baza respectării stricte a legilor [7, p. 1-2].

În această ordine de idei, este de menționat faptul că inacțiunile poliției față de respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor pot constitui obiect de abordare în eventuale procese pornite împotriva Republicii Moldova în fața Curții Europene a Drepturilor Omului și nu exclude condamnarea statului în plan internațional.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994.
2. Grigore Beșleaga, *Activitatea unităților speciale în timpul desfășurării manifestațiilor publice, tulburărilor și dezordinilor de masă*, Chișinău, 1998.
3. Mihail Bârgău, *Pregătirea profesională în organele de poliție*, Chișinău, 2002.
4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950).
5. Codul contravențional al Republicii Moldova, publicat la 16.01.2009 în Monitorul Oficial nr. 3-6 art. nr. 15, data intrării în vigoare 31.05.2009.
6. Legea Republicii Moldova Nr. 26-XVI din 22.02.2008 „Privind întrunirile” publicată în Monitorul Oficial Nr. 80/261 din 22.04.2008.
7. Legea Republicii Moldova Nr. 416-XII din 18.12.1990 „Cu privire la poliție”, republicată în Monitorul Oficial Nr. 17-19 din 31.01.2002.

Vasile SECRIERU,

lector superior interimar al Catedrei drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

ACCESUL LA INFORMAȚIE – DREPT FUNDAMENTAL AL CETĂȚENILOR

Dans une société civilisée et démocratique l'Etat accorde au citoyen des droits et des devoirs en vue de s'impliquer dans les relations sociales.

Le dernier temps on atteste des indices positifs relatifs au respect des droits de la personne à l'information prêtée par les institutions de l'Etat.

Ce droit est garanti par la Constitution de la République de Moldova, qui offre à la personne l'accès libre à l'information d'intérêt public et d'intérêt personnel.

Republica Moldova a aderat la Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice la 28 iulie 1990, la Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale la 12 septembrie 1997. Ambele acte protejează libertatea de exprimare în general în termeni similari. Astfel, art.10 al Convenției Europene stipulează:

Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare [1, p.341]. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii de drept și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Totodată, Constituția Republicii Moldova prevede în art.34 că dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngădit. Autoritățile publice, potri-

vit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională [2, p.12-13].

Mijloacele de informare publică, de stat sau private sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice și nu sunt supuse cenzurii.

Libertatea de informare este un element important al libertății de exprimare, care include dreptul de a primi, precum și de a difuza informații, opinii, idei.

Reacția instituțiilor publice la cererile de acces la informație

Indiferent ce s-ar afirma despre importanța dreptului la informație, oricât de exigente ar părea indicațiile conducerii de vârf, rezultatele monitorizării denotă o atitudine neglijentă și iresponsabilă din partea majorității autorităților și instituțiilor publice față de respectarea riguroasă a legislației în vigoare și standardelor internaționale în domeniul accesului la informație. Astfel, rezultatele generale ale monitorizării sunt absolut nesatisfăcătoare: din cele 4839 cereri de informații, adresate autorităților, instituțiilor publice, solicitanții au primit răspunsuri doar în proporție de 19,3%. Din cele 934 cereri, la care au fost primite răspunsuri, numărul celor complete este de 78,1%, incomplete – 13,8%,

formale – 8,1%.

Organizațiile neguvernamentale au primit 18,5% de răspunsuri; mass-media – 21,2% de răspunsuri; cetățenii – 17,2%. Numărul de răspunsuri la cererile cetățenilor, comparativ cu cel obținut de mass-media (deși și acesta este extrem de nesatisfăcător), e mult mai mic decât era de așteptat.

Primăriile din 9 raioane și din mun. Chișinău, un șir de instituții de nivel central au fost rugate să prezinte copii ale unor contracte de achiziții și copii ale documentelor privind realizarea lor. Rezultatul e doar de 18,1%. Multe instituții continuă să considere asemenea informații din categoria celor confidențiale, deși cererile au fost elaborate în baza datelor din “Bulletinul achizițiilor publice”.

Indicele obținut la informațiile elementare este doar de 13,6% răspunsuri (la întrebări referitoare la structura instituțiilor, numărul angajaților, abonarea la publicații). Posibil, mai mulți funcționari publici consideră asemenea informații ca fiind neimportante, pe când, cu timpul, cetățenii vor fi curioși să afle cât mai multe despre activitatea instituțiilor, or, e vorba de banii contribuabililor și este în interesul publicului de a ține în vizorul său utilizarea lor. Plus la aceasta, legea prevede informarea activă a tuturor solicitanților, indiferent de motivarea cererilor.

– ministerele – 63,9% răspunsuri expediate solicitanților, inclusiv, 86,7% – complete;

– organele de drept și de control – respectiv, 56,8 și 78,6 la sută;

– alte instituții statale – 50,6 și 76,3 la sută;

– conducerea de vârf – 50 și 91,7 la sută;

– procuraturile – 46,6 și 85,1 la sută;

– agenții, barouri, servicii – 40,9 și 82,7 la sută;

– judecătoriile, curțile de apel – 36,1 și 77,2 la sută;

– comisariatele de poliție – 23,8 și 60,6 la sută;

– consiliile raionale – 23,1 și 65,5 la sută;

– primăriile, preturile – 12 și 79,1 la sută.

Dintre organele de drept și de control cele mai multe răspunsuri au acordat Curtea de Conturi – 7 din 8 cereri, 85,7% - complete, CC-CEC – 6 din 7 cereri, 83,3% - complete, Serviciul

Vamal – 7 din 8 cereri, 57,1% – complete. Nici la o cerere, din cele 8, nu au răspuns Curtea de Apel Economică și Serviciul Grăniceri.

Dintre ministere, cele mai multe răspunsuri au expediat solicitanților: Ministerul Reintegrării – 7 din 7 cereri, toate – complete; Ministerul Administrației Publice Locale – 8 din 8, complete – 87,5%; Ministerul Finanțelor – 5 din 8 cereri, toate – complete; Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene – 6 din 7 cereri, 66% – complete; Ministerul Economiei și Comerțului – 6 din 8 cereri, toate – complete. Cele mai puține răspunsuri au furnizat Ministerul Dezvoltării Informaționale, un răspuns (incomplet) din 7 cereri; Ministerul Culturii și Turismului – 2 din 8 cereri, ambele complete; Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale – 3 din 8 cereri, 66,7% – complete; Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare – 3 din 8 cereri, 2 – complete; Ministerul Educației și Tineretului – 3 din 8, toate – complete.

Dintre comisariatele de poliție, s-au evidențiat cele din Bălți și Soroca – câte 4 din 6 cereri, câte 3 – complete, Strășeni – 4 din 7 cereri, 3 – complete, Fălești – 4 din 7 cereri, 2 – complete. Nu au răspuns la nici o cerere din cele 8, câte le-au fost adresate, comisariatele de poliție din Briceni, Călărași, Căușeni, Dondușeni, Edineț, Glodeni, Leova, Ocnița, Șoldănești, Telenești, Ungheni și sectorul Botanica mun. Chișinău.

Din întrebările rămase fără răspuns

Serviciul Grăniceri:

– Utilizarea fondului special pentru finanțarea suplimentară a organelor de drept și de control în combaterea criminalității și corupției din contul mijloacelor confiscate și sechestrate.

– Măsurile întreprinse pentru perfecționarea procedurii de achitare a taxei de import și de introducere legală în țară a automobilelor (Hotărârea Guvernului nr. 540 din 6.06.2005).

– Ce sume au fost preconizate, ce sume au fost cheltuite și care sunt rezultatele implementării proiectului cu privire la Misiunea Uniunii Europene de asistență la frontiera moldo-ucraiană EUBAM-2; EUBAM-3?

– Ce sume au fost preconizate, ce sume au fost cheltuite și care sunt rezultatele imple-

mentării programului de consolidare a managementului frontierei moldo-ucrainene, BOM-MOLUK?

În cazul în care autoritatea, instituția dispune de informația solicitată și aceasta nu a fost comunicată din oficiu, solicitarea se examinează în vederea stabilirii dacă informația este furnizabilă la cerere sau exceptată de la liberul acces.

Informația se consideră exceptată de la liberul acces dacă aceasta:

- a) constituie secret de stat;
- b) constituie secret comercial;
- c) constituie date cu caracter personal;
- d) ține de activitatea operativă și de anchetă a organelor de resort;
- e) reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice și divulgarea ei poate priva autorii investigațiilor de prioritatea de publicare sau poate influența negativ exercitarea altor drepturi protejate prin lege.

Se poate de menționat că dreptul accesului la informație în Republica Moldova [3, p.1-3] este unul care se încălcă flagrant, aceasta fiind concluzia de bază la care a ajuns un grup de experți, creat pentru evaluarea și aprecierea nivelului de acces la informațiile oficiale în primul trimestru al anului 2008. Indicele calculat este de 2,09 puncte, pe o scară de la 0 la 5, fiind în scădere față de perioada respectivă a anului precedent, când fusese apreciat cu 2,27 puncte.

Președintele Centrului „Acces-info”, Vasile Spinei, a declarat în cadrul unei conferințe de presă, susținută la 7 aprilie 2008, că, pentru perfectarea cadrului legal existent, este necesară abrogarea tuturor prevederilor contradictorii din legislație. Potrivit lui Vasile Spinei, în perioada monitorizată au fost atestate numeroase cazuri de ignorare a cerințelor accesului la informație, fenomenul fiind mai pronunțat în raioane. „De cele mai multe ori cererile de acest gen rămân fără răspuns, pentru că în instituțiile statului lipsește cu desăvârșire mecanismul privind comunicarea cu publicul și asigurarea accesului la informație”, a opinat d-lui. „Cu toate că majoritatea instituțiilor dispun de servicii de presă, activitatea acestora lasă de dorit, pentru că informația pe care o furnizează este superficială, menită să lustruiască imaginea instituției de care aparțin”, a mai adăugat Vasile Spinei.

Grupul de experți, participanți la acest proiect, recomandă elaborarea unor politici speciale în domeniul asigurării dreptului accesului la informație și implementarea cât mai grabnică a acestora. Ei consideră că este necesară și cooperarea mai eficientă cu organizațiile neguvernamentale care promovează libertatea mass-media în Republica Moldova [4, p. 3-7].

Reacția Guvernului Republicii Moldova a fost neîntârziată. Într-un comunicat se arată că „Guvernul R. Moldova este deschis spre comunicare cu societatea civilă și cu mass-media locală și din străinătate”. Din document mai aflăm că „în luna martie 2008 a fost aprobată Concepția de organizare a comunicării Guvernului R. Moldova, care prevede o serie de reforme în serviciile de presă ale Executivului și ale autorităților publice centrale, organizarea unor cursuri de sporire a calificării responsabililor de relații cu presa și alte acțiuni de natură să asigure accesul sporit la informațiile cu caracter general. Un prim pas în acest sens a fost desemnarea în cadrul tuturor autorităților publice centrale a unor persoane responsabile pentru comunicarea internă și externă. Guvernul Republicii Moldova este dispus să realizeze angajamentele stabilite în programul de guvernare „Progres și integrare” referitoare la respectarea libertății presei și la accesul la informații de interes general”, se arată în comunicatul remis de serviciul de presă al Guvernului R. Moldova, ORG.

În cadrul unui proiect realizat cu suportul Ambasadei SUA în R. Moldova și Institutul Republican Internațional, experții Centrului „Acces-info” de comun acord cu reprezentanții societății civile a fost elaborat proiectul Legii privind transparența în procesul decizional. Proiectul a fost aprobat de Guvern și ulterior va fi prezentat ca inițiativă legislativă în Parlament.

Scop: implementarea accesului la informație, libertății de exprimare, transparenței instituționale și implicării publicului în luarea deciziilor.

Obiective:

- propagarea legislației-cadru, a celor mai importante reglementări internaționale în domeniul accesului la informație, libertății de exprimare și a transparenței decizionale;
- instruirea reprezentanților societății civile, funcționarilor, jurnaliștilor, juriștilor etc.;

- sensibilizarea opiniei publice;
- monitorizarea procesului de implementare a liberului acces la informație;
- elaborarea, editarea și difuzarea unor ghiduri, studii, manuale privind diverse aspecte ale legislației;
- elaborarea unor recomandări conceptuale și a propunerilor concrete în domeniul accesului la informație prin prisma asigurării compatibilității cadrului juridic național cu cel internațional;
- acordarea consultațiilor juridice, reprezentarea gratuită a solicitanților de informație în instanța de judecată;
- consolidarea structurilor societății civile, dezvoltarea voluntariatului.

În acest sens sunt binevenite și recomandate următoarele propuneri:

- continuarea procesului de pregătire a funcționarilor din domeniu, cu accent pe nivelul local și raional, care va spori profesionalismul și responsabilitatea acestora;
- repartizarea resurselor necesare – fonduri, personal calificat și echipament informatic care va contribui la îmbunătățirea managementului informării publice, cu efect pozitiv asupra transparenței instituționale.

Bibliografie:

1. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale adoptată la Roma, 04 noiembrie 1950, care a intrat în vigoare la 03 septembrie 1953, iar în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997. Publicată în ediția oficială, *Tratate internaționale*, 1998, volumul 1, pag.341.
2. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994*.
3. Legea privind accesul la informație Nr.982-XIV din 11.05.2000, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.88-90/664 din 28.07.2000*.
4. Raport de Monitorizare „Aplicarea Legii privind accesul la informație”, 2007.
5. „Promovarea liberului acces la informație. (Monitorizare și instruire)”. Suport: Fundația “Soros-Moldova” și Institutul Societății

Deschise (Budapesta), 2006-2007.

6. „Eficientizarea accesului la informație prin facilitarea accesului la justiție”. Suport: Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului (Suedia), 2007.
7. „Liberul acces la informație: monitorizare și educație civică anticorupție”. Suport: Fundația Eurasia, 6.11.07 – 5.07.08.
8. „Promovarea accesului la informație, transparența instituțională și implicarea publicului în procesul decizional”. Suport: Fundația „Soros-Moldova”, OSI (Budapesta), 1.12.07 – 1.12.09.

Ion SLISARENCO,

lector asistent al Catedrei drept penal și criminologie
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, masterand

CONȚINUTUL LATURII OBIECTIVE A INFRAȚIUNII DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE SECURITATE A CIRCULAȚIEI SAU DE EXPLOATARE A MIJLOACELOR DE TRANSPORT DE CĂTRE PERSOANA CARE CONDUCE MIJLOCUL DE TRANSPORT (ART. 264 CPRM)

The criminal law analysis of a crime involving a detailed examination of all elements of corpus delicti. For these reasons, the research objective side of the crime of violation of safety rules or exploiting the movement of vehicles by the person drive a vehicle of special interest both for the theory of criminal law, as well as establishing and solving problems arising in the investigation of this criminal acts by employees practice. By understanding the objective side of a criminal act outside of the socially dangerous attack on the social values protected by criminal law, namely the volitional act done in the objective world.

Analiza juridico-penală a unei infracțiuni implică o examinare detaliată a tuturor elementelor componente de infracțiune. Din aceste considerente, cercetarea laturii obiective a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport prezintă un interes deosebit atât pentru teoria dreptului penal, cât și pentru stabilirea și soluționarea unor probleme apărute în cadrul investigării acestei fapte infracționale de către lucrătorii practici.

Prin latura obiectivă a unei infracțiuni înțelegem actul exterior al atentatului socialmente periculos asupra valorilor sociale apărute de legea penală, adică actul volitiv efectuat în lumea obiectivă.[1, p. 10]

Se mai susține că prin latura obiectivă a infracțiunii sau, așa cum este denumită în literatura de specialitate română – aspectul obiectiv [2, p. 90], se subînțelege activitatea persoanei care prin urmările ei periculoase lezează sau pune în pericol anumite relații sociale apărute de normele dreptului penal.

Prin urmare, această activitate desfășurată de persoana făptuitorului este o manifestare externă, adică o comunicare sau o frânare de energie fizică ce produce o manifestare în lumea exterioară. Potrivit doctrinei, latura obiectivă mai este concepută și ca totalitatea condițiilor prevăzute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii. [3, p. 130]

Orice infracțiune cuprinde, sub aspectul laturii sale obiective – elementul material, constând într-o faptă interzisă de legea penală, rezultatul acesteia și de raportul de cauzalitate sau legătura de cauză și efect dintre fapta prejudiciabilă și consecința infracțională a acesteia, în cazul unei componente materiale de infracțiune. Toate aceste aspecte, în înfățișările lor concrete, au o anumită pondere, variabilă de la caz la caz, în determinarea gradului de pericol social al infracțiunii săvârșite.[4, p. 114]

Spre exemplu, inculpatul B.V. a fost achitat corect din motivul că fapta sa nu întrunește elementele constitutive ale componente de infracțiune prevăzute de art.264 alin.(1) CPRM, deoarece acțiunea victimei, care a trecut drumul într-un loc nepermis, a dus la accidentarea sa.[5] Din această speță reiese că făptuitorul nu a realizat acea acțiune sau inacțiune prejudiciabilă care a condus la survenirea urmărilor prejudiciabile, adică în cazul respectiv lipsește elementul material al infracțiunii.

Elementul material al infracțiunii constă într-o acțiune sau inacțiune, dar el poate fi alcătuit și din două sau mai multe acțiuni – fie alternative, fie cumulative sau dintr-o acțiune ori o inacțiune alternativă.

În cadrul fiecărei infracțiuni concrete, acțiunea sau inacțiunea constitutivă este individualizată, particularizată, printr-o anumită modalitate concretă de pregătire și execuție, prin mijloacele sau instrumentele folosite la comiterea ei, prin desfășurarea activității infracționale

într-un anumit timp și într-un anumit loc, prin natura, importanța și, eventual, valoarea obiectului material, prin comiterea faptei de către o singură persoană sau în participație. Toate aceste aspecte, împrejurări, situații – în măsura în care nu reprezintă elemente ale conținutului legal al infracțiunii – imprimă acțiunii sau inacțiunii incriminate o fizionomie proprie, deosebită de aceea a celorlalte infracțiuni de același tip și prin acestea pot influența gradul de pericol social al infracțiunii săvârșite.

În cazul infracțiunilor care au conținuturi alternative, caracterul alternativ al conținutului poate viza fie acțiunea – inacțiunea constitutivă însăși, fie mijloacele folosite în realizarea acesteia, fie obiectul material (sub aspectul naturii sale ori al poziției lui juridice) etc. În toate aceste cazuri, din punctul de vedere al gradului de pericol social abstract, între diferitele conținuturi alternative nu există – în principiu – diferențe cantitative.

Considerăm că explicația și justificarea existenței infracțiunilor cu conținut alternativ constă, într-adevăr, tocmai în echivalența dintre diversele trăsături constitutive, prevăzute în mod alternativ de lege, sub raportul semnificației lor penale.[6, p. 110]

Această echivalență, sub oricare dintre aspectele menționate, este totuși numai relativă. Astfel, putem sesiza că acțiunile umane sau mijloacele folosite în realizarea lor, felul și poziția juridică a bunurilor sau valorilor asupra cărora se pot îndrepta acțiunile infracționale nu sunt susceptibile de o evaluare riguroasă. De aceea, între diversele conținuturi alternative ale aceleiași infracțiuni pot exista, uneori, oarecare deosebiri sub aspectul gradului de pericol social abstract. Pentru ca aceste deosebiri să fie esențiale și suficiente pentru a determina diferențieri în limitele legale ale pedepsei, ar fi necesar de incriminat separat fiecare acțiune, inacțiune din conținutul alternativ. Oricum, acele deosebiri devin semnificative pentru individualizarea pedepsei atunci, când coborâm de la nivelul conținutului abstract la nivelul conținutului concret.[7, p. 76]

Pericolul creat pentru valorile sociale crește pe măsură ce făptuitorul își desfășoară acțiunea, pe măsură ce el se apropie mai mult – și mai sigur – de ținta stabilită.[8, p. 21]

Acest criteriu de apreciere – gradul de realizare a laturii obiective – trebuie însă conjugat cu altul, și anume cu cauza care a determinat întreruperea executării sau neproducerea rezultatului. Unele dintre cauzele la care ne referim sunt preexistente – în sensul că există mai înainte ca hotărârea de a săvârși infracțiunea să fi fost pusă în executare – și pot privi fie mijloacele folosite de infractor (care, deși sub raportul naturii lor ar putea duce la rezultatul urmărit, în fapt se dovedesc defectuoase sau insuficiente), fie obiectul material (care, în momentul săvârșirii actelor de executare, este absent, în mod accidental, de la locul unde făptuitorul presupunea că se află). Alte cauze sunt survenite în sensul că apar după ce hotărârea de a săvârși infracțiunea a fost pusă în executare.[9, p. 124] Ele pot zădărnici executarea printr-o rezistență activă sau pasivă; pot opune în calea executării un obstacol fizic sau psihic; în fine, pot acționa, după caz, asupra mijloacelor folosite de subiect, defectându-le sau făcându-le insuficiente asupra obiectului material al infracțiunii, distrugându-l sau degradându-l, ori asupra executării însăși, împiedicând-o. Dintre cauzele ce au făcut ca infracțiunea să nu se consume, în principiu, cele survenite imprimă tentativei un grad de pericol social sporit în raport cu cele preexistente. Acestea din urmă reprezintă de la început un obstacol în calea desăvârșirii infracțiunii, care este sortită, chiar de atunci, eșecului; în mod obiectiv, ele fac ca, încă din momentul începerii executării, șansele reușitei să fie compromise, cu totul improbabile. Cauzele survenite apar mai târziu pe parcursul lui *iter criminis*, procesul execuțional nu este afectat inițial de nici o deficiență intrinsecă, de natură să-i curme desfășurarea și să zădărnicească producerea rezultatului; consumarea apare mai mult decât probabilă și numai accidental, datorită apariției neașteptate a cauzei, ea nu are loc.[10, p. 90]

Totodată, cercetarea laturii obiective ca parte componentă a conținutului constitutiv al infracțiunii se realizează prin examinarea semnului principal al acesteia, și anume: fapta prejudiciabilă, act material de conduită interzis de legea penală. Pentru o mai bună înțelegere a materiei, dezvăluim că, în concret, fapta prejudiciabilă constă dintr-o manifestare exterioară a rezoluției infracționale, iar, sub aspect abstract,

aceasta reprezintă o activitate fizică prevăzută de textul normei care descrie infracțiunea, activitate desemnată de legiuitor fie printr-un cuvânt sau o anumită expresie.

Autorul Alexandru Barbăneagră susține opinia penalistului Tudor Popovici precum că latura obiectivă a infracțiunii incriminate la art.264 CPRM se realizează prin încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, în legătură cu care fapt au fost provocate din imprudență urmări sub formă de vătămări medii ale integrității corporale sau ale sănătății, aflate în raport de cauzalitate cu aceste încălcări.[11, p. 444]

După același autor, încălcarea regulilor de securitate a circulației rutiere este o acțiune sau inacțiune a conducătorului mijlocului de transport, legată de încălcarea uneia sau a câtorva prevederi ale Regulamentului circulației rutiere din 27 iulie 1999 cu modificările ulterioare sau a altor acte legislative ce reglementează securitatea circulației și exploatarea mijloacelor de transport. De exemplu, depășirea vitezei stabilite, nerespectarea cerințelor indicatoarelor de circulație, depășirea neregulamentară a altui mijloc de transport și alte încălcări.[11, p. 444]

Prin încălcarea regulilor de exploatare înțelegem încălcările ce pot conduce la consecințele acestei infracțiuni. De exemplu, încălcarea regulilor de transportare a călătorilor sau a încărcăturilor, exploatarea mijlocului de transport defectat din punct de vedere tehnic, cum ar fi încălcarea ermetismului sistemului de alimentare, defecțiunile semnalului sonor sau de iluminare, lipsa centurilor de siguranță.

Potrivit art.132 CPRM, prin mijloace de transport înțelegem toate tipurile de mașini, automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanice.

Potrivit Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție din 8 iulie 1999 „despre practica cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”, prin alte mașini autopropulsate se înțelege transportul care circulă în mod ocazional pe drumurile publice, fi-

ind destinat executării unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau altor activități (macarale, excavatoare, combine de recoltare etc.).

Conform aceleiași hotărâri, prin alte mijloace de transport mecanice înțelegem orice mecanism pus în mișcare cu ajutorul unui motor cu volumul de lucru nu mai mic de 50 cm³.

Deseori, în practică, specialiștii care aplică legea în cazul accidentelor de circulație întâmpină unele dificultăți legate de stabilirea calității de mijloc de transport în contextul art.264 CPRM, aceasta datorită faptului că nu există o unanimitate de opinii vizavi de interpretarea art.132 CPRM, unii atribuind la mijloace de transport diferite motorete, bicicletele etc. Astfel, găsim oportun de a propune modificarea conținutului normativ al art.132 CPRM după cum urmează: „Prin mijloace de transport se înțeleg toate tipurile de automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanice, cu volumul de lucru al motorului nu mai mic de 50 cm³”.

În dispoziția art.264 CPRM nu sunt enumerate expres încălcările în urma cărora survin consecințele prejudiciabile, făcându-se doar trimitere la regulile referitoare la securitatea circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, însă este necesar să aplicăm actele normative speciale, stabilind ce articol, alineat sau punct ale acestor norme au fost încălcate și se află în raport de cauzalitate cu aceste consecințe.

În conformitate cu pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție din 8 iulie 1999, instanțele judecătorești urmează să diferențieze infracțiunile contra securității circulației rutiere și exploatarea mijloacelor de transport de infracțiunile legate de încălcarea regulilor securității tehnice sau de protecție a muncii la efectuarea lucrărilor cu utilizarea mijloacelor de transport sau a celor contra vieții și sănătății. În cazul în care consecințele prevăzute la acest articol sunt provocate în urma încălcării regulilor de încărcare, debarcare a încărcăturilor, a reparației mijloacelor de transport, efectuării lucrărilor de construcție, lucrărilor agricole etc., acțiunile persoanelor care au comis astfel de încălcări trebuie să fie încadrate, în funcție de circumstanțele concrete, în baza dispozițiilor ce prevăd răs-

punderea penală pentru infracțiunile legate de încălcarea regulilor protecției muncii (art.183) și securității tehnice (art.art.293, 296, 297, 298, 300, 301) ori contra vieții și sănătății persoanei (art.art.145, 151-152 etc.).[11, p. 444]

După autorul rus V.D. Ivanov, latura obiectivă a infracțiunii studiate se caracterizează prin încălcarea de către persoana care conduce un mijloc de transport a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, încălcare ce s-a soldat cu producerea din imprudență a unor vătămări medii ale integrității corporale sau a sănătății persoanei.[12, p. 347]

Autorii ruși A.I. Rarog, V.P. Stepanin și O.F. Șitov consideră că latura obiectivă a infracțiunii cercetate se exprimă prin:

a) încălcarea regulilor în vigoare ale securității circulației rutiere și de exploatare a mijloacelor de transport;

b) survenirea în urma acestor încălcări a consecinței prejudiciabile prevăzute de legea penală, adică vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei din imprudență;

c) existența legăturii de cauzalitate dintre fapta infracțională și consecința survenită.

Aceiași autori afirmă ca infracțiunea respectivă este construită din punctul de vedere al structurii laturii obiective ca o componentă de infracțiune materială și se va considera consumată din momentul survenirii urmărilor infracționale prevăzute de lege.[13, p. 227]

Autorii autohtoni S. Brînză și coautorii susțin, de asemenea, părerea conform căreia latura obiectivă a acestei infracțiuni constă în:

a) încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport;

b) survenirea unor urmări prejudiciabile cum ar fi: cauzarea din imprudență a unei vătămări medii integrității corporale sau a sănătății;

c) legătura de cauzalitate între încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport și urmările prejudiciabile survenite.

Dispoziția art.264 CPRM, fiind o dispoziție de blanchetă, face trimitere la acte normative nepenale, în primul rând, la Regulamentul circulației rutiere, care prevede atât regulile de securitate a circulației rutiere, cât și unele reguli

de exploatare a mijloacelor de transport.

Regulile de securitate a circulației sunt stabilite în scopul asigurării securității conducerii mijlocului de transport în procesul deplasării lui, adică din momentul începerii mișcării și până la stoparea deplină a acestei mișcări. Drept încălcare a regulilor de securitate a circulației sunt considerate, de exemplu, depășirea vitezei, încălcarea regulilor de depășire a altor mijloace de transport, trecerea la culoarea roșie a semaforului etc.

Regulile de exploatare a mijloacelor de transport constituie o totalitate de măsuri care asigură starea tehnică corespunzătoare a mijlocului de transport, precum și respectarea regulilor stabilite de exploatare a lui (de exemplu, transportarea oamenilor cu un mijloc de transport care nu este destinat pentru aceasta).

Ținând cont de faptul că dispoziția art.264 CPRM face trimitere la anumite norme nepenale, atât în ordonanța de punere sub învinuire, cât și în sentința judecătorească, este necesar de indicat prevederile cărui articol sau punct concret din actul normativ au fost încălcate de făptuitor.

De exemplu, M.I. a fost condamnat pentru faptul că, la 10 iulie 2008, aproximativ la ora 21.00, aflându-se în s. Crasnoarmeiscoe, r-nul Hâncești, conducând automobilul de model „VAZ – 21213” cu n/î CHN 856, încălcând vădit prevederile art.art.3 și 45 alin.(1) și (2) ale Regulamentului Circulației Rutiere, a tamponat biciclistul S.M., în urma impactului părții vătămăte i-au fost cauzate, conform raportului de expertiză medico-legală, vătămări corporale grave periculoase pentru viață.[14]

Încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijlocului de transport poate fi comisă atât prin acțiune, cât și prin inacțiune. În doctrina dreptului penal se menționează că, de obicei, aceste infracțiuni se comit prin inacțiuni, în cazul în care persoana care conduce mijlocul de transport nu respectă anumite reguli pe care era obligată să le respecte.[15, p. 513]

Al doilea semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art.264 CPRM îl constituie urmările prejudiciabile indicate în lege: cauzarea unei vătămări medii a integrității corporale sau a sănătății.

Se știe că orice infracțiune produce o urmare, o consecință care constă în lezarea obiectului la care se atentează sau crearea unei stări de pericol pentru acesta.

Putem afirma că și consecințele infracționale au o semnificație calitativă și una cantitativă (apreciere ce aparține criminologului V. Bujor, precum și majorității penaliștilor autohtoni, și care neagă formularea dată rezultatului infracțional de penalistul I. Macari). Cea calitativă este atribuită de obiectul juridic al infracțiunii; cea cantitativă constă în dauna reală sau starea de pericol creată. Semnificația calitativă a consecințelor interesează numai indirect evaluarea gradului concret de pericol social, căci, fiind comună tuturor infracțiunilor de același tip, a fost avută în vedere de legiuitor la stabilirea limitelor pedepsei concrete prin intermediul acestora. Este semnificativă latura cantitativă a consecințelor, pentru aprecierea gradului de pericol social concret al faptei săvârșite.

Nu omitem, firește, faptul că nu orice urmare infracțională poate fi evaluată valoric sau exprimată în unități de măsură. Există urmări cu un conținut organizatoric, politic, moral etc., care nu pot fi constatate și evaluate în acest fel.

Dar toate urmările, indiferent dacă sunt sau nu susceptibile de evaluare valorică ori cantitativă, prin folosirea unor unități de măsură, pot fi, de la caz la caz, mai grave sau mai ușoare, mai importante sau mai puțin importante, mai nocive sau mai puțin nocive pentru desfășurarea vieții sociale. Or aceste diferențe între gravitatea, importanța sau nocivitatea diverselor urmări concrete, pe care le pot produce faptele penale ce aparțin aceluiași tip particular de infracțiune, chiar dacă, datorită naturii lor, nu pot fi riguros măsurate, cântărite ori supuse unei evaluări patrimoniale, sunt totuși susceptibile de a fi percepute și apreciate poate mai puțin riguros și exact, dar oricum de o manieră edificatoare.

Întinderea, amploarea consecințelor infracțiunii sunt întotdeauna relevante pentru gradul de pericol social al acesteia, cu toate că nici un element al infracțiunii nu este mai semnificativ sub acest aspect. De aceea, urmarea nu poate fi niciodată omisă dintre elementele ce trebuie luate în considerare la evaluarea gradului de pericol social concret.[6, p. 125]

În realizarea lor concretă, unele infracțiuni produc, uneori, pe lângă urmarea cerută de textul incriminator, și alte urmări care, deși periculoase, nu caracterizează totuși infracțiunea spre a se putea reține existența unei pluralități infracționale.[16, p. 112] Este neîndoielnic că urmările de acest fel, care nu reprezintă materializări ale rezultatului cerut de lege pentru existența infracțiunii, nu aparțin conținutului concret al acesteia.

Deci după cum am sesizat, alin.(1) al art.264 CPRM prevede survenirea unei consecințe prejudiciabile sub forma unei vătămări medii a integrității corporale sau a sănătății care, după cum știm, provocarea unei astfel de urmări în alte circumstanțe constituie o infracțiune distinctă incriminată la art.152 CPRM. În continuare vom apela la articolul respectiv pentru a elucida esența acestei consecințe infracționale.

După gradul de gravitate, infracțiunea prevăzută la art.152 CPRM ocupă un loc inferior vătămării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății. Vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății este o infracțiune contra sănătății, care poate deregla integritatea țesuturilor sau funcționarea normală a organelor, însă nu poate condiționa un pericol pentru viață. O astfel de vătămare poate antrena un prejudiciu sesizabil funcțiilor organelor umane, însă nu poate fi urmată de pierderea unui organ, nici de încetarea funcționării acestuia, de provocarea unei boli psihice sau de pierderea stabilă a cel puțin o treime din capacitatea de muncă, de întrerupere a sarcinii sau de desfigurarea iremediabilă a feței și/sau a regiunilor adiacente.

Astfel, având în vedere dispoziția art.152 CPRM, urmările prejudiciabile în contextul infracțiunii examinate comportă următoarele trăsături distinctive:

- a) lipsa pericolului pentru viață;
- b) lipsa urmărilor prejudiciabile caracteristice pentru vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății;
- c) dereglarea îndelungată a sănătății;
- d) pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă.

Ultimele două trăsături au un caracter alternativ; prezența oricăreia din ele, precum și

prezența concomitentă a ambelor trăsături, va avea aceeași forță la încadrarea juridică a infracțiunii.

Conform Regulamentului Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale din 27.06.2003, prin „deregla-re îndelungată a sănătății” trebuie înțeles urmările prejudiciabile determinate nemijlocit de cauzarea vătămării (maladii, dereglări de funcții etc.), care au o durată de peste trei săptămâni (mai mult de 21 de zile); gradul de gravitate a vătămării integrității corporale sau a sănătății, după criteriul dereglării sănătății, se determină în funcție de timpul necesar pentru restabilirea sănătății, precum și de volumul și caracterul leziunilor.

În special, la dereglarea îndelungată a sănătății se referă: fisurile și fracturile oaselor tubulare mici, ale osului stern, a cel mult trei coaste de pe o parte a toracelui; fracturile închise nesemnificative ale oaselor scheletului facial; luxațiile oaselor în articulațiile mici; restrângerea mobilității în articulațiile mari; pierderea auzului la o singură ureche; pierderea degetului mare sau arătător de la mână; slăbirea considerabilă a vocii; îndepărtarea traumatică a dinților sănătoși etc.[17]

Conform aceluiași Regulament, prin „pierdere considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă” se înțelege o pierdere a capacității generale de muncă într-un volum mai mare de 10%, dar nu mai mare de 33% (o treime).[17]

Metodele și mijloacele aplicate la săvârșirea infracțiunii analizate nu au, de regulă, nici o relevanță la calificarea faptei dacă acestea nu reprezintă un temei de agravare a răspunderii penale.

Infracțiunea prevăzută la art.152 CPRM ca și cea de la art.264 CPRM este o infracțiune cu o componentă materială. Ea se consideră consumată din momentul survenirii vătămării medii a integrității corporale sau a sănătății.

Al treilea semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii examinate este legătura de cauzalitate între fapta de încălcare a regulilor de securitate a circulației rutiere sau de exploatare a mijloacelor de transport și urmările prejudiciabile sus-menționate.

Referindu-ne la legătura de cauzalitate,

care, în cazurile în care urmarea caracteristică infracțiunii reținute nu este produsul exclusiv al acțiunii sau inacțiunii săvârșite de inculpat, cauzalitatea poate prezenta gradații relevante pentru pericolozitatea socială a faptei distincte. În practică se pot ivi mai multe ipoteze:

– urmarea s-a produs din cauza acțiunilor – inacțiunilor conjugate – concomitente sau succesive ale mai multor persoane. De exemplu, un instructor de la o școală de conducători auto, circulând cu un autovehicul neînregistrat cu dublă comandă, a încredințat conducerea mașinii unei persoane ce se instruia în vederea obținerii permisului de conducere, iar aceasta a accidentat grav un pieton.[18, p. 525]

– urmarea s-a produs din cauza acțiunii – inacțiunii inculpatului și intervenției sau ne-intervenției victimei. De exemplu, victima, coborând din autobuz, s-a angajat neregulamentar în traversarea străzii, prin spatele autobuzului, care încă staționa și a fost lovită mortal de autocamionul condus de inculpat, care, venind din direcția opusă, nu a redus viteza până la limitele evitării oricărui pericol, așa cum îl impuneau prevederile cuprinse în Regulamentul circulației rutiere. Fiind lovită de inculpat, în abdomen, cu capătul unui par, victima s-a prezentat la spital cu mare întârziere, când peritonita purulentă, provocată de leziunea suferită, se generalizase, astfel încât viața sa nu a mai putut fi salvată.[16, p. 130]

– urmarea a survenit din cauza acțiunii – inacțiunii inculpatului și intervenției altor factori. De exemplu, victima, care era în vârstă de 69 de ani și prezenta o ateroscleroză cerebrală severă, cu insuficiență circulatorie avansată și leziuni cardiace, a fost lovită peste față de inculpat și, datorită acestui traumatism, a suferit rupturi vasculare cerebrale, ce au dus la hemiplegie, cu imobilizare, urmată de complicații septice bronhice și moarte, evoluția gravă fiind favorizată de leziunile vasculare masive, preexistente, în urma lovirii sale cu un cuțit, victima a fost examinată medical, dar medicul stabilind diagnosticul de plagă înțepată superficială – în loc de plagă abdominală penetrantă – n-a intervenit chirurgical și, instalându-se o septicemie generală, victima a decedat.[19, p. 183]

În domeniul dreptului penal, cauzalitatea, ca element al conținutului infracțional, poate

prezenta grade diferite, poate fi principală sau secundară; fapta persoanei care a constituit cauza principală a urmării socialmente periculoase trebuie să atragă o răspundere mai mare decât fapta persoanei care a avut un rol secundar în producerea acesteia.

Legiuitorul nu a inclus drept semn al laturii obiective locul comiterii faptei, la categoria semnelor obligatorii ale acestei infracțiuni. Prin urmare, pentru răspunderea penală în baza art.264 CPRM nu importă locul unde a fost comisă infracțiunea (automagistrală, stradă, teritoriu al întreprinderii, curte, câmp sau alte locuri unde este posibilă circulația mijloacelor de transport).

Cele expuse ne permit să tragem concluzia că aspectul obiectiv are un rol definitoriu în mecanismul de determinare a gradului de pericol social al unei fapte ilicite. Această constatare se reflectă, în primul rând, la etapa când legiuitorul în mecanismul pentru incriminarea faptelor, în diferite capitole ale Părții speciale a Codului penal și sub diferite conținuturi legale, ține cont atât de obiectul supus atentării, cât și de fapta prin care se atentează, acestea prezentând grade diferite de pericol social. În aceeași ordine de idei, cunoașterea gradului de pericol social concret generat de toate semnele laturii obiective a infracțiunii, precum și de toate valorile sociale și relațiile sociale la care se atentează (și care formează obiectul infracțiunii), servesc judecătorului în procesul individualizării răspunderii și pedepsei penale concrete.

Referințe:

1. A. Borodac, *Drept penal. Partea Generală (definiții, dispoziții sistematizate)*, Editura Știința, Chișinău, 1994.
2. C. Mitrache, *Drept penal român. Partea Generală*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, Editura Șansa, București, 2000.
3. C. Bulai, *Drept penal. Partea Generală*, Editura Șansa, București, 1992.
4. V. Dongoroz și colectivul, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, volumul I, Editura ALL BECK, București, 2003.
5. Decizia Colegiului penal al CSJ a Republicii Moldova nr.1ra-728/2004 din 13.10.2004, Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.
6. M. Zolyneak, M. Michinici, *Drept penal. Partea generală*, Editura Fundației Chemairea, Iași, 1999.
7. Șt. Daneș, V. Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, Editura Juridică, București, 2002.
8. M. J. Alleu, *Criminal Law*, London, 2001.
9. I. Tănăsescu, C. Tănăsescu, G. Tănăsescu, *Drept penal*, Editura Viitorul, București, 2002.
10. V. Dobrinioiu, I. Pascu, I. Molnar, *Drept penal. Partea generală*, Editura Juridică, București, 2001.
11. A. Barbăneagră, V. Berliba și alții, *Codul penal comentat și adnotat*, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
12. В.Д. Иванов, П.В. Иванов, *Уголовное право, Общая часть, Особенная часть*, Приор, Москва, 2001.
13. А.И. Парог, В.П. Степанов, О.Ф. Шитов, *Уголовное право, Особенная часть в вопросах и ответах*, Издательство Юрист, Москва, 2000.
14. Decizia CSJ a Republicii Moldova pe dosarul penal nr. 1ra-681/09, Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.
15. S. Brînză, și coautorii, *Drept penal. Partea Specială*, ediția a II-a, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
16. C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2003.
17. Regulamentul Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale din 27.06.2003.
18. T. Vasiliu, *Codul penal, comentat și adnotat*, Editura Științifică, București, 1972.
19. S. Casian, „Consecințele sociale ale criminalității”, în *Materialele Conferinței științifice Criminalitatea organizată și economia tenebră în R. Moldova*, Chișinău, 1999.

Anca-Iulia STOIAN, doctorand

PROBLEMELE CORELAȚIEI DINTRE FORMELE UNITĂȚII LEGALE ȘI PLURALITATEA DE INFRAȚIUNI

Motto:

*Adevărul de mâine se nutrește din eroarea de ieri,
iar contrariul pe care trebuie să-l învingem constituie
chiar stratul de îngrășămintă al creșterii noastre.*

A. de Saint-Exupery

Recenzent: **STAMATIN Ștefan**, doctor în drept, conferențiar universitar

Plurality of crime, along with crime unit, are part of institutions of criminal law requiring a correlative approach, in the tracing of certain criteria fixed and separators, so that criminal law be applied in strict consonance with the principle of legality and strict reporting the legislature's intention materialized in the regulation. At the same time, a comparative examination of institutions resolve various problems mentioned theoretical and practical nuances, providing solutions across the street from the consequences of establishing criminal liability of the perpetrator, depending on the actions of identifying a plurality of units or criminal.

Pluralitatea de infracțiuni, pe lângă unitatea infracțională, face parte din categoria instituțiilor dreptului penal ce necesită o abordare corelativă, în vederea trasării unor criterii fixe și certe delimitative, astfel încât legea penală să fie aplicată în strictă consonanță cu principiul legalității și cu raportare strictă la voința legiuitorului materializată în cadrul normativ. În același timp, examinarea comparativă a instituțiilor amintite permite soluționarea diferitelor probleme cu nuanțe teoretico-practice, oferind soluții vizavi de stabilirea consecințelor răspunderii penale a făptuitorului, în funcție de identificarea în acțiunile acestuia a unei pluralități sau a unei unități infracționale.

Practica judiciară ne demonstrează că caracterizarea unei activități infracționale ca o pluralitate sau ca o unitate legală de infracțiune întâmpină de multe ori dificultăți, fiindcă deseori acțiunea, care constituie elementul material (obiectiv) în conținutul infracțiunii se realizează nu printr-o singură acțiune sau inacțiune, ci prin mai multe acțiuni (inacțiuni). De multe ori, în pofida existenței unei pluralități de acte materiale, datorită legăturii indisolubile (de or-

din obiectiv și subiectiv) ce există între acțiunile sau inacțiunile prin care s-a realizat conținutul infracțiunii, poate fi identificată o singură infracțiune și nu o pluralitate de infracțiuni.

În accepțiunea autorului C.Bulai, problema unității sau pluralității de infracțiuni nu se pune în legătură cu orice complex de acte sau activități, ci numai cu privire la acela la care, între actele și activitățile care îl alcătuiesc, există o legătură anumită, din care decurg consecințele juridice și anume o legătură personală (*in personam*), constând în faptul că cele două sau mai multe acțiuni sau acte sunt săvârșite de aceeași sau de aceleași persoane [1, p.467].

Delimitarea corectă a pluralității de infracțiuni de unitatea infracțională are relevanță pentru identificarea instituției infracțiunii în limitele normativului penal, fundamentând o încadrare juridică corectă a activităților infracționale, mai ales a celor cu caracter complex.

După cum se afirmă, pe drept cuvânt, în doctrina de referință, importanța unei diferențieri precise a unității de infracțiune de pluralitatea de infracțiuni reiese din faptul că stabilirea în mod greșit a trăsăturilor ce carac-

terizează unitatea de infracțiune poate duce la considerarea unei activități infracționale unice drept o pluralitate de infracțiuni sau viceversa [2, p. 253]. Interesul distincției dintre unitate și pluralitate de infracțiuni este evident și pentru aceea că de numărul faptelor penale existente într-o activitate complexă ori într-un complex de activități depinde numărul de raporturi conflictuale de drept penal ce trebuie să fie soluționate [1, p. 467].

În același timp, delimitarea dintre instituțiile menționate este importantă pentru aplicarea corectă și a altor instituții juridice, cum ar fi: pedeapsa, actele de clemență, aplicarea legii penale mai favorabile, soluționarea conflictelor de legi în timp și spațiu, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei sau răspunderea penală a făptuitorului, curgerea termenului de prescripție sau de decădere etc.

În doctrina penală, conform tradiției clasice, s-a statuat că principalul criteriu în baza căruia poate fi delimitată pluralitatea de unitate infracțională de formele pluralității de infracțiuni este reprezentat de conținutul infracțiunii [3, p. 598; 4, p. 325; 5, p. 241; 1, p. 466] sau componența de infracțiune [6, p. 235].

În acest sens autorul C. Bulai afirmă că există unitate de infracțiune atunci când în activitatea desfășurată de o persoană se identifică conținutul unei singure infracțiuni și că există pluralitate de infracțiuni atunci când în acea activitate identificăm conținuturile a două sau mai multe infracțiuni [1, p. 466]. De pe aceleași poziții autorul A. Borodac afirmă că există o unitate de infracțiune atunci când în activitatea desfășurată de o persoană sau de un grup de persoane identificăm componența unei singure infracțiuni; există o pluralitate de infracțiuni atunci când în acea activitate identificăm componențele a două sau a mai multor infracțiuni, cu condiția ca acestea să nu formeze o concurență a normelor juridico-penale [7, p. 211-212].

În linii generale, conținutul de infracțiune (componența de infracțiune), în calitate de entitate distinctivă dintre formele pluralității de infracțiuni și cele ale unității infracționale, se întemeiază pe diferențierea dintre realizarea unui singur conținut de infracțiune, o singură dată, pe de o parte (unitate infracțională), și

realizarea aceluiași conținut de infracțiune de mai multe ori sau realizarea mai multor conținuturi diferite de infracțiune, pe de altă parte (pluralitate de infracțiuni). Din acest punct de vedere, dacă o persoană realizează un conținut de infracțiune, în totalitatea elementelor sale, o singură dată, ne găsim în fața unei unități infracționale. Dacă o persoană, prin manifestările sale exterioare, realizează fie conținutul aceleiași infracțiuni de două sau de mai multe ori – de fiecare dată în totalitatea elementelor sale componente, ori conținuturile a două sau a mai multor infracțiuni diferite, ne găsim, în principiu, în fața unei pluralități de infracțiuni.

Unii autori din doctrină sunt adepții ideii potrivit căreia utilizarea unui criteriu fix de delimitare nu este suficient pentru a distinge între unitatea și pluralitatea de infracțiune, din cauza multiplelor elemente cu caracter unificator [8, p. 19].

În acest sens, autorul D. Pavel menționează că doar prin analiza fiecăreia din formele de unitate infracțională, cu toate caracterele sale specifice, se pot desprinde acele acte multiple cu aspect constant și general, care, caracterizând fiecare din formele de unitate infracțională, pot să determine specificitatea elementelor distinctive între aceste forme și cele ale pluralității de infracțiuni [9, p. 25]. Toate cazurile în care, în conținutul unor infracțiuni, se conturează asemenea forme de multiplicitate internă, trebuie să determinăm elementul unificator specific, acela care imprimă conținutului faptic caracter de unitate infracțională, diferențiindu-l implicit de pluralitatea de infracțiuni [10, p. 18-19].

Se mai susține că delimitarea unor infracțiuni unice de diferite forme ale pluralității „...determină necesitatea cunoașterii diverselor manifestări, forme ale infracțiunii unice și specificului lor”; o singură infracțiune, prin natura ei, se realizează prin mai multe acte criminale sau produc câteva rezultate prejudiciabile, ceea ce ne poate induce în eroare cu privire la unitatea sau pluralitatea faptelor penale comise. În unele cazuri însă, însuși legiuitorul „face mai dificilă” determinarea soluției corecte prin faptul că reunește în cadrul unei infracțiuni elementele constitutive ale altor componente de infracțiune [11, p. 280].

Într-o lucrare mai recentă, luând drept punct de reper tezele expuse supra, se concluzionează că delimitarea pluralității de infracțiuni de unitatea infracțională urmează a fi făcută în baza a unui criteriu principal și a altuia subsidiar. Criteriul principal este reprezentat de conținutul infracțiunii, potrivit căruia dacă în activitatea infracțională desfășurată de subiect se identifică un conținut de infracțiune ne aflăm în prezența unei unități infracționale și, invers, dacă în activitatea acestuia sunt prezente două conținuturi infracționale, se va identifica o pluralitate de fapte infracționale. Criteriul secundar este reprezentat de particularitățile care caracterizează diferitele forme ale unității infracționale, determinate de elementul unificator care face posibilă delimitarea dintre infracțiunea unică și pluralitatea infracțională [12, p.14].

Avem rezerve față de cel de al doilea criteriu cu caracter adițional evidențiat de către autorul C. Taloș. În legătură cu aceasta trebuie menționat că trăsăturile ce particularizează un anumit tip de unitate legală infracțională nu pot exista în afara conținutului normativ al infracțiunii. Chiar dacă elementul unificator rezultă din materialitatea actului, acesta urmează a fi regăsit în elementele și subelementele ce configurează conținutul normativ al faptei. Prin urmare, trăsăturile specifice ce caracterizează formele unității legale de infracțiune nu pot exista ca entități distincte ale fizionomiei juridice a conținutului infracțiunii descris de către legiuitor în norma penală. De altfel, unitatea legală, comparativ cu cea naturală, nu este asigurată de factori externi normei de incriminare, ci de factorii interni acesteia, care sunt descriși direct sau derivă implicit din norma penală.

Un element definitoriu, prin prisma căruia poate fi făcută delimitarea dintre unitatea legală și pluralitatea de infracțiuni, este consacrat în noțiunea generică a infracțiunii unice prevăzută în art.28 C.pen. al Republicii Moldova, potrivit căruia: „Infracțiunea unică reprezintă o acțiune (inacțiune) sau un sistem de acțiuni (inacțiuni) care se califică conform dispoziției unei singure norme a legii penale” [13].

În textul de lege se pune accent pe posibilitatea calificării activității infracționale, mai ales a celei constituite din două sau mai multe

acțiuni (inacțiuni), în baza unei singure dispoziții de incriminare prevăzute în partea specială a C.pen. Prin urmare, la diferențierea unității legale de pluralitatea de infracțiune, urmează a fi evaluată măsura în care norma de incriminare poate sau nu să încorporeze în sine conținutul unei singure componente de infracțiune. Astfel, dacă acțiunea sau sistemul de acțiuni cad sub incidența unei singure norme de incriminare, formând un singur conținut de infracțiune, vom avea de față o infracțiune unică și viceversa, dacă acțiunii sau setului de acțiuni îi sunt incidente două sau mai multe norme de incriminare, va putea fi identificată o pluralitate de infracțiuni.

Prin prisma celor prezentate, putem conchide că baza sau criteriul de evaluare în vederea stabilirii unității sau pluralității de infracțiuni îl constituie conținutul infracțiunii și susceptibilitatea normei de a cuprinde integral acest conținut într-o singură dispoziție de incriminare.

Prin urmare, doar atunci când obiectul evaluării, adică ansamblul de acte (acțiuni sau inacțiuni) comise de către făptuitor se integrează total în tiparul juridic al unei norme de incriminare ce descrie un conținut de infracțiune, putem identifica o unitate legală de infracțiune. Bineînțeles că la baza comprimării unui mănunchi de acțiuni sau inacțiuni într-o singură normă se situează tehnica juridică utilizată de către legiuitor la descrierea activității infracționale.

Bineînțeles că tehnica legislativă utilizată la descrierea în legea penală a diferitor forme de unitate infracțională depinde într-o mare măsură de esența și particularitățile acestora. De exemplu, în cazul infracțiunii descrise la art.171 alin.(1) lit. a) C.pen. al Republicii Moldova, violul comis de către o persoană care anterior a mai comis un viol prevăzut de alin.(1), două sau mai multe fapte de viol identice sunt absorbite de către legiuitor în cadrul unei unități legale de infracțiune, denumită infracțiune repetată. Prin urmare, reieșind din dispoziția definitorie consacrată la art.28 C.pen., baza de evaluare o constituie norma de incriminare (art.171 alin.(1) lit. a) C.pen.) susceptibilă a comprima în sine, în baza voinței legiuitorului, două fapte distincte în interiorul unui conținut de infracțiune.

Referințe:

1. C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. ALL EDUCAȚIONAL S.A., București, 1997.
2. V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale codului penal român, Partea generală*, vol.I, Ediția a II-a, Ed. Academiei Române și ALL BECK, București, 2003.
3. T. Pot, *Drept penal comparat. Partea generală*, vol. II, Cluj, 1923.
4. V. Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, p. 325;
5. L. Biro, M. Basarab, *Curs de drept penal, Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963.
6. A. Borodac și col., *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Tipografia Centrală, 2005.
7. A. Borodac, M. Gherman, *Calificarea infracțiunilor*, Ed. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2006.
8. G. Antoniu, „Unitatea de infracțiune. Contribuții”, în *Revista de drept penal*, anul V, nr.3, Iulie-Septembrie, 1998.
9. D. Pavel, „Caractere specifice ale formelor de unitate infracțională”, în *Revista română de drept*, nr. 10/1980.
10. V. Papandopol, D. Pavel, *Formele unității infracționale în dreptul penal român*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București 1992.
11. S. Botnaru, A. Șavga, V. Grosu, M. Grama, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Chișinău, Cartrier juridic, 2005.
12. C. Talos, *Pluralitatea de infracțiuni*, Autoreferat al tezei de doctor în drept, Chișinău, 2010.
13. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002 // Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009, Monitorul Oficial al R.Moldova nr.128-129/1012 din 13.09.2002.

Liudmila ȘUBELIC,

inspector superior al Serviciului educație al Secției personal și educație
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

FACTORII CE DETERMINĂ COMPORTAMENTUL DELINCVENT AL MINORILOR

Juvenile delinquency is powered by two sets of factors: individual (features and structure of neuro-psychiatric) and social (social-cultural, economic, social-affective, educational concerns). Neuro-psychological factors are: brain dysfunction; deficiencies of psycho-intellectual development; acceleration of sexual development; insufficient emotional development etc.

Family factor. Socialization activity (incorporation of social values and norms, their transformation behavior patterns) starts in family. The most typical errors in educational strategies, practiced in family, are: lack of child care and control over his development; abusive control, caress, fulfillment of all wishes and caprices, depriving the child of the initiative and freedom of decision making; violence and aggressiveness, brutality, negligence, amorality; contradictory actions in form more manifested between parents, nervousness; negative example of parents etc.

Another important factor is the school, which has following gaps: feminization of teaching teams, diminishing role of knowledge, failure to differentiate the study requirements and methods, weakening relationship between school and family, material and social differentiation, poverty etc

În opinia mai multor autori, delincvența juvenilă este alimentată de două categorii de factori: interni, individuali și externi, sociali. La prima categorie se referă particularitățile și structura neuropsihică, determinate de vârsta adolescenței – perioada pe care unii cercetători, dorind să-i aprecieze dificultatea și caracterul de criză, o numesc „vârsta a homarului”¹ – acțiunile afective puternice de moment, cum ar fi frustrarea sau stresul; actualizarea accentuărilor de caracter; particularitățile psiho-comunicative, mai ales cele care s-au format sub impactul grupului de referință. La cea de a doua se referă factorii socio-culturali, economici, socio-afectivi, educaționali.

1. Factorii neuro-psihiici. Adolescența și tinerețea timpurie sunt o perioadă marcată de conflicte interne și externe, disproporționalitate în dezvoltare. Cea mai dificilă problemă este accelerarea dezvoltării sexuale, care provoacă afectivitate neadecvată și instabilă, reactivitate, dezechilibru emoțional, care duc la un conflict latent sau manifestat cu ambianța. La factorii în cauză se referă și disfuncțiile cerebrale, deficiențele dezvoltării psiho-intelectuale, cu toate că faptele antisociale sunt comise în mare măsură de minorii cu un nivel normal sau chiar superior al QI.

Insuficiența dezvoltării afective poate provoca instabilitate emoțională, evaluări neadecvate ale sinelui și mediului ambiant, imaturitate sentimentală, tulburări caracteriale, al căror rezultat este controlul insuficient al comportamentului, opoziția și negarea normativității sociale, egocentrismul, agresivitatea, dorința unor grațieri fără depunerea efortului corespunzător.

2. Factorul familial. Psihologia juridică acordă un loc important rolului familiei în formarea socială a minorului, considerându-l drept cel mai puternic dintre factorii sociali care pot perturba dezvoltarea armonioasă a acestuia.

Procesul socializării, adică procesul de încorporare a valorilor și normelor sociale, de transformare a acestora în modele de comportament, începe odată cu nașterea copilului.

Iar activitatea de socializare a copilului, evident, începe în familie, dezvoltându-se apoi în funcție de relațiile pe care le va avea cu mama, tata, frații sau surorile².

Potrivit autorilor români N. Mitrofan, V. Zdrenghia și T. Butoi, până la deplina maturizare fizică, morală, emoțională și deprinderilor raționale, locul potrivit pentru copii este în casa părintească, în școală, împreună cu colegii și în locurile speciale pentru recreere³.

¹ F. Dolto, *Paroles pour adolescents ou le complexe du homar*, Paris, 1989.

² Dr. E. Stănișor, *Delincvența juvenilă*, Editura Oscar Print, București, 2003, p. 49.

³ N. Mitrofan, V. Zdrenghia, T. Butoi, *Psihologie judiciară*, Casa de Editură și Presă „Șansa”, București, 1992, p. 268.

Cele mai tipice erori în strategiile educaționale, practicate în familie⁴, sunt:

- lipsa de atenție și control asupra dezvoltării copilului;
- controlul abuziv, hipertutelarea, lipsirea copilului de inițiativă și libertate de luare a deciziilor;
- promovarea unor acțiuni contradictorii, într-o formă mai manifestată – opozante, de către părinți;
- exemplul negativ al părinților (alcoolismul unuia sau al ambilor).

Cauzele acestor erori sunt: nivelul jos de pedagogizare a părinților, lipsa lor de experiență, criza socială care duce la dezechilibrul spiritual al familiei, anihilarea valorilor vechi și neacceptarea altor noi, relațiile defavorabile dintre părinți etc.

În funcție de caracterul relațiilor intraconjugale și intrafamiliale:

- familii conflictuale, în cadrul cărora raporturile dintre părinți și copii se caracterizează prin hipertutelare, inhibare a inițiativei, severitate, uneori violență și agresivitate, neglijare, acțiuni contradictorii ale părinților, nervozitate.

Ca rezultat copiii sunt apatici sau hiperactivi, nervoși, instabili emoțional și comportamental, imaturi social, sugestibili, nesinceri, au înclinații spre agresivitate, sunt atrași de stradă sau de grupul de semeni, fug frecvent de acasă, pot lesne adera la grupuri cu o orientare anti-socială.

- familii hiperpermissive, caracterizate prin protejare excesivă, menajare exagerată, alintare, îndeplinire a tuturor dorințelor și capriciilor copilului, lipsirea lui de obligații, chiar minore. Copiii din asemenea familii sunt ego-centrici, neechilibrați, incapabili de a-și evalua adecvat posibilitățile, înclinați spre satisfacerea tuturor dorințelor fără un efort personal.

În funcție de moralitatea familiei:

- familii dezorganizate, caracterizate prin conduite deviante, sau destrămate, incomplete, părinții locuind împreună dar realizând o intercomunicare minimală. În astfel de familii

lipsește autoritatea părinților, ceea ce duce la tulburări afective și comportamentale ale copiilor, brutalitate, agresivitate, înstrăinare, insuficiență afectivă etc.;

- familii amorale, în care sunt afectate nu numai relațiile, ci și întregul mod de viață, normele sociale și juridice fiind încălcate, părinții neîmplicându-se total în viața copilului sau tratându-l cu brutalitate, amoral, maltratându-l, silindu-l să cerșească, să fure, uneori agresându-l sexual, chiar recurgând la incest. În astfel de familii copiii sunt sceptici, agresivi, manifestă alte forme de comportament neadecvat.

Particularitățile caracteristice minorilor, expuse mai sus, sub influența unui șir de factori negativi pot servi drept catalizator, orientându-l pe minor spre delincvență.

Cele menționate mai sus au fost demonstrate prin efectuarea unui sondaj psihologic⁵ efectuat pe un eșantion de 100 de minori, aflați la evidență la comisariatele de poliție din sectoarele Centru, Buiucani și Botanica ale municipiului Chișinău. Vârsta minorilor: 13-17 ani. Situația familială: 68% din familii complete, 32% din familii destrămate. Caracterul comportamentului delincvent: 88% furturi, 9% jafuri, 3% vagabondaj.

În cadrul aplicării testului proiectiv „Desenează familia ta”, minorilor le-au fost oferite spre alegere creioane de diferite culori, care, prin aplicarea unor elemente ale testului Lusher, puteau oferi informație suplimentară.

În urma analizei particularităților desenelelor, s-au stabilit un șir de date. În conformitate cu metodica tratării amenajării membrilor familiei și reprezentării ocupației lor, s-a constatat că 63% din subiecții sondajului ne se raportă afectiv la familia lor (în desen fiecare membru al familiei este preocupat de lucruri diferite, totodată, nu se observă vreo apropiere a figurilor), iar 17% sunt cuprinși de sentimentul înstrăinării, neînțelegerii din partea părinților, lipsei de atenție din partea lor (și-au desenat propria

⁴ S. Rusnac, *Psihologia dreptului*, Editura ARC, Chișinău, 2000, p. 203.

⁵ Teza de licență „Cercetări psihologice ale problemelor minorilor și adolescenților din familiile caracterizate prin dezadaptare socială”, realizată de M. Modrângă sub conducerea științifică a dr. S. Rusnac, Chișinău, 1998.

figură la o distanță mare de ceilalți membri ai familiei sau au marcat anumite hotare: pereții camerelor, obiecte). În desenele realizate de către 58% minori testați, figura tatălui fie lipsește, fie e neclar și schematic executată, ceea ce vorbește despre o atitudine negativă a subiecților față de tatăl lor (circa 2/3 din adolescenți provin din familii destrămate), iar 16% au o atitudine similară față de mama lor. În 67 de cazuri figura tatălui domină celelalte figuri, e realizată frecvent cu o apăsare excesivă a creionului – semnifică tratarea negativă a comportamentului dominant, chiar agresiv al tatălui, și, respectiv, atitudinea de neacceptare, dușmănie a minorului în raport cu acesta.

O bună parte dintre particularitățile desenelor ne vorbește despre tulburările de caracter ale minorilor: agresivitate, introversiune, izolare, afectivitate neadecvată. E semnificativ faptul că majoritatea adolescenților testați trăiesc cu speranța unui viitor mai bun (59%), sunt nemulțumiți de starea lor actuală, nesiguri și afectați de depresie. Pentru realizarea desenelor au fost alese mai frecvent culorile: violetă (21%) – simbol al imaturității și insuficienței afective, nevoii de înțelegere, de intimitate și de identificare, al lipsei de atitudini sincere cu ambianța socială, de integritate personală; albastră (22%) – neliște, necesitate de armonie, de atașare afectivă; maro (36%) – disconfort psihic, conflict cu anturajul, nevoia de odihnă, apărare, atmosferă lipsită de probleme și responsabilitate.

În urma aplicării testului „Fraze neterminate”⁶ s-a constatat că 12% dintre subiecții care au apreciat relațiile cu familia ca fiind foarte proaste, consideră pozitive raporturile lor cu grupul de semenii. Iar 52% din respondenți au apreciat relațiile cu tatăl ca fiind proaste, din ei 32% se află în raporturi pozitive cu mama, 46% – cu grupul de semenii. E semnificativ faptul că acești minori au indicat că n-ar fi comis infracțiunea dacă s-ar fi bucurat :

- de dragoste din partea tatălui;
- de influența autorității tatălui;
- de înțelegere și tratare umană.

Cuvintele cu care adolescenții completează frazele neterminate arată faptul că tații exercită o influență negativă prin comportamentul autoritar sau demisionar. 42% nu pun preț pe raporturile cu grupul școlar (se află în conflict cu profesorii și colegii, sunt înjosiți, nu pot înregistra succese la învățătură), ci pe cel al prietenilor din curte.

Influența negativă a grupului este ilustrată și de datele statistice: 68% din subiecții respondenți au comis infracțiunea în grup.

În cadrul desfășurării unor anchete de cercetare a atitudinii minorilor delincvenți față de fapta comisă, s-a stabilit că își asumă responsabilitatea 42% din cei care au comis infracțiunea solitar și 26% din cei ce au comis infracțiunea în grup. 42% din cei care au comis infracțiunea în grup consideră că infracțiunea a rezultat din influența negativă a ambianței sociale, 26% – sub influența stării de ebrietate, 17% – sub influența ambianței sociale, 8% – sub influența negativă a familiei.

În procesul cercetării motivației, s-a constatat că predomină motivele materiale (nevoia de bani, de un trai mai decent – 72%) și atitudinea conformistă în raport cu grupul de semenii – 37%.

Cercetătorul român C. Păunescu⁷ divizează influența familiei asupra comportamentului minorului în două componente: maternitatea și paternitatea. El consideră că maternitatea disfuncțională afectiv-socială este cauza inadapării sociale și a dezechilibrului neuropsihic al copilului. În cadrul acesteia el distinge:

– maternitatea ca o consecință a unui debut sexual întâmplător și timpuriu, capabilă să producă la copil imaturitate afectivă și frustrare, creând condiții de dezvoltare a personalității de o gravitate maximă, constituind „nucleul de bază al dezvoltării morale și decizionale”;

– maternitatea ca o consecință a unui viol, marcată de opoziția mamei față de copil încă în timpul sarcinii, de tendința ei inconștientă sau manifestă de abandonare, care se realizează mai apoi în neglijare, agresivitate și alte manifestări conflictuale ce duc la formarea unei

⁶ Teza de licență „Analiza social-psihologică a comportamentului deviant al minorilor”, realizată de Z. Dumitrașcu sub conducerea științifică a dr. S. Rusnac, Chișinău, 1998.

⁷ C. Păunescu, *Agresivitatea și condiția umană*, Editura Tehnică, București, 1994, p. 124-130.

personalități care devalorizează modelul matern și se autodevalorizează, la rândul ei;

– maternitatea nedorită, care duce la perceperea copilului ca pe o povară, modelând o personalitate imatură afectiv, cu un prag jos de toleranță.

Paternitatea se afirmă în viața copilului ca imagine a protecției familiei, implicările tatălui influențând starea afectiv-morală. Asemenea intervenții pot lua forme nedorite: abandon, nonintervenție, intervenție de tip autoritar, de hiperautoritate, generând personalități cu înclinări spre devianță.

Un alt factor important este școala. La moment, din cauza caracterului programelor și metodelor școlare, stării de criză, care a afectat considerabil calitatea instruirii și a educației, instituțiile preuniversitare nu contribuie la dezvoltarea unei personalități active, creative. Unii autori indică și alte carențe negative ale școlii, precum: feminizarea colectivelor pedagogice, diminuarea rolului cunoștințelor și chiar crearea unei imagini neadecvate a persoanei care cunoaște, lipsa de diferențiere a cerințelor și metodelor de studiu, slăbirea relațiilor dintre școală și familie. Aceste momente negative sunt agravate și de perioada de criză prin care trece societatea actuală: diferențiere materială și socială, sărăcie, șomaj, indiferență față de problemele copilăriei etc.

În această ordine de idei, rămâne drept aspirație ca părinții, ce au un rol important în formarea personalității copiilor lor, să le acorde afecțiunea, atenția, grija de care au nevoie foarte mare copiii, să le cultive respectul față de valorile și normele sociale, să manifeste comportament demn, drept exemplu pentru aceștia, altfel spus, să aplice toate metodele educaționale posibile pentru a crește o personalitate, parte a unei generații tinere adecvate.

În ce privește familiile cu climat educațional evident nefavorabil, cu un nivel jos al cunoștințelor pedagogice și posibilităților de influență educațională a copiilor, este de dorit să fie ajutate, în colaborare, de către serviciile abilitate de stat, de către educatorii instituțiilor preșcolare și învățătorii din cadrul instituțiilor preuniversitare, care prin efort comun i-ar repune pe calea cea dreaptă pe minorii neadecvați.

Liliana TIMOTIN,

cercetător științific al Laboratorului de cercetări
științifice aplicative al IFPC și CȘA
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

FACTORI GENERATORI AI INFRAȚIUNILOR DIN IMPRUDENȚĂ

Le probleme de la criminalité inconsciente est devenu un problème réel et très complexe, qui devrait principalement être soumis à une étude approfondie et multilatérale. En raison des progrès technologiques et scientifiques de ces dernières années le changement des conditions de travail liées aux systèmes mécanisés complexes, la cybernétique, aux nouvelles technologies, les ressources naturelles deviennent un besoin plus urgent de respecter les règles imposées par la sécurité écologique et la protection de l'environnement.

Situația actuală și intensitatea cercetării cauzelor criminalității imprudente în știința criminologică ne permite să constatăm că la momentul dat este una din cele mai studiate și în legătură cu aceasta este necesară o implicare largă din partea juriștilor, sociologilor, psihologilor.

Situația creată se explică prin faptul că, în primul rând evoluarea criminologiei în decursul mai multor ani se limita doar la problemele generale ale crimelor și criminalității, cauzele lor și metodele de prevenire. În al doilea rând, în legătură cu schimbările din structura criminalității apărute ca rezultat al creșterii infrațiu- nilor din imprudență, criminologii au început să se orienteze spre problema criminalității imprudente, studiind fie separat aspectele ei, fie o infrațiu- ne concretă săvârșită din imprudență (de regulă, în cazul accidentelor rutiere).

Cu toate acestea, criminalitatea imprudentă nu poate fi cercetată doar sub aspect penal sau criminologic. Aceasta cu siguranță este o problemă cu mult mai largă al cărui conținut necesită îmbinare cu criminologia, psihologia, sociologia și alte științe. Între timp, în literatura de specialitate cauzele imprudenței se cercetează doar sub aspect juridic și tehnic (psihologiei ingineresti). Fiecare din el, luat în mod individual, nu se duce cont cu siguranță de situațiile diverse care caracterizează imprudența. În legătură cu aceasta, V.V. Lukianov a observat just că, elaborând măsuri de combatere a infrațiu- nilor din imprudență, trebuie luat în considerare eșecul

încercărilor de a folosi diversitatea aspectelor doar din punct de vedere tehnic, sau doar juridic, limitate de problema calificării infrațiu- nilor și stabilirii pedepsei¹. De exemplu, în cazul încălcărilor regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport nu se poate să nu luăm în considerare că deseori nu parametrii tehnici de conducere, ci neatenția în cazul persoanei implicate în accident reprezintă factorul critic de care depinde luarea deciziei și survenirea rezultatului în situația creată.

La baza infrațiu- nilor săvârșite din imprudență stau întotdeauna greșelile umane care atrag după sine prejudicierea intereselor societății ocrotite de legea penală. Pentru recunoaș- terea greșelii este necesar, în primul rând, ca situația periculoasă sau mijloacele de acțiune să-i ofere informații persoanei, să semnalizeze despre posibilitatea survenirii consecințelor; în al doilea rând, ca situația concretă de viață sau mijloacele de acțiune să creeze obiectiv posibi- litatea de a evita consecințele; în al treilea rând, însăși persoana după calitățile sale individuale să fie capabilă să perceapă, să înțeleagă situația creată, evitând astfel survenirea consecințelor.

Cauzele și motivele săvârșirii infrațiu- nilor din imprudență sunt caracterizate prin

¹ В. Е. Квашиш, Профилактика неосторожных преступлений, Под редакцией В.Н.Брызглова. Киев: НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф.Э.Дзержинского, 1981г., 65 с.

atitudinea ușuratică față de normele ce reglementează drepturile și obligațiunile funcționale, regulile de participare la traficul rutier, precum și modul de exploatare a mijloacelor ce prezintă pericol social sporit. De regulă, este vorba despre astfel de elemente psihologice cum sunt carierismul, spirit de aventură, indisciplina și alte forme unde prioritate au interesele personale în detrimentul celor ale comunității. Aceste caracteristici negative ale personalității determină prezența neglijenței specifice infractorului, nu este exprimată în mod clar împrejurarea care constituie cauza de bază în săvârșirea unei infracțiuni.

Săvârșirea infracțiunilor din imprudență e legată, de regulă, de:

- atitudinea superficială și lipsită de spirit de răspundere față de studiul unor reguli speciale de comportament și obținerea unor deprinderi;
- lipsa unei succesiuni în ceea ce privește poziția și rolurile sociale, pregătirea neadecvată a specialiștilor, persoanelor cu funcții de răspundere, a participanților la anumite activități;
- denaturarea sistemului de priorități, când în schimbul funcției de serviciu, carierei, se aduc daune sistemului de relații sociale care asigură respectarea unor reguli speciale;
- aflarea subiecților infracțiunii în condiții care împiedică respectarea regulilor impuse (cerințele compromise ale mediului, oboseala ca urmare a unui regim prea sever de activitate etc.). Cele evidențiate determină în mare măsură diversitatea direcțiilor de combatere a criminalității imprudente în condițiile menționate.

Săvârșirea infracțiunilor din imprudență este condiționată de neajunsurile și încălcările în domeniul organizării și gestionării unor activități; tehnologia producției; monitorizarea respectării normelor de siguranță; măsurile de precauție; de selecție; de instruire a personalului; regimul activităților profesionale și de uz casnic; reglementarea juridică; prevenirea specială și asigurarea inevitabilă de tragere la răspundere pentru infracțiunile comise din imprudență².

La factorii negativi în organizarea și gestionarea productivității trebuie atribuite neajunsurile planificării și asigurării tehnico-

materiale în industrie, în gospodăriile agricole, în lucrările de construcții. De regulă, lipsa unei coordonări în regimul de muncă este legat de procesul de producție a întreprinderilor și organizațiilor, de livrarea târzie a materiilor prime care atrag după sine un ritm instabil de activitate. În astfel de condiții adesea au loc încălcări ale regulilor cu privire la orele suplimentare; munca în schimburi de noapte; nivelul limitat de cunoștințe tehnico-științifice în domeniul regulilor de securitate la aplicarea unor mijloace având pericol social sporit; realizarea neeficientă privind supravegherea tehnică a respectării normelor de securitate, de semnalizare etc.; cunoștințe superficiale pentru unele persoane ocupate cu activitatea de administrare și, în general, activitatea profesională nemijlocită; existența unor lacune legislative referitoare la reglementarea relațiilor din domeniul securității publice.

Recomandările cu caracter general înaintate de știința criminologică despre cauzele criminalității ca fenomen social negativ pe deplin pot fi atribuite și la macronivelul criminalității din imprudență. În același timp, caracterul relativ de sine stătător și specificul criminalității din imprudență impune determinarea și concretizarea unor semne generale, relevarea unor cauze specifice, constatarea corelației acestora cu cauzele unor infracțiuni concrete. După cum a fost remarcat, cauza de bază a infracțiunilor din imprudență sunt lipsa de spirit de răspundere, atitudinea ușuratică față de obligațiunile de serviciu, lipsa de disciplină personală.

Persoanele care săvârșesc asemenea infracțiuni ori în mod conștient, intenționat încălcă normele de comportament impuse demonstrând desconsiderarea față de obligațiunile lor, ori admit o atitudine necorespunzătoare față de obligația de serviciu, ușuratic și neatent apreciind starea de lucruri, aleg ca urmare o variantă de comportament neadecvată, care dă naștere unor consecințe prejudiciabile.

La descrierea genezei comportamentului ilegal, V.N. Kudreavțev constată că acesta se formează pe baza apariției și dezvoltării continue a contradicțiilor și conflictelor în diferite verigi ale procesului psihologic. La începutul acestor contradicții apare etapa formării morale nesatisfăcătoare a personalității care are loc în

² В.Д. Малкова, *Криминология. Учебник для вузов*, Москва, Изд. Юстицинфарм, 2004, с. 250.

situația unei crize a societății cu caracter economic, social, politic, ideologic, juridic. În aceste condiții are loc coliziunea dintre calitățile persoanei și cerințele realității înconjurătoare, ceea ce se referă la asemenea categorii ale personalității ca: necesitatea și interesele, normele morale și cunoașterea dreptului, stereotipul de comportament obișnuit și aprecierea lui de însuși subiect, precum și autoaprecierea personalității sale. În acest context, contrazicerile pot interveni între scopurile pozitive și rezultatele obiective cu caracter social negativ ale faptei, ceea ce este caracteristic infracțiunilor manifestate prin imprudență, când situația ne este gândită până la capăt, ci se ia o decizie pripită³.

La numărul condițiilor criminogene care favorizează apariția infracțiunilor din imprudență sunt atribuite:

a) cele organizațional-tehnice (starea deplorabilă a drumurilor);

b) neajunsurile organizațional-juridice de reglementare normativă a procesului de circulație rutieră, a celor de muncă, care prezintă pericol în cazul exploatarei necorespunzătoare a lor; nivelul scăzut de pregătire;

c) cele organizatorice de dirijare: asigurarea tehnică necorespunzătoare și reparația mijloacelor de transport, defectele în organizarea circulației rutiere etc.

Bibliografie:

1. M. Bîrgău, *Criminologie. Partea specială*, Chișinău, Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2005, 388 p.
2. В. Е. Квашиш, *Профилактика неосторожных преступлений. Учебное пособие*, Киев, НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Дзержинского, 1981, 79 с.
3. В. Д. Малкова, *Криминология. Учебник для вузов*, Москва, Изд. Юстицинфарм, 2004, 528 с.

³ M. Bîrgău, *Criminologie. Partea specială*, Chișinău, 2005, vol. II, p.167.

Tatiana TRIBOI,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, doctorandă

LIBERTATEA DE EXPRIMARE ȘI LIMITAREA EI

La liberté d'expression est un droit humain important, garanti par la loi. Ce droit est inscrit dans les documents internationaux sur les droits de l'homme et dans la Constitution de la République de Moldova.

Afin de prévenir la violation d'autres droits et libertés de l'homme et les intérêts de l'État, la liberté d'expression est soumise à certaines limites. Ces limites doivent être prescrites par la loi, poursuivre un but légitime et être nécessaires dans une société démocratique.

Libertatea de exprimare este unul din drepturile fundamentale esențiale într-o societate democratică bazată pe pluralism, toleranță și spirit de deschidere [1]. În acest sens Voltaire scria: „...oamenii nu au nici o libertate fără libertatea de a-și expune gândurile” [2, p. 155].

Libertatea exprimării opiniei are importanță fundamentală atât prin sine însăși, cât și în calitate de fundament pentru toate drepturile omului. O democrație deplină este posibilă numai în societățile, unde este admis și garantat fluxul liber de informații și idei. În afară de aceasta, libertatea exprimării opiniei are o importanță decisivă pentru relevarea și demascarea încălcărilor drepturilor omului și lupta cu aceste încălcări.

Libertatea de exprimare este una din cele mai vechi libertăți cetățenești, o libertate de tradiție, fiind cunoscută fie sub această denumire, fie sub denumirile aspectelor sale: libertatea cuvântului, libertatea presei [3, p. 69].

Pentru prima dată conținutul libertății de exprimare a fost formulat în Declarația Universală a Drepturilor Omului, care, în art. 19 prevede: „Orice individ are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, ceea ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale și acela de a căuta, de a primi și de a răspândi, fără considerații de frontieră, informații și idei prin orice mijloc de exprimare”.

Acest drept este proclamat de asemenea, și de Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 19, alin. (2)) și de Conven-

ția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (art. 10 alin. (1)).

Constituțiile altor state garantează, de asemenea, dreptul la libertatea de exprimare: Constituția Spaniei din 27.12.1978 în art. 20 alin. (1) pct. a) recunoaște și garantează dreptul la libera exprimare și răspândire a opiniilor, ideilor și părerilor oral, în scris sau prin alte modalități; Constituția Italiei din 22.12.1947 în art. 21 garantează dreptul fiecăruia de a-și manifesta gândirea în mod liber, prin cuvânt, în scris sau prin orice alt mijloc de difuzare; Constituția Germaniei din 23.05.1949 în art. 5 alin. (1) garantează dreptul fiecăruia de a-și exprima și difuza în mod liber opiniile prin cuvânt, în scris sau prin imagine; Constituția Greciei din 11.06.1975 prin art.14 pct. 1 garantează dreptul fiecăruia de a-și manifesta gândirea în mod liber, prin cuvânt, în scris sau în presă, respectând legile statului; Constituția României prevede în art. 30 alin. (1): „Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public sunt inviolabile”.

Art. 32 alin. (1) din Constituția RM apără libertatea exprimării în modul următor: „Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil”.

Gândul este o proprietate inalienabilă a omului, fundamentul acțiunilor și faptelor sale.

Gândul este întotdeauna liber, aceasta este starea lui imanentă. În acest sens consfințirea legislativă a libertății gândului nu este necesară.

Libertatea opiniei semnifică posibilitatea pe care fiecare individ o are de a adopta, în indiferent ce domeniu, atitudinea intelectuală pe care o vrea, fără constrângere exterioară. Această atitudine poate să rămână intimă sau poate să devină publică [4, p. 178, 179]. În timp ce libertatea de gândire, de opinii au ca obiect un proces ce intervine în forul interior al fiecărui individ, a cărui desfășurare nestânjenită o garantează prin interzicerea oricărei ingerințe sau injoncțiuni venite din afară, libertatea de exprimare devine operantă abia din momentul în care individul trece la manifestarea exterioară a gândurilor, opiniilor sale în vederea comunicării lor altor persoane [5, p. 175].

Deci, libertatea exprimării este faza exteriorizată a comportamentului.

Având în vedere cele sus-menționate, titlul art.32 „Libertatea opiniei și exprimării” nu este într-un totuș reușit, putând fi schimbat în „Libertatea de exprimare”.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, prin „libertate” se înțelege posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință [6, p. 570].

„A exprima” înseamnă a expune, a formula, a manifesta, prin cuvinte sau prin gesturi, păreri, idei, sentimente, impresii etc. [6, p. 360]

Deci libertatea exprimării înseamnă posibilitatea persoanei de a expune, a formula, a manifesta gesturi, păreri, idei, sentimente, impresii etc. după propria voință sau dorință.

Prin urmare, conținutul art. 32 alin. (1) al Constituției RM ar putea fi formulat în modul următor: „Oricărui cetățean îi este garantată libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace posibile”.

1. Însă „libertatea de exprimare nu privește numai informațiile și ideile primite în mod favorabil sau considerate ca inofensive ori indiferente, dar și pe cele care jignesc, șochează sau deranjează; acestea sunt cerințele aceluia pluralism, acelei toleranțe și acelor vederi largi, fără de care nu există o societate democratică” [7].

Libertatea de exprimare permite cetățeni-

lor să participe la viața politică, socială și culturală, dar această libertate nu poate fi absolută și este supusă unor limite juridice. În primul rând, aceste limite sunt cele impuse de art. 54 al Constituției RM oricărui drept fundamental. Apoi art. 32 alin. (2) și alin. (3) prevede limitări suplimentare ale libertății de exprimare. Astfel, în vederea ocrotirii intereselor particulare, Constituția RM în art. 32 alin. (2) stabilește: „Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie”. În scopul de a apăra interesele superioare ale statului, Constituția RM în art. 32 alin. (3) precizează: „Sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional”.

Fundamentul limitării acestui drept se află în documentele internaționale în materia drepturilor omului.

Astfel, conform Pactului internațional privind drepturile civile și politice (art. 19 alin. (3)) „exercitarea libertăților prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă îndatoriri și răspunderi speciale. În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sunt necesare: a) respectării drepturilor sau reputației altora; b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice”.

Limitarea libertății de expresie trebuie să fie conformă cu următoarele cerințe: 1) să fie prevăzută de lege; 2) să urmărească un scop legitim; 3) să fie necesară într-o societate democratică.

Aceasta presupune nu numai faptul că limitările trebuie să fie fundamentate numai pe legea adoptată de parlament (și nu pe orice act normativ), dar și aceea că limitările vagi și ambigue formulate, sau limitările, care permit o libertate de acțiune excesivă, nu sunt compatibile cu dreptul la libertatea de exprimare. Limitarea libertății de exprimare trebuie să urmărească unul din scopurile enumerate în art. 19 alin. (3); această listă este exhaustivă și respectiv, intervenția care nu este legată de unul din scopurile menționate este o încălcare a art. 19 din Pact.

Limitarea libertății de exprimare, de asemenea, trebuie să fie „necesară” pentru atingerea unuia din aceste scopuri și să fie proporțională cu situația care a determinat-o, respectându-se exigența echilibrului just între interesul protejat și libertatea de exprimare.

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale conține prevederi similare cu cele ale Pactului (art. 10 alin. (2)).

La fel, Declarația Universală a Drepturilor Omului stabilește prevederi referitoare la limitarea drepturilor și libertăților omului (art. 29 alin. (2)).

La nivel internațional, au fost adoptate o serie de documente care conțin principii referitoare la libertatea de exprimare. Printre acestea putem menționa Declarația privind libertatea de exprimare a opiniei și informației (adoptată de Consiliul Europei la 29 aprilie 1982), Principiile de la Johannesburg privind siguranța națională, libertatea de exprimare și accesul la informație (adoptate la 1 octombrie 1995).

Principiile de la Johannesburg stabilesc limitarea libertății de exprimare, și anume:

- în situații de urgență publică ce amenință viața țării și a cărei instituire este proclamată legal și oficial în conformitate atât cu legislația națională, cât și cu cea internațională, statul poate impune restricții asupra libertății de exprimare sau de informare numai în măsura cerută de exigențele situației și doar atunci când și atâta vreme cât acestea nu sunt în contradicție cu celelalte obligații ale guvernului, prevăzute prin legislația internațională (Principiul 3);

- restrângerile libertății de exprimare sau de informare, inclusiv cele pe motive de siguranță națională, nu pot în nici un caz implica discriminarea bazată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinii politice sau de orice alt fel, origine națională sau socială, naționalitate, avere, naștere sau orice alt motiv (Principiul 4);

- nimeni nu poate fi supus nici unui fel de restrângere, dezavantajare sau sancționare din cauza opiniilor sau a convingerilor sale (Principiul 5);

- exprimarea, fie orală, fie scrisă, nu poate fi interzisă pe motiv că este făcută într-o anumită limbă, în special în limba unei minorități

naționale (Principiul 9);

- guvernele sunt obligate să ia măsuri rezonabile pentru a împiedica grupuri particulare sau indivizi să intervină în mod ilegal în exercitarea pașnică a dreptului la libertatea de exprimare, chiar în cazurile în care exprimarea este critică la adresa guvernului și a politicii acestuia. În mod special, guvernele sunt obligate să condamne acțiunile ilegale menite să pună stavilă libertății de exprimare, să investigheze și să traducă în justiție pe cei responsabili (Principiul 10).

În procesul soluționării cauzelor privind libertatea de exprimare instanțele judecătorești naționale vor respecta prevederile Constituției RM și prevederile actelor internaționale, pe care le-a ratificat Republica Moldova.

Limitarea libertății de exprimare este prevăzută și în constituțiile altor state: Constituția României în art. 30 alin. (6) prevede că „libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine”. „Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri (art. 30 alin. (7)); Constituția Italiei în art. 21 interzice publicațiile, spectacolele și orice alte manifestări care contravin bunelor moravuri; Constituția Germaniei în art. 5 alin. (2) prevede că libertatea exprimării își are limitele în prevederile legilor ordinare, în prescripțiile legale privind protecția tinerilor și dreptul la onoarea persoanei.

În sensul art. 10 din Convenția Europeană și art. 32 din Constituția RM, persoanele particulare se bucură de un drept larg de a critica liderii politici, oficialitățile, guvernele și instituțiile statale și ele pot fi pedepsite în ordin civil sau penal în cazul în care criticile lor sunt false din punct de vedere faptologic sau sunt excesiv de ofensatoare [8]. Totodată, în ceea ce privește dezbaterile deschise pe teme de interes public, Curtea Europeană a stabilit că „trebuie să se evite descurajarea cetățenilor de a se pronunța asupra problemelor de interes general de teama sancțiunilor penale sau a altor pedepse” [9].

În vederea respectării onoarei și demnității legislația impune anumite restricții și sta-

bilește sancțiuni pentru cauzarea de prejudicii atributelor în cauză.

Codul civil prevede în art. 16, că „orice persoană are dreptul la respectul onoarei, demnității și reputației sale profesionale”. Aceasta presupune dreptul oricărei persoane de a cere dezmințirea informației ce îi lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională, dacă ea nu corespunde realității și „pe lângă dezmințire, să ceară repararea prejudiciului material și moral cauzat astfel”.

Codul contravențional prevede răspunderea pentru înjurie (art. 69) și pentru calomnie (art. 70).

Realizând prevederile constituționale și corelându-le cu stipulările actelor internaționale în domeniul drepturilor omului, legislația națională stabilește anumite reguli și sancționează faptele ce cad sub incidența celor indicate la art. 32 alin. (3).

Legea presei prevede că publicarea a orice fel de materiale și informații este supusă unor formalități, condiții, restrângeri și unor sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea crimei, ocrotirea sănătății, protecția moralei, protecția reputației sau apărarea drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea unor informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judiciare (art. 4).

Codul penal al RM prevede răspundere penală pentru acțiunile intenționate îndreptate spre atățarea vrajbei sau dezbinării naționale, rasiale sau religioase (art. 346); propaganda războiului (art. 140); chemările la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova (art. 341).

Referințe:

1. Handyside v. the United Kingdom, 7 decembrie 1976, pct. 49.
2. *Права человека*, под ред. Лукашевой Е.А., Москва, Норма, 2004, 560 p.
3. I. Muraru, *Protecția constituțională a libertăților de opinie*, București, Ed. Lumina Lex, 1999, 239 p.
4. I. Dogaru, D.C. Dănișor, *Drepturile omului și libertățile publice*, Chișinău, Ed. Zamolxe,

1998, 242 p.

5. T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol.I, București, Ed. Lumina Lex, 1998, 416 p.
6. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1998, 1192 p.
7. Observer și Guardian v. Regatul Unit, 26 noiembrie 1991, pct. 59, Sunday Times v. Regatul Unit, 26 noiembrie 1991, pct. 65.
8. Pct. 7, Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție al RM cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanelor fizice și juridice nr. 8 din 09.10.2006, Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM, 2007, nr. 3, p. 16. Modificată de: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 7 din 14.11.2008.
9. Barfod v. Denmark, 22 februarie 1989, pct. 29.

Tatiana TRIBOI,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

PRINCIPIILE APLICĂRII DREPTULUI

L'application de la loi comme une activité des organes de l'Etat est fondée sur certains principes importants. Ce sont: le principe de la légalité, le principe de la justesse, le principe de l'opportunité, le principe de la justice.

La connaissance des principes d'application du droit a une majeure importance pour l'application correcte des normes juridiques et l'élaboration des actes d'application du droit basés sur la loi et conformes à la loi.

Activitatea de aplicare a dreptului este una din formele de activitate a statului. Ea poate fi definită ca o formă a realizării dreptului, care constă în elaborarea și realizarea unui sistem de acțiuni statale de către organele de stat competente în scopul transunerii în practică a dispozițiilor și sancțiunilor cuprinse în normele juridice.

Fiind un proces complex, aplicarea dreptului se bazează pe anumite principii.

Autorul rus M. I. Abdulaev evidențiază că cele mai importante principii de aplicare a dreptului sunt principiul legalității, principiul echității sociale, principiul oportunității, principiul temeiniciei (justeții) hotărârilor adoptate [1, p. 288].

În literatura națională de specialitate sunt menționate ca principii de aplicare a dreptului: principiul operativității, obiectivității, oportunității, legalității, echității și justeții, unității în procesul aplicării dreptului [2, p. 409-410].

Alți autori menționează cerințe înaintate față de actele de aplicare a dreptului, și anume legalitatea, temeinicia, oportunitatea [3, p. 400]. J. B. Dorjiev, la rândul său, menționează patru cerințe înaintate față de actele de aplicare a dreptului, și anume: legalitatea, justețea, oportunitatea, echitatea [4, p. 181].

Vom încerca să descriem în continuare principalele principii de aplicare a dreptului.

Principiul legalității include următoarele momente:

- bazarea organului care aplică dreptul în procesul soluționării unui caz concret pe o normă de drept (sau o totalitate de norme) anumită, care se referă nemijlocit la cazul examinat;

- respectarea de către organul care aplică

dreptul în procesul soluționării unui caz concret al limitelor competenței sale;

- respectarea strictă a procedurii de examinare a cauzei stabilită prin lege;

- respectarea „literii” și „spiritului” legii aplicate;

- elaborarea și emiterea actului de aplicare în forma prestabilită.

Art. 388 al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova din 30.05.2003 prevede un șir de încălcări sau aplicări eronate ale normelor de drept procedural care duc la casarea hotărârii primei instanțe, independent de argumentele cererii de apel, și anume:

- a) pricina a fost judecată de un complet de judecată compus ilegal;

- b) pricina a fost judecată de instanță în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată;

- c) în judecarea pricinii au fost încălcate regulile cu privire la limba procesului;

- d) instanța a soluționat problema drepturilor unor persoane neantrenate în proces;

- e) la emiterea hotărârii a fost încălcat secretul deliberării;

- f) hotărârea nu este semnată de judecător sau de cineva din judecători ori hotărârea este semnată nu de acel judecător sau de acei judecători care sunt menționați în hotărâre;

- g) în dosar lipsește procesul-verbal al ședinței de judecată;

- h) în dosar lipsește procesul-verbal privind efectuarea unui act procedural;

- i) pricina a fost examinată cu încălcarea competenței generale sau jurisdicționale.

Respectarea strictă a procedurii de exa-

minare a cauzei stabilită prin lege și emiterea actului de aplicare a dreptului în forma stabilită au o importanță deosebită. Dacă în urma soluționării cauzei a fost emisă o hotărâre legală a organului competent, emiterea unei alte hotărâri este inacceptabilă, până când cea anterioară nu este anulată sau modificată.

Legalitatea presupune că norma de drept se aplică de fiecare dată când sunt prezente circumstanțele prevăzute de ea. Aplicarea neregulată, de la caz la caz, a normei de drept, stoparea acțiunii ei sub orice pretext de către organul incompetent vine în contradicție cu însăși esența legalității [5, p. 272-273].

De asemenea, principiul legalității presupune alegerea corectă a normelor de drept, interpretarea în modul corespunzător și adoptarea hotărârilor în strictă conformitate cu prevederile acestor norme de către organele care aplică dreptul. Aplicarea normei alese incorect, precum și neînțelegerea sau nerespectarea ei, bineînțeles că va duce la adoptarea hotărârilor incorecte.

Astfel, conform art. 387 al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova din 30.05.2003, se consideră că normele de drept material sunt încălcate sau aplicate eronat în cazul în care instanța judecătorească:

- a) nu a aplicat legea care trebuia să fie aplicată;
- b) a aplicat o lege care nu trebuia să fie aplicată;
- c) a interpretat eronat legea;
- d) a aplicat eronat analogia legii sau analogia dreptului.

Principiul legalității guvernează toate etapele de aplicare a dreptului.

– Principiul justeții (temeiniciei) se realizează la prima etapă de aplicare a dreptului și presupune: 1) aplicarea normelor de drept numai în cazurile pentru a căror reglementare aceste norme sunt create; 2) relevarea tuturor faptelor referitoare la caz; 3) studierea minuțioasă și obiectivă a acestor fapte și recunoașterea lor ca veridice; 4) toate faptele nedovedite și suspecte nu trebuie să fie luate în considerație și să fie respinse.

În acest sens, art. 239 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova din 30.05.2003 prevede că hotărârea judecătorească trebuie să

fie legală și întemeiată. Instanța își întemeiază hotărârea numai pe circumstanțele constatate nemijlocit de instanță și pe probele cercetate în ședința de judecată. La fel, conform art. 384 alin. (3) al Codului de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003, sentința instanței de judecată trebuie să fie legală, întemeiată și motivată. Instanța își întemeiază sentința numai pe probele care au fost cercetate în ședința de judecată.

Ignorarea principiului respectiv la elaborarea actului de aplicare a dreptului este un temei suficient pentru anularea actului. Astfel, conform art. 386 alin. (1) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova din 30.05.2003, hotărârea primei instanțe se casează sau se modifică de instanța de apel în cazul în care:

- a) circumstanțele importante pentru soluționarea pricinii nu au fost constatate și elucidate pe deplin;
- b) circumstanțele importante pentru soluționarea pricinii, pe care prima instanță le consideră constatate, nu au fost dovedite cu probe veridice și suficiente;
- c) concluziile primei instanțe, expuse în hotărâre, sunt în contradicție cu circumstanțele pricinii;
- d) normele de drept material sau normele de drept procedural au fost încălcate sau aplicate eronat.

Principiul oportunității (pertinenței) implică cercetarea specificului stării de fapt la momentul emiterii actului de aplicare, evidența condițiilor de aplicare a normelor juridice, pertinența normelor pentru cazurile cercetate, necesitatea acțiunilor procesuale determinate de starea de fapt [2, p. 409-410].

Organul competent în fiecare caz concret trebuie să adopte decizia care duce la atingerea scopului normei de drept și exercită cea mai efectivă influență asupra raporturilor sociale.

Normele juridice prevăd deseori soluționarea problemelor juridice concrete în ordinea reglementării individuale. În aceste cazuri este inevitabilă luarea în considerație a caracteristicilor cazului concret, personalității concrete etc. De exemplu, ținând cont de oportunitate, se aplică pedeapsa condiționată, se realizează liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen a deținuților etc. Însă oportunitatea nu

trebuie să fie contrapusă legalității, motivele oportunității putând fi luate în considerație numai în limitele stabilite de lege.

Principiul echității presupune conștientizarea soluționării corecte a cauzei din punctul de vedere a intereselor poporului și statului, convingerea persoanei care aplică dreptul, precum și a celor din jur că decizia adoptată servește intereselor maselor populare și este în concordanță cu principiile moralei.

Principiul echității presupune, de asemenea, imparțialitatea organului care aplică dreptul, abordarea obiectivă a circumstanțelor cauzei, a persoanelor care participă la ea, a hotărârii finale.

În concluzie, putem spune că activitatea de aplicare a dreptului este un proces complex, care se bazează pe principiul legalității, oportunității, justeței, echității și temeiniciei. Numai în condițiile respectării corespunzătoare a acestor principii actul de aplicare a normei de drept poate corespunde „literei” și „spiritului” legii și să o reprezinte destoinic la etapa finală a reglementării juridice, adică în raporturi juridice concrete. Respectarea acestor principii este o garanție a emiterii actului de aplicare legal, care nu încalcă drepturile și libertățile omului și cetățeanului. De asemenea, respectarea acestor principii exclude posibilitatea erorilor în procesul aplicării dreptului.

Referințe:

1. М.И. Абдулаев, *Теория государства и права*, Москва, 2003, 396 p.
2. V. Negru, A. Negru, *Teoria generală a dreptului și statului*, Chișinău, Bons Offices, 2006, 520 p.
3. В.Я. Любашиц, А.Ю. Мордовец, И.В. Тимошенко, *Теория государства и права*, Москва, Изд. Центр «Март», 2002, 507 p.
4. Ж.Б. Доржиев, *Теория государства и права*, Улан-Удэ, Изд. ВСГУ, 2005, 345 p.
5. *Общая теория права*, Под редакцией А.С. Пиголкина, Москва, Изд. МГТУ им. Н.Э. Баумана, 1996, 384 p.

Ivan VESCO,

șef al Secției analiză, monitorizare și control

a Direcției Informații și Evidențe operative a MAI, doctorand

PARTICIPAREA AVOCATULUI LA EFECTUAREA ACTELOR DE URMĂRIRE PENALĂ

The content of Art. RM CPP 68, CPP 80 and 92 RM apparent right lawyer to participate as counsel or representative to conduct a criminal investigation, and certain rights related to achieve this important function as a defense, legal assistance and representation in litigation. Thus, under Article. 68 paragraph. (A) section. 2 CPP RM, counsel is entitled to participate in that body a proposal to conduct by the prosecution of all procedural actions and procedural actions to request. In paragraph. (2) section. Article 2 of the same law provided counsel to participate in any procedural action done with the participation of the person you are defending if it is requested that a person defending himself or counsel. In accordance with Article. 70 par. (6) CPP RM suspect, the accused may have few defenders. Procedural actions that needed the participation of defense counsel can not be regarded as fulfilled in breach of rules of criminal procedure if their performance did not participate in all defenders of the party concerned.

Din conținutul art.68 CPP RM, 80 și 92 CPP RM rezultă dreptul avocatului de a participa în calitate de apărător sau reprezentant la efectuarea actelor de urmărire penală, precum și anumite drepturi conexe acestui drept important pentru realizarea funcției de apărare, acordarea asistenței juridice și reprezentarea părților în proces.

Astfel, în virtutea art.68 alin. (1) pct. 2 CPP RM, apărătorul este în drept a participa, la propunerea organului respectiv, la efectuarea de către organul de urmărire penală a acțiunilor procesuale și la toate acțiunile procesuale efectuate la solicitarea sa.

În alin. (2) pct. 2 al aceluiași articol este prevăzut dreptul apărătorului de a participa la orice acțiune procesuală efectuată cu participarea persoanei pe care o apără dacă aceasta o cere persoana pe care o apără sau însuși apărătorul.

În conformitate cu art. 70 alin. (6) CPP RM, bănuitul, învinuitul, inculpatul poate avea câțiva apărători. Acțiunile procesuale la care este necesară participarea apărătorului nu pot fi considerate ca fiind îndeplinite cu încălcarea normelor de procedură penală dacă la efectuarea lor nu au participat toți apărătorii părții în cauză.

În baza art. 80 alin. (2) pct. 2 CPP RM, reprezentantul victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile are dreptul să participe la efectuarea acțiunilor procesuale, la propunerea organului de urmărire penală, în cazul în care se prezintă la începutul acțiunii procesuale efectuate cu participarea persoanei

reprezentate.

În condițiile art. 92 alin. (2) pct. 2 CPP RM, avocatul-reprezentant al martorului este în drept să asiste pe tot parcursul desfășurării acțiunii procesuale la care participă persoana pe care o reprezintă. În scopul asigurării reale a realizării dreptului la apărare apărătorul este informat de către organele de anchetă în modul stabilit despre acțiunile de procedură ce vor avea loc cu participarea bănuितului, învinuitului sau efectuate în legătură cu demersul acestora¹.

Absența apărătorului legal citat, dacă a avut posibilitatea de a se prezenta nu constituie un obstacol pentru efectuarea acțiunilor de procedură. În asemenea cazuri, executarea actelor de procedură în lipsa apărătorului nu poate fi considerată drept încălcare a legislației procesual-penale².

Despre intenția sa de a participa la acte de urmărire penală, apărătorul trebuie să informeze procurorul sau ofițerul de urmărire penală, pentru ca aceștia să-i comunice în prealabil despre locul și timpul planificat. Pentru siguranță apărătorul este în drept a înainta o cerere în formă scrisă.

Potrivit dispozițiilor art. 172 alin. (1), (6) CPP al României, în cursul urmăririi

¹ Pct.2 Hotărârea Plenului CSJ RM, nr.30 din 09.11.1998 „Cu privire la practica aplicării legilor pentru asigurarea dreptului la apărare în procedura penală a bănuितului, învinuitului și inculpatului”

² *Ibidem.*

penale, apărătorul învinuitului sau inculpatului are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală, să formuleze cereri și să depună memorii. Lipsa apărătorului nu împiedică efectuarea actelor de urmărire penală, dacă există dovada că apărătorul a fost încunoștințat de data și ora efectuării actului. Când asistența juridică este obligatorie, organul de urmărire penală va asigura prezența apărătorului la ascultarea inculpatului.

Asistarea apărătorului la actele de urmărire penală, la care participă învinuitul, pe de o parte, are ca scop acordarea unei asistențe juridice în ceea ce privește descoperirea împrejurărilor ce au importanță pentru apărare, pe de altă parte, contribuie la respectarea regulilor procesuale stabilite de lege.

Neîndeplinirea prevederilor legale privind participarea obligatorie a apărătorului se consideră încălcare esențială a legii procesual-penale³. În conformitate cu art. 94 alin. (1) pct. 2 CPP RM, în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuitului, inculpatului.

Însuși faptul prezenței avocatului disciplineză organul de urmărire penală sub aspect juridic, procesual și psihologic⁴. Scopul asistării de către avocat a părții în cadrul actului de urmărire penală poate fi susținerea psihologică a clientului, asigurarea legalității actului ce urmează a fi realizat și respectării drepturilor și intereselor legale a persoanei apărute sau reprezentate.

La baza juridică a participării avocatului la ascultarea bănuțului, învinuitului atribuim și art.104 alin. (1) CPP RM. Audierea bănuțului, învinuitului, inculpatului se face numai în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu, imediat după reținerea bănuțului sau, după caz, după punerea sub învinuire, dacă acesta acceptă să fie audiat.

Altă normă procesual-penală care reglementează participarea apărătorului este inclusă în art. 114 alin. (1) CPP RM. Pentru a verifica sau a preciza declarațiile martorului, părții vătămate, bănuțului, învinuitului despre evenimentele infracțiunii săvârșite într-un loc concret, reprezentantul organului de urmărire penală este în drept să se prezinte la locul infracțiunii împreună cu persoana audiată și, după caz, cu apărătorul, interpretul, specialistul, reprezentantul legal și să propună persoanei audiate să descrie circumstanțele și obiectele despre care a făcut sau poate face și acum declarații.

Apărătorul nu trebuie să admită participarea formală în cadrul actelor de urmărire penală. El trebuie, de asemenea, să posede procedeele tactice de realizare a actelor de urmărire penală, pentru a aprecia corectitudinea acțiunilor organului de urmărire penală și în caz de oportunitate în momentul potrivit să le aplice și el⁵.

Importanța participării apărătorului la realizarea actelor de urmărire penală este demonstrată elocvent în următorul caz.

Martorii Cojocarul Gh. și Covalii C⁶., care au participat în calitate de martori-asistenți la reconstituirea faptei cu participarea lui Negru I., au declarat la examinarea în fond a cauzei penale că în cadrul acestui act de urmărire penală învinuitul a demonstrat numai locul său de lucru, precum și gaura de ventilare pe unde posibil au fost sustrate matrițele, fără a recunoaște vina sa în săvârșirea acestei infracțiuni. De asemenea acești martori au declarat că fotografiile anexate la procesul-verbal al reconstituirii, după efectuarea acestui act de urmărire penală nu au legătură cauzală cu conținutul lui.

Trebuie să accentuăm că reconstituirea a fost efectuată fără participarea avocatului-apărător, care la moment acorda asistență juridică din oficiu, și nu a fost adusă nici o dovadă privind informarea lui în legătură cu efectuarea acestui act.

Nu mai puțin important este și faptul că organul de urmărire penală nu a asigurat

³ Pct. 7 Hotărârea Plenului CSJ RM nr.30 din 09.11.1998.

⁴ Ю. Орлов, „Условия и способности участия защитника-адвоката в некоторых следственных действиях”, în *Уголовное право*, 2003, nr. 4, p.78.

⁵ Д. С. Игнатов, *Криминалистические основы деятельности адвоката-защитника по сбору доказательств и представлению их суду*, Автореф. дис. канд. юрид. наук. Ижевск, 2004.

⁶ Numele utilizate nu corespund numelor din dosar.

participarea traducătorului și nu a tradus conținutul procesului-verbal al reconstituirii, iar după spusele învinutului el a fost impus a-l semna. Toate aceste încălcări au permis organului de urmărire penală a consemna în procesul-verbal date care nu corespund realității⁷.

În legătură cu participarea la efectuarea actelor de urmărire penală, avocatul-apărător, precum și avocatul-reprezentant sunt în drept:

- să explice persoanei pe care o apără drepturile și să atenționeze persoana care efectuează acțiunea procesuală asupra încălcărilor legii comise de ea;

- să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, a judecătorului, procurorului, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului;

- să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv;

- să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor efectuate cu participarea lui și să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv. Participarea activă a apărătorului la efectuarea actelor de urmărire penală și solicitarea de a completa procesul-verbal, precum și includerea obiecțiilor pe carte le are asupra veridicității celor consemnate, contribuie la stabilirea obiectivă a împrejurărilor cauzei, și în special a circumstanțelor atenuate și a celor care exclud urmărirea penală.⁸ Corespunderea celor consemnate în procesul-verbal cu declarațiile făcute sau cu acțiunile întreprinse în cadrul actului de urmărire penală este confirmată inclusiv de semnătura avocatului. Dacă acesta nu va reflecta în procesul-verbal obiecțiile și precizările respective (din neatenție, nu va da dovadă de insistență sau principialitate etc.), încălcările admise nu vor putea fi contestate ulterior. De ex., apărătorul va atrage atenție asupra încercărilor ofițerului de

urmărire penală de a da citire sau reaminti declarațiile pe care le-a depus anterior bănuitul, învinutul, având art. 104 alin. (3) CPP RM. În cazul în care ofițerul de urmărire penală nu reacționează la obiecțiile avocatului, acesta nu va ezita să insiste asupra includerii acestora în procesul-verbal de ascultare. În cel mai rău caz, să zicem, primind refuzul de a consemna obiecțiile în procesul-verbal, nimic nu poate să împiedice apărătorul a prezenta obiecțiile sale separat în scris. Aceste precizări le considerăm esențiale în contextul demarării ulterioare a procesului în fazele judiciare. Bazându-se pe obiecțiile consemnate, apărătorul în cadrul cercetării judecătorești ar avea un argument important în a convinge instanța de a nu da citire declarațiilor clientului său în faza urmăririi în condițiile art. 371 CPP RM, deoarece a fost admisă încălcarea ordinii de obținere a declarațiilor în faza urmăririi penale. Participând la audierea martorului, avocatul acestuia trebuie să reacționeze adecvat în caz de adresare a întrebărilor sugestive. Nu se admite punerea întrebărilor sugestive sau care nu se referă la premisa probelor și care în mod evident urmăresc scopul insultării și umilirii persoanei audiate.(art. 109 alin. (2) CPP RM);

- până la terminarea urmăririi penale apărătorul este în drept a lua cunoștință de actele procedurale la care a participat clientul său, chiar și cu acelea la care avocatul nu a participat. Apărătorul este în drept să ia cunoștință de documentele care i-au fost prezentate (sau trebuiau să fie prezentate) bănuitului, învinutului și până la admiterea apărătorului în proces⁹;

- la solicitarea sa, să primească gratuit copii de pe hotărârile care se referă la drepturile și interesele persoanei pe care o apără;

- să facă obiecții împotriva acțiunilor ilegale ale celorlalți participanți la proces.

Conform art. 92 alin. (2) pct. 6 CPP RM, avocatul martorului este în drept să se adreseze, cu permisiunea organului de urmărire

⁷ D.p. 2003030049 intentat la 23 ianuarie 2003 în baza indicelor infracțiunii prevăzute de art.123/1 C.pen. anterior de S.A. C.P.s. Buiucani (arhiva Judecătorei s. Buiucani, m. Chișinău).

⁸ См.: Д. С. Игнатов, *Криминалистические основы деятельности адвоката-защитника по сбору доказательств и представлению их суду*, Автореф. дис. канд. юрид. наук. Ижевск, 2004.

⁹ Atare interpretare a drepturilor apărătorului rezultă în practica judiciară din Federația Rusă în baza Hotărârii Curții Constituționale a FR. Постановление Конституционного суда РФ от 27 июня 2000 года 11-П по делу о проверке конституционности положений ч. 1 ст. 47 и ч. 2 ст. 51 УПК РСФСР в связи с жалобой гр. В.И. Маслова // СЗ РФ, 2000, № 27, с. 2882.

penală, persoanei ale cărei interese le reprezintă cu întrebări, observații, îndrumări. Din păcate, dreptul de adresare a întrebărilor nu este expres stipulat în art.68 și 80 CPP RM, cu alte cuvinte, acest drept nu este prevăzut pentru avocat-apărător și avocat reprezentant al reprezentantului victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile.

Numai în conformitate cu prevederile art. 110 alin. (6) CPP RM, avocatului apărător se asigură posibilitatea de a adresa întrebări mar-torului audiat în condițiile speciale necesare pentru protecția acestuia.

Dreptul de a adresa întrebări este un instrument destul de eficient ce permite avocatului participarea activă la acumularea probelor. Întrebările apărătorului pot fi îndreptate spre descoperirea noilor împrejurări, care nu au fost redade de persoana ascultată, detalierea fiecărui fragment în parte și folosirea lor în scopul apărării. De asemenea, întrebările pot fi puse pentru concretizarea declarațiilor date anterior. Această oportunitate apare deoarece ofițerul de urmărire penală, întocmind procesul-verbal, îl interpretează în felul său, deseori schimbând sensul celor consemnate. De aceea declarația învinuitului sau bănuitului trebuie să fie la maxim redată cuvânt cu cuvânt

Conținutul întrebărilor, momentul când au fost puse – toate acestea trebuie să aibă un scop unic: determinarea împrejurărilor ce vor favoriza situația învinuitului. Întrebările apărătorului trebuie profund gândite și adresate numai atunci când va exista garanția că nu vor agrava situația învinuitului.

În procesul formulării întrebării apărătorul trebuie să ia în considerare nivelul intelectual al persoanei, apărute, starea sa emoțională, cunoașterea situației, caracterul relațiilor cu învinuitul ș.a. Câteodată e mai eficient de a pune mai multe întrebări mai simple decât a formula întrebări prin fraze complicate, formate din mai multe propoziții. La adresarea întrebărilor apărătorul trebuie să țină cont de capacitățile psihofiziologice ale persoanelor audiate.

În funcție de acest fapt se alege timpul în care se pun întrebările, posibilitatea de a le repeta, concretiza, se iau măsuri în vederea epuizării emoțiilor, neîncrederii etc.

Nu se admite înaintarea întrebărilor în

procesul povestirii, expunerii libere, deoarece persoana poate uita multe momente importante care se pot reflecta negativ asupra apărării.

Apărătorul trebuie să adreseze bănuitului, învinuitului întrebări la care ar putea să prognozeze răspunsul și se înscriu în poziția și strategia de apărare elaborată. Participarea activă a apărătorului la audieri este posibilă numai datorită cunoașterii și înțelegerii tuturor circumstanțelor și împrejurărilor ce urmează a fi clarificate, precum și planificării întrebărilor (determinarea consecutivității, a momentului de adresare, formulării adecvate). O întrebare nereușită poate avea drept consecință declarații distructive pentru poziția apărării. Ofițerul de urmărire penală, ascultând întrebările apărătorului, le analizează sub aspectul legalității, precum și importanței pentru cercetarea completă, obiectivă și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei penale.

Considerăm inadmisibile recomandările unor autori despre înțelegerile între apărător și client asupra unor gesturi și alte semne neverbale de comunicare, pentru realizarea comunicării prin intermediul lor în cadrul actului de urmărire penală¹⁰.

La încercările apărătorului de a influența răspunsul clientului prin semne neverbale de comunicare (mimică, gesturi, semne)¹¹, un ofițer de urmărire penală competent va curma aceste acțiuni utilizând procedee tactice, sau bazându-se pe legislația în vigoare, care ar putea să dăuneze carierei și reputației apărătorului¹².

Suntem de părerea că în atare situații ar fi mai corectă cererea apărătorului de a face întrerupere pentru a avea consultații cu bănuitul, învinuitul. Cererea în cauză nu contravine legislației în vigoare și poate fi, din punctul de vedere al tacticii, corectă pentru a degaja atmosfera încordată și a preveni un conflict în curs de apariție¹³.

¹⁰ В. Федерякин, „Условия и особенности участия защитника-адвоката в некоторых следственных действиях”, în *Уголовное право*, 2003, nr. 4, p. 78 .

¹¹ Е. Центров „Тактические особенности допроса при участии защитника”, în *Законность*, 2004, nr. 6, p. 26.

¹² А.А. Воронов, „Противодействие деятельности адвоката как форма посягательства на его независимость”, în *Современное право*, 2005, nr. 7, p. 36-41.

¹³ В.Н. Буробин, ук. ист., p. 360.

Nu există în această situație un impediment legal și pentru ofițerul de urmărire penală, atât pentru satisfacerea cererii, cât și pentru respingerea acesteia.

În acest caz, avocatul are posibilitatea de a apela și a cere pentru aplicare corespunzătoare prevederile art.104 CPP RM. Nu se permite audierea bănuțitului, învinuitului, inculpatului în stare de oboseală, precum și în timpul nopții, decât doar la cererea persoanei audiate în cazurile ce nu suferă amânare, care vor fi motivate în procesul-verbal al audierii (107 CPP RM).

În caz de reprezentare a martorului, avocatul este în drept a apela la cerințele art. 107 alin. (2) CPP RM. Durata audierii neîntrerupte a martorului nu poate depăși 4 ore, iar durata generală, în aceeași zi, nu poate depăși 8 ore.

Audierea bănuțitului învinuitului, inculpatului minor se efectuează în condițiile art.104 CPP RM și nu poate dura mai mult de 2 ore fără întrerupere, iar în total nu poate depăși 4 ore pe zi.

O cauză esențială a respingerii întrebărilor de ofițerul de urmărire penală sau de procuror poate fi netemeinicia lor, fiind considerate irelevante.

În cazul în care unele întrebări sau date nu au fost introduse în procesul-verbal, apărătorul trebuie să-i amintească clientului său despre dreptul pe care îl are de a introduce unele precizări sau completări în procesul-verbal al actului procesual la care a participat, ori personal să facă observații în scris vizând corectitudinea și deplinătatea celor scrise în procesul-verbal al actului de urmărire penală la care a participat¹⁴.

Este foarte importantă participarea apărătorului la înaintarea acușării. Înaintarea acușării învinuitului se va face de către procuror în prezența avocatului în decurs de 48 de ore din momentul emiterii ordonanței de punere sub învinuire, dar nu mai târziu de ziua în care învinuitul s-a prezentat sau a fost adus în mod silit (art. 282 alin. (1) CPP RM). Faptul aducerii la cunoștință a ordonanței de punere sub învinuire și explicarea conținutului ei este atestat de

semnăturile procurorului, învinuitului, avocatului și ale altor persoane care participă la această acțiune procesuală, aplicate pe ordonanța de punere sub învinuire, indicându-se data și ora punerii sub învinuire.

Ascultarea persoanelor în procesul penal constituie nu numai activitatea cea mai frecventă, ci, totodată, activitatea căreia, atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecătii, îi este consacrată cea mai mare parte din timp, cel mai mare volum de muncă, în raport cu celelalte investigații legate de administrarea probelor și reprezintă, pentru organele de urmărire penală, adeseori, sursa majoră a informațiilor necesare aflării adevărului. Potrivit unor date, organele de urmărire penale consumă pentru ascultări 25% din timpul de lucru¹⁵.

Învinuitul și inculpatul sunt purtători ai informației probante la fel ca martorul și partea vătămată. Declarațiile bănuțitului, învinuitului, inculpatului sunt informațiile scrise sau orale depuse de aceștia la audiere în condițiile prevăzute de CPP RM referitor la circumstanțele care au servit temei pentru a-i recunoaște în această calitate, precum și la alte împrejurări ale cauzei pe care le cunosc (art. 103 alin. (1) CPP RM). Conform caracterului său procesual, declarațiile bănuțitului, ca, de altfel, și declarațiile învinuitului sunt, pe de o parte, surse de probă, pe de altă parte, mijloace de apărare a lor.

Învinuitul este audiat în aceeași zi în condițiile prevăzute în art.104 CPP RM, evident în prezența avocatului care a participat la înaintarea acușării. Pînă la începutul audierii avocatul trebuie să se convingă că bănuțitului sau învinuitului îi este clară învinuirea înaintată, iar în caz de necesitate să participe la explicarea ei. O importanță deosebită acest fapt îl are în cazurile în care în calitate de învinuit sunt minorii sau persoanele care suferă de boli psihice sau fizice, deoarece starea lor îi limitează în perceperea corectă a cazului incriminat.

Atenția apărătorului în timpul audierii, trebuie să fie îndreptată spre:

¹⁴ Т. В. Ворфоломеева, *Криминалистика и профессиональная деятельность защиты*, Киев, 1987, р.107.

¹⁵ А.П. Рыжаков, *Следственные действия и другие способы собирания доказательств*, Москва, Изд. дом Филинь, Москва, р. 13.

– determinarea împrejurărilor care ar putea să contribuie la achitarea învinuitului ori să-i atenueze răspunderea;

– evidențierea probelor în acest sens. Astfel, învinuitul poate numi familiile martorilor, care vor confirma versiunea sa, să indice locul aflării probelor materiale și a documentelor ș.a.m.d.

– stabilirea împrejurărilor ce vor dovedi starea sănătății învinuitului sau bănuitului în cazul în care este bolnav de vreo maladie psihică sau fizică.

În practica judiciară s-a stabilit că în cazurile în care învinuitul se eschivează de la urmărirea penală, organul de urmărire penală nu este în drept a trimite cauza penală în judecată fără ca persoanei trase la răspundere penală să i se aducă la cunoștință ordonanța de punere sub învinuire și să i se asigure dreptul de a da explicații asupra acuzații aduse, considerându-se o încălcare a art. 6 paragraful 3 lit. a) din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Art. 6 alin. (3) lit. a) din CEDO prevede că orice acuzat are, în special, dreptul să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa.

Astfel, Colegiul largit a conchis că prevederile legislației internaționale și naționale nu au fost respectate în cauza dată, ca rezultat a fost încălcat dreptul la un proces echitabil, care s-au soldat cu casarea sentinței și parțial a deciziei instanței de apel cu încetarea procesului penal conform art. 391 alin. (1) pct. 6 CPP RM, deoarece există circumstanțe care exclud tragerea lui S.E. la răspundere penală ori administrativă¹⁶.

În conformitate cu art. 68 alin. (7) CPP RM, apărătorul are și alte drepturi și obligații prevăzute de CPP RM. De asemenea, în baza art. 80 alin. (6) CPP RM, reprezentantul victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile are și alte drepturi și obligații prevăzute de CPP RM.

Garanții durabile privind apărarea și reprezentarea efectivă a părților în proces sunt

cuprinse în prevedrile legii procesual-penale privind dispunerea și efectuarea expertizei.

În art. 142 alin. (1) CPP RM sunt prevăzute cazurile de oportunitate a expertizei în procesul penal. Expertiza se dispune în cazurile în care, pentru constatarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauza penală, sunt necesare cunoștințe speciale în domeniul științei, tehnicii, artei sau meșteșugului. Posedarea unor asemenea cunoștințe speciale de către persoana care efectuează urmărirea penală sau de către judecător nu exclude necesitatea dispunerii expertizei.

Dispunerea expertizei poate fi realizată nu numai din oficiu de către organul de urmărire penală, dar și la cererea părților. Părțile, din inițiativă proprie și pe cont propriu, sunt în drept să înainteze cerere despre efectuarea expertizei pentru constatarea circumstanțelor care, în opinia lor, vor putea fi utilizate în apărarea intereselor lor. Fiecare dintre părți are dreptul să recomande un expert pentru a participa la efectuarea expertizei.

Considerând că este oportună expertiza, organul de urmărire penală, prin ordonanță, iar instanța de judecată, prin încheiere, dispune efectuarea ei. În ordonanță sau în încheiere este indicat: cine a inițiat dispunerea expertizei; temeiurile pentru care este dispusă expertiza; obiectele, documentele și alte materiale prezentate expertului cu mențiunea când și în ce împrejurări au fost descoperite și ridicate; întrebările formulate expertului; denumirea instituției de expertiză; numele și prenumele persoanei căreia îi sunt puse în sarcină efectuarea expertizei.

Ordonanța sau încheierea de dispunere a expertizei este obligatorie pentru instituția sau persoana abilitată a efectua expertiza. Organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în cazul în care dispune efectuarea expertizei, fixează un termen pentru chemarea părților și expertului, dacă acesta a fost desemnat de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată.

La termenul fixat, părților și expertului îi sunt aduse la cunoștință obiectul expertizei și întrebările la care expertul trebuie să dea răspunsuri. Este explicat că au dreptul a face observații la aceste întrebări și că au dreptul a cere modificarea sau completarea lor. Totodată, părțile sunt informate privind dreptul de a cere nu-

¹⁶ Decizia Colegiului penal al CSJ RM nr.1ra-95/2006 din 28.02.2006 // Buletinul CSJ RM, 2006, nr.6, p. 19.

mirea unui expert recomandat de fiecare dintre ele pentru a participa la efectuarea expertizei. După examinarea obiecțiilor și cererilor înaintate de părți și expert, organul de urmărire penală sau instanța de judecată fixează termenul efectuării expertizei, informându-l, totodată, pe expert dacă la efectuarea acesteia urmează să participe părțile.

Aceste cerințe sunt reglementate în art. 144, 145 CPP RM. Nerespectarea acestor norme are consecințe serioase care se pot răsfrânge negativ asupra forței probante a concluziilor expertului, precum și asupra garantării altor drepturi importante a avocatului în faza urmăririi penale.

Pentru a fi mai elocvenți, apelăm la practica judiciară.

În d.p. 2006038004 apărarea a pledat pentru a nu admite Raportul de expertiză medico-legală Nr.189/D din 12.01.2006 ca probă, deoarece s-a încălcat în mod evident procedura de administrare a acesteia probe, precum și dreptul la apărare al lui Samson I. Expertiza medico-legală a fost dispusă la 10.01.2006 și realizată la 12.01.2006. Despre dispunerea expertizei bănuitul a fost informat numai la 01.02.2006, iar apărătorul nu a fost notificat în general despre acest fapt. Mai mult ca atât, am stabilit că acuzarea a neglijat prevederile art.145 CPP al R. Moldova.

În atare situație, am constatat că nici una din aceste norme, care reglementează acțiunile ce anticipează efectuarea expertizei nu a fost respectată și astfel au fost încălcate drepturile bănuितului pe care le are în legătură cu dispunerea expertizei, și anume: dreptul de recuzare a expertului, dreptul de a asista la efectuarea expertizei, dreptul de adresare de către expert a întrebărilor suplimentare, dreptul de a recomanda un expert pentru a participa la efectuarea investigațiilor (art. 142 alin. (3) CPP RM). Expertul care a realizat expertiza, șeful secției clinice cu stagiul profesional de 28 de ani, categorie superioară nu s-a autorecuzat, iar părțile au fost private de dreptul de a-l recuza în conformitate cu prevederile art. 89 CPP RM alin. (1) pct. 5, deoarece a participat în calitate de specialist în acest proces anterior realizând la 12 decembrie 2005 examinarea medico-legală, prezentând raportul nr.6424,

Acest fapt atrage nulitatea actului respectiv, având în vedere art.251 CPP RM și trebuie

să fie urmat potrivit art. 94 alin. (1) pct. 2 și alin. (2) CPP RM de neadmitere a raportului de expertiză medico-legală nr. 189/D din 12.01.2006 în calitate de probă¹⁷.

Menționăm în legătură cu acest caz că apărătorul a fost privat de dreptul de a recuza expertul, deoarece i-au fost încălcate toate drepturile incluse în art.144, 145 CPP RM, respectiv nu a știut de faptul că expertiza medico-legală a fost realizată de aceeași persoană care a realizat anterior examinarea medico-legală, deoarece conform art. 89 alin. (1) pct. 5 CPP RM persoana nu poate lua parte la proces în calitate de expert dacă a participat în calitate de specialist anterior în același proces.

În altă cauză penală aceleași argumente au fost invocate de reprezentatul succesului procedural, care a solicitat în fața instanței de judecată anularea ordonanței de încetare a urmăririi penale emisă de procuratura raionului Fălești la 30 iunie 2005. Instanța a motivat încheierea de anulare a ordonanței de încetare a urmăririi penale, bazându-se pe faptul că nu au fost respectate prevederile art. 144, 145 CPP RM de către organul de urmărire penală¹⁸.

Având în vedere cele relatate în acest paragraf, vom considera că participarea avocatului la activitatea procesuală de ascultare a învinuitului sau a inculpatului în faza de urmărire penală, în vederea stabilirii adevărului, reclamă, din partea organelor de urmărire penală și a procurorului, procedee corecte de interogare, ascultare, confruntare, în concordanță cu valorile morale ale societății democratice, care nu va admite procedee probatorii de luare a declarațiilor învinuitului, pe termen foarte lung, prelungit în timpul nopții, procedee degradante în obținerea de informații, mărturisiri de la învinuit sau inculpat, care aduc atingere demnității umane.

¹⁷ Dosarul penal nr. 2006038004 (Arhiva Judecătorei Bucucani, m. Chișinău).

¹⁸ Dosarul penal nr. 2004370317 (Arhiva Judecătorei Fălești).

Ina VÎRTOSU,

lector-metodist al Catedrei drept public

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR – PIATRĂ DE TEMELIE A UNEI SOCIETĂȚI DEMOCRATICE

The right to form groups, to organise and to assemble together with the aim of addressing issues of common concern is a human right. The ability to organise is an important means by which citizens can influence their governments and leaders. The right to freedom of association and assembly is protected in international and regional human rights treaties. These rights are applicable to any issue. Mass protest is a potent symbol of the exercise of this right.

Freedom of assembly - the right of people to gather without fear of government harassment or intrusion - is inextricably tied to freedom of speech, of religion, and to petition the government.

Were the freedom of assembly limited to orderly gatherings in public parks, however, exercise of this right would implicate only clean streets and crowd control. But ideas, and the rights that protect them, are far more important.

Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia. Astfel, exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decât cele care asigură celorlalți membri ai societății folosirea de aceleași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege. Legea nu poate să interzică decât acțiunile vătămătoare societății... (art.art. 4, 5 ale Declarației Drepturilor Omului și ale Cetățeanului, Franța, 26 august 1789).

Într-o societate democratică promovarea și respectarea drepturilor și libertăților omului trebuie să rămână o prioritate, pornind de la importanța lor în calitate de instrumente care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să-și folosească cât mai eficient calitățile. Numai prin respectarea drepturilor și libertăților fiecărei persoane problemele actuale își pot găsi o temeinică și durabilă soluționare. Republica Moldova și-a declarat cursul spre valorile democrației europene, printre aceste prioritare fiind drepturile și libertățile fundamentale ale omului. De origine social-politică, unul din elementele principale ale statutului juridic al personalității, libertatea de întrunire, împreună cu libertatea conștiinței și libertatea de exprimare a opiniilor, constituie o garanție a pluralismului politic, o dovadă a caracterului democratic al statului [1, p. 2].

Exprimarea opiniilor poate avea loc și trebuie să fie posibilă nu numai prin intermediul organelor de informare în masă, ci și în cadrul întrunirilor, demonstrațiilor, altor procesiuni și

manifestații. Oamenii au necesitatea (prin urmare ei trebuie să aibă și posibilitatea) de a se întruni în colectiv pentru a-și exterioriza opiniile, a-și manifesta atitudinea, individuală sau colectivă, față de anumite probleme care îi frământă sau care sunt actuale pentru societate, pentru a atenționa opinia publică și autoritățile publice, pentru a apăra și a susține inițiative sociale etc., aceste acțiuni încadrând perfect dialogul dintre societatea civilă și autorități, care poate să se realizeze doar într-o societate democratică.

Dar ce este o întrunire? O întrunire o putem defini ca prezența intenționată și temporară a unui număr de indivizi într-un loc public, care nu este o clădire sau o structură, cu un scop comun de exprimare. O întrunire implică prezența fizică a unui grup de oameni, adunați într-un loc public deschis, cu un scop comun sau o cauză comună.

Conform standardelor internaționale este garantat dreptul la o întrunire pașnică, în unele documente acesta este clarificat ca drept la întâlniri fără arme. Nu există nici un drept la întruniri cu intenția de a provoca violență și dezordine. Chiar dacă o întrunire, prin definiție, necesită prezența a cel puțin două persoane, un protestatar individual exercitându-și dreptul său la libera exprimare, în cazul în care prezența lor fizică este o parte integrantă a acestei expresii, trebuie, de asemenea, asigurate cu aceeași protecție ca cei care se adună împreună ca parte a unei întruniri.

Libertatea întrunirilor pașnice este repre-

zentată de un vast spectru de activități:

– întruniri statice – întrunirile, acțiunile de masă, demonstrațiile, raliurile, protestele și pichetele;

– întruniri în mișcare – paradele, marșurile, funeraliile, nunțile, pelerinajele și convoaiele;

– întrunirile sunt activități implicit temporare, însă nu există o definiție fermă a conceptului „temporar”, din care cauză edificarea taberelor de protest sau a altor construcții nepermanente poate fi inclusă în ideea de întrunire și astfel de activități pot fi continuate timp de câteva zile sau mai mult, cât continuă să rămână considerate întruniri pașnice;

– întrunirile au impact asupra proceselor vieții cotidiene. Ele pot cauza impedimente pentru procesele de rutină, afaceri, deplasarea pietonilor și traficul rutier. Astfel de impedimente sunt rezultate legitime ale întrunirilor pașnice. [2, p. 4].

Pentru ca un sistem democratic să fie funcțional, orice membru al societății trebuie să se simtă parte din sistem, motivat, pe de o parte, să uzeze de drepturi și libertăți, iar pe de altă parte, să respecte accesul neîngrădit al celorlalți membri la acestea. În măsura în care acest exercițiu nu determină restrângerea drepturilor altora, el trebuie să fie acceptat și eventual să devină motorul unor relații care să excludă tensiuni, dispute sau conflicte de interes. Recunoscând importanța majoră a drepturilor și libertăților omului, legiuitorul constituțional i-a consacrat un întreg titlu în Constituția Republicii Moldova. Astfel, în Constituție este folosit termenul drepturi, atunci când consacră dreptul la viață (art. 24), dreptul la apărare (art. 26), dreptul la libera circulație (art. 27), dreptul la informație (art. 34) etc. În același timp, Constituția folosește termenul libertăți, atunci când reglementează libertatea individuală (art. 25), libertatea conștiinței (art. 31), libertatea opiniei și a exprimării (art. 32), libertatea întrunirilor (art. 40) etc.

Orice drept sau libertate consacrate în Constituție obligă legislatorul la adoptarea legilor speciale care ar prevedea mecanismul traducerii în practică a dezideratelor constituționale. În lipsa unor mecanisme eficiente de realizare a lor în viața de zi cu zi, drepturile și libertățile

constituționale devin doar un decor.

Drepturile și libertățile omului, prerogative ale dreptului intern, își găsesc reflectare și în dreptul internațional, dând expresie fundamentală acestor valori sociale.

Republica Moldova a aderat la actele internaționale și regionale care conțin standarde unanim recunoscute privind dreptul fiecărei persoane la libera întrunire și exprimare a opiniilor.

Prin legile de ratificare Republica Moldova și-a asumat expres obligații să asigure implementarea standardelor internaționale la nivel național și respectarea lor în privința oricărei persoane aflată sub jurisdicția sa.

Importanța deosebită a libertății la întruniri a cetățenilor este pusă în valoare de Constituția Republicii Moldova, prin art. 40 care stipulează că mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme, atribuindu-i-se astfel statut de drept fundamental. Constituția nu restrânge formele de realizare a libertății întrunirilor numai la cele nominalizate, fiind acceptate orice alte forme de întruniri, important este ca acestea să fie pașnice și fără arme. Prin urmare, legiuitorul a acceptat caracterul pașnic al întrunirilor drept unică condiție pentru libera desfășurare a lor. Norma constituțională invocată, evident, nu poate răspunde altor limitări prin lege, decât celor care corespund spiritului constituțional, având în vedere ca întrunirile, pe lângă faptul că sunt modalități de realizare a libertății de opinie și exprimare a cetățenilor și constituie o metodă de expunere a atitudinii vizavi de o problemă sau alta în stat, ori a gradului de satisfacție vizavi de activitatea unor autorități publice, venită de la purtătorul (exponenți ai purtătorului) autentic al suveranității naționale – poporul (art. 2 din Constituție), mai constituie și o formă materializată de participare nemijlocită a cetățenilor la administrarea treburilor publice (art. 39 din Constituție).

Anul 2008 a fost marcat de un eveniment mult așteptat de societatea moldovenească – adoptarea legii privind întrunirile. Elaborarea noii legi a fost determinată de faptul că legea veche era incompatibilă cu Constituția și Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Dar care este situația reală în ceea ce privește respectarea libertății întrunirilor?

Constatăm că în Republica Moldova starea de lucruri la capitolul asigurarea desfășurării libere a întrunirilor lasă loc pentru mai bine, situație condiționată de mai multi factori, care în ultimă instanță generează limitări aduse exercițiului acestui drept fundamental de către individ. Realizarea dreptului fundamental de organizare și desfășurare a întrunirilor este mai des solicitată în capitală (în alte localități mult mai puțin sau deloc), de aceea în mare parte analizele efectuate au la bază fapte constatate în municipiul Chișinău.

În conformitate cu art. 40 al Constituției Republicii Moldova și prevederile abrogate ale Legii nr. 560, primăria municipiului Chișinău a adoptat la 14 martie 1996 decizia nr. 5/3 prin care a stabilit locurile recomandabile pentru organizarea și desfășurarea întrunirilor în mun. Chișinău (Anexa 1); – Parcul Valea Morilor (teatrul de vară) – perimetrul str. A. Mateevici și str. V. Lupu; – Parcul Alunelul – str. Calea Ieșilor și str. Milano; – Parcul Râșcani str. A. Russo și str. Braniște; – Stadionul Dinamo str. Șciusev; – Manejul de atletism str. A. Doga; – Stadionul republican str. Tighina. [3]

Luând în considerație locurile aprobate ca recomandabile pentru întruniri, precum și prezumția că întrunirile, ca o formă de dialog dintre societatea civilă și autoritățile publice, se desfășoară în mare parte cu scopul de a aduce la cunoștință un punct de vedere către anumite instituții, în apropierea cărora se declară manifestația, se impune concluzia că funcționarii nu erau interesați să afle părerea cetățenilor vizavi de o problemă sau alta și ar prefera să nu aibă deranjul de a vedea sau auzi protestele mulțimii împotriva deciziilor lor. În confirmarea celor spuse, menționăm suplimentar că din numărul total al declarațiilor prelabile pentru care s-a refuzat desfășurarea întrunirilor, prevalează următoarele locuri solicitate de organizatori.

În redacția legii noi întrunirile se pot desfășura în orice loc deschis publicului în afara clădirilor sau în afara altor spații închise accesului liber.

Apreciem ca o tendință pozitivă numărul în creștere al declarațiilor prelabile pentru desfășurarea întrunirilor prezentate de către aso-

ciatiile obștești și cetățeni. Aceasta, în viziunea noastră, confirmă faptul ca tot mai mulți membri ai comunității înțeleg importanța întrunirilor ca formă de exprimare liberă a opiniei, ca element indispensabil al unei democrații autentice, care presupune un comportament civic activ.

În același timp se dezvoltă și altă latură:

1) cetățenii (declaranții) nu cunosc și nu respectă prevederile legislației, începând cu acțiunile inițiale de organizare a desfășurării întrunirii și ulterior privitor la modalitățile și formele de revendicare a dreptului încălcat;

2) acțiunile/ inacțiunile funcționarilor publici demonstrează un nihilism juridic pronunțat.

Astfel, în conformitate cu art. 11 al Legii nr. 560, lege abrogată, pentru desfășurarea întrunirii organizatorul întrunirii trebuie să depună o declarație prelabilă la primărie, cel mai târziu cu 15 zile înainte de data întrunirii. În redacția legii noi, art. 10 suna astfel: „Orice persoană care intenționează să desfășoare o întrunire notifică în scris, printr-o declarație prelabilă, autoritatea administrației publice locale din unitatea administrativ-teritorială respectivă cu cel puțin 5 zile înainte de data desfășurării întrunirii”. În multe cazuri s-a constatat depunerea declarației cu încălcarea termenului prevăzut de lege și greșeli (omisiuni) elementare la completarea declarației. Primarii în unele cazuri refuză pe acest motiv autorizarea întrunirilor, deși nu întotdeauna. Faptul că organizatorii admit astfel de greșeli vorbește despre gradul insuficient de cunoaștere a legislației privitor la organizarea și desfășurarea întrunirilor. În același timp, nu în toate cazurile refuzul de a autoriza întrunirea pe motivul nedepunerii în termen de către organizatori a declarațiilor prelabile este justificat, fiind de fapt în cazul întârzierii cu o zi sau două drept un pretext formal pentru a nu elibera autorizația (legea nu prevede un astfel de temei pentru refuz). Este lipsit de suport juridic motivul de refuz, deseori invocat, că nu a fost justificată necesitatea desfășurării întrunirii. Având în vedere că Constituția Republicii Moldova garantează libertatea mitingurilor, demonstrațiilor, manifestărilor, procesiunilor sau oricăror altor întruniri, legea specială, de asemenea, nu prevede restricții de acest gen, respectiv nici nu poate fi pusă în discuție nece-

sitatea desfășurării întrunirii, în cadrul ședinței de lucru privind examinarea declarațiilor prealabile, ca apoi să servească drept temei pentru respingerea declarației [4].

Au fost stabilite cazuri de refuz în legatură cu faptul că pentru aceeași zi, aceeași oră și același loc a mai fost depusă o declarație prealabilă și că autorizarea acestora ar putea destabiliza ordinea în municipiu. În cele din urmă, se refuza tuturor solicitanților autorizarea întrunirii.

Analiza motivelor din dispozițiile de refuz în anul 2005-2009 al autorizării întrunirilor în municipiul Chișinău dezvăluie următorul tablou: nu este justificată necesitatea desfășurării întrunirilor, în locul solicitat este deja autorizată desfășurarea altei întruniri, în aceeași perioadă urmează să se desfășoare întruniri organizate de autoritățile centrale; nu este indicat motivul întrunirilor, nu este respectat termenul de depunere a declarației prealabile, s-a solicitat pichetarea caselor particulare; revendicările au fost deja satisfacute prin adoptarea unui act administrativ; nu vor fi asigurate condițiile desfășurării pașnice a întrunirii; nu au fost indicate forma și locul întrunirii; a fost adoptată o hotărâre irevocabilă de către instanța de judecată; în aceeași perioadă urmează să se desfășoare manifestații culturale, nu poate fi asigurată distanța de 25 m de la sediul instituției și se va bloca circulația pietonilor, în ziua solicitată va sosi o delegație oficială; scopul întrunirii este de a defăima statul etc.

Legislația nu prevede astfel de temeieri pentru refuz, condiție care, de altfel, nu a influențat dispozițiile primăriilor.

Legea prevede dreptul la contramanifestații, însă se preferă de a opera cu conceptul de simultane. În același timp, autoritățile preferă să refuze autorizarea întrunirilor în locuri adiacente, pentru a nu depune eforturi suplimentare. Această practică este contrară standardelor internaționale, care prescriu în atare situații antrenarea resurselor necesare pentru asigurarea ordinii publice. Practica Curții Europene ne orientează pe poziția că dreptul la întrunire pașnică este un drept fundamental într-o societate democratică și unul dintre pilonii acestei societăți. Libertatea de întrunire pașnică este garantată oricărei persoane care are intenția de a organiza o manifestare pașnică, indiferent chiar și

de posibilitatea apariției unor contramanifestări violente, deoarece, într-o democrație autentică și garantată, dreptul de a contramanifesta nu trebuie să paralizeze exercitarea dreptului de a manifesta.

La drept vorbind, aceste omisiuni din lege au avut puțină semnificație până în prezent, dat fiind că nu s-au constatat nici declarații prealabile, dar nici intenții spontane de a organiza contramanifestații. În majoritatea covârșitoare a cazurilor, subiectele abordate de organizatorii întrunirilor practic excludeau situații de vrajbă din partea anumitor păături sociale, fapt ce ar fi condiționat pericol pentru ordinea publică și drepturile altor persoane. Astfel, referințele autorităților despre necesitatea unor resurse suplimentare de cele mai multe ori erau inconsistente.

O importanță deosebită are semnificația noțiunii de încălcare a ordinii publice, în special pentru cei care au obligația să o aperse. Dicționarul Universal definește ordinea publică drept o ordine politică, economică și socială asigurată printr-un ansamblu de norme și măsuri, care se traduc în fapt prin funcționarea normală a instituțiilor statului, respectarea drepturilor cetățenilor; un ansamblu de dispoziții legale care nu pot fi ocolite. Din cele relatate, constatăm că la baza stă norma legii, care dictează comportamentul subiecților implicați. Cazurile evocate dezvăluie situații de realizare de către cetățeni a dreptului fundamental garantat de Constituția Republicii Moldova în art. 32, libertatea opiniei și exprimării.

Astfel, conform normei constituționale invocate, oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional. (Redacția actuală a alin.(3) art. 32 citat, urmează să fie adusă în concordanță cu redacția art. 10 alin. (2) din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.) [5, p. 18].

Deci, fiind în prezența faptului de realizare de către cetățean a dreptului constituțional garantat la opinie și exprimare, este relevantă aprecierea legalității acțiunilor și cerințelor colaboratorilor poliției, anume prin prisma existenței cel puțin a unei situații enumerate și interzise prin alin. (3) art. 32 din Constituție. Cadrul juridic autohton nu dezvoltă norma constituțională, în speță procedura de realizare a dreptului la opinie și exprimare din partea unei persoane aparte, iar tot ce nu se interzice expres se permite, conform principiului universal al dreptului.

În această ordine de idei, colaboratorii de poliție, înainte de a interveni către cetățeanul ce pichetează de unul singur, este determinat să constate că prin comportamentul și înscrisurile avute la sine persoană incită la război, agresiune etc., toate acestea fiind documentate și prezentate ulterior instanței de judecată ca probe spre examinare și decizie. Or, în lipsa acestor împrejurări, intervențiile colaboratorilor de poliție către pichetant le considerăm lipsite de orice temeie juridic, deoarece, după cum s-a menționat anterior, nu este vorba de o întrunire cu toate procedurile și consecințele respective, iar cerințele polițiștilor adresate cetățeanului nu pot fi calificate drept legitime și întemeiate. Reținerea în atare cazuri a persoanei și deținerea ei în camera de detenție provizorie constituie acțiuni abuzive, pasibile de răspundere penală, care pentru moment mai rămân fără atenția cuvenită a organelor de drept.

Dacă forța aplicată nu este autorizată prin lege sau a fost aplicată o forță mai mare decât solicitau circumstanțele, ofițerii de poliție trebuie să poarte răspundere administrativă și/ sau penală și, de asemenea, trebuie sancționați disciplinar. Ofițerii de poliție vor purta și răspunderea pentru eșecul de a interveni în cazul în care intervenția ar fi putut preîntâmpina aplicarea excesivă a forței de către alți ofițeri. În cazul în care este înregistrată o reclamație cu privire la comportamentul oficialilor organelor de ordine publică sau o persoană este grav rănită sau lipsită de viață ca rezultat al acțiunilor ofițerilor organelor de ordine publică, o „investigație oficială efectivă” trebuie realizată.

Toate acestea ne permit să concluzionăm că adoptarea unei legi în redacție nouă a fost o

necesitate stringentă.

Societatea moldovenească aspiră la înălțimile unei democrații autentice. Pe această cale ne-am raliat la toate standardele acceptate în plan internațional, care proclamă drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Constituția Republicii Moldova dezvăluie tendința comunității spre statul democratic, drepturi, libertăți și demnitate umană, dreptate și pluralism politic. Dezvoltând aceste deziderate, Legea supremă proclamă libertatea opiniei și a exprimării, dreptul la administrare, la libertatea de asociere și la întrunire pașnică, cunoaște progrese sectorul asociativ, societatea civilă. Crește numărul cetățenilor care înțeleg importanța libertăților proclamate, statutul lor de exponenți ai suveranității naționale și conștientizează necesitatea de a se implica mai activ în abordarea problemelor de interes public. Anume aceste circumstanțe dezvăluie actualitatea subiectului abordat prin realizarea efectivă a libertății de întrunire pașnică, drept ca modalitate de exprimare a opiniilor. În același timp, putem scoate în evidență multe probleme la acest capitol, care dictează implicare efectivă, atât în plan legislativ, cât și informativ-instructiv pentru ameliorarea situației. Percepțiile democratice se dezvoltă în localități încet și neuniform. Majoritatea membrilor comunităților continuă să accepte demnitarii și funcționarii publici ca pe conducători, persoane sus-puse, nu în calitate de reprezentanți aflați în serviciul societății, cu obligațiuni și responsabilități față de comunitate. Mulți cetățeni cunosc sub nivelul cuvenit prevederile constituționale și mai puțin prevederile legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor. Această stare diferă de la o localitate la alta, în funcție de sursele informaționale disponibile, prezența și prestația sectorului asociativ, gradul de pregătire a funcționarilor autorităților locale. Ori, o situație defavorabilă la acest compartiment poate genera iresponsabilitate sau chiar abuz din partea factorilor de decizie în raport cu cetățenii, poate diminua sau chiar suprima drepturile și libertățile lor. Redresarea situației actuale, în viziunea noastră, este posibilă pe calea dezvoltării dialogului inițiat dintre autorități cu societatea civilă, prin schimb de păreri, identificare a soluțiilor optime și realizare a programelor comune, care concomitent va influența benefic și gradul

de maturitate a comunității. Acceptând cursul spre valorile democratice europene, societatea civilă, la rândul său, trebuie să depășească deja statutul de tutelat în raport cu autoritățile. Faza următoare dictează aspirația spre un dialog de pe pozitii egale cu autoritățile publice și obținerea unei participări reale și efective la abordarea chestiunilor de interes public, demonstrând în acest fel semnele purtătorului autentic al suveranității statale. Realizarea acestui deziderat presupune eforturi comune de ordin juridic și organizatoric-informațional ale actorilor menționați [6, p. 34].

Pornind de la cele menționate, considerăm binevenită și oportună:

– racordarea redacției alin. (3) art. 32 al Constituției cu prevederile art. 10 alin. (2) al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului – obligațiune asumată în baza Planului de acțiuni aprobat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1447 din 28.01.1998);

– modificarea concomitentă (racordarea) a legislației penale și administrative, care să asigure participarea responsabilă a subiecților implicați, fără să inhibe inițiativa și dorința cetățenilor de a-și exterioriza opiniile în cadrul întrunirilor pașnice;

– reglementarea, printr-un act guvernamental, a comportamentului colaboratorilor poliției în timpul desfășurării întrunirilor;

– prevederea în programele de studii ale instituțiilor preuniversitare, universitare, ale Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova a unor ore consacrate libertății întrunirilor și libertății de exprimare, pentru a asigura o pregătire mai bună a factorilor de decizie, inclusiv din administrația publică;

– dezvoltarea practicii organizării dezbatărilor publice (este binevenită inițiativa mass-media) pe marginea subiectelor din agenda întrunirilor sau/și pe marginea circumstanțelor aflate în legătură directă cu procesul de organizare, desfășurare sau participare la întrunire, oferind în acest fel părților implicate posibilitatea de a-și motiva acțiunile/ inacțiunile;

– ascultarea periodică la ședințele consiliilor locale a activității primarului (altor autorități subordonate) privind asigurarea desfășurării

libere a întrunirilor în localitate;

– implementarea proiectelor orientate spre perfecționarea activității funcționarilor implicați în procesul de realizare a libertății întrunirilor (organizarea seminarelor, meselor rotunde, schimburi de experiență etc.); de promovare în rândul populației a valorilor constituționale și în special modalitatea de realizare a libertăților fundamentale proclamate etc.

După cum s-a menționat, acțiunile enumerate se încadrează totalmente în ansamblul de priorități asumate de către țara noastră odată cu semnarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova și sunt menite să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, să dezvolte societatea civilă. Structurile abilitate ale comunității europene vor aprecia eforturile Republicii Moldova după acțiunile realizate.

Bibliografie:

1. Iurie Perevoznic, *Libertatea întrunirilor – realități și perspective*, www.dejure.md.
2. Dezvoltarea cadrului formal și practic de exercitare a dreptului la libera întrunire în Republica Moldova prin alinierea la standardele europene de drepturile omului, online.CReDO.md.
3. Decizia Primăriei Chișinău nr. 5/3 prin din 14 martie 1996, anulată.
4. Direcțiile ODIHR cu privire la libertatea întrunirilor pașnice, 16 iunie 2009.
5. Jeremy McBride, *Freedom of Association, in The Essentials of... Human Rights*, Hodder Arnold, London, 2005.
6. Theresa Willingham, *Understanding Freedom of Assembly*, New York, 2008.

**MANAGEMENT,
INSTRUIRE APLICATIVĂ
ȘI TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE**

Ecaterina MORUZ,

lector al Catedrei tehnologie, management și
instalații inginerești a Colegiului de Construcții din Chișinău,
master în management educațional

EFICIENTIZAREA MANAGERIALĂ A ACTIVITĂȚII PEDAGOGULUI SOCIAL PRIN COOPERAREA CU ORGANELE DE DREPT

News cloud today speaks for itself - leaving still young, parents abroad for a happy future of his children, frail shoulders of the teacher leaving office - daily difficulties faced by children left without support in front of the adult life. Kids today with their achievements and material defects daily activity that accomplishes social pedagogue. Promotion of communication management in the student residence is strictly necessary.

Eficientizarea managerială a activității pedagogului social este un proces ce determină atingerea scopurilor propuse, cu un consum cât mai mic de resurse.

În accepțiunea Asociației Americane de Management, managementul presupune:

- a obține rezultate prin alții;
- a asuma responsabilități pentru aceste rezultate;
- a orienta activitatea spre mediul înconjurător;
- a lua decizii vizând obiectivele-cadru;
- a avea încredere în subordonați, încredințându-le responsabilități pentru rezultate;
- a recunoaște posibilitatea de a greși și a primi favorabil inițiativele lor.

Actualitatea sumbră a zilei de astăzi vorbește de la sine – plecarea continuă a tinerilor, părinților în străinătate pentru un viitor mai fericit al copiilor lor, lăsând pe umerii fragili ai profesorului social greutățile zilnice cu care se confruntă copiii lăsați fără sprijin față în față cu viața matură. Copiii de azi cu realizările și viciile lor sunt materialul activității zilnice pe care o realizează pedagogul social.

Promovarea unui management al comunicării în cadrul căminului studențesc este strict necesară.

În opinia lui D. Bontas, comunicarea este un proces care se constituie din ansamblul de operațiuni de transmitere și recepție a unor mesaje codificate între oameni.

Pentru David C. Mortensen, – comunicarea se produce în clipa în care persoanele atribuie semnificație mesajelor referitoare la comportament.

Comunicarea – premisa stabilității și dezvoltării, condiția indispensabilă pentru realizarea tuturor celorlalte funcții și activității organizatorice.

Din cele menționate mai sus, conchidem:

- eficiența activității manageriale în ansamblu depinde în mod direct de organizarea și funcționarea rețelelor de comunicare;
- calitatea comunicării depinde de mijlocul utilizat pentru transmiterea mesajului, precum și de percepția receptorului;
- comunicarea și dezvoltarea unei culturi a comunicării se bazează pe etica comunicării;
- acolo unde lipsește comunicarea nu e nimic.

Comunicarea eficientă influențează asupra comportamentului uman și determină aspectul etic, însumând respectarea principiilor, normelor morale și de conduită corespunzătoare, adecvate cerințelor vieții sociale în cămin.

Eficientizarea managerială se confruntă cu schimbul valorilor societății, bagajului de cunoștințe al elevilor, posedarea abilităților deprinderilor, recepționarea mesajelor, analiza și sintetizarea lor. Activitatea pedagogului se orientează spre aspectele de negociere și soluționare a conflictelor ce apar inevitabil în acest proces amplu.

Soluția de alternativă în eficientizarea managerială a activității pedagogului social în activitatea sa sunt relațiile de cooperare cu organele de drept:

- crearea unui program de măsuri privind informarea elevilor despre infracțiunile comise de adolescenți;
- vizite sistematice ale inspectorului de sector;
- organizarea seminarelor tematice cu antrenarea organelor de drept, psihologului etc.;
- lucrul individual cu persoane problematice (orfani, semiorfani), evidența acestora;
- consultații psihologice individuale cu elevii.

Prin urmare, relațiile de colaborare intensă cu organele de drept:

- au redus considerabil infracțiunile în rândul elevilor;
- au sporit imaginea activității profesionale a poliției cu cetățenii.

Bibliografie:

1. Natalia Burlacu, Elena Graur, *Bazele managementului. Curs universitar*, Chișinău, 2006.
2. Panainte Nica, *Managementul firmei*, București, Ed. Economica, 1996.
3. O. Niculescu, I. Verboncu, *Management*, București, Ed. Economica, 1997.
4. Corneliu Rusu, *Management. Suport de curs*, București, Sity S.A., 1992.

Nicolae PLOTEANU,

lector superior al Catedrei tehnologiei informaționale
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

INVESTIGAȚII CRIMINALISTICE: ESCROCHERUL INFORMATIC SOVIETIC NR. 1

The story of \$10 million theft from customers' accounts from Citibank (one of the biggest american banks) by russian hacker Vladimir Levin is considered one of the biggest cyberattack from history. This event took place in the beginning of Internet era, but until nowadays this topic is analysed by cybercrime experts.

Comandamentul militar al Chinei dispersează demult forțele sale în patru spații: aerian, terestru, maritim și virtual. Acest exemplu este luat de mai multe guverne, care urmăresc tocurile hackerilor și se conving că imaginația și posibilitățile acestora sunt incredibile.

Conform top-10 al hackerilor din lume, elaborat de majoritatea companiilor de securitate din lume și WEB-portalurilor de nouități populare, observăm prezența în ele a unei personalități controversate – Vladimir Levin, care nu coboară din acest top timp de 25 de ani. Chiar și proaspătul rating al hackerilor din toate timpurile, elaborat de www.topyaps.com îl plasează pe locul doi, următoarea poziție revenindu-i lui Robert Tappan Morris, viermele căruia a blocat Internetul timp de câteva zile și despre care vorbea toată lumea.[1]

Dacă vom face analiza infracțiunilor informatice, datorită cărora Levin a urcat în aceste topuri, vom observa multe lucruri interesante: goluri legislative, pariuri, rețineri în străinătate, procese, închisori, escrocherii, spargerii de bănci, acțiuni ilegale ș.a.

Numai schimbul de experiență și cooperarea între forțele de ordine din diferite țări ale lumii poate opri amploarea criminalității informatice, mai ales în sfera financiară. Sigur că serviciile secrete din SUA, Marea Britanie și Israel ar putea aduce o mare contribuție la acest capitol, deoarece cheltuielile reținerii unui hacker poate ajunge și la 1 000 000 dolari. [2, p.120]

Caracteristica escrocherului informațional nr. 1 este obișnuită, ca la mulți cetățeni din anii 1990. S-a născut într-o familie de intelectuali din Leningrad în 1967, la vârsta de 24 de ani absolvă Facultatea de Chimie a Institutului Tehnologic din Leningrad, tema tezei de licență fiind: „Analiza molecularo-biologică a virușilor epidemici ai gripei B, identificați pe teritoriul URSS în 1991”.

Este greu de imaginat, dar, având la dispoziție un simplu IBM PC 386, Levin a fost în stare să fure din „safeurile” Citibank una din cele mai mari bănci de pe planetă, care neoficial e numită și „Banca centrală a Pământului”, înzestrată cu cel mai performant echipament electronic și controlată de serviciile secrete din SUA, împreună cu complicii săi, peste 12 000 000 dolari SUA în perioada 30 iunie – 3 octombrie 1994.[3,p.2]

Vom încerca să răsfoim dosarele investigației criminalistice a acestei infracțiuni informatice, evenimentele cronologice fiind un best-seler adevărat.

30.06.1994. Colaboratorii secției din Hong Kong (China) a băncii Philippe National Bank Int. France Ltd., venind la serviciu observă dispariția de pe conturile băncii sale a sumei de 143 800 dolari SUA. Conform informației din computer, această sumă, prin intermediarul „Citibank” a fost transferată pe alt cont, dar nu era clar unde concret. În realitate, banii au apărut în contul companiei din Gibraltar „Carmane Properties Ltd” a băncii „Kansallis Oake Finance”. Angajații băncii, descoperind pierderea, în aceeași zi, dar ținând cont de fusul orar, a doua zi s-au adresat la „Citibank” cu simpla întrebare: „Unde-s banii ?” La întrebarea din Hong Kong,

angajații „Citibank” au afirmat că nu au efectuat o asemenea tranzacție și că în toate tranzacțiile, care depășesc cifra de jumătate de miliard, ea nu figurează.

În urma confruntărilor, cei din Filipine au hotărât să rezolve problema trecând la pierderile băncii suma de 143800 dolari.

15.07.1994. Exact peste două săptămâni, o plângere asemănătoare pe adresa „Citibank” vine din Uruguay de la „Compania Financiera Imobiliaria Montevideo”, care a descoperit pierderea de 384 000 dolari SUA, care au fost transferate chipurile de „Citibank” nu se știe unde. După această declarație, programatorii din Serviciul Securității Electronice, analizând operațiunile din Uruguay, au depistat urmele unui hacker necunoscut, dar nu au fost în stare să determine de unde a avut loc atacul informațional.

Între timp, atacurile continuau, sume noi se transferau haotic dintr-un colț al lumii în altul de pe conturile diferitor secții și ale clienților „Citibank”. La bancă s-a dezlănțuit panica și ca să ascundă întâmplările de presă, pentru a păstra imaginea băncii, conducerea a apelat la FBI.

Cooperarea internațională. După ce toți agenții FBI-ului au depistat direcțiile transferurilor, după schema standart, s-au adresat la poliția din țările unde au ajuns aceste transferuri pentru a organiza capcane.

26.08.1994. La San Francisco este reținută cetățeanul Rusiei Ecaterina Korolokova, iar în Tel-Aviv o persoană cu pașaport grecesc cu numele Alexiosa Palmidis, care nu cunoștea nici un cuvânt în greacă, dar în timpul reținerii a folosit cuvinte obscene în rusește. După cum s-a constatat mai apoi, acest cetățean era Alexei Lașmanov din Leningrad.

12.09.1994. La Rotterdam poliția arestează al treilea curier rus, care avea pașaportul pe numele Lâsenkov, în realitate fiind o altă persoană.

Toate persoanele reținute aveau bilete de avion retur la Leningrad.

19.09.1994. Levin transferă în Credit Suisse CH-8021 suma de 3500000 dolari în contul companiei „Bonaventure Management” S.A., dar nu s-a folosit de ei deoarece FBI a blocat aceste conturi, ca mai apoi să întoarcă sumele înapoi clienților din Mexic, Noua Zeelandă și Argentina. Anchetarea de mai apoi a demonstrat că

„Bonaventure Management” S.A. a fost fondată de prietenii lui Levin din Cehia.

25.09.1994. FBI se adresează oficial MAI din Rusia pentru a investiga cazurile de atacurile informaționale asupra „CitiBank” efectuate de pe teritoriul Rusiei.

03.10.1994. Secția RUOP Leningrad cu ajutorul unui telefon obișnuit dotat cu determinant, depistează adresarea electronică în rețeaua „Citibank” de la telefonul cu numărul ce aparținea firmei „Saturn SPB”, care comercializa computere, soft și bere „Monarch”.

În perioada 30.06.- 03.10.1994 Vladimir Levin a efectuat 40 de transferuri nesancționate în sumă de 10700952 dolari SUA din „Citibank” în conturile cunoscuților săi și ale cunoscuților săi în băncile din Sankt Petersburg, Helsinki, Rotterdam, Tel-Aviv, Dusseldorf, San Francisco, Zurich, iar patru cunoscuți ridicaseră deja 400 000 dolari SUA. Celelalte sume erau deja blocate de FBI.

09.10.1994. Miliția din Leningrad identifică infractorul ce se ocupa de transferurile dolarilor din „Citibank” și confiscă computerul lui Levin, dar a fost arestat mai târziu. La moment în codul penal al Rusiei nu figurau articolele privind infracțiunile informatice – goluri legislative pînă la 05 iunie 1996.[4]

Din această cauză, Levin era în vizorul miliției, dar nu a fost arestat, un articol potrivit cu tematica „escrocherie” forțele de ordine i-au găsit mai apoi.

Persoanele cu pașapoarte false din Leningrad, care au încercat să ridice banii furati, reținute în flagrant, au început să sune din închisoare și să ceară ajutor. Asupra lui Vladimir Levin au început să facă presiuni rudele și prietenii persoanelor reținute. În asemenea condiții, Levin ia decizia să plece în Marea Britanie, unde locuia unchiul său Leonid Gluzman, de la care în copilărie luase primele lecții de programare.

În opinia anchetatorilor ce investigau cauza, Levin vroia un sfat, cum să procedeze ca să poată influența eliberarea persoanelor arestate, ținând cont de legislația britanică privind extradarea. Deja fiecare pas al lui Levin era fixat de FBI. Aterizând în aeroportul londonez Standsted la 3 martie 1995, Levin este arestat de poliția londoneză la cererea FBI-ului.[5. p.5]

O mare problemă cu Levin a apărut la

extrădarea lui în SUA jurnaliștii au aflat de capacitățile hackerului rus și încercau să schimbe imaginea „Citibank” -ului. Extrădarea lui Levin începea să se transforme într-un scandal internațional de proporții, iar însăși banca a fost cât pe ce să falimenteze. Aceasta a fost reacția comunității financiare internaționale, care a început să ridice banii din „Citibank”. Fluxul de capital din „Citibank” de pe atunci putea să genereze chiar și o criză financiară globală de proporții. Cu ajutorul conducerii SUA și FBI, istoria dată a fost prezentată publicului altfel, precum că Serviciul Electronic de Securitate a „Citibank” -ului, împreună cu FBI-ul, au descoperit o tentativă de atac asupra băncii al mafiei rusești. În consecință FBI a devenit salvatorul omenirii, Levin unul din cei 10 mai primejdioși infractori ai ultimului deceniu din sec. XX, iar „Citibank” – cea mai sigură bancă din lume cu cel mai sigur Serviciu de Securitate Electronică.

24.02.1998. Procesul din New-York s-a finalizat. Pentru ca imaginea „Citibank”-ului să nu sufere și pentru salvarea lumii de criza financiară era necesar ca pedepsele membrilor grupului lui Vladimir Levin să fie cât mai mici. Membrii grupului Levin s-au ales cu mici termene de privațiune de libertate: Levin – 3 ani în loc de 60, Alexei Lașmanov – 3 ani, iar ceilalți membri cu niște termene simbolice. Toate materialele acestor investigații au fost secretizate de FBI. Deoarece în primăvară i s-au împlinit cei trei ani de detenție (1995-1998), Vladimir Levin este eliberat și exilat în Cehia, din greșeala funcționarilor americani.

2000. Levin depune mărturie la sectorul de miliție din Sankt Petersburg. În procesul-verbal, el susține că „apăsă tastele și introducea comenzi fără ca să știe ce se întâmplă”.

La această istorie se adaugă an de an noi dovezi. Există versiunea că încă în 1993 Levin a procurat cu 100 \$ SUA codurile de spargere a sistemului de securitate al „Citibank” -ului, de la un coleg al său, poreclit de toți „Protozoid”. [5, p.2]

De asemenea, deseori în multe articole se expune ideea că Levin nu era inițiat în domeniul tehnologiilor informaționale, ceea ce este o greșeală, deoarece sub conducerea lui Gluzman, el a elaborat o aplicație pentru evidența contabilă „Turbo-Salido”, care a ocupat locul doi la concursul unional și compania “ Saturn SPB”

comercializa acest soft. În această companie Vladimir răspundea de informatizarea activităților comerciale. [5, p.3]

În concluzie, putem menționa faptul că numai frica de imaginea “Citibank”-ului și posibilitatea dezlănțuirii crizei financiare l-a salvat pe Levin și pe complicii săi de o răfuială mai cruntă a justiției americane. Acest motiv și acum ascunde de ochii lumii multe infracțiuni și escrocherii informatice ce au loc cu „safeurile băncilor”, dar imaginea în fața clienților este mai presus decât câteva milioane pierdute. Iată din ce cauza multe infracțiuni financiare, efectuate prin intermediul tehnologiilor informatice rămân nedeclarate, ceea ce provoacă noi valuri de atacuri informatice.

În cazul nostru, expus din investigarea de mai sus, dacă Levin se oprea numai la cele 143 800 dolari SUA, care deja erau trecute de angajații băncii Philippe National Bank Int. France Ltd. la capitolul pierderi neprevăzute, lumea nu mai auzea de el și de peripețiile lui hackeriste.

De asemenea, putem concluziona că golurile legislative în domeniul criminalității informatice a unei țări ca Rusia putea genera o criză financiară de proporții globale deja din 1994. Această situație necesită efortul comunității internaționale de a grăbi armonizarea legislativă globală privind criminalitatea informațională.

În ultimul deceniu al sec. XX, ca și acum, era foarte greu de demonstrat acțiunile ilegale ale hackerilor, vedeți mai sus interogarea lui Levin în 2000, unica armă a FBI în această istorie a fost cooperarea internațională cu poliția, care a și reținut în flagrant escrocii informatici.

Bibliografie:

1. [Top 10 hackers of the world, http://www.top10hackers.com](http://www.top10hackers.com), Posted on 01 April 2010.
2. N. Ploteanu, *Securitatea informațională*, Chișinău, 2008.
3. Антон Платов, «Дело Левина»: как все было», în *Компьютерная газета*, № 36, 2003.
4. Уголовный кодекс РФ от 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ.
5. Сергей Петухов, *Дело Хакера №1. Подробности величайшего ограбления века*, 1998.

**POLITOLOGIE,
PSIHOLOGIE, FILOZOFIE
ȘI ȘTIINȚE ISTORICE**

Dr. Aliona BIVOL,

psiholog principal al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PERSUASIUNEA MULȚIMILOR ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ

Riots experienced by Moldova deliberation and knowledge determines routing procedures, coordination, influence and persuasion to avoid the destructive consequences of human lives and buildings. Before anyone Gustave Le Bon is one that lays the foundation for psycho-behavioral theory of sets. In such a community, says the author, conscious personality disappears, forming a "collective soul". In these circumstances can be no question characteristics such crowds since it consists of several individuals who lose their largely self-awareness. Members of such communities are subject to the law of mental unity of crowds, the group that individuals tend to ignore their own value systems and begin to be guided solely by the rules of that group.

Tulburările în masă trăite de Republica Moldova determină deliberarea precum și cunoașterea procedurilor de dirijare, coordonare, influență, persuasiune pentru evitarea consecințelor distructive de vieți omenești și edificii.

Înainte de oricine Gustave le Bon este cel care pune bazele teoriei despre psihocomportamentul mulțimilor. Într-o astfel de comunitate, spune autorul, personalitatea conștientă dispare, formându-se un „suflet colectiv”. În aceste condiții se poate pune problema caracteristicilor unei astfel de mulțimi de vreme ce ea este alcătuită din mai mulți indivizi, care își pierd în mare măsură conștiința de sine. Membrii unei astfel de comunități se supun legii unității mentale a mulțimilor, prin care indivizii din grup au tendința de a-și ignora propriile sisteme de valori și încep să se ghideze exclusiv după normele grupului respectiv.

S. Freud, referindu-se la caracteristicile structural-dinamice ale comunităților umane și grupurilor, distinge dominarea emoțiilor, care pot atinge paroxismul dezlănțuirilor pasionale de factură irațională, de exaltare furibundă. Din acest motiv mulțimile pot trece cu ușurință de la o stare temperată la ură sau răzbunare.

Psihocomportamentul mulțimilor este descris de câteva caracteristici. Într-o mulțime psihologică, oricare ar fi indivizii care o compun, oricât de asemănătoare sau diferite ar putea fi modul lor de viață, ocupațiile lor, caracterul sau inteligența lor, simplul fapt că ei s-au transformat în mulțime îi înzestrează cu depersonaliza-

re. Conștiința colectivă îi face să simtă, să gândească și să acționeze diferit de aceea cum se comportau izolat. Este important de înregistrat că aptitudinile intelectuale ale indivizilor și individualitatea se eclipsează de mulțime. Masele, astfel, capătă nu intelectualitate, ci mediocritate.

În același timp, eterogenul se îneacă în omogen, dominând calitățile inconștiente. Anumite conduite, reacții, emoții nu apar și nu se transformă în acte la unii indivizi, decât incluși în mulțime.

Prin contagiunea mentală se propagă sentimentele și atitudinile, obținând un caracter atât distructiv prin sporirea forței, cât și pașnic. Individul din mulțime, fiind dominat de impulsivitate, dorința de autoafirmare și autocontrol redus al comportamentului, nu-și dirijează acțiunile. Omul nu este el însuși, ci un automat în care voința lui se supune haosului și instinctelor. În timpul tulburărilor în masă individul prin instigare și contaminare coboară mai multe trepte pe scara civilizației.

În mulțime un rol considerabil îl deține liderul (conducătorul). Voința sa determină opiniile și credințele mulțimii. Autoritatea sa exercită dominare prin influențe spirituale, personale, formând o carismă psihologică. Liderul carismatic este dotat cu calități ieșite din comun plasate deasupra vieții de zi cu zi. Prin carisma sa permite fiecărui individ din mulțime să-și imagineze că se află în relație directă cu admiratorul lor. Liderul se recrutează atât din mulțime, cât și din afara ei, în baza afectivității. Acesta acordă

încredere prin dedicarea personalității sale, prin convingerile sale, iar mulțimea îl urmează identificându-se cu el.

Personalitatea liderului a fost studiată de numeroșii autori (S. Freud, H. Bonhoeffer, H. Marcuse, E. Fromm). Ea trebuie să se „identifice” cu sentimentele, ideile și idealurile maselor, oferind garanția colectivă a realizării lor.

Liderul este o personalitate care are forța de convingere, de mobilizare, de persuasiune și de organizare a maselor, oferindu-le un model de ideal. El trebuie să exercite o mare forță de atracție asupra persoanelor sau, cum susține S. Freud, „prestigiul acestuia trebuie să reprezinte o fascinație care se exercită asupra spiritului colectiv, ca o acțiune sau o doctrină”. Liderul este o personalitate de tip pasional, „fascinată de o profundă credință într-o idee” pe care le-o induce masele (S. Freud).

Liderul prin curajul autentic insuflă în mintea mulțimilor atitudini și convingeri implementând diverse procedee de persuasiune.

Suscitarea interesului mulțimilor se realizează prin idei simple și puternice, lipsite de orice explicații. Este important să se prezinte acte în ansamblu, fără indicarea genezei lor. Gloria, onoarea, religia sau patria reprezintă concepte care acționează asupra individului din mulțime, indiferent de statutul lui social.

Dat fiind faptul că mulțimile pot fi impresionate prin sentimente excesive, liderul sau oratorul care intenționează să atragă mulțimile folosește metode persuasive: afirmația, repetiția, contagiunea.

Afirmația pură și simplă, lipsită de orice raționament și de orice dovadă, după Gustave le Bon, constituie un mijloc sigur de a inocula o idee sau o atitudine în mintea mulțimilor. Cu cât afirmația este mai concisă, mai lipsită de dovezi și de demonstrație, cu atât ea are mai multă autoritate. Mesajul trebuie să fie scurt, clar, bine conturat. Fluența verbală și utilizarea unor procedee retorice (volumul, amplitudinea vocii și variații de ton ale vocii) au o influență pozitivă în persuasiunea maselor, mai ales când liderul are un prestigiu puternic. Utilizarea anumitor procedee retorice cum ar fi metaforele sau analogiile cresc impactul mesajului prin amplificarea atenției mulțimii. În general, afirmația va avea o influență mai mare, dacă este credibilă.

Credibilitatea afirmației emise de către lider depinde de competența și onestitatea lui. Gradul de cunoaștere a psihologiei maselor, statutul său social, nivelul său de educație, gradul de familiarizare cu problema asupra căruia se pronunță au o influență pozitivă asupra dirijării mulțimilor.

Afirmația are o acțiune persuasivă în cazul în care este repetată, pe cât posibil în aceeași termenii. Repetiția intensifică remarca referitoare la acțiunile, dorințele și atitudinile maselor. Afirmația emisă se implantează în inconștient prin repetare, ca apoi să devină realitate, adică să fie crezută.

Persuasiunea mulțimii se realizează prin modele și nu cu argumente. Modelele sunt ușor difuzate în mase prin contagiune. Contaminarea maselor cu opinii, credințe, sentimente formează un substrat în adoptarea de către mase a noii atitudini.

Contagiunea reprezintă tendința generală mentală de încorporare a comportamentelor, atitudinilor sub influența sugestiei și imitației.

Metodele persuasive ale mulțimii utilizate de lideri, în combinație cu elementele nonverbale adecvate, determină schimbarea atitudinii maselor.

Postura liderului nu trebuie să denote încordarea sau apatie, să se evite privirile nervoase și indiferente. În mesajul transmis să se perceapă încredere. Mișcările corpului și gestică nu trebuie să fie repetate până la exasperare. Ele trebuie să fie naturale și nu agresive.

Tehnica persuasivă „da-da” în lucrul cu mulțimile presupune obținerea de câteva ori a răspunsului „da” de la mulțime, la mai multe solicitări consecutive, păstrând pentru sfârșit elementul-cheie.

De menționat că implementarea procedurilor comunicaționale de persuasiune, sugestionarea mulțimilor prin măiestrie socială devin capabile de autocontrol, de responsabilitate și de echilibru psihologic.

În scop de garantare a siguranței și a desfășurării pașnice a tulburărilor în masă se oferă recomandări psihologice colaboratorilor OAI de persuasiune a mulțimilor:

1. respectarea Legii Republicii Moldova cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor (în redacția din 21.07.95);
2. respectarea Codului de etică și deon-

tologie al polițistului (Hotărârea Guvernului R. M. nr. 481 din 10 mai 2006; ord.190 MAI din 07.06.2006). Actul normativ cuprinde și aduce pe prim-plan o serie de valori cu specificitatea lor, integritatea personalității de pe poziția acțiunii de asigurare a ordinii de drept. Adaptarea unui comportament psihomoral adecvat față de colectivitate, în timpul exercitării funcției nu este impusă din afară, ci trebuie să decurgă dintr-un impuls interior al colaboratorului OAI;

3. evitarea aplicării forței fizice și respectarea cadrului normativ care reglementează activitatea OAI;

4. organizarea și planificarea minuțioasă a acțiunilor poliției din timp în baza actelor normative;

5. influența psihologică asupra maselor urmează să se înceapă cu periferia mulțimii, atenția căreia mai ușor poate fi captată. Pentru a persuadea întrunirea, se pătrunde în nucleul grupului unde este hipertrofiată sugestia și reactivitatea;

6. demonstrarea încrederii în sine și în forța psihologică de depășire a situației de criză;

7. scoaterea din anonimat a persoanelor care instigă masele;

8. trebuie avut în vedere faptul că mai totdeauna tachinarea, batjocorirea, aroganța, amenințarea, umorul, în relația cu masele, pot determina evoluția raporturilor către confruntare care poate deveni acută, degenerând în acte de violență fizică. Clar în expresii, civilizați, fermi în atitudine, dar nu și cât se poate de concilianți și moderați în expresia verbală, colaboratorii OAI vor răspunde la solicitările cetățenilor fără a da dovadă de slăbiciune sau incompetență (evitarea angajării, tăcere, sustragere) printr-o manieră inteligentă de continuă adaptare la situație. Se evită ca agresiunea verbală să degenereze și să ajungă la violență. Pentru a dezamorsa agresivitatea verbală este indicată alegerea cuvintelor, sensul frazelor, intonația, acestea fiind unele repere care pot modifica percepția și expectanța în raport cu demersul relației interpersonale. Colaboratorul OAI răspunde astfel încât cetățeanul să nu fie provocat la noi acțiuni;

9. comutarea atenției maselor asupra altui obiect decât cel din vizorul lor;

10. nu se contrazice cetățeanul din încă-

pătănare;

11. persuasiunea maselor se realizează prin raționalmente de ordin inferior bazate pe asociații. Colaboratorul de poliție calmează tulburarea mulțimii oferind argumente în baza asocierii (de idei, lucruri, fenomene), precum și generalizează imediat cazuri particulare;

12. contactul cu persoana impulsivă din mulțime vizează acțiuni din partea colaboratorului OAI care nu se bazează pe contrazicere, dar vor evidenția prin comparație demersuri similare al căror final a fost dezastruos.

Bibliografie:

1. Charles U. Larson, *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*, Iași, 2003.
2. Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*, București, 1990.
3. T. Butoi, I.T. Butoi, *Tratat universitar de psihologie judiciară. Teorie și practică*, București, 2006.
4. A. Mucchielli, *Arta de a influența*, Iași, 2002.
5. N. Sillamy, *Dicționar de psihologie*, București, 2000.
6. А.П. Назаретян, *Агрессивная толпа, массовая паника, слухи. Лекции по специальной и политической психологии.*- СПб., Питер, 2003.
7. И. Малкина-Пых, *Экстремальные ситуации. Справочник практического психолога*, Москва, 2006.
8. С.К. Роцин, *Психология толпы: анализ прошлых исследований и проблемы сегодняшнего дня. Психологический журнал*, том II, № 5, 1990.

Dr. Silvia ȘAPTEFRAȚI

lector superior al Catedrei științe socioumane
a Academiei Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

EXISTENȚA UMANĂ ÎNTRE „SPIRITUL DE GEOMETRIE” ȘI „SPIRITUL DE FINEȚE”

Any philosophical interrogation, regardless of complexity and abstraction approach, undoubtedly ends with a stop in front of the human problem, trying to unravel the mystery of its existence in the universe. There is no stranger to these interrogations Blaise Pascal, who perhaps more than other thinkers managed to get closer to unraveling the mystery of human existence, by submitting an original vision on this issue millennial. Anchored in the tradition of Greek and Latin, in the footsteps of Pico della Mirandola, Pascal insisted not only on titles of nobility of man, and warned at the same time and human weakness.

Orice interogație filosofică, indiferent de complexitatea și gradul de abstractizare al abordării, sfârșește indubitabil prin a se opri în fața problemei omului, încercând să dezlege misterul existenței acestuia în univers. Nu este străin de aceste interogații nici Blaise Pascal, care poate mai mult decât alți gânditori a reușit să se apropie de dezlegarea misterului existenței umane, înaintând o viziune originală asupra acestei probleme milenare.

Ancorat în tradiția greco-latină, pe urmele lui Pico della Mirandola, Pascal nu stăruie doar asupra titlurilor de noblețe ale omului, atenționând în același timp și asupra slăbiciunilor umane.

Determinarea poziției omului în lume în natură și societate constituie izvorul și leitmotivul filosofiei lui Blaise Pascal. Concepția pascaliană despre om, despre menirea și destinul lui în lume este marcată de două influențe divergente: una inspirată de principiile științei, la care a aderat Pascal încă din copilărie, cealaltă, de principiile jansenismului, la care s-a convertit în perioada adolescenței. Dacă fizica și geometria îl atrag pe Pascal dezvăluindu-i imensitatea și complexitatea naturii, creștinismul îl captivează nu ca mod de explicație a lumii, ci ca modalitate de înțelegere a naturii umane. Deși a fost preocupat, asemeni contemporanilor săi, de elaborarea unei „mathesis universalis” (științe universale), efortul filosofului francez se va orienta spre schimbarea naturii omului. Autorul „Cugetărilor” dorește să-l trezească pe om din starea de indiferență în care acesta se complăce

și să-l facă să-și conștientizeze atât rătăcirile și slăbiciunile, cât și măreția și demnitatea. Pentru a realiza acest proiect ambițios, Blaise Pascal întreprinde în „Cugetări” o analiză minuțioasă a universului uman.

În opinia lui Pascal universul cuprinde trei ordini diferite ale realității:

1. ordinea corpurilor – corespunde naturii;
2. ordinea spiritului – corespunde umanității;
3. ordinea carității – corespunde Divinității.

În lumea pascaliană, organizată conform acestor trei niveluri ale realității, fiecare ordine este semnificativă și nu poate fi redusă la o alta: trupul nu e depășit de spirit și nici acesta de caritate. Nivelul cel mai înalt al realității – nivelul grației divine, deși este infinit, cuprinzând celelalte două nivele ale realității, nu le anulează. Ordinea corpurilor și ordinea spiritului există într-o multitudine de manifestări, subliniind diversitatea lumii reale.

Ordinea spiritului care, în tripartita pascaliană, reprezintă ordinea de mijloc, constituie punctul central al ontologiei și umanismului pascalian. Anume în punctul de mijloc, care este reprezentat de om, se unește în totalitate existența. Fiind material (ca trup) omul are tangențe de netăgăduit cu ordinea corpurilor, ca rațiune (ca spirit) el poate accede (nu însă fără ajutorul grației divine) la ordinea carității.

Ocupând în lume o poziție medie între ordinea naturii și ordinea Divinității, pe care tinde să le înțeleagă, dar nu reușește, deoarece aceste două nivele ale realității fiind infinite îl

depășesc, omul este suspendat între cele două infinituri: infinitul mare și infinitul mic. Omul reprezintă un punct mediant al lumii, pornind de la înțelegerea căruia se pot descifra multe miracole. Între abisul infinitului mare și infinitului mic, omul pare o ființă uriașă în comparație cu o găză, extrem de neînsemnat însă în imensitatea naturii. Situat între aceste două nemărginiri, omul, în opinia lui Pascal, este condamnat să rătăcească mereu în preajma tainelor lumii, incapabil să afle cauza ultimă a lucrurilor. Deși persistă o iluzie epistemologică, toate eforturile de cunoaștere a esenței lucrurilor, în opinia lui Pascal, sunt zadarnice.

În concepția filosofului francez omul apare ca o ființă complexă și contradictorie, duplicitară, fiind un amestec de spirit și materie, rațiune și pasiuni, înclinații superioare și porniri josnice. Dacă rațiunea îndeamnă omul la căutarea adevărului, simțurile îl înșală prin aparențe false, pasiunile tulbură simțurile furnizându-le impresii inadecvate, iar imaginația plăsmuiește frumusețea, justiția și fericirea; voința, punând stăpânire asupra spiritului, îi impune capriciile sale, iar deprinderea, care este cea de-a doua natură, dă naștere la tot felul de dispoziții și dorințe artificiale; amorul propriu îndeamnă eul uman să nu se iubească decât pe sine, detestându-i pe ceilalți. Denunțând imperfecțiunea naturii umane, B. Pascal se întreabă: „Ce himeră mai este și acest om? Ce noutate, ce monstru, ce haos, ce îngrămădire de contradicții? Judecător al tuturor lucrurilor; imbecil vierme de pământ; depozitar al adevărului; îngrămădire de certitudine și eroare; mărire și lepădătură a Universului, monstru de neânțeles” [3, p. 19-20].

Tragismul duplicității ființei umane, care îmbină în sine atât extrema măreție, cât și extrema mizerie, este îmbinat în opera lui B. Pascal cu tragismul finitudinii ființei umane. Măcinat de îndoială, pradă iluziilor și tristeții, omul pare hărăzit unui destin sumbru. Pentru a se sustrage de la gândurile ce vizează existența limitată în spațiu și timp, omul se refugiază fie în cercetarea științifică a naturii (animată de curiozitatea epistemologică specific umană), fie în plăcerile vieții mondene, fie în ascetismul vieții monahale. Însuși Pascal, în scurta sa viață, a parcurs cele trei etape enumerate mai sus: în copilărie și adolescență s-a preocupat preponderent cu

cercetările științifice, după moartea tatălui său a cunoscut plăcerile vieții mondene, iar spre apusul vieții sale s-a alipit jansenistilor de la Port-Royal, dedicându-se întru totul reflecțiilor teologico-spirituale.

Atribuind creștinismului capacitatea de a soluționa enigma existenței umane, a moralității omului, în ultima etapă a vieții efortul filosofului s-a concentrat asupra unei apologii a religiei. În opinia lui Pascal, problemele metafizice tradiționale cu privire la existența lui Dumnezeu nu sunt convingătoare. Gândirea lucidă a matematicianului ce crede numai în adevăruri limpezi și controlabile refuză sintagma evlavioasă: „crede și nu cerceta”, căutând zadarnic suportul rațional al religiei pentru a îndemna la credință. Înțelegând că nu poate elucida complexitatea semnificațiilor divine, Pascal îl consideră pe Dumnezeu un Dumnezeu „ascuns”, care este de nepătruns, deoarece, neavând nici părți, nici limite, nu are nici un raport cu omul. El se poate doar releva adevăraților credincioși în clipele de comuniune mistică sau prin intermediul minunilor realizate.

Pentru a îndemna la credință, în „Cugetări”, Pascal propune soluția probabilistă a pariului. După formă și conținut, pariul pascalian rămâne tributar formației științifice a autorului, având semnele distinctive ale unui raționament:

- „Pariți pe existența lui Dumnezeu!
- Dacă câștigați, câștigați totul;
- Dacă pierdeți, nu pierdeți nimic. [6, p. 226].

Din pariul pascalian derivă limpede faptul că religia creștină îl atrage nu doar ca mod de explicație a lumii, ci în special ca modalitate de menținere a moralității în societate. Creștinismul, în opinia lui Pascal, îl obligă pe om să-și recunoască imperfecțiunea și să depună efort pentru a o depăși, pentru a duce o viață morală în conformitate cu preceptele biblice. Deși conform concepției janseniste împărtășite de Pascal destinul e înscris în natura umană de către Divinitate, omul are posibilitatea de a se perfecționa și de a alege între viață josnică și viață morală. Conform mărturiei filosofului francez, de câte ori intenționează să mediteze asupra ideii de Dumnezeu, gândurile îl duc iarăși la om – creația supremă a grației divine. Reprezentând atât punctul de plecare, cât și punctul de sosire al „Cugetărilor”, omul nu este reprezentat de către

Pascal doar în micimea și neajunsurile sale, ci și în măreția care îi determină demnitatea. Înscriindu-se în milenara tradiție antropologică, într-o manieră lingvistică irepetabilă, Pascal elogiază cu o insistență specifică demnitatea omului care constă în capacitatea acestuia de a gândi. Fiind dotat cu rațiune, omul este unica ființă din univers capabilă să gândească asupra propriei sale condiții. „Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie cugetătoare. Nu trebuie ca întregul univers să se înarmeze spre a-l strivi. Un abur, o picătură de apă e destul ca să-l ucidă. Însă în cazul în care universul l-ar strivi, omul ar fi încă mai nobil decât ceea ce-l ucide; pentru că el știe că moare; iar avantajul pe care universul îl are asupra lui, acest univers nu-l cunoaște” [4, p. 22].

Dacă în Evul Mediu se opunea rațiunea credinței, în perioada Renașterii a persistat opoziția științei și înțelepciunii; Blaise Pascal, în spiritul acestei tradiții, marchează în „Discursul asupra pasiunilor dragostei” opoziția dintre „spiritul de geometrie” și „spiritul de finețe”. În opinia lui Pascal, toate științele sunt expresia spiritului de geometrie (prin care omul se aseamănă cu divinitatea) care se bazează pe principiile rațiunii, pe discurs și pe demonstrație. Tehnica demonstrațiilor infailibile ce conduce la dezvăluirea adevărilor indubitabile face pentru Pascal din geometrie știința perfectă. Singurul reproș adus de către filosof geometriei constă în faptul că aceasta nu poate totaliza realitatea.

„Spiritul de finețe” (prin care omul se înrudește cu natura) operează cu principii comune, ce stau la îndemâna oricui, bazându-se pe legile inimii și nu ale rațiunii. „Dar trebuie să ai ochi bun” pentru a le sesiza, menționează Pascal, și „mintea dreaptă” pentru a le judeca. Principiile spiritului de finețe rămân pentru cei mai mulți obscure deoarece, în opinia filosofului francez, sentimentele umane nu sunt întotdeauna clare, adesea fiind contradictorii. Atât „spiritul de geometrie”, cât și „spiritul de finețe” înregistrează o serie de priorități, precum și deficiențe. Bazându-se pe exercițiul raționamentului, „spiritul de geometrie” exclude orice propoziție ce nu se poate supune exigențelor rațiunii. „Spiritul de finețe” e domeniul libertății perfecte a simțirii, nu exclude nimic, acceptând chiar și adevăurile ce par să se contrazică. Dacă rațiunea umană este

limitată, inima și sentimentul au capacitatea cuprinderii infinite, menționează Pascal.

În pofida deosebirii dintre „spiritul de geometrie” și „spiritul de finețe”, Pascal sugerează că numai colaborarea lor poate aduce adevărul în plenitudinea sa. Spiritele false, menționează în „Cugetări” Blaise Pascal, nu sunt nici fine, nici geometrice. Menționând acest lucru, filosoful francez evidențiază un adevăr: nu există nimic mai rău pentru om decât să nu aibă nici darul ales al fineței, dar nici măcar luciditatea și corectitudinea geometriului. Idealul spre care tinde Pascal este cel al simbiozei dintre cele două spirite: ca geometriul să fie fin, iar spiritul fin să aibă calitățile geometriului. Anume personalitatea filosofului de la Port-Royal, care a dorit prin opera sa să trezească și să dezvolte la cititori atât germele rațiunii științifice, cât și ai „rațiunii inimii”, reprezintă prin genialele sale lucrări științifice („Tratatul asupra sunetelor”, „Tratatul despre conice”, „Tratatul despre vid”, „Tratat de mecanică”, „Echilibrul lichidelor”, „Greutatea masei de aer”) și memorabilele (ca stil și profunzime) „Cugetări” și „Scrisori provinciale” exemplul unității indisolubile dintre gândire și sensibilitate.

Sortit să se afle situat între extreme, omul, în opinia pascaliană, este posedat de dorința de exces. Filosoful recomandă, împotriva tentației extremelor și a exceselor, o „axiologie a echilibrului” și o „etică a punctului de mijloc”. Omul cu o adevărată conduită morală trebuie să poată acorda puterea cu slăbiciunea, cu „spiritul de geometrie” (rațiunea), cu „spiritul de finețe” (sentimentele), conchide B. Pascal, făcând din sinteza lor o șansă de realizare. Geniu al paradoxurilor și al antitezelor, B. Pascal a intuit, poate cel mai bine, slăbiciunile și contradicțiile naturii umane, dar și „acel nimb de măreție pe care i-l conferă privilegiul gândirii, bază a dominației asupra universului fizic și asupra lui însuși” [6, p. 226]. Lucrările științifice, filosofice, morale și religioase, întreaga operă pascaliană, oferă cititorului mai bine de trei secole prilej de autocunoaștere, meditație și uimire, „Cugetările” moralistului francez ocupând pe bună dreptate unul din locurile de vârf în palmaresul celor mai citite cărți.

Referințe:

1. *Istoria filosofiei moderne: de la Renaștere până la Kant*, București, Ed. Tess-Expres, 1996.
2. H. Lazăr, *B. Pascal: un discurs asupra rațiunii*, București, Ed. Științifică, 1991.
3. B. Pascal, „Cugetări”, în *Scrieri alese*, București, Ed. Științifică, 1967.
4. B. Pascal, *Cugetări*, București, Ed. Științifică, 1992.
5. B. Pascal, *Cugetări, provinciale, opere științifice*, București, Ed. Științifică, 1967.
6. C. Stere, *Din istoria doctrinelor morale*, Iași, Ed. Polirom, 1998.

**LIMBI
MODERNE**

Gheorghe DOBOȘ,

lector al Catedrei limbi moderne”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

COMUNICAREA DIDACTICĂ ÎN UNIVERSITATE

The didactic communication is the base of the teaching process, and assimilation of the knowledge. The information we give must be accommodate to the object, didactic matter and the train level of the student's. The didactic communication can provail upon the students to change themselves, but to change then's hearts must be used the emotional way of speaking.

Each structural changing suppose a enterely exchange of attituds, which is very hard to realize.

An open didactic communication comes from a strategical thinking. It must answer to the teacher's and student's expectations, the last wich affirm the right to know and to understand. If to communicate didactic is a servant to make up your oun image, then to do a good didactic communication means to make a pozitiv and reach image.

The didactic communication is reaching its object when it change the students into a real professionals, abil to get whatever they wont to.

Limba este condiția existenței omului ca ființă rațională, pentru că prin ea omul judecă, prin ea comunică și în ea își păstrează comoara spirituală pe care a acumulat-o din cele mai vechi timpuri. Prin urmare, limba este codul genetic al unui popor¹.

Limba are funcțiile de instrument al gândirii, de hrană materială a gândului și de depozit de informații despre tot ce cunoaște omul în prezent. Această din urmă funcție face ca limba să fie un adevărat mesager ce leagă generațiile trecutului, prezentului și viitorului.

Societatea umană nu poate exista fără comunicare, mai trebuie adăugat că nici comunicarea nu poate avea loc, în sensul larg al cuvântului, decât în societate. Comunicarea a devenit pentru om nu numai condiția, sine qua non a traiului în comun, a conlucrării, ci și condiția manifestării sale, ca ființă socială, în relații cu semenii. Comunicarea nu este doar o condiție care asigură înțelegerea dintre oameni în vederea conlucrării lor, dar și o necesitate pur spirituală a fiecărui individ.

Omul are nevoie de comunicare pentru a-și satisface condiția de a fi om. Comunicarea, ca multe alte lucruri și fenomene, poate fi corespunzătoare sau necorespunzătoare, de calitate bună sau rea, plăcută sau deranjată, interesantă sau plictisitoare etc. Iar de calitățile ei depinde confortul psihologic și buna înțelegere.

Comunicarea este procesul prin care o parte, numită emițător, transmite informații, mesaje unei alte părți, numită „receptor”.

Funcțiile și principiile comunicării sunt:

a) competența de comunicare – abilitatea de a demonstra comunicarea potrivită într-un context dat.

b) înțelegere și cunoaștere – prin cunoaștere noi ne cunoaștem pe sine și pe ceilalți, când îi cunoaștem pe ceilalți, ne cunoaștem simultan propria ființă.

c) relaționare – avem nevoie de comunicare, de relații prin care să împărtășim realitatea noastră.

d) influență și persuasiune – a influența pe ceilalți să fie parte în activitatea noastră, pentru a atinge anumite scopuri.

Există următoarele tipuri de comunicare:

După criteriul partenerilor:

a) intrapersonală – se referă la gânduri, sentimente și la modul în care ne vedem pe noi înșine. Suntem simultan emițători și receptori.

b) interpersonală – cu o altă persoană.

Din perspectiva codului folosit:

a) verbală – se sprijină pe folosirea cuvântului în comunicare.

b) nonverbală – se petrece în afara limbajului verbalizat. Include contactul vizual, expresiile feței, îmbrăcămintea, accesoriile.

În sens organizațional:

a) comunicarea verticală – mesajele sunt transmise de la nivelurile ierarhice inferioare spre cele superioare și viceversa.

¹Alexei Palii, *Cultura comunicării*, Editura Epigraf, 2005, p. 7.

b) comunicarea orizontală – mesaje sunt transmise de la egal la egal.

Comunicarea pedagogică reprezintă un transfer complex, multifazial și prin mai multe canale ale informațiilor între două entități (indivizi sau grupuri) ce-și asumă simultan sau succesiv rolurile de emițători și receptori, semnificând conținuturi dezirabile în contextul procesului instructiv-educativ. Comunicarea pedagogică presupune o interacțiune de tip feed-back, privind atât informațiile explicate, cât și cele adiacente (intenționate sau formate chiar în cursul comunicării).

Noțiunea de comunicare implică o anumită reciprocitate, fiind mai generală și mai completă decât informarea, pe când aceasta din urmă nu este decât o varietate sau o latură a comunicării. Comunicarea presupune o procesualitate circulară, care se înscrie într-o anumită temporalitate de care ține cont și care, la rândul ei, o modelează. De altfel, timpul pare să fie un element relevant, cu un puternic caracter informant în anumite contexte discursive. Temporalitatea se poate converti într-un agent semiotic, suplimentar pentru profesorul care stăpânește arta prefacerilor, prin limbaj, a coordonatelor trecut-prezent-viitor. Temporalitatea discursului este altceva decât timpul obiectiv.

Comunicarea ca formă de interacțiune presupune competența comunicativă de a o transpune și traduce didactic, adică posibilitatea de a ști ce, cât, cum, când, în ce fel, cu ce, cui oferi.

Comunicarea poate fi ierarhică și reciprocă. Comunicarea didactică implică ambele strategii. Profesorul execută două acțiuni contradictorii: vorbește și își ascultă studenții în același timp.

De aceea comunicarea didactică va căpăta un aspect improbabil, deoarece strategia comunicațională poate fi resemnificată în orice moment. În mod concret, educația se realizează prin intervenții ale maturilor, preponderent prin comunicare, în mentalitatea și comportamentul personalității celor ce sunt educați.

Didactica modernă, care acreditează teze precum „fiecare învață de la fiecare”, vine să detroneze ierarhiile de roluri clădite pe vechi canoane, sau observații de suprafață care, aplicate în plan real, ar avea efecte minime sau nule.

Orice profesor își va prefigura mental conținutul și forma discursului. Dar noi trebuie să definim mesajul ținând cont de toate variabilele implicate în acest proces. Mesajul este nu numai ceea ce se emite, ci și ceea ce se recepționează. Din perspectiva profesorului, mesajul, în termeni lingvistici, este o competență, iar din perspectiva studentului este o performanță, astfel încât am putea aprecia că semnificațiile mesajelor didactice nu se transmit, ci „se fac” la fiecare rol în parte, în funcție de o serie de parametri contextuali, preexistenți sau structurați în actul enunțării².

Actualizarea sensurilor în discursul didactic este un prilej de afirmare a creativității și personalității studenților, unde ei își vor dezvolta disponibilitățile receptive și capacitățile de cunoaștere.

Procesul de învățământ se realizează prin și cu ajutorul comunicării, fiind, în ultimă instanță, un act de comunicare.

Comunicarea conține prin ea însăși potențialul educativ, însemnând transmitere de cunoștințe, autoreglarea activității intelectuale, transmiterea codurilor caracteristice fiecărei științe. Între comunicare și educație există un raport de independență.

Limbajul didactic are caracteristici proprii. Fiind un proces atât de complex, comunicarea didactică cunoaște mai multe abordări și mai multe definiții.

În literatura de specialitate nu există un consens asupra conceptului de comunicare didactică, astfel încât se mai utilizează și cel de comunicare educațională sau pedagogică. Din perspectiva educației formale, comunicarea didactică constituie baza procesului de predare și asimilare a cunoștințelor în cadrul instituționalizat al școlii și între parteneri, cu statusuri determinate. Comunicarea didactică nu este numai o activitate ce pune în relație cadrul didactic și studentul pentru realizarea unor obiective comune. Comunicarea este și un proces psihosocial de influențare prin limbaje specifice a aptitudinilor, convingerilor, a componentelor motivațional-afective și volitive.

² Ion Negură, „Comunicarea dintre studenții moldoveni și români”, în *Comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999, p. 78.

În comunicarea didactică trebuie să fim preciși, concisi și expresivi în același timp. Informațiile transmise trebuie adaptate scopului, obiectivelor didactice și nivelului intelectual al studenților.

Comunicarea didactică este una evaluativă și autoevaluativă atât pentru profesor, cât și pentru student.

În acest context se evidențiază raportul dintre limbajele verbal, paraverbal și nonverbal utilizate de profesori în corelație cu obiectivele didactice și cu partenerii studenți. Stilul profesorului definește predominanța verbal-nonverbal în dialogul educațional. Totuși mimica, gesturile, paralimbajul sunt extrem de importante, înlesnind înțelegerea mesajului și rămânând uneori adânc întipărite în amintirea studentului și asociate cu sentimentele de admirație, stimă sau, dimpotrivă, de neplăcere, dezinteres pentru profesor și materia predată³.

Pentru eficientizarea comunicării didactice în primul rând ar trebui să avem în vedere eliminarea pe cât posibil a barierelor de comunicare cum ar fi distorsiunile, inexistența unui repertoriu comun între profesor și student care duce la perturbarea comunicării. Supraîncărcarea informațională sau bombardamentul informațional care pune studentul în fața unei abundențe extreme de informație poate duce la dezvoltarea unui refuz față de activitatea didactică, la confuzii, epuizare fizică și motivațională.

Blocarea comunicării prin relații reci, birocratice și alte manifestări scad, de asemenea, randamentul comunicării didactice. În acest context, a comunica eficient presupune: să informezi inteligibil și să facilitezi înțelegerea mesajului transmis, să dezvolti gândirea, afectivitatea, motivația, voința și personalitatea studenților, să sesizezi și să conștientizezi reacțiile, atitudinile și manifestările comportamentale ale celor cu care comunică; să-i convingi pe cei cu care comunică.

Învățământul modern a început să se folosească tot mai mult de metode interactive și de noile tehnologii. Proiecțiile video, înregistrările

audio sau video au devenit mijloace favorite folosite la lecții și prelegeri de a interacționa și a comunica mai eficient.

Analiza comparativă a strategiilor tradiționale și a strategiilor interactive de instruire permite a concluziona că ultimele orientează procesul de învățământ spre student, spre nevoile lui interne, reflectând noile relații social-culturale și tendințele educaționale în ansamblu. Pentru cercetarea dată, prezintă un interes deosebit diverse tipuri de clasificări ale strategiilor active de instruire. În legătură cu aceasta trebuie menționat faptul că referitor la problema în cauză nu există o abordare unică. Astfel, una din strategiile active include metode problematizate, metode euristice, metode deductive, discuția, lucrul în grupuri mici, exercițiul, metodele de cercetare, experimentul, lucrări practice, instruirea programată, discuțiile în grup, jocurile pe roluri, analiza, care include dezbaterile situațiilor concrete, cazuri din viață. Aceste strategii active de instruire se aplică în funcție de nivelul activismului și independenței studentului în procesul instruirii⁴.

Folosind un limbaj inteligibil și adecvat, bazat pe o comunicare expresivă și convingătoare, cadrul didactic trebuie să încerce să transforme conținutul predat în mod atractiv, nuanțat, argumentat și inteligibil, apelând la întregul arsenal metodic, de etică și de logică de care dispune și depășind simplul și plictisitorul dialog într-o expunere elevată și argumentată.

În comunicarea didactică, prezentarea și exprimarea cunoștințelor îmbracă forme diferențiate, în funcție de auditoriul căruia îi sunt destinate, de aceea se poate spune că limbajul didactic are un destinatar definit, variabil după nivelul, interesul, formele de utilizare viitoare a celor comunicate axate pe obiectivele studentului, profesorului și mediului de învățare.

Comunicarea didactică urmărește capacitatea de a pune în relație informații anterioare cu cele noi, evaluarea în raport cu noile achiziții, mobilizarea unitară a cunoștințelor spre crearea nevoii de cercetare și a încorporărilor

³ Aurel Codoban, *Aspectele comunicării în mediul academic, în comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999, p. 76.

⁴ Aurel Codoban, *Aspectele comunicării în mediul academic, în comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999, p. 132.

reprezentărilor între cele oferite de viața socială, științifică și culturală, profesorul exercitându-și influența simultan asupra conținuturilor. Stilul profesorului definește atitudinile personale care demonstrează ceea ce crede, dar și ceea ce așteaptă de la studenți, ceea ce respinge și ceea ce acceptă în dialogul educațional, exprimă atitudini și formează compartimente, sugerează reacții în funcție de situațiile de comunicare, de interlocutori, de posibilitățile și experiențele acestora, regăsind și bariere de comunicare cum ar fi distorsiunile sau inexistența unui reperoriu comun între profesor și student care duc deseori la perturbarea comunicării.

Comunicarea didactică facilitează realizarea sarcinii, asigură coeziunea grupului, valorizează pe fiecare membru, acționând ca factor de omogenizare, iar prin comportamentul său este acceptat de studenți, se creează condiții ca grupa academică să devină receptivă și deschisă cooperării. Profesorul și studenții trebuie să se influențeze unul pe altul, dialogul devenind mai viu și mai nuanțat în funcție de așteptările ambelor părți ale relației implicate în activitatea didactică și nu în mod unilateral⁵.

În toate situațiile educaționale, datorită statutului profesorului, autoritatea, competența, prestigiul și capacitatea de influență sunt net superioare studenților. Prin intermediul comunicării didactice profesorii și studenții pot să se conformeze normelor de învățământ sau pot să-și păstreze independența, pot să cedeze presiunilor sociale, cerințelor educative să le accepte și să se supună acestora. Comunicarea didactică apare ca formă obligatorie în vehicularea unor conținuturi determinate specifice unui act de învățare sistematică asistată.

Comunicarea didactică face parte din infrastructura școlii superioare. Orice efort de dezvoltare trebuie să aibă în vedere cu prioritate latura umană a dezvoltării ei, iar comunicarea didactică eficientă este singura cale prin care profesorii și studenții își pot corela eforturile. De calitatea comunicării didactice depinde modul în care se folosesc toate resursele intelectuale pentru a ajunge la un succes comun.

Comunicarea didactică devine un element necesar în perioadele de schimbări radicale, ea fiind unul din instrumentele de implementare a schimbării, a reproiectării proceselor interne, a noilor strategii a școlii superioare. În perioada de schimbări structurale, comunicarea didactică obține valențe noi și mai mult ca oricând îmbracă formele unei arte. Comunicarea didactică poate convinge mințile studenților să se schimbe, dar pentru a schimba și inimile studenților trebuie folosit limbajul emoțiilor. Orice schimbare structurală presupune o schimbare radicală de atitudine, care este dificil de realizat⁶.

O comunicare didactică deschisă, permanentă și precisă rezultă dintr-o gândire strategică. Ea trebuie să răspundă așteptărilor profesorilor și studenților, care își afirmă dreptul de a ști, a cunoaște și a înțelege corect. În aceste condiții ei nu mai au de ales, dar trebuie să se afirme, să convingă, să argumenteze și să motiveze. Cu cât mai înaltă va fi capacitatea lor de a efectua o comunicare didactică, cu atât mai puternică va fi imaginea lor și a instituției unde activează sau își continue studiile.

Dacă a comunica didactic servește la constituirea propriei imagini, a efectua o comunicare didactică bună, suficientă înseamnă a-ți forma o imagine pozitivă, favorabilă, adeseori bogată și coerentă.

Interesul fiecărui student este de a studia cu colegi și profesori capabili de inițiativă, bine informați, capabili să comunice într-o manieră clară, precisă și eficientă și nu cu cei transformați în roboți, în simpli executanți de ordine venite de „sus”.

Comunicarea didactică își atinge scopul în favoarea adevărului și a deplinei reușite transformând studenții în specialiști desăvârșiți, capabili să ajungă până unde doresc pentru a-și atinge scopul în viață.

⁵ C. Sălăvăstru, *Personalitatea*, București, Editura Coresi, 1995, p. 95.

⁶ A. Cosmovici, *Psihologie școlară*, Polirom, 1999, p. 76.

Bibliografie:

1. Alexei Palii, *Cultura comunicării*, Editura Epigraf, 2005.
2. Nicki Stanton, *Comunicarea*, București, Editura Știință și Tehnică S.A., 1995.
3. Ion Negură, „Comunicarea dintre studenții moldoveni și români”, în *Comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999.
4. Aurel Codoban, *Aspectele comunicării în mediul academic, în comunicarea și mobilitatea studenților*, Chișinău, Editura Arc, 1999.
5. C. Sălăvăstru, *Personalitatea*, București, Editura Coresi, 1995.
6. A. Cosmovici, *Psihologie școlară*, Polirom, 1999.
7. I. Jude, *Psihologie școlară și optim educațional*, București, 2002.
8. I. Pânișoară, *Comunicarea eficientă*, Polirom, 2003.
9. D. Sălăvăstru, *Psihologia educației*, Polirom, 2004.
10. L. Șoitu, *Psihologia comunicării*, Institutul European 2001.
11. N. Burlacu, *Comunicarea managerială*, Chișinău, 2005.

Tatiana GUITU,

lector metodist al Catedrei limbi moderne

a Academiei „Ștefan cel Mare” MAI

FEATURES OF AN INTERNATIONAL LANGUAGE

În acest articol autorul încearcă să argumenteze importanța limbii engleze și a statutului acesteia ca limbă internațională de comunicare. Drept argument autorul face referință la cercetătorul englez Smith care în anul 1976 printre primii a definit termenul „limbă de circulație internațională”, astfel că o „limbă de circulație internațională este una care este folosită de oameni, de diferite națiuni în scopul comunicării între ei”. La elaborarea acestei definiții, Smith s-a axat pe unele afirmații și ipoteze ce sunt valabile pentru utilizarea la scară internațională a limbii engleze.

Smith (1976) was one of the first to define the term ‘international language’, nothing that an ‘international language is one which is used by people of different nations to communicate with one another’. Elaborating on this definition, Smith makes several important assertions regarding the relationship language and culture. These assumptions are that:

a) its learners do not need to internalize the cultural norms of native speakers of that language.

b) the ownership of an international language becomes “de-nationalized”

c) the educational goal of learning it is to enable learners to communicate their ideas and culture to others.

These assumptions are valid for the use of EIL in a global sense, where English is used by individuals to communicate with people of other countries. However, they need to be modified in reference to the use for EIL in a local sense, as occurs in many Outer circle countries, where English is used as a language of wider communication within one country. Throughout the book, I will maintain that the cultural norms of Inner Circle countries in order to use the language effectively as a medium of wider communication. Furthermore, when EIL is used by speakers from both Outer (India, Singapore, Philippines etc.) and Expanding Circle (China, Japan, Germany etc.) countries to communicate across borders, I agree that one of its main uses is to allow speakers to tell others about their

ideas and culture. However, Smith’s second assumption need to be reframed as it relates to its local use in Outer Circle countries. Here the use of EIL has not become de-nationalized but rather its ownership has become re-nationalized, it is this very process that has led to lexical and structural innovation in the varieties of English spoken in outer Circle countries and caused concern about the lack of common standards in the current use of the language.

With regards to this distinction between global and local, Smith’s notions concerning the relationship between an international language and culture warrant the following revision.

1. As an international language, English is used both in a global sense for international communication between countries and in a local sense as a language of wider communication within multilingual societies.

2. As it is an international language, the use of English is no longer connected to the culture of Inner Circle countries (USA, UK, Australia etc.).

3. As an international language in a local sense, English becomes embedded in the culture of the country in which it is used.

4. As English is an international language in a global sense, one of its primary functions its to enable speakers to share with others their ideas and culture.

Brutt-Griffler contends that four central features accompany the development of a world or international language. First, it is the product

of the development of a world econocultural system, which includes the development of a world market and business community, as well as the development of a global scientific, cultural and intellectual life. Second, it tends to establish itself alongside local languages in multi-lingual context composed of bilingual speakers. Third, unlike an elite lingua franca, it is not confined to the socioeconomic elite but is learned by various levels of society. Finally, an international language spreads not by speakers of that language migrating to other areas but rather by many individuals acquiring the language.

Today English exemplifies most of these features of an, international language. To begin, few would question that presently it dominates a variety of economic and cultural areas. In an issue of the National Geographic devoted to the topic of the development of a global culture, the editor notes that today less than 30% of Coca-Cola's incomes from the United States; that Toyota now sells over 1,3million cars in the United States; that Nestle now has food factories in 80 countries; and that more than 90% of the top money-earning film in history are American productions. In other words, more and more products and trends from a variety of countries are reaching global markets.

English facilitates this process and fuels its spread. Crystal (1997) offers further evidence of the domination of English in several important arenas including international relations, the mass media, international travel, international safety, education, and communications.

Demographic projections on the future users of English clearly demonstrate that it possesses Brutt-Griffler's second feature of a world language, namely that a world language establishes itself alongside of other languages. Thus Graddol uses demographic projection to show that the balance between native and non-native speakers of English will shift significantly in the next 50 years. He concludes that:

“based solely on expected population changes, the number of people using English as their second language will grow from 25million to around 462million during the next 50 years. This indicates that the balance between L1 and L2 speakers will critically change, with L2 speakers eventually overtaking L1 speakers.”

Such projection support the point made earlier that one of the reasons for considering English an international language is the sheer number of people in the world who will have some familiarity with English. This shift reflects the use of English as a language of wider communication in a global sense for a great variety of purposes.

It is more difficult to demonstrate that English exemplifies the third feature of Brutt-Griffler's model of an international language, namely that it is learned by various levels of society and is not an elite lingua franca. There are few accurate figures to support exactly who is learning English. One can assume, however, that if English is a required in a country, school children will at least have some exposure to it. On the other hand, gaining a high level of proficiency in English typically required more than the limited hours of instruction that generally occur in state school contexts and hence, those who want to attain a high level of proficiency in the languages seek other means of learning, often in private institutes. This is certainly true in many Expanding Circle countries around the world today where there exists a huge industry of private programs to help individuals gain proficiency in English, often for exam an professional purposes. It also appears to be in Outer Circle (India, Singapore, Philippines etc.)countries like India, in which many private schools, unlike state schools, are English medium, giving those who attend them more exposure to the language. Hence, it is difficult to support the notion that English is not in some sense an elite lingua franca since those who have more economic resources are often those who are able to attain greater proficiency in the language. The connection of English to economic resources and development is one we will return to shortly.

The final feature of Brutt-Griffler's model of an international language is that it spreads not through speaker migration but rather by many individuals in a speech community acquiring the language (what Brutt-Griffler terms 'macro acquisition'). Language spread by speaker migration results typically in the development of largely monolingual English-speaking communities (e.g. the United States, Australia, and New Zealand). ' Macroacquisition, on the other hand,

in reference to English has occurred largely in Outer Circle countries but even, as was noted earlier, in some Expanding Circle countries'. The result of this type of language spread, however, is not monolingualism but rather large-scale bilingualism.

As Brutt-Griffler points out, the fact that the spread of English today is primarily due to macro acquisition has two important implications. First, it means that the study of English as an international language must involve an investigation of bilingualism in both Outer and Expanding Circle countries, rather than on language shift, which often occurs when individuals move to Inner Circle countries. Second, because the current spread of English entails macro acquisition, the focus of investigation must be on bilingual English speech communities rather than on individual language learners.

There is one type of migration today that may be a significant factor in the continued growth of English, namely urban migration. Graddol notes that the most rapid urbanization today is taking place in the developing world where in Asia alone between 1994 and 2025 there is likely to be an increase of more than 20% in the urban population. Graddol predicts that urbanization will have important effects on world languages since urban areas are typically the focus for linguistic change. They are also important points for languages contact and diversity, and they encourage the growth of a middle class who become consumers of the global material culture. for Graddol,

Urbanization thus has important effects on language demography.

New languages emerge, others change, some are lost. In the world's cities – the nexus for flows of people, goods and ideas – the spread of English will be first and most keenly; new patterns of English uses will arise amongst second-language speakers. But such cities will also form the foundation for other, potentially rival, lingua fracas.

Urban migration then may have two effects on the spread of English. First, this process may encourage the acquisition of English, particularly among individuals with greater economic resources, thus further encouraging an economic split between English-knowing bilin-

guals and those who have little or no proficiency in the language. Second, urban center may both encourage language change and stabilize this variation, resulting in new institutionalized varieties of English.

Various characteristics of English today, then, warrant it being considered as an international language, particularly in a global sense. Clearly it is a language being learned by more and more individuals as an additional language, it is central to a growing global economy, and it is the major language of a developing mass culture. How, then, has English acquired this international status?

Reference:

1. www.wikipedia.com
2. *Success in English Teaching* by Paul Davies and Eric Pearse, Oxford Handbooks for Language Teachers.
3. *How Languages are Learned* by Nina Spada and patsy M.Lightbown, Oxford.
4. *Teaching and Learning in the Language Classroom* by Tricia Hedge, Oxford.

Tatiana GUITU,

lector metodist al Catedrei limbi moderne
a Academiei „Ștefan cel Mare” MAI

THE SPREAD OF ENGLISH

Acest articol analizează dezvoltarea limbii engleze ca limbă internațională. Mai degrabă o limbă de circulație internațională este una care nu mai este legată de o singură cultură sau națiune, ci servește la nivel global și a nevoilor locale ca o limbă de comunicare mai largă. O altă caracteristică importantă a limbii engleze ca limbă internațională este că se dezvoltă alături de alte limbi.

Acest articol analizează, de asemenea, factorii care au condus la răspândirea limbii engleze ca limbă internațională și care sunt factorii care pot împiedica răspândirea ei. Deși mulți par să creadă că nu există nici o îndoială că utilizarea limbii engleze va continua să crească, însă, astfel cum s-a menționat mai sus, sunt totuși factori ce pot împiedica răspândirea limbii engleze. Aceștia includ tehnologia noilor traduceri, stimulente pentru învățarea limbilor regionale, mai degrabă decât o limbă de circulație internațională, o lipsă de resurse economice pentru a promova predarea acesteia, precum și atitudini negative față de limbi, culturi și națiuni cu care este asociată.

Reasons for the spread of English.

According to the Crystal (1997), several geographical and historical factors as well as socio-cultural ones led to the initial spread of English. During the XIX and XX centuries both British and American colonialism and the migration of English-speaking individuals to other areas were of central importance. In addition, by the beginning of the XIX century Britain had become the world's leading industrial and trading nation. Most of the innovations of the Industrial Revolution were of British origin, resulting in new terminology for technological and scientific advances. Hence, those who wanted to learn more about these innovations needed English both to understand the new terminology and to talk to English-speaking inventors and manufacturers. Similar developments were taking place in the United States, and by the end of the XIX century the United States had overtaken Britain as the fastest growing economy, producing many new inventions. Crystal concludes that one of the primary reasons for the spread of English is that it has been in the right place at the right time, as he puts it:

“ In the 17th and 18th centuries English was the language of the leading colonial nation – Britain. In the 18th and 19th centuries it was the language of the leader of the industrial revolution – also Britain. In the later – 19th century and the early 20th it was the language of the leading economic power – the USA. As a result,

when new technologies brought new linguistic opportunities, English emerged as a first-rank language in industries which affected all aspects of society – the press, advertising, broadcasting, motion pictures, sound recording, transport and communication.” (Crystal 1997:110-11)

Colonialism, speaker migration, and new technology developed in English-speaking countries were important in the initial spread of English, but what are the factors that are fueling its current spread and the macro-acquisition of the language within existing speech communities? In order to answer this question, it is useful to consider the current uses of English in various intellectual, economic, and cultural arenas. The following is a summary of some of these by Crystal (1997):

- International organizations: of 12,500 international organizations listed in the 1995-1996 Union of International Associations' Yearbook, approximately 85% make official use of English.

- Motion pictures: in the mid-1990s. the United States controlled about 85% of the world film market.

- Popular music: 99% of the pop groups work entirely or predominantly in English.

- International travel: the United States is the leader in tourism earning and spending.

- Publications: more books are published in English than in any other language.

- Communications: about 80% of the

world's electronically stored information is in English.

– Education: in many countries English plays a significant role in higher education.

Over 85% of international organizations make some official use of English. Many of these organizations involve international relations like the council of Europe, the Association of South-East Asian nations etc. Furthermore, some international organizations carry on their proceedings only in English, like in Asia and Pacific where about 90% of the international bodies carry on their proceedings only in English. Many international scientific organizations as well as international sports associations also hold only in English. English is the key as an international language in a global sense in enabling countries to discuss and negotiate political, social, educational and economic concerns.

The widespread use of English in a variety of political and intellectual areas makes it imperative for any country wishing to access the global community for economic development to have access to it. Initially, English is often necessary for securing funds for development either through international organizations or private funding sources. When the aid has been granted, whether it involves public health issues, agricultural development, or advancements in transportation infrastructures, the dissemination of relevant information will most likely be in English. In this ways the language plays a key role in the economic development of a country.

English also dominates both the mention pictures industry and popular music, two key components in what some term the development of a global cultural, particularly among young people. Frequently those who decry the development of this global culture believe that its spread can be prevented by opposing the use of English. Yet it is not the language itself that is responsible; rather it is the highly profitable film and music industries, many based in the United States and other English-speaking countries. While English is not the cause of the spread of global culture, the fact that so much of popular mass video and music are in English makes the language enticing to many young people, often motivating them to study it.

Travel and tourism also fuel the current spread of English. Over 10% of the world's labor force is now employed in tourist-related industries, and it is estimated that by the year 2012 there will be over 100 million new jobs in this area. International travel has a globalizing effect, promoting the need for a common language – today this language is English. International airports around the world have essential information available in English and major international hotels have English-speaking staff available.

The significant role that English plays today in the storage and dissemination of information is another key factor in its continued spread, for example, points out that in the 2000s 85% of biology and physics papers, 73% of medical papers and over 65% of mathematics and chemistry papers were written in English, more books are published in English than in any other language (30%) followed by Chinese (13.3%) and German (12%), notes that today over 90% of the internet serves are English medium followed by 5% German and 3% Japanese. These figures clearly demonstrate that one needs to know today English in order to access and contribute to both printed and electronic information.

Finally, access to higher education in many countries is dependent on a knowledge of English. Although it may not be the medium of instruction, accessing key information in a great variety of fields is often dependent on having reading ability in English. Furthermore, in many countries the sheer cost of higher education is encouraging universities to accept international students as a method of increasing revenues and in such circumstances English is frequently the medium of instruction.

In sum, one of the primary reasons for the spread of English today is because it has such a variety of specific purposes. Knowledge of English is necessary for accessing many discourses at a global level from international relations to popular culture to academia.

Factors that may impede the spread of English.

One major factor that has impeded and will impede the spread of English is that there is often little incentive for individuals, particularly

in Expanding Circle countries (China, Japan, Germany etc), to acquire more than a superficial familiarity with the language. One of major reason English will not spread widely in Japan is because of the low contact ratio between Japanese people and speakers of English, only 1% of people living in Japan are non-Japanese residents, not all of whom are English, there is little need in Japan to use English on a daily basis. Japan's limited use of English has had little impact on its ability to establish integral economic ties with regions all over the world, so there is not a strong economic incentive to learn English. In sum, there appears to be little need to use English among the Japanese population as a whole.

Another factor that may slow the spread of English is that it may lose its preferred status as required foreign language, an important condition to assure its continued spread in these countries. Current predictions suggest that by 2012 the most popular foreign languages studied will be English, followed by Mandarin, Spanish and Indonesian, all languages representing large potential markets. In some countries the educational system, for internal political reasons, will need to cater for the needs of language minority groups within the country, thus requiring one of these languages to be taught rather than English. An finally, there may be political pressure to study the language of an adjacent country rather than English or local lingua franca.

It is possible that technological factors could lead to a decline in the use of English as the creation of few technologies make translation more efficient and language compatibility on the Internet possible. The idea of a World Wide Web in which individuals can input data in their own language and expect any server to receive and display the data is a long way off. However, when the technological hurdles of this task are overcome, one of the incentives for learning and using English will be diminished, the Internet will increasingly serve local, cultural and commercial needs and that this will result in the use of more languages on the Web. The point is, that whereas today 80% of the information stored on the World Wide Web is in English, as the use of computers spread, it is predicted that English content may fall to 50% of

the total material.

National resources are another factor that may impede the spread of English. The macro acquisition of any language requires societal resources. Even if a country chooses to promote the learning of English, unless there is economic support to do this, it is not likely to spread. A comparison between Guatemala, Honduras and Costa Rica demonstrates this. Whereas English is a required subject in all three countries, the fact that Guatemala spends only 2% of its budget on education, Honduras 4% and Costa Rica over 40% has had significant impact on the spread of these language in these countries.

The final and perhaps most significant factor is resistance to the spread of English arising from negative societal attitudes towards English and English-speaking nations. For example, in 1967 Tanzania made Swahili its official language, eliminating the official joint status of English. In the same year, Malaysia gave sole status to Malay as its official language. And in 1974, Kenya replaced English with Swahili as the official language. Such examples point to the fact that the spread of English may be seriously impeded by the belief that a nation's culture and sense of community may be compromised by it. We turn now to an investigation of some of the potentially negative effects of the development of EIL (English as an International Language)

Negative effects of the spread of English.

The main negative effects of the spread of English involve the threat to existing languages, the influence on cultural identity and the association of the language with an economic elite. It has been argued that the spread of English reduces the role of existing languages, in some cases leading to their eventual extinction. In support of this claim, Swerdlow (1999) points out that whereas today more than 6,000 languages exist, some linguists project that by the year 2100 the number of languages could drop to 3,000. Krauss (1992) predicts that the coming century may see the death of 90 % of the world's languages, many from Asian Pacific countries. Although not all of these are being replaced by English, there are many instances where it is replacing the mother tongue as a speech community. Such replacement is quite prevalent among

immigrants to English-speaking countries.

However, it is not just in Inner Circle countries (USA, UK, Australia etc.) that a language shift to English is occurring. Gopinathan (1998) , for example, points to the increasing number of households in Singapore in which English is the principal household language. Whereas in 1980 , 7,6% of Singaporeans used English as their principal household language, by 1990 this percentage had increased to 18,2%. Nigeria is another country in which there is evidence that English is replacing other languages. Schaefer and Egbokhare (1999) used oral questionnaire data to investigate the loss of Africa languages in rural southern Nigeria. They conclude that in this region, English is giving rise to the abandonment of indigenous, minority languages.

To assume that the dominance of English is a function of the language itself, or its active promotion, is to oversimplify the complexity of the phenomenon of language spread. Many individuals learn English not because they wish to become bilingual or have a love of the language, or even because it is 'sold' to them by a growing industry , but rather because they want access to such things as scientific and technological information, global economic trade, and higher education. Knowing English makes such access possible, English is like possessing the fabled Aladdin's lamp which permits one to open as it were the linguistic gates to international business, technology, science and travel. In short, English provides linguistic power.

There is a variety of evidence to suggest that a belief in the power of English is widespread. Chew (1999) argues that the spread of English within Singapore is the conscious choice of Singaporeans who view its use as key to their economic survival. She points out that whereas some Singaporeans are concerned that the widespread adoption of English will lead to a loss of ethnic identity and Asian values, many value the material and other rewards that knowledge of the language can bring. As she puts it, among parents there has been a pragmatic realization that 'lack of a command in English would mean the continued marginalization of their children in a world that would continue to use the lan-

guage to a greater degree. It would also deny them access to the extensive resources available in English – resources which have developed as a consequence of globalization'

As suggested above, the replacement of local languages with English raises important issues regarding the relationship between language and cultural identity. It has argued that the spread of English has led to local traditions being replaced by a largely western-influenced global culture. Indeed today one can witness the celebration of Halloween in Chile, the lighting of Christmas trees in Japan and the sending of Valentine's Day cards in India. To some, all of this is a direct result of the spread of English. It is not the language itself that is the culprit. Rather it is global communication, western-dominated mass media, the economic benefits that various celebrations bring thought the marketing of greeting cards and gifts, and a desire among many young people around the world to be part of a global culture that have brought these developments

The relationship between the spread of English and cultural identity has also been raised in relation to encouraging a negative view of non-western cultures. Here colonialism as being instrumental in promoting the spread of English and with it the devaluing of non-western cultures.

Finally, many concerns are raised in relation to the negative economic repercussions of the spread of English. One of the primary concerns in this regard id the strong relationship between economic wealth and proficiency in the language, and the role that language education policy and practices play in promoting this. Tollefson (1991) for example, notes that because English is typically acquired in school contexts, this situation can lead to significant social inequalities. As he puts it:

" those people who cannot afford schooling, who do not have to attend school, who attend substandard programmers, or who otherwise do not have access to effective formal education may be unable to learn English well enough to obtain jobs to participate in decision-making systems that use English. Because education is a major concern of the state, this

fundamental shift in the manner of acquisition means that state policies play a decisive role in determining who has access to the institutions of the modern market and therefore to political power. This shift to school-based language learning is a worldwide phenomenon, and so language policy plays an important role in the structure of power and inequality in countries through the world.” (Tollefson 1991:6)

Reference:

1. www.wikipedia.com
2. *Success in English Teaching* by Paul Davies and Eric Pearse, Oxford Handbooks for Language Teachers.
3. *How Languages are Learned* by Nina Spada and Patsy M.Lightbown, Oxford.
4. *Teaching and Learning in the Language Classroom*, by Tricia Hedge, Oxford.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Academia „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova : Ed. a 10-a / Acad. „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. – Ch. : Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al Rep. Moldova, 2010. – ISSN 1857-0976.

Științe socioumane. – 2010. – 234 p. – Texte: lb. rom., germ., rusă. – Rez.: lb. engl. – Bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-935-45-6.

-- 1. *Academia „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova – Anale (rom., germ., rusă).*

34:378.635.1(478)(082)=135.1=112.2=161.1

A 15

Redactor:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Tehnoredactare și
procesare computerizată:

Svetlana COJUHARI

Concepție grafică și design:

Ruslan CONDRAȚ

Coperta:

Rodica BULAI